

BIBLIOTEKA GŁÓWNA AKADEMII WYCHOWANIA FIZYCZNEGO
IM. JERZEGO KUKUCZKI W KATOWICACH

BIBLIOTEKA UNIwersYTETU ŚLĄSKIEGO

WYDZIAŁ HUMANISTYCZNY UNIwersYTETU ŚLĄSKIEGO W KATOWICACH

BIBLIOTHECA NOSTRA

RADA NAUKOWA

ANTONI BARCIAK (Uniwersytet Śląski), ELŻBIETA GONDEK (Uniwersytet Śląski), JANUSZ ISKRA (Akademia Wychowania Fizycznego w Katowicach), MARIA ANNA JANKOWSKA (UCLA Library, Los Angeles), ZBIGNIEW KADŁUBEK (Biblioteka Śląska), DARIUSZ PAWELEC (Uniwersytet Śląski), IRENA SOCHA (Uniwersytet Śląski), WOJCIECH ŚWIATKIEWICZ (Uniwersytet Śląski)

REDAKCJA

KATARZYNA TALUĆ – redaktor naczelny (Wydział Humanistyczny UŚ),
MARIA KYCLER – redaktor (Biblioteka UŚ), MARIUSZ PACHA – redaktor (Biblioteka Główna AWF),
KATARZYNA BARAN – sekretarz (Biblioteka Główna AWF)
JOANNA STARZAK, DAMIAN ZIÓLKOWSKI (Biblioteka Główna AWF), AGATA MUC, BOGUMIŁA
WARZĄCHOWSKA (Biblioteka Teologiczna UŚ), MARTA KUNICKA (Biblioteka Wydziału Prawa
i Administracji UŚ), HANNA LANGER, IZABELA SWOBODA, LUCYNA SADZIKOWSKA (Wydział
Humanistyczny UŚ), MONIKA MOSZCZYŃSKA-GŁOWACKA (Biblioteka Główna Politechniki
Śląskiej), IZABELA JURCZAK (Biblioteka Wyższej Szkoły Humanitas w Sosnowcu), HANNA
BATOROWSKA (Instytut Nauk o Bezpieczeństwie Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie),
MAŁGORZATA WIECZOREK-TOMASZEWSKA (Kraków)

CZASOPISMO POWSTAJE PRZY WSPÓŁUDZIAŁE
SEKCJI BIBLIOTEK SZKÓŁ WYŻSZYCH STOWARZYSZENIA BIBLIOTEKARZY POLSKICH
PRZY ZARZĄDZIE OKRĘGU W KATOWICACH

CZASOPISMO UKAZUJE SIĘ W WERSJI ELEKTRONICZNEJ

BIBLIOTEKA GŁÓWNA AKADEMII WYCHOWANIA FIZYCZNEGO
IM. JERZEGO KUKUCZKI W KATOWICACH

BIBLIOTEKA UNIwersYTETU ŚLĄSKIEGO

WYDZIAŁ HUMANISTYCZNY UNIwersYTETU ŚLĄSKIEGO W KATOWICACH

BIBLIOTHECA NOSTRA

ŚLĄSKI KWARTALNIK NAUKOWY

NR 4 (58) 2019

RECEPCJA TEKSTÓW KULTURY

KATOWICE 2019

REDAKTORZY TEMATYCZNI

HANNA LANGER

REDAKCJA JĘZYKOWA

Katarzyna Tałuć (język polski)

REDAKCJA ABSTRAKTÓW

Małgorzata Gwadera (język angielski)

REDAKCJA BIBLIOGRAFICZNA

Izabela Swoboda

KOREKTA

Izabela Jurczak, Monika Moszczyńska-Głowacka

WYDAWCA

Akademia Wychowania Fizycznego im. Jerzego Kukuczki w Katowicach

© Copyright by Akademia Wychowania Fizycznego im. Jerzego Kukuczki
w Katowicach 2019

ADRES REDAKCJI

Biblioteka Główna Akademii Wychowania Fizycznego

im. Jerzego Kukuczki w Katowicach

ul. Mikołowska 72 A, 40-065 Katowice,

tel. 32 207 51 35

<http://www.bibliothecanostra.awf.katowice.pl>

Czasopismo dostępne jest na licencji CC-BY-SA 3.0 Polska

REDAKCJA TECHNICZNA, SKŁAD I ŁAMANIE

Firma Usługowa „VIOLETPRESS”

Zapraszamy zainteresowane instytucje do zamieszczania informacji
o swojej ofercie na łamach Bibliotheca Nostra.

Kontakt: tel. 32 207 51 35, e-mail: bibliothecanostra@awf.katowice.pl

e-ISSN 2084-5464

SPIS TREŚCI

RECEPCJA TEKSTÓW KULTURY

ARTYKUŁY • 9

Anna Gwadera *Recepcja tekstów kultury w erze postpisma. Analiza wybranych koncepcji* • 10

Karin Anna Wawrzynek *Edyta Stein – książka jako źródło poszukiwania prawdy absolutnej* • 20

Ewa Małgorzata Mrowiec *Biblioterapia jako metoda pracy z dziećmi z zaburzeniami ze spektrum autyzmu* • 30

Dominika Panek *Estetyczne walory oprawy plastycznej książki dziecięcej na przykładzie realizacji Emilii Dziubak* • 48

MATERIAŁY • 59

Katarzyna Niemiec *Recepcja czytelnicza audiobooków (na wybranych przykładach)* • 60

RECENZJE I OMÓWIENIA • 69

Miejsce spotkań: biblioteka jako przestrzeń społeczna: (na przykładzie województwa lubuskiego) / red. A. Buck, M. Simonjetz, D. Kotlarek (Maja Wojciechowska) • 70

Magdalena Sikorska, Katarzyna Smyczyńska *Przestrzenie refleksji humanistycznej w literaturze wizualnej* (Dominika Panek) • 74

SPRAWOZDANIA • 80

Izabela Kochańczyk *XII Międzynarodowy Konkurs Graficzny na Ekslibris* • 81

Agnieszka Biały *Spotkanie Intrologatorów Polskich* • 84

Karolina Kijak *XI Powiatowa Konferencja Regionalna „Obraz powstań śląskich w historii, literaturze i kulturze”* • 87

Maria Kyrcer *IV Spotkanie Proweniencyjnej Grupy Roboczej* • 89

Dominika Panek *Seminarium „Programy, projekty i innowacje w edukacji i bibliotece”* • 94

Dorota Otrębski *Sprawozdanie z Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej „Wzory osobowe i wzorce współczesnych wykonawców zawodów bibliotekarskich i informacyjnych”* • 100

WYDARZENIA • 104

RECENZENCI WSPÓŁPRACUJĄCY Z REDAKCJĄ W 2019 ROKU • 109

**BIBLIOTEKA AWF w KATOWICACH
MATERIAŁY • ZBIORY • WYDARZENIA**

INFORMACJE • 111

Zestawienie prac doktorskich obronionych w 2019 roku w Akademii Wychowania Fizycznego im. Jerzego Kukuczki w Katowicach • 112

Aktualny wykaz czasopism dostępnych w Bibliotece Głównej AWF im. Jerzego Kukuczki w Katowicach • 114

Bazy danych dostępne w Bibliotece Głównej AWF im. Jerzego Kukuczki w Katowicach • 119

NOWOŚCI W ZBIORACH • 121

Wykaz książek zarejestrowanych w Bibliotece Głównej AWF w Katowicach w IV kwartale 2019 roku • 122

WYDAWNICTWA AWF • 166

CONTENTS

TEXTS OF CULTURE'S RECEPTION

ARTICLES • 9

Anna Gwadera *Texts of culture's reception in the era of post-script. Analysis of selected concepts* • 10

Karin Anna Wawrzynek *Edith Stein – the book as the source of the search for the absolute truth* • 20

Ewa Małgorzata Mrowiec *Bibliotherapy as a method of working with children with autism spectrum disorders* • 30

Dominika Panek *Aesthetic qualities of the graphic design in the children's books on the example of Emilia Dziubak's work* • 48

MATERIALS • 59

Katarzyna Niemiec *Reading reception of audiobooks (on selected examples)* • 60

REVIEWS AND DISCUSSIONS • 69

Meeting place: the library as a social space: (on the example of Lubuskie Province) / red. A. Buck, M. Simonjetz, D. Kotlarek (Maja Wojciechowska) • 70

Magdalena Sikorska, Katarzyna Smyczyńska *Spaces of humanistic reflection in visual literature* (Dominika Panek) • 74

REPORTS • 80

Izabela Kocharczyk *XII International Graphic Competition for Ekslibris* • 81

Agnieszka Biały *Polish Binders Meeting* • 84

Karolina Kijak *XI District Regional Conference 'The image of Silesian uprisings in history, literature and culture'* • 87

Maria Kyler *4th meeting of the Provenance Working Group* • 89

Dominika Panek *Seminar 'Programmes, projects and innovations in education and library'* • 94

Dorota Otrębski *Report from the National Scientific Conference 'Personal patterns and models of contemporary performers of library and information professions'* • **100**

EVENTS • 104

REVIEWERS COLLABORATING WITH THE EDITORIAL OFFICE IN 2019 • 109

**LIBRARY OF THE ACADEMY OF PHYSICAL EDUCATION (AWF) IN KATOWICE
MATERIALS • COLLECTIONS • EVENTS**

INFORMATION • 111

Summary of doctoral theses defended in 2019 at the Jerzy Kukuczka Academy of Physical Education in Katowice • **112**

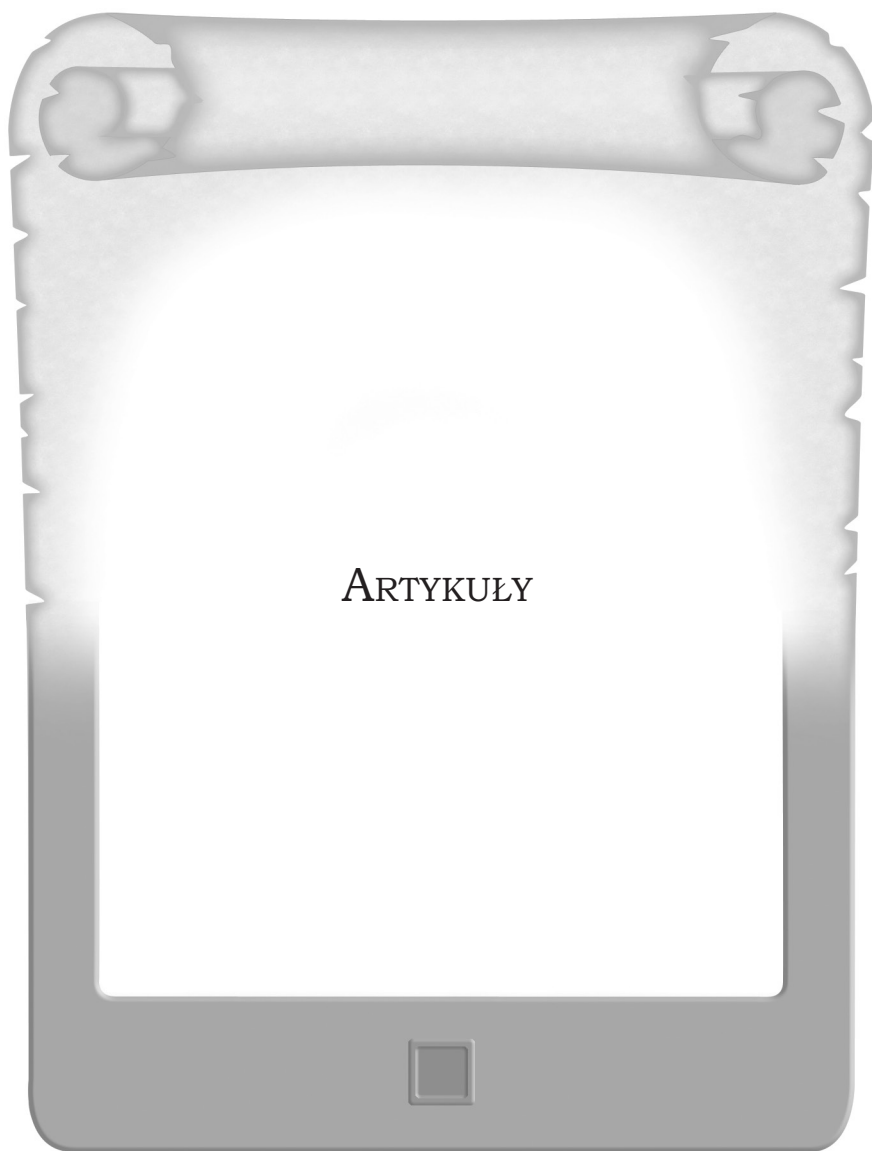
A current register of periodicals available at the Main Library of the Jerzy Kukuczka Academy of Physical Education in Katowice • **114**

Databases available at the Main Library of the Jerzy Kukuczka Academy of Physical Education in Katowice • **119**

NEWS IN THE COLLECTION • 121

Books registered in the Main Library of The Jerzy Kukuczka Academy of Physical Education in Katowice (Biblioteka Główna AWF) in the fourth quarter of 2019 • **122**

AWF'S PUBLISHING NEWS • 166

ARTYKUŁY

RECEPCJA TEKSTÓW KULTURY W ERZE POSTPISMA ANALIZA WYBRANYCH KONCEPCJI

Wstępny raport o stanie czytelnictwa w Polsce za rok 2018, który jest opracowaniem wyników badań przeprowadzonych przez Bibliotekę Narodową, ponownie prezentuje dane, świadczące o niskim poziomie aktywności czytelniczej Polaków (Koryś, Chymkowski, 2019). W analizie zaznaczono, że malejąca liczba czytelników była domeną lat 2004-2008, podkreślono jednak, iż wyniki z lat 2017 i 2018 nie są statystycznie wystarczające, aby mówić o stabilizacji liczby czytelników. Wśród wymienianych przez badaczy Biblioteki Narodowej hipotetycznych przyczyn tak niezadowolającego stanu rzeczy podano: zmianę stylu życia, w tym spędzanie czasu wolnego, brak przełożenia aktywności czytelniczej na sukcesy w obrębie rynku pracy, a także popularyzację rozrywki cyfrowej oraz dynamiczne zmiany w dziedzinie technologii komunikacji, powodujące, że książki są jednym z wielu dostępnych źródeł wiedzy. Tego rodzaju wnioski wielokrotnie pojawiają się zarówno w przestrzeni publicznej, w tym szkolnej, jak i w tekstach naukowych.

Beata Stachowiak w badaniu e-czytelnictwa studentów wśród konkluzji towarzyszącym analizie stwierdziła, że „powodem [opisanego stanu rzeczy – AG] są zmiany kulturowe, które dotyczą już najmłodszych. Czytanie książek zastępowane jest początkowo oglądaniem telewizji, a później często bezrefleksyjnym surfowaniem po Internecie” (Stachowiak, 2019, s. 31). Zdecydowanie negatywna ocena wpływu nowych mediów na rozwój czytelnictwa może też przybrać zupełnie inny kształt. Według Zbigniewa Żmigrodzkiego brak dostępu do interesujących publikacji w księgarniach i bibliotekach zmusza odbiorców do poszukiwań publikacji w Internecie (księgarnie internetowe), wpływając na spadek aktywności czytelniczej, przez co „jest społecznym szkodnictwem” (Żmigrodzki, 2017, s. 447).

¹ Doktorantka Szkoły Doktorskiej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach z dziedziny literaturoznawstwa.

Przeciwny wykazywaniu negatywnego wpływu Internetu na czytelnictwo jest Maciej Maryl, kierownik Centrum Humanistyki Cyfrowej IBL PAN (Maryl, 2015, s. 10). Przywołując analizy Izabeli Koryś z raportu Biblioteki Narodowej za rok 2010, Maryl wykazuje, że znacząco większy wpływ na aktywność czytelnictwem ma wykluczenie społeczne oraz brak wzorców wyniesionych z domu rodzinnego. Badacz cytuje także amerykańską uczoną, Kathleen Fitzpatrick, która zauważa, że – wbrew powszechnej opinii – „Czytanie nie straciło na znaczeniu we współczesnej kulturze zachodniej, tylko w coraz większym stopniu przenosi się do Internetu, gdzie przybiera coraz bardziej społeczne i aktywne oblicze” (Fitzpatrick, 2014, s. 166-167). Tendencję tę widać również w metodologii badań Biblioteki Narodowej, która uwzględnia także czytelnictwo cyfrowe, pytając ankietowanych o czytanie online oraz czytanie e-booków. Warto jednak zaznaczyć, że czytelnictwo cyfrowe, w tym dokumentów elektronicznych z bibliotek cyfrowych, zmienia ogólny charakter czytania. Proces realizowany przez organizm ludzki, opisany przez Jacka Wojciechowskiego jako proces psychofizyczny (Wojciechowski, 1999, s. 108), pozostaje niezmienny, jednak całościowy obraz czytania ulega przekształceniu. Czytanie na nośniku elektronicznym prowadzi do „czytania szybszego, płytszego, bardziej fragmentarycznego i mniej skoncentrowanego na treści” (Liu, 2005, s. 700; Rudera, 2014, s. 90).

Wśród licznych i wielokrotnie sprzecznych doniesień naukowców dotyczących czytania książek, nowych mediów i ich wzajemnego wpływu, warto zwrócić uwagę na nowatorskie teorie proponujące nowe spojrzenie na świat lektury i zjawiska im towarzyszące, w tym także badania naukowe wchodzące w obręb filologii. Publikacje Arkadiusza Żychlińskiego, poznańskiego literaturoznawcy, oraz Jacka Dukaja, pisarza science-fiction, różnią się zakresem podejmowanych tematów oraz awangardowością. Każdy z nich tworzy prognozę przyszłych dziejów książki, czytelnictwa i, co za tym idzie, humanistyki oraz szeroko pojętej kultury. Celem tego artykułu jest analiza dzieł J. Dukaja i A. Żychlińskiego, która może być początkiem nowego spojrzenia na problemy czytelnictwa wśród Polaków, a także dziedzin naukowych od dawna towarzyszących książce i literaturze. Próba komparatystycznego zestawienia publikacji A. Żychlińskiego i J. Dukaja stanowi zaledwie wstęp do badań nad nowym podejściem do aktywności czytelniczej człowieka.

Laboratorium antropofikcji. Dociekania filologiczne (Żychliński, 2014) wydane w serii, *nomen omen*, Nowa Humanistyka, to publikacja podejmująca temat konieczności redefinicji filologii. Autor zaznacza, że dyscyplina ta w klasycznym ujęciu, określana jako dziedzina badająca język i literaturę danego narodu, jest zagrożona marginalizacją lub użytkowym wchłonięciem przez inne działy humanistyki. Przywołanie Kaia Bremera, Uwe Wirtha oraz Jurgena Paula Schwindta stanowi podstawę do powtórzenia ich tezy, że filologia sama charakteryzuje swoje dotychczasowe określe-

nia jako nieadekwatne, jednak nie proponuje nic w zamian (Żychliński, 2014, s. 11). A. Żychliński przedstawia nowatorskie rozumienie filologii, jednak nie ma na myśli rewolucyjnej zmiany, oczekuje, że jego postulaty będą postrzegane jako pewien wariant uprawiania tej dziedziny naukowej (Żychliński, 2014, s. 13-14).

Punktem wyjścia dla teorii A. Żychlińskiego jest szeroko omawiany przez niego fakt, że człowiek jest istotą narracyjną. Podobne stwierdzenie, głęboko osadzone w tradycji antropologii, zostało przywołane przez Małgorzatę Janusiewicz w autorskim opracowaniu dotyczącym e-literatury (Janusiewicz, 2013, s. 32). Jak widać, teza ta stanowi bazę dla badań wychodzących poza dotychczasowy kanon literacki, sięgających po takie dzieła kultury, które nie dość, że nie były, to na ogół nadal nie są traktowane jako dzieła kultury (np. gry komputerowe). A. Żychliński zwraca uwagę na to, że to nie język sam w sobie stanowił impuls do gwałtownego skoku rozwojowego *homo sapiens*, ale sposób jego użycia. Podkreśla, iż moment, w którym język jako narzędzie posłużył przedstawianiu fikcji, stał się punktem przełomowym (Żychliński, 2014, s. 137, 145). Można powiedzieć, że A. Żychliński stawia kategorię i teorię fikcji (Żychliński, 2014, s. 10) w miejsce zajmowane dotychczas przez literaturę w obrębie dyskursu filologicznego.

Zmiana paradygmatu filologicznego zaproponowana przez A. Żychlińskiego, będąc pomysłem nowatorskim, jest zarazem koncepcją głęboko uzasadnioną. Autor umocowuje swoje twierdzenia w antropologii literatury, która jest naturalną składową literackich form przekazu. Można powiedzieć, że głębokim poparciem (a ze względu na chronologię publikacji należy powiedzieć, że inspiracją) dla spekulacji A. Żychlińskiego jest tekst *Antropologia i literatura* Michała Pawła Markowskiego, w którym napisał: „antropologia, jako nauka o człowieku, nie zajmuje się sprawami dla człowieka marginalnymi, lecz zmierza raczej do uchwycenia ISTOTY CZŁOWIEKA poprzez ANALIZĘ jego UTWORÓW [podkreślenia – A.G.]” (Markowski, 2007, s. 26). A. Żychliński, wychodząc od kwestii analizy i interpretacji, jako podstawowych zasad filologii, uznaje za kluczowy temat badanie ludzkiej natury. Z perspektywy antropologicznej rozszerza materiał badawczy do tych wytworów kultury, które służą tworzeniu i opowiadaniu fikcji. Dzięki takiemu rozszerzeniu definicji w polu interpretacji filologicznej mieszczą się także filmy, seriale, gry komputerowe. Warto zauważyć, że A. Żychliński bardzo trafnie argumentuje swoje tezy, wskazując na daleko posunięte analogie między dziełem literackim a wytworami nowych mediów. Przywołuje wypowiedź Richarda Pleplera, wiceprezesa HBO, która wyraźnie wskazuje celowość działania tej wytwórni:

[...] nie jest istotne, w jakim gatunku się poruszamy, czy rozmawiamy o serialu kostiumowym, czy współczesnym kryminalnym, czy obyca-

jowym, na pierwszym planie jest bohater i historia poruszająca relację, walkę, konflikt, wyprawę po władzę, koszt sukcesu... To tematy stare jak Szekspir. W Księdze Koheleta jest napisane, że nie ma nic nowego pod słońcem. Bierzymy wielkie, wspaniałe historie i opowiadamy je na nowo na różne sposoby. A co robił Szekspir? To samo. A Dickens? Nie porównuję nas do Szekspira czy Dickensa, mówię tylko, że z całej siły staramy się być dobrymi opowiadaczami w telewizji (Makarenko, 2014).

Co interesujące, podobne stwierdzenia kilka lat wcześniej głosił J. Dukaj, także przywoływany (w formie przypisu) przez A. Żychlińskiego. Literaturoznawca zaznacza jednak, że twierdzenie iż „serial telewizyjny staje się najbardziej aktualną formą opowiadania o świecie i człowieku zastępując powieść” (Dukaj, 2012, s. 35), jest błędem przerysowanej atrybucji (Żychliński, 2014, s. 33). Uważa on bowiem, że jakkolwiek książka (medium książki) nie jest wartością samą w sobie, to jednak nie zostanie ona całkowicie wyparta wraz z postępującym rozwojem technologicznym świata, gdyż nadal jest najbardziej praktycznym narzędziem do „najbardziej efektywnego poznawczo i antropotechnicznie kanalizowania naszego instynktu narracyjnego” (Żychliński, 2014, s. 32).

Warto także zauważyć prace Michała Kłosińskiego, który od lat dokonuje analizy interaktywnych gier komputerowych przy pomocy narzędzi z zakresu narratologii czy szeroko pojętej teorii literatury (Kłosiński, 2017, 2018; Kłosiński, Maj, 2019). Tego rodzaju zagadnienia są szerzej omawiane wśród literaturoznawców z USA, czego przykładem są publikacje Marie-Laure Ryan, w większości nieprzełożone zresztą na język polski. Badaczka zajmuje się nie tylko przypadkami gier video i ich narracyjnością (którą zresztą pojmuje jako odrębną od problemu fikcjonalności), ale także przypadkami dzieł istniejących w przestrzeni *virtual reality* (VR) i ich skomplikowanym statusem w obrębie badań filologicznych. Teksty Ryan dotyczą też czytania zarówno w aspekcie procesu, jak i doświadczenia czytelniczego (Ryan, 1999, 2001, 2015, 2019).

Alternatywna definicja filologii zaproponowana przez A. Żychlińskiego kładzie nacisk na interpretację rozumianą tak, jak już w latach 80. ubiegłego wieku opisywała ją Maria Janion:

Szkołą myślenia humanistycznego jest interpretacja, czyli rozumienie ludzkich wytworów i zachowań. Interpretacja jest sztuką artystów i uczonych, ale jest również podstawową umiejętnością myślącego człowieka. Bez tej umiejętności zamknięty zostaje przed nim świat kultury i świat nauki. Ponawia się zatem stale konieczność nauczania rozumienia i wyboru, czyli humanistycznej interpretacji dzieł człowieka i wyboru wartości uznawanych za najwyższe (Janion, 1974, s. 109-110).

A. Żychliński uważa, że filologia opierałaby się na rzetelnej lekturze i opatrywaniu komentarzem, który nadawałby tekstom sens (Żychliński, 2014, s. 15). Autor konsekwentnie posługuje się szerszym pojęciem niż tekst literacki. Takie rozluźnienie definicji tekstu powoduje wyjście poza formę dyskursywną, jaką jest literatura, oraz medialną, czyli ogólnie druk. Wywołuje to dążenie w kierunku innych dyskursów, takich jak teksty sztuki, teksty społeczne, dziennikarskie, naukowe, a także innych mediów, audiowizualnych i interaktywnych (Szczęsna, 2017, s. 303).

Wyobrażenie J. Dukaja dotyczące przyszłego świata kultury zdecydowanie wyprzedza stosunkowo skromną teorię A. Żychlińskiego. Pisarz w bogato opatrzonym źródłami eseju literackim kreuje krajobraz świata, w którym zakończyła się epoka pisma. Tytułowe *Po piśmie* (Dukaj, 2019) nie jest jednak groźbą, ale raczej daleko posuniętą zapowiedzią przyszłych zmian, których zaczątki są obserwowalne już dziś. Znaczący spadek udziału literatury w obrębie aktywności kulturalnej ludzi, zwłaszcza młodych, na korzyść filmów i seriali, a także gier komputerowych, jest dla J. Dukaja sygnałem rozpoczynającym nową erę. W przeciwieństwie do A. Żychlińskiego nie uważa on, że kluczowym elementem powodującym przesunięcie aktywności z literatury na nowe media są fikcje. Pisarz uważa, iż nowa epoka będzie czasem, w którym dominującą wartością będą emocje i przeżycia. Próbuje także zbudować wyobrażenie, jak w świecie po piśmie, w przestrzeni dominacji przeżyć, mogłyby funkcjonować polityka, ekonomia czy religia.

Koncepcja J. Dukaja ma swoje źródło w rozbudowanej, quasi-filozoficznej analizie utworów Josepha Conrada. Pisarz zaczerpnął inspirację z przedmowy do powieści *Murzyn z załogi Narcyza*:

Fikcja – jeśli w ogóle aspiruje do miana sztuki – pracuje na charakterze. [...] Aby doń sięgnąć, musi polegać na wrażeniach przekazywanych przez zmysły [...]. Toteż wszelka sztuka przemawia przede wszystkim do zmysłów. I także artysta słowa pisanego musi przemawiać do zmysłów [...]. Takie zadanie przed sobą postawiłem: słowem pisanym sprawić, byś usłyszał, byś poczuł, a nade wszystko – zobaczył. Tyle i nic więcej, tyle – gdyż w tym jest wszystko (Conrad, 2015, s. 3-4).

J. Dukaj podjął próbę analizy *Jądra ciemności* pod kątem ideałów zaprezentowanych przez Conrada w przedmowie. Na tej podstawie uargumentował, że narracja budowana w powieści próbowała słowem oddać stan deprywacji sensorycznej (Dukaj, 2019, s. 150), czyli skrajnego wyciszenia zmysłów, który prowadzi do znacznie silniejszego odbioru treści słów i gry wyobraźni. Opowieść Marlowa służyła więc doprowadzeniu słuchaczy do PRZEŻYWANIA [podkreślenia – A.G.] jego historii na nowo. W konsekwencji powinno się to wiązać z wywołaniem analogicznej sekwencji przeżyć słucha-

czy, powodując uwspólnienie doświadczeń. Z tego powodu J. Dukaj posługuje się sformułowaniami „przeżywać Marlowa”, „przeżywać Kurtza” (Dukaj, 2019), gdyż unifikacja przeżyć, będących kluczowym budulcem osobowości bohaterów, stanowi element tworzenia wspólnej (takiej samej?) tożsamości.

Sposób budowy narracji i obudowanie jej teorią doprowadziły J. Dukaję do wprowadzenia pojęcia transferu przeżyć. Pierwotnie wymieniał on cztery poziomy tego zjawiska: realizację słowną, realizację poprzez sztukę figuratywną (sztuki audiowizualne), *augmented reality*, a w jej obrębie szczególnie *virtual reality*, a także *mind-machine interface* (Dukaj, 2019, s. 152-152) stosowane w obrębie kultury, a nie jedynie – jak do tej pory – w ramach medycyny. J. Dukaj, opisując każdy z tych poziomów, zaznacza wzrastającą skuteczność w obrębie transferu bezpośredniego. Podkreśla także, że rzeczywistość już zna realizacje *virtual reality*, które spełniają kryteria transferu bezpośredniego, tym samym udowadnia, że elementy kultury postpisma już funkcjonują w rzeczywistości i zyskują na popularności.

O ile kwestia wzrastającej popularności nowych mediów stanowi wspólną tezę J. Dukaję i A. Żychlińskiego, to jednak pisarz wyraźnie stwierdza, że wieszczona przez niego kultura bezpośredniego transferu przeżyć nie posiada konstrukcji fabularnej. Charakteryzuje się natomiast wzajemnymi pokrewieństwami, co prowadzi do wytworzenia „map rzek przeżyć” (Dukaj, 2019, s. 215). Przypomina to strukturę hipertekstu (Janusiewicz, 2013, s. 33), jednak, mimo olbrzymiego udziału Internetu we współczesnej kulturze masowej, J. Dukaj nie dość, że w żaden sposób nie odwołuje się do tego pola badawczego i opracowań z nim związanych, to jeszcze pomija w swojej teorii jeden z ważniejszych przymiotów kultury cyfrowej – interaktywność. Jest to zastanawiające, gdyż trudno wyobrazić sobie, żeby człowiek, który może (choćby pozornie) podejmować wybory związane z własnym udziałem w kulturze i kierunkiem jej rozwoju (śledzenie wybranych hiperlinków w sposób selektywny), zgodził się na rezygnację z tego poczucia autokreacji na rzecz biernego odbioru zadawanych tekstów kultury. J. Dukaj twierdzi jednak, że technologia rozwinęła i wciąż udoskonala sposoby śledzenia wyborów odbiorców, co prowadzi do coraz trafniejszych sugestii serwowanych użytkownikom w portalach internetowych wszelkiego rodzaju – od YouTube'a do księgarni internetowych. Tym samym J. Dukaj sugeruje, że wolność wyboru i swoboda podejmowanych decyzji przez użytkownika Internetu jest jedynie pozorna.

Jacek Dukaj w opisie swojej koncepcji nie ukrywa, iż wyobrażenie kultury totalnie postpiśmiennej nie jest możliwe bez człowieka ery pisma. Tym samym przychylił się do tezy amerykańskiego medioznawcy, Marshalla McLuhana, który uważał, że dominujące medium buduje społeczeństwo, będąc niejako jego przedłużeniem (McLuhan, 2004, s. 46, 50). Z tej tezy wynika także: że kultura postpisma będzie czasem zupełnie innej i niewyobrażalnej ze współczesnej perspektywy działalności naukowej. Kultura

przeżyć i emocji z konieczności będzie musiała inaczej ukształtować system wartościowania oraz totalnie przekształcać paradygmat naukowy. Ze względu na charakter przewidywanej przez J. Dukaję kultury można stwierdzić, że tak jak zmieni się odbiór rzeczywistości, tak zmienią się kryteria analizy. Pisarz sugeruje, że najwyższą wartością będzie przeżycie i to ono podyktuje sposób konstrukcji dowolnego aspektu życia (Dukaj, 2019, s. 325). Co interesujące, J. Dukaj pisze o swojego rodzaju degradacji społeczeństwa, które osiągnie tak wysoki poziom, że koniecznością dla utrzymania rozwoju technologicznego będzie istnienie pewnej mniejszości ludzi pisma, gdyż nowe społeczeństwo nie sprosta tym zadaniom. Intuicyjnie należałoby sądzić, że będzie to elita społeczna, jednak pisarz wskazuje zupełnie inne rozwiązanie.

Ważnym założeniem J. Dukaję jest stwierdzenie: „przejście do postpiśmienności oznacza przejście do pojęzykowości. [...] W kulturze przeżyć słowa nie tylko nie są konieczne – często przeszkadzają w przeżywaniu” (Dukaj, 2019, s. 331). Kreacja ery postpiśmienniej, w której przekaz dąży do formy niezapośredniczonej, różni się znacząco od przemysłów A. Żychlińskiego. Literaturoznawca, wyprowadzając swoją analizę od czasów przedjęzykowych, także poddaje je analizie. Uważa bowiem, że „język nadaje bezkształtnej substancji świata pewną formę, pytanie o świat przedjęzykowy jest zaś naiwne, bądź banalne. Naiwne, jeśli tęsknimy za UTRACONYM RAJEM NIEZAPOŚREDNICZONOŚCI [podkreślenia – A.G.]. Banalne, jeśli pytamy, czy kiedy nas nie było, istniały drzewa i dinozaury – owszem, istniały, choć że były to drzewa i dinozaury, wiemy, odkąd mamy język, który postawił je przed nami” (Żychliński, 2014, s. 70). Teza J. Dukaję o świecie postpiśmiennym, który jest także światem po języku, światem, w którym króluje bezpośredni transfer przeżyć, jest więc naiwną próbą powrotu do rzeczywistości sprzed języka. J. Dukaj sugeruje, że rozwój technologii popchnie rzeczywistość ku pierwotności. A. Żychliński podsumowuje takie marzenia w następujący sposób:

Czy mówienie o świecie przedjęzykowym nie jest nonsensem? Kiedy mówię o świecie w kategoriach językowych, ujmuję go naturalnie zawsze już w kategoriach językowych, w tym sensie o świecie przedjęzykowym mogę mówić tylko hipotetyczno-retrospektywnie, umieszczony w nim byłbym bezradny niczym niemowlę, które tkwi właśnie w takim przedjęzykowym świecie, ale nie potrafi o nim naturalnie niczego powiedzieć, gdyż jest dla niego jednym wielkim bezładem niewyraźnych barw, kształtów, dźwięków i zapachów (Żychliński, 2014, s. 68).

Postulowana przez J. Dukaję przemiana w rzeczywistość postpiśmienną oznacza więc także przejście do świata, w którym niemożliwa jest jakakolwiek forma przekazania własnego doświadczenia, w tym jakkolwiek namysł krytyczny nad przeszłością. Świat J. Dukaję byłby więc przestrze-

nią pozbawioną niezwykle istotnej roli refleksji, a więc także miejscem, w którym nie może istnieć filologia jako sposób recepcji kultury, a zapewne także w ogólności nauka.

Razem z pewnym rodzajem utopii (po głębszej analizie – dystopii) zaniku języka i możliwości bezpośredniego transferowania doświadczeń, rzeczywistość postulowana przez J. Dukaję przynosiłaby w konsekwencji rozmycie tożsamości jednostkowej (Dukaj, 2019, s. 385). Człowiek, jako suma własnych przeżyć, które byłyby całkowicie przekazywalne, straciłby odrębną i niepowtarzalną osobowość. Naukowa refleksja A. Żychlińskiego pozwala na stwierdzenie, że ten hipotetyczny stan byłby konsekwencją odrzucenia kultury pisma, gdyż „pisanie jawi się jako jedna z technik siebie, czyli procesów upodmiotowienia prowadzących do konstrukcji własnej tożsamości” (Żychliński, 2014, s. 195).

Tezy A. Żychlińskiego i J. Dukaję są intrygującą próbą spojrzenia w przyszłość i przewidywania kierunku, w jakim rozwinie się światowa kultura, jej recepcja oraz opis naukowy. Dwie teorie, mające u podstaw te same zaobserwowane współcześnie fakty, rozwinęły zupełnie odrębne profetyczne wizje (fikcje – przeżycia, język – bezpośredniość, nowy paradygmat filologii – brak paradygmatu naukowego). Dzieła obu autorów stanowią quasi-filozoficzną antycypację przyszłości.

Bibliografia

- Conrad, J. (2015). *Murzyn z załogi Narcyza: opowiadanie o kasztelu* (tł. J. Lemański). Warszawa: Fundacja Nowoczesna Polska.
- Dukaj, J. (2012). Serial zamiast powieści. *Filmowy. Magazyn do czytania*, 1, 34-49.
- Dukaj, J. (2019). *Po piśmie*. Kraków: Wydawnictwo Literackie.
- Fitzpatrick, K. (2014). Reading (and Writing) Online, Rather Than on the Decline. W: N. Segal, D. Koleva (red.), *From Literature to Cultural Literacy* (s. 166-179). Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Janion, M. (1982). Wizje nowej humanistyki. W: M. Janion, *Humanistyka: poznanie i terapia* (s. 96-99). Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.
- Janusiewicz, M. (2013). *Literatura doby Internetu: interaktywność i multimedialność tekstu*. Kraków: Universitas.
- Kłosiński, M. (2017). W stronę hermeneutyki gier komputerowych. *Teksty Drugie*, 3, 51-68.
- Kłosiński, M. (2018). Games and Utopia. *Acta Ludologica*, 1(1), 4-14.

- Kłosiński, M., Maj, K. M. (2019). *Dyskursy gier wideo*. Kraków: Ośrodek Badawczy FactaFicta.
- Koryś, I., Chymkowski, R. (2019). Stan czytelnictwa w Polsce w 2018 roku. Wstępne wyniki. Pobrane 19 lutego 2020, z: bn.org.pl website: <https://www.bn.org.pl/download/document/1553593649.pdf>
- Liu, Z. (2005). Reading behavior in the digital environment. *Journal of Documentation*, 61(6), 700-712.
- Makarenko, V. (2014, sierpień 24). Telewizja jak Szekspir, czyli jaki jest przepis na HBO. Pobrane 19 lutego 2020, z Wyborcza.pl website: https://wyborcza.pl/magazyn/1,124059,12353486,Telewizja_jak_Szekspir_czyli_jaki_jest_przepis_na.html
- Markowski, M. P. (2007). Antropologia i literatura. *Teksty Drugie*, 6, 24-33.
- Maryl, M. (2015). Kulturowa piśmienność: projekt badań totalnych kultury literackiej. *Teksty Drugie*, 3, 9-29.
- McLuhan, M. (2004). *Zrozumieć media: Przedłużenia człowieka* (N. Szczucka-Kubisz, tł.). Warszawa: Wydawnictwa Naukowo-Techniczne.
- Rudera, P. (2014). Czytelnictwo tradycyjne vs. cyfrowe – zmiany w kulturze czytelniczej. *Toruńskie Studia Bibliologiczne*, 7(1(12)), 89-98. DOI: 10.12775/TSB.2014.006.
- Ryan, Marie-Laure. (1999). CyberageNarratology: Computers, Metaphor, and Narrative. *Narratologies: New Perspectives on Narrative Analysis*, 113-141.
- Ryan, Marie-Laure. (2001). *Narrative as virtual reality: Immersion and interactivity in literature and electronic media*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Ryan, Marie-Laure. (2015). *Narrative as Virtual Reality 2: Revisiting Immersion and Interactivity in Literature and Electronic Media*. JHU Press.
- Ryan, Marie-Laure. (2019). Poza mitem i metaforą. Przypadek narracji w mediach cyfrowych. W: M. Kłosiński, K. M. Maj, *Dyskursy gier wideo* (s. 61-84). Kraków: Ośrodek Badawczy FactaFicta.
- Stachowiak, B. (2019). E-czytelnictwo studentów – wybrane konteksty. *e-mentor*, 1, 27-31.
- Szczęsna, E. (2017). Humanistyka wobec rozwoju technologii cyfrowych. *Teksty Drugie*, 1, 301-313. DOI: 10.18318/td.2017.1.25.
- Wojciechowski, J. (1999). *Czytelnictwo* (Wyd. 5., popr.). Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Żmigrodzki, Z. (2017). Czytelnictwo w kryzysie. W: T. Wilkoń (red.), *O etosie książki. Studia z dziejów bibliotek i kultury czytelniczej* (s. 447-449). Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Żychliński, A. (2014). *Laboratorium antropofikcji: dociekania filologiczne*. Poznań; Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu ; Instytut Badań Literackich PAN. Wydawnictwo.

Anna Gwadera

Texts of culture's reception in the era of post-script. Analysis of selected concepts

Abstract

The article attempts to critically analyse the futuristic projection of culture through the prism of its products in a technologically changing society. In the era of widespread digitisation, there is a significant decrease in readership, both in Poland and worldwide. Among the reasons for this, researchers unanimously mention new media. The analysis of the phenomenon of the space of films, series and the Internet allowed to create an alternative theory of the reception of cultural texts. Placing the theory of fiction (Arkadiusz Żychliński) and the hypothesis of the post-written era, in which the key element is the transfer of experiences (Jacek Dukaj) at the centre of the theory of fiction (Arkadiusz Żychliński) and the hypothesis of the post-written era, in which the key element is the transfer of experiences (Jacek Dukaj) is an attempt to create a new humanities (or the lack thereof) with its theoretical and methodological elements. An alternative view of the future allows for a critical, quasi-philosophical analysis of human actions.

Keywords: texts of culture reception, the era of post-script, philology, fiction

Anna Gwadera

Recepcja tekstów kultury w erze postpisma. Analiza wybranych koncepcji

Streszczenie

W artykule podjęto próbę krytycznej analizy futurystycznej projekcji kultury przez pryzmat jej wytworów w zmieniającym się technologicznie społeczeństwie. W dobie powszechnej cyfryzacji notowany jest znaczący spadek czytelnictwa zarówno w Polsce, jak i na świecie. Badacze wśród przyczyn tego stanu rzeczy zgodnie wymieniają nowe media. Analiza fenomenu przestrzeni filmów, seriali i Internetu pozwoliła na stworzenie alternatywnej teorii odbioru tekstów kultury. Postawienie w centrum teorii fikcji (Arkadiusz Żychliński) oraz hipoteza ery postpiśmiennej, w której kluczowym elementem jest transfer przeżyć (Jacek Dukaj), stanowi próbę kreowania nowej humanistyki (lub też jej braku) wraz z jej elementami teoretycznymi i metodologicznymi. Alternatywne spojrzenie na przyszłość pozwala na krytyczną, quasi-filozoficzną analizę poczynąń człowieka.

Słowa kluczowe: recepcja, tekst kultury, era postpisma, filologia, fikcja

EDYTA STEIN – KSIĄŻKA JAKO ŹRÓDŁO POSZUKIWANIA PRAWDY ABSOLUTNEJ

Wprowadzenie

Edyta Stein (św. Teresa Benedykta od Krzyża) – Żydówka, fenomenolożka światła, autorka dzieł filozoficznych, karmelitanka bosa, patronka Europy – należała do niezwykle wrażliwych, twórczych i wyjątkowo inteligentnych osobowości. Lektura zapewniła jej nie tylko „przyjaźń” z książką, ale przyczyniła się także do zmiany światopoglądu, dzięki czemu karmelitanka zyskała wewnętrzną równowagę i odkryła Bożą miłość (Krzemińska, 1973, s. 127). Potwierdzają to słowa: *Co nie było w moich planach, było w planie Bożym* (Stein, 2010, s. 10).

Droga przemiany E. Stein prowadziła od ateizmu (pomimo wychowywania w bardzo wierzącej rodzinie żydowskiej) do mistycyzmu. Transpozycja ta była możliwa dzięki spotkaniu ludzi, którzy wpłynęli na poglądy niemieckiej fenomenolożki światła, jak również czytaniu dzieł literackich, religijnych i filozoficznych, które stały się źródłem poszukiwania prawdy absolutnej. Wybory czytelnicze E. Stein, analiza wybranych jej lektur, ich odbiór i wpływ na przekonania karmelitanki stały się przedmiotem niniejszego tekstu.

Dom rodzinny początkiem procesu czytania

Edyta Stein urodziła się 12 października 1891 r. we Wrocławiu, w rodzinie żydowskiej jako jedenaste, najmłodsze dziecko Augusty z domu Courant i Zygryda Steina. Przyszła na świat w Dniu Pojednania (Jom Kippur) – jednym z najważniejszych świąt żydowskich (Wetter, 1984, s. 3; Franke, 1998, s. 63). Po śmierci Z. Steina w lipcu 1893 r. przedsiębiorstwem rodzinnym

¹ Miejska Biblioteka Publiczna w Jaworznie.

zajęła się żona – kobieta pracowita, mądra, głęboko wierząca i wierna żydowskiemu prawu. Prowadzenie zakładu zajmującego się handlem drewnem i opalem miała łączyć z solidnym wychowaniem siedmiorga dzieci. Dzięki takim cechom charakteru, jak m.in. hojność, humanitarność i wyjątkowa życzliwość wobec ludzi potrzebujących pomocy² i rady (Wetter, 1984, s. 3), A. Stein udało się dobrze wychować potomstwo i zapewnić mu bezpieczną przyszłość.

Edyta Stein okazała się dzieckiem bardzo mądrym i żądnym wiedzy. Jako ledwo potrafiąca czytać pięcioletka odnalazła w małej rodzinnej bibliotece dzieła Friedricha Schillera. Małą wówczas dziewczynkę do poznania jego twórczości zainspirowała obecność matki i starszej siostry Friedy na sztuce teatralnej *Maria Stuart* autorstwa niemieckiego dramaturga (Urban, 2010, s. 12). Przyszła karmelitanka czytała wówczas także romantyczne ballady Ludwika Uhlanda i pieśni francuskiego trubadura Bertrana de Borny, które deklamowała niemalże z pamięci. Stąd już od wczesnych lat życia świat przeczytanych dzieł i osobiste doświadczenie były „podłożem ożywionej fantazji, czyli materiałem śmiałych budowli własnych przemyśleń i własnego wewnętrznego świata” (Stein, 2010, s. 48). Świadczą o tym frazy zapisane przez piętnastoletnią E. Stein w autobiograficznych notatkach na temat „wolnego czasu”:

Sonst hatte ich viel freie Zeit. Ich benutzte sie hauptsächlich, um zu lesen – am liebsten Dramen: Grillparzer, Hebbel, Ibsen und vor allem Shakespeare waren mein tägliches Brot. In dieser farbenprächtigen Welt der großen Leidenschaften und Taten war ich viel heimischer als im Alltagsleben. Man störte mich nicht darin. Als ich mir aber eines Tages Schopenhauers »Die Welt als Wille und Vorstellung« herbeiholte, protestierten die älteren Schwestern energisch. Sie fürchteten für meine geistige Gesundheit, und ich musste die beiden Bände ungelesen wieder in die Bibliothek zurücktragen (Stein, 2010, s. 111).

W zacytowanym fragmencie wyraźnie można zauważyć, jak silny był związek E. Stein z literaturą i ontologią, który umocnił się dzięki lekturze dramatów i dzieł filozoficznych Franza Grillparzera, Friedricha Hebbela, Henrika Ibsena, a przede wszystkim Williama Shakespeare’a. Zdecydowany sprzeciw starszych sióstr wywołało jednak wypożyczenie książki *Świat jako wola i przedstawienie* Arthura Schopenhauera.

Nim przyszła karmelitanka rozpoczęła naukę w szkole średniej, jej repertuar czytelniczy uległ poszerzeniu o takich łacińskich autorów, jak: Owidiusz, Cesarz Marek Aureliusz, Seneka i Tacyt. W 1911 r., czyli roku przystąpienia do egzaminu maturalnego, zainteresowania literackie E. Stein

² A. Stein kupowała drzewostany, by zimą podarować je biednym na opał (Wetter, 1984, s. 3).

splotły się z nowo odkrytą pasją – filozofią. Ta dziewczyna o „silnym charakterze” (Endres, 1987, s. 58-59), jak określano często E. Stein³, odkryła w filozoficznych dramatach F. Schillera swój „odpowiedni światopogląd” (Stein, 2010, s. 128). Poza tym zachwycala się romantycznymi dramatami, a później realistycznymi dziełami F. Hebbła ze względu na wartość filozoficzną jego utworów. Szczególną uwagę skierowała przede wszystkim na dwie bajkowe komedie – *Diament* (1841) i *Rubin* (1851) oraz dramat *Agnes Bernauer* (1851). Na podstawie wyborów lekturowych dokonywanych przez fenomenologkę światła można przyjąć, że E. Stein już we wczesnej młodości cechowała pewna głębia przemyśleń, jak i również dojrzałość świata pojęć.

Potwierdzenia poglądów przyszła Święta szukała także w zapiskach osobistych zawartych w dzienniku F. Hebbła: „*Rubin* oznacza rezygnację z posiadania i odzyskany sposób życia, *Diament* natomiast jest „moją najlepszą sztuką, która stara się zwalczyć dualizm Wszechświata” (Hebbel, 1984, s. 289, 329). E. Stein utożsamiała własne poczucie istnienia i swój świat idei z immanentną transcendencją F. Hebbła i z jego wypowiedziami na temat tragiczno-dialektycznego napięcia przebiegającego życia (Glaser, Lehmann, Lubos, 1972, s. 340–344). Literatura stanowiła dla przyszłej karmelitanki pierwszy krok w jej „prawdziwy świat”: „Co wówczas czytałam z literatury pięknej, było zaopatrzeniem na całe życie. Okazało się ono bardzo pożyteczne, kiedy sama udzielałam lekcji z literatury” (Stein, 2010, s. 129). Literackie życie młodej i wrażliwej dziewczyny wzbogaciło się wówczas również przez jej zamiłowanie do teatru i opery klasycznej. *Czarodziejski flet* Wolfganga Amadeusa Mozarta i *Fidelio* Ludwiga van Beethovena były jej co prawda bliskie, ale szczególnie poruszały ją dźwięki krystalicznie czystej muzyki barokowej Jana Sebastiana Bacha, której sens rozumiała dopiero po wysłuchaniu chorału gregoriańskiego:

Eine besondere Liebe hatte ich für Bach. Diese Welt der Reinheit und strengen Gesetzmäßigkeit zog mich im Innersten an. Als ich später den gregorianischen Choral kennenlernte, fühlte ich mich erst recht heimisch; und von hier aus verstand ich dann, was mich an Bach so bewegt hatte (Stein, 2010, s. 130).

Z wypowiedzi tej można wywnioskować, jaką drogę przeszła karmelitanka w poszukiwaniu prawdy absolutnej, czyli Boga, dzięki muzyce. J.S. Bach w swoich kompozycjach posługiwał się zupełnie innym językiem, aniżeli L. Beethoven, W.A. Mozart czy Richard Wagner. Zgodnie z postulatami epoki skupiona na Bogu twórczość J.S. Bacha ma charakter eklezjastyczny i otoczona jest dyskursem religijnym (Moraczewski, 2015, s. 306).

³ Ów przydomek nadał E. Stein jej nauczyciel języka łacińskiego ze względu na mniej pilne koleżanki z klasy (Endres, 1987, s. 58-59).

Te specyficzne cechy muzyki wpłynęły na wewnętrzne życie E. Stein, która tak opisała tę interakcję: „Wtedy jeszcze nic z tego wszystkiego nie zrozumiałam, obrazy z przeszłości i teraźniejszości dopiero tworzą całość przeszłości. W pozornie beztrudnych wspomnieniach przecież często zawarto [...] trud szukania sensu życia i walki życiowej” (Stein, 2010, s. 2). Brak zrozumienia sensu życia i powołania sprawiły, że E. Stein podjęła starania o ich poznanie. Aby tego dokonać, potrzebna jest wewnętrzna dojrzałość, do której każdy człowiek powinien dążyć poprzez aktywne uczestnictwo w różnych wydarzeniach życiowych i międzyludzkie relacje połączone z refleksją retrospektywną i analityczną. Sens refleksji i działania nie tylko jednoczy istotę myślenia, ale także odsłania więzi między wiedzą a moralnością (Grzegorzczuk, 1999, s. 240). Pojęcie mądrości to dla E. Stein połączenie moralności i sztuki życia, a nie posiadanie tylko wiedzy szczegółowej i nabytej. Ponadto mądrość dla karmelitanki to filozofia pojęta jako wiedza o dobru, pięknie i prawdzie, akceptacja trudności i cierpienia, a także odrzucenie chwilowych przyjemności (Grzegorzczuk, 1999, s. 240).

Prorocza semantyka pojęcia mądrość zrozumianego przez E. Stein ujawniła się już zawczasu, gdy w ramach gratulacji za znakomicie zdane egzaminy maturalne profesor Olbrich, nauczyciel niemieckiego i wychowawca, napisał przyszłej Świętej swoistą dedykację: „Uderz w kamień⁴, a wytryśnie mądrość” (Stein, 2010, s. 150). Niemniej jednak bardziej podobala się jej sentencja H. Ibsena (jednego z jej ulubionych dramaturgów): „uderzenie młota za uderzeniem młota aż po ostatni dzień” (Hoffmann, 1989, s. 75). Wtedy E. Stein jeszcze nie wiedziała, ile prawdy kryje się za słowami przytoczonymi życzliwie przez nauczyciela.

Lata studenckie – fenomenologiczne poszukiwanie prawdy w literaturze

Studia na Uniwersytecie Wrocławskim (1911-1913) E. Stein rozpoczęła od germanistyki, ponieważ chciała pracować jako nauczycielka języka niemieckiego. Równocześnie poszukiwała odpowiedzi na pytanie o prawdę i sens życia. Wiedząc, że ich odnajdywanie w sferze ontycznej należy rozpocząć od lektury dawnych źródeł piśmienniczych, wybrała języki: indogermański, pragermański, staro-wysoko-niemiecki, gotycki i nowo-wysoko-niemiecką gramatykę (Stein, 2010, s. 113).

W czasie studiów uniwersyteckich E. Stein usłyszała po raz pierwszy o tzw. *ewangelii diatessaron* (harmonii ewangelijnej), czyli próbie zapisania jednego tekstu na podstawie czterech *Ewangelii*, podjętej przez Tacjana Syryjczyka, i o gotyckim tłumaczeniu *Biblii* opracowanym przez Ulfilasa. Latem 1912 r. na seminarium psychologicznym prowadzonym przez Wiliama Sterna przyszła karmelitanka zapoznała się z *Badaniami logicznymi* (*Logische Unter-*

⁴ Kamień w języku niemieckim to Stein.

suchungen) Edmunda Husserla. Lekturę tę polecił jej przebywający wówczas we Wrocławiu Jerzy Moskiewicz, doktor nauk medycznych i filologicznych. Odtąd E. Stein usiłowała zgłębić zasady fenomenologii. W tym celu w 1913 r. przeniosła się na Uniwersytet w Getyndze, by pod kierownictwem E. Husserla, twórcy tego kierunku filozoficznego, otrzymać odpowiedź na pytanie: Czym jest w ogóle istota ludzka? (Stein, 2010, s. 134).

W badaniu dzieł literackich z wykorzystaniem metod fenomenologicznych cielesno-duchowa struktura człowieka jest głównym przedmiotem rozważań egzystencjalnych, czyli poprzez antropologię literacką badane jest życie wewnętrzne człowieka. E. Stein rozpoczęła studia od analizy odbioru i interpretacji dzieł literackich, w których człowiek jako najdoskonalsze stworzenie Boże został ukazany w różnym momencie historycznym i środowisku oraz w różnorodnych sytuacjach egzystencjalnych. Wszystkie badane utwory – w tym *Faust* Johanna Wolfganga Goethego, *Tkacze* Gerharta Hauptmanna, *Buddenbrookowie* Thomasa Manna, *Proces* Franza Kafki, *Pieśń o Bernadecie* Franza Werfla, naturalistyczno-symboliczna na tle socjologicznym *Nora. Dom lalki* H. Ibsena, jak również metafizyczna powieść *Siddhartha* Hermannesa Hessego – ukazują swoistą prawdę o człowieku. By tę prawdę poznać i uchwycić, niezbędne jest wczucie. Na podstawie źródeł literackich i pod kierownictwem E. Husserla E. Stein napisała w 1916 r. pracę doktorską pt. *O zagadnieniu wczucia* (*Zum Problem des Einfühlungsvermögens*). Aby zrozumieć w pełni pojęcie wczucia, należy iść w głąb samego siebie, żeby pojąć tęsknotę za doskonałością (Urban, 2010, s. 44-58).

Podjęcie starań o odnalezienie prawdy dzięki wykorzystaniu metody fenomenologicznej nie doprowadziło E. Stein do satysfakcjonujących ją wniosków. Jednak stale poszerzająca się wiedza z zakresu literatury umożliwiła przyszłej karmelitance stopniową zmianę podejścia do dzieła literackiego – z receptywnego doświadczenia tekstu do jego zastosowania teoretycznego. E. Stein rozpoczęła pierwsze próby interpretacyjne, które dotyczyły przede wszystkim relacji pomiędzy intelektem a naukami humanistycznymi i przeżywania dzieła sztuki zgodnie z „prawami stylistycznymi poetyki”, by móc, jako niewierzący człowiek, zrozumieć człowieka wierzącego (*homo religiosus*). Myślenie jej, przesiąknięte i związane z literaturą i filozofią istoty, oraz służba lazaretowa w Mährisch-Weißkirchen w 1915 r., która okazała się bardzo ważnym doświadczeniem⁵ (Otto, 1990, s. 54), skłoniły E. Stein do filozoficzno-teologicznych objaśnień sensu życia (Urban, 2010, s. 17). Istotny oczywiście był także wpływ dzieł E. Husserla,

⁵ Zrozumienie swojego przeznaczenia umożliwiło E. Stein zobaczenie nowego punktu wyjścia. Doświadczenia w lazarecie zapewniły jej personalną strukturę rzeczywistości, pokazując zarazem inny rodzaj zderzenia się z nią. Poza rozumnym obchodzeniem się ze światem dochodzi teraz u niej także praktyczne działanie wobec niego. Stąd E. Stein rozumie wydarzenia historyczne jako swoiste wezwanie, na które należy odpowiadać z własnej woli i w zgodzie ze sobą (Otto, 1990, s. 54).

Martina Heideggera, Kartezjusza i Maxa Schelera. Ten ostatni zasiał w jej duszy i świecie poglądów teologiczne ziarno gorzycy.

Dzięki czytanyom lekturom w E. Stein dokonywała się powoli wewnętrzna przemiana – nie starała się już więcej zrozumieć twórczego człowieka jako samej w sobie żyjącej istoty w sposób racjonalny: „Nie doszłam jeszcze do tego poziomu jasności, na którym duch zdobytego zrozumienia może całkowicie spocząć, na którym można ujrzeć otwierające się nowe drogi, po których można pewnie stąpać i iść do przodu” (Urban, 2010, s. 230).

Odkrycie prawdy zapisanej na kartach autobiografii św. Teresy z Ávili

Przełom w poszukiwaniu prawdy absolutnej nastąpił na skutek analizy przykrych doświadczeń (np. odrzucenie przez E. Husserla, niemożność kontynuacji kariery naukowej, obraz cierpienia podczas służby pielęgniarskiej w lazarecie na Morawach) i obserwacji wewnętrznej przemiany duchowej bliskich przyjaciół, zwłaszcza Adolfa Reinacha i jego żony Anny. Kiedy jesienią w 1917 r. A. Reinach zginął na froncie zachodnim, Anna pokazała E. Stein, w jaki sposób tajemnica Krzyża dodała jej sił w udźwignięciu śmierci męża. Było to pierwsze spotkanie przyszłej Świętej z Krzyżem i z Siłą Boską, którą otrzymywali jego czciciele. Zdarzenie to w sposób decydujący przyczyniło się do konwersji E. Stein na chrześcijaństwo. W religijno-filozoficznych notatkach A. Reinacha przeczytała m.in.:

Suchen wir etwas tiefer einzudringen in das Geheimnis, wie irdisches Erleben, das wie alles Irdische innerhalb der Stufenreihe von Vollkommenheit und Unvollkommenheit sichbewegen muss, dennoch des Absoluten teilhaftig werden kann...Die Absolutheit teilhaftig werden kann. Die Absolutheit gehört zum Gehalt des Erlebten selbst und nicht zu seinem Erleben. [...]. Wir sammeln uns im Gebet, um den Erlebnissen der Hingabe zu Gott die absolute Gewichtigkeit zu verleihen, die sie beanspruchen. Aber wir wissen, in welch unzureichendem Maß das selbst in den Momenten der innigsten Sammlung geschieht. Und vielleicht ist es nur dem Gottessohne selbst möglich, das, „Dein Wille geschehe“, in letzter Tiefe zu erleben. Aber wenn wir uns in dieser Weise auch ein absolutes Gewicht des Erlebens nicht möglich ist, so bleibt uns doch die Absolutheit des Erlebnisses selbst im Erleben zugänglich und bildet für uns die Brücke zum Reiche des Absoluten selbst. Indem sich im Erleben ein Absolutes ankündigt, vermag es uns hinzuführen zu dem Absoluten auf das es sich bezieht (vom 11.05.1916) (Reinach, 1921, XXXV n.).

Zaakceptowanie przez A. Reinach cierpienia związanego ze śmiercią męża wyraźnie unaocniło E. Stein, że możliwe jest poświęcenie swojego życia dla poznania prawdy i tajemnicy miłości Bożej w Jezusie Chrystusie.

Przyszła karmelitanka w miłości tej dostrzegła nowy środek fenomenalności, który wprawdzie nie był dla niej do końca zrozumiały, lecz skłonił ją do podjęcia ostatecznej decyzji. W liście z 1917 r. do Romana Ingardena E. Stein napisała, że musi zrezygnować z monotonnej pracy umysłowej i znaleźć głębie, którą już dawno w sobie odczuwała (Stein, 1991, s. 52-53).

Kluczowe zdarzenie, które przyczyniło się ostatecznie do podjęcia przez E. Stein decyzji o przyjęciu chrztu, miało miejsce latem 1921 r., w czasie pobytu u rodziny Conrad-Martius w Bergzabern. Przyszła karmelitanka znalazła w biblioteczce domowej przyjaciółki Jadwigi Conrad-Martiustom dzieło *Życie świętej Teresy z Ávili*. Utwór hiszpańskiej mistyczki i karmelitanki bosej E. Stein opisała słowami: „Zaczęłam czytać, zachwyciłam się natychmiast i nie przerwałam lektury aż do jej ukończenia. Gdy zamknęłam książkę, powiedziałam sobie: to jest prawda” (Stein, 1987, s. 386). Od tej chwili każde słowo tego dzieła było przez E. Stein kontemplowane i stało się dla niej prawdą absolutną. Sakrament chrztu przyjęła 1 stycznia 1922 r. w Bad Bergzabern. Została ochrzczona imionami Teresa Jadwiga.

Przyjęcie chrztu było dla E. Stein wstępem do poświęcenia życia dla poznania prawdy, tęsknota za nią była dla fenomenolożki światła jedyną modlitwą. Przekonanie, że prawdziwym człowieczeństwem jest zwykle istnienie przed Bogiem, zyskało dla niej na znaczeniu zwłaszcza po lekturze i analizie dzieła *De quaestionesdisputatae de verite* św. Tomasza z Akwinu oraz rozpraw nad treścią pism św. Jana od Krzyża, któremu to poświęciła swoje ostatnie dzieło pt. *Wiedza Krzyża* (Grzegorzczyk, 2015, s. 104). W ostatnim etapie w swojej twórczości E. Stein zespoliła refleksję filozoficzną z mistyczną kontemplacją (Szulc, 2013, s. 35).

Edyta Stein całkowicie zrezygnowała z kariery naukowej i 14 października w 1933 r. jako 42-letnia postulanka wstąpiła do klasztoru karmelitanek w Kolonii. Jej opiekunką duchową została św. Teresa z Ávili. W kolejnym roku, 15 kwietnia 1934 r., E. Stein przyjęła nowe imię: Teresa Benedykta od Krzyża. Już wtedy przeczuwała los, jaki miał spotkać lud wybrany przez Boga. W czasie wojny, w obawie przed represjami niemieckich nacjonalistów wobec karmelitanki pochodzenia żydowskiego, E. Stein odesłano do klasztoru w Holandii. Decyzja ta nie uchroniła jednak fenomenolożki przed śmiercią. Oficerowie SS wtargnęli do Karmelu w Echt 2 sierpnia 1942 r., aresztując E. Stein i jej siostrę Różę, która także wstąpiła do zakonu. Teresa Benedykta, biorąc siostrę za rękę, wypowiedziała słowa: „Chodźmy cierpieć za swój lud” (Stein, 2010, s. 387), tym samym decydując się iść dobrowolnie na śmierć:

Der Mensch ist dazu berufen, in seinem Innersten zu leben und sich selbst so in die Hand zu nehmen, wie es nur von hier aus möglich ist; nur von hier aus ist auch die rechte Auseinandersetzung mit der Welt möglich; nur von hier aus kann er den Platz in der Welt finden, der ihm zugeachtet ist (Stein, 2010, s. 5).

Zakończenie

Poszukiwanie prawdy absolutnej dzięki lekturze dzieł religijnych, filozoficznych i literackich, w których E. Stein odnajdywała wskazówki, oznaczało życie żywym słowem w wiecznej światłości, aż do ofiarowania siebie przez śmierć męczeńską, by ocalić człowieczeństwo mocą wiary i zachowaniem godności ludzkiej, w obozie koncentracyjnym Auschwitz-Birkenau w dniu 9 sierpnia 1942 r. Prawda ukazana w słowach przyjaciół, jak i w autobiografii św. Teresy z Ávili wyzwoliła drzemiącą w E. Stein nieograniczoną siłę ducha, pozwalającą na dokonanie ostatecznego czynu wobec drugiego człowieka i człowieczeństwa, jakim jest śmierć męczeńska. Człowiek oddaje wówczas swoje życie w pełnej świadomości, odwadze i w świetle nie tylko boskim, ale także w świetle własnego sumienia. Bez odkrycia źródła prawdy absolutnej, czyli Boga, w autobiografii św. Teresy z Ávili, przesiąkniętej nie tylko informacjami biograficznymi, ale także doświadczeniami mistycznymi oraz radami dotyczącymi wzrostu duszy i doskonałości ontologicznej, taki czyn byłby niemożliwy.

Bibliografia

- Endres, E. (1987). *Edith Stein. Christliche Philosophin und jüdische Märtyrerin*. München: Piper Verlag GmbH.
- Franke, E. (1998). *Das Wirken von Dr. Edith Stein in Breslau. Zusammengestellt aus Selbstbiographie und Briefen Edith Steins und ergänzt aus Jugenderinnerungen von Elisabeth Franke, geb. Seidel, Köln früher Breslau*. Essen: Plöggerverlag.
- Glaser, H., Lehmann, J., Lubos, A. (1972). *Wege der deutschen Literatur. Eine geschichtliche Darstellung. Mit 32 Seiten Schwarzweiß-Abbildungen*. Frankfurt am Main/Berlin: Ullsteinverlag.
- Grzegorzczak, A. (red.). (1999). *Edyta Stein. Niewidzialna rzeczywistość. Szkice o filozofii duchowej*. Poznań: Wydawnictwo Fundacji Humanoria.
- Grzegorzczak, A. (2015). Wpływ św. Teresy z Ávili na życie duchowe Edyty Stein. *Polonia Sacra*, 19(20), s. 99-117.
- Hebbel, F. (1984). *Tagebücher 1843-1847. Herausgegeben und mit Anmerkungen versehen von Karl Pömbacher*. München: Deutscher Taschenbuch Verlag.
- Hoffmann, M. (1989). Wzdłuż torów. *W Drodze*, 17(2), s. 74-81.
- Krzemińska, W. (1973). *Literatura piękna a zdrowie psychiczne*. Warszawa: Wydawnictwo PZWL.
- Moraczewski, K. (2015). Etyka, rozumienie muzyki i pewien spór o Bacha. *Miscellanea Anthropologica et Sociologica*, 16 (3), s. 58-67.

- Otto, E. (1990). *Welt, Person, Gott. Eine Untersuchung zur theologischen Grundlage der Mystik bei Edith Stein*. Koblenz: Patris Verlag.
- Posselt, T. R. (1963). *Edith Stein. Eine große Frau unseres Jahrhunderts*. Freiburg im Breisgau: Verlag Herder.
- Reinach, A. (1921). *Gesammelte Schriften*. Halle: M. Niemeyer.
- Stein, E. (1980). *Zum Problem der Einfühlung (Teil II/IV der unter dem Titel: „Das Einfühlungsproblem in seiner historischen Entwicklung und mit phänomenologischer Betrachtung eingereichten Abhandlung, Freiburg im Breisgau, Diss. 1916 Ref. Husserl)*. Halle 1917. Nachdruck: Mit einer Hinführung von Johannes Baptist Lotz. München.
- Stein E. (1987). *Aus meinem Leben. Mit einer Weiterführung über die zweite Lebenshälfte*. Freiburg im Breisgau: Verlag Herder.
- Stein, E. (1991). *Briefe an Roman Ingarden 1917-1938. Einleitung von Hanna-Barbara Gerl*. Freiburg im Breisgau: Verlag Herder.
- Stein, E. (2010). *Aus dem Leben einer jüdischen Familie und andere biographische Beiträge, Gesamtausgabe* (t.1). Freiburg im Breisgau: Verlag Herder.
- Szulc, A. (2013). Edith Stein philosophia crucis jako wiedza cierpienia. *Rocznik Filozoficzny Ignatianum*, 19(1), s. 34-49.
- Urban, B. (2010). *Edith Stein und die Literatur. Lektüren, Rezeptionen, Wirkungen. Ursprünge des Philosophierens* (t. 19). Stuttgart: Kohlhammerverlag GmbH.
- Wetter, F.K. (1984). *Edith Stein. Zur Wahrheit berufen vom Kreuz gesegnet. Ein Lebensbild. Vortrag im Dom zu Mainz am 7. Februar 1984*. München: Pressereferat der Erzdiözese München und Freising.

Karin Anna Wawrzynek

Edith Stein – the book as the source of the search for the absolute truth

Abstract

The aim of this article is to show the way of spiritual transformation of Edith Stein (Saint Teresa Benedict of the Cross) – the phenomenologist of light, the barefoot Carmelite, the patroness of Europe. This transformation took place mainly thanks to reading and analyzing philosophical, religious and literary books, which were the basis for searching for answers to ontological questions by searching and finding the absolute truth. E. Stein's reading choices, the analysis of her selected readings, their reception and influence on the Carmelite's convictions have become the subject of this text.

Keywords: Edith Stein, book, reading, absolutely truth, phenomenology, faith, inner transformation

Karin Anna Wawrzynek

Edyta Stein – książka jako źródło poszukiwania prawdy absolutnej

Streszczenie

Celem artykułu jest pokazanie drogi przemiany duchowej Edyty Stein (świętej Teresy Benedykty od Krzyża) – fenomenolożki światła, karmelitanki bosej, patronki Europy. Transformacja ta dokonała się przede wszystkim dzięki lekturze i analizie książek filozoficznych, religijnych, literackich, które były podstawą szukania odpowiedzi na pytania ontologiczne w drodze poszukiwania i znalezienia prawdy absolutnej. Wybory czytelnicze E. Stein, analiza wybranych jej lektur, ich odbiór i wpływ na przekonania karmelitanki stały się przedmiotem niniejszego tekstu.

Słowa kluczowe: Edyta Stein, książka, czytanie, prawda absolutna, fenomenologia, wiara, transformacja wewnętrzna

BIBLIOTERAPIA JAKO METODA PRACY Z DZIEĆMI Z ZABURZENIAMI ZE SPEKTRUM AUTYZMU²

Wprowadzenie

Działania pedagogiczne, edukacyjne, wychowawcze, profilaktyczne i terapeutyczne obejmują swoim zasięgiem różne środowiska, w tym środowiska – niezależnie od kategorii wiekowej – osób z niepełnosprawnością, gdzie pojęcie niepełnosprawności przyjęto w ujęciu biopsychospołecznym, przy uwzględnieniu holistycznego rozpatrywania zjawiska. „Podejście to zakłada, że człowiek jest istotą biologiczną, wykonującą określone zadania związane z codziennym funkcjonowaniem, oraz członkiem grupy społecznej. Istotę niepełnosprawności stanowi więc odchylenie od normalnego poziomu funkcjonowania w zakresie biologicznym, jednostkowym lub społecznym”³.

W praktyce lekarskiej funkcjonują dwie dominujące klasyfikacje, wykazujące alternatywne koncepcje i definicje. Pierwsza z typologii to Międzynarodowa Statystyczna Klasyfikacja Chorób i Problemów Zdrowotnych ICD-10, opracowana przez Światową Organizację Zdrowia (WHO), w której rozdział piąty odnosi się do zaburzeń psychicznych. Druga zaś to podział zaburzeń psychicznych DSM-V opublikowany przez Amerykańskie Towarzystwo Psychiatryczne (Międzynarodowa Statystyczna Klasyfikacja, 2012).

Systematyzacje cechuje wiele różnic, co wynika z odmiennych założeń, takich jak geneza powstania klasyfikacji, ich cele i zakres. W wielu aspektach obu podziałów pojawia się wprawdzie zgodność, podkreślić jednak

¹ II Liceum Ogólnokształcące im. Mikołaja Kopernika w Cieszynie.

² Artykuł został opracowany na podstawie pracy dyplomowej napisanej pod kierunkiem dr Ilony Fajfer-Kruczek na Wydziale Etnologii i Nauk o Edukacji w Cieszynie Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, kierunek kwalifikacyjnych studiów podyplomowych: Edukacja i rehabilitacja osób z zaburzeniami ze spektrum autyzmu w roku akademickim 2018/2019.

³ Według: Janiny Wyczęsany, Adama Mikruta, Tadeusza Majewskiego. Definicja za: (Godawa, Godawa, 2015, s. 106).

trzeba, że nigdy nie przewidywano ich identyczności i zakładano istnienie różnic pomiędzy kategoryzacjami. Trwające obecnie prace nad kolejną weryfikacją klasyfikacji zmierzają do wprowadzenia zaktualizowanej typologii chorób ICD-11, zakładającej wyodrębnienie nowego rozdziału „Zaburzenia neurorozwojowe”⁴. Zgodnie z obowiązującą rewizją ICD-10 „autyzm jest całościowym zaburzeniem rozwoju charakteryzującym się nieprawidłowym i/lub upośledzonym rozwojem, pojawiającym się przed 3 rokiem życia, w którym występuje nieprawidłowe funkcjonowanie we wszystkich spośród trzech sfer: interakcjach społecznych, komunikacji oraz ograniczonym, powtarzającym się repertuarze zachowań” (Skawina, 2016, s. 236). „Istotą autyzmu jest odrzucenie przez dziecko porozumienia – także bezsłownego – z matką (a potem z innymi ludźmi) i odrzucenie doznań dopływających od zmysłów informujących o świecie zewnętrznym (wzrok, słuch, dotyk poznający). Oba te czynniki są współzależne: zarówno niezdolność do kontaktu z matką, jak i niezdolność do orientacji w świecie może być źródłem lęku. Im bardziej nadwrażliwe są zmysły dziecka, tym silniejsze są obrony przed tymi doznaniem, a więc również bodźcami dopływającymi od matki. Im bardziej zablokowana jest bliskość z matką, tym silniejszy lęk, który z kolei paraliżuje gotowość do poznawania świata” (Olechnowicz, 2004, s. 10). Czynniki te oddziałują na siebie wzajemnie oraz zależą od siebie, co oznacza, że autyzm wpływa na rozwój, a rozwój na autyzm. Spektrum nieprawidłowości autystycznych jest całościowym zaburzeniem rozwoju. Autyzm stanowi zaburzenie zagadkowe, poniekąd nieznaczące, a zarazem drastyczne w swych efektach. Umożliwia bowiem znaczny postęp w rozwoju, a jednocześnie bezwzględnie uniemożliwia pełną integrację ze społeczeństwem (Firth, 2008, s. 21, 25, 29).

Na przestrzeni lat współdziałające środowiska badaczy uniwersyteckich oraz praktyków rozróżniły i wypracowały różne formy terapii. Jedną z nich jest arteterapia, w której środkami terapeutycznymi są między innymi (oprócz wielu innych dziedzin sztuki) muzyka, taniec i literatura. Pojęcie arteterapia konsoliduje w sobie elementy pięciu dziedzin wiedzy: medycyny, pedagogiki, psychologii, sztuk pięknych i socjologii. Konteksty definicyjne terminu zależą zaś od takich czynników, jak: wiedząca dziedzina naukowa, wybór metody terapii, kryteria włączenia i wyłączenia z terapii, cel terapii, plan terapii i jej ewaluacja (Łoza, Chmielnicka-Plaskota, red., 2014, s. 13; Godawa, Godawa, 2015, s. 109).

Jedną z form arteterapii jest biblioterapia. Ma ona „liczne odniesienia do teorii pedagogiki specjalnej. Wspólne zasady wychowawczo-terapeutyczne można wyodrębnić zwłaszcza w zakresie metodyki rewalidacji i resocjalizacji. Główny cel biblioterapii – nastawienie na udzielanie pomocy, dominacja

⁴ Ze względu na to, iż szczegółowe dane, omówienie różnic i wprowadzane zmiany w kolejnych rewizjach klasyfikacji nie są istotne dla tematu wiodącego artykułu ich analiza nie została podjęta. Więcej o przewidywanych zmianach w: (Gaebel, Zielasek, Reed, 2017, s. 177); (Jablensky, 2010, s. 65); (Möller, 2018, s. 612-613, 618); (Rynkiewicz, Kulik, 2013, s. 41-48).

wychowania nad nauczaniem – czynią z niej metodę głęboko zakorzenioną również w pedagogice specjalnej. Właśnie ta możliwość przenikania wartościowych treści pedagogicznych do poszczególnych rodzajów biblioterapii jest ważkim uzasadnieniem wyodrębnienia jej jako jednej z metod pedagogiki specjalnej” (Czernianin, 2017, s. 117).

Elementami składowymi biblioterapii, tworzącymi dzisiaj również samodzielne sfery działań terapeutycznych, są przede wszystkim bajkoterapia, terapia literaturą czy terapia poezją. Każda z tych dziedzin wymaga właściwego doboru tekstu do poziomu odbiorcy oraz jego możliwości emocjonalno-intelektualnych. Prawidłowe dostosowanie zamierzonych do realizacji treści stanowi podstawę do zbudowania należytego fundamentu, zmierzającego do zapewnienia efektywności planowanych zajęć.

W teoretycznych podstawach działań biblioterapeutycznych, ze szczególnym uwzględnieniem pedagogiki specjalnej, wyodrębniono cztery etapy. Są to: identyfikacja, pozwalająca na przerzucenie niejako problemów uczestnika biblioterapii na bohatera występującego w materiale zajęciowym; projekcja – etap specyficzny dla pedagogiki specjalnej – dokonywany jest na przykładzie bohaterów literackich, pozwala terapeutce poznać prawdziwą naturę irracjonalnych postaw pacjenta, co przyczynia się do postawienia właściwej diagnozy; katharsis, jako odreagowanie napięcia, doznanie oczyszczającej ulgi czy wręcz moralnego zachwyty; wgląd w siebie, przyczyniający się do zmiany postawy i/lub zachowania (Borecka, 2001, s. 104).

Współczesna biblioterapia to dział arteterapeutyczny rozumiany wieloaspektowo, oddziałujący nie tylko bezpośrednio na uczestnika zajęć – w danej chwili pacjenta – ale pośrednio również na jego bliskich. Terapeutyczną rolę lektury udowodniono naukowo także wobec rodziców przedstawicieli grupy z zaburzeniami ze spektrum autyzmu, jak i ich rodzeństwa. Dla rodziców dziecka różne formy wsparcia powinni najczęściej oferować lekarze, terapeuci i przedstawiciele środowisk naukowych, wypracowując gruntowną wiedzę na temat doradztwa⁵.

Jedną ze skutecznych form terapeutycznych, choć niedostępną dla wszystkich rodziców bądź opiekunów dziecka autystycznego, stanowi biblioterapeutyczna metoda pisania pamiętników lub charakterystyki życia codziennego w postaci książki. Jest to narzędzie pełniące rolę zarówno autoterapii dla autora, jak i stanowiące formę wsparcia dla czytelników będących opiekunami własnych podopiecznych z zaburzeniami ze spektrum autyzmu⁶. Działania biblioterapeutyczne odgrywają także donio-

⁵ Tematykę wsparcia najbliższego otoczenia dziecka ze spektrum autyzmu, w oparciu o analizę modelu eriksonowskiej psychospołecznej teorii rozwoju tożsamości, podjęła Anna Prokopiak. Zob.: (Prokopiak, 2013, s. 59-68).

⁶ O (biblio-)terapeutycznej roli pisania książek przez matki dzieci niepełnosprawnych, w tym autystycznych (czego przykładem jest książka: Anny Teluk-Lenkiewicz *Nie każdy jest Rain Manem*), zob.: (Olszewska, 2013, s. 95-107).

ślą rolę w pracy z rodzeństwem osób autystycznych. Pomagają mu bowiem zdobyć wiedzę na temat zaburzenia, mogą także stanowić poniekąd odpowiedź na apel dzieci, które pomimo starań rodziców odczuwają pewnego rodzaju zaniedbywanie ich w stosunku do dzieci z niepełnosprawnością (Chatzipentidis, 2017, s. 83-91).

Metodologiczne aspekty założeń badawczych

Oprócz wstępnego wprowadzenia w zagadnienie oddziaływań biblioterapeutycznych prowadzonych w środowisku osób z zaburzeniami ze spektrum autyzmu celem artykułu jest: określenie wspierającej roli zajęć biblioterapeutycznych w kształtowaniu umiejętności społecznych i komunikacyjnych u uczniów autystycznych w środowisku szkolnym; omówienie zastosowania zajęć biblioterapeutycznych, ze szczególnym uwzględnieniem zajęć czytelniczych o charakterze relaksacyjnym, terapii zajęciowej w formie teatrzyku kamishibai oraz czytania wrażeńiowego, jako zajęć wspomagających nawiązywanie relacji społecznych i wzmacnianie umiejętności ich utrzymania; kształtowanie kompetencji w zakresie komunikowania się z rówieśnikami.

Grupę badawczą stanowił zespół trzeciej klasy szkoły podstawowej w liczbie trzech osób, u których zdiagnozowano autyzm dziecięcy⁷, i które współtworzyły społeczność szkolną Zespołu Szkół Specjalnych w dziewięćdziesięciotysięcznym mieście na Górnym Śląsku. Dla każdego dziecka specjalistyczna poradnia psychologiczno-pedagogiczna sporządziła orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego, w którym zamieszczono charakterystykę badanego:

1. JULIAN⁸ (ur. 2007, Wodzisław, brat bliźniak Jacka)

Według diagnozy psychologiczno-pedagogicznej Julian jest chłopcem o rozwoju intelektualnym na poziomie przeciętnym, nieharmonijnym. Dziecko charakteryzuje się samodzielnością adekwatną do wieku. Przez specjalistów został określony jako chłopiec kontaktowy i pogodny, chętnie opowiadający, jak również współpracujący, lecz łatwo rozpraszaający się i wymagający pokierowania uwagą, a na zakazy reagujący złością. U Juliana zarejestrowano dążenie do kontaktu z rówieśnikami przy zachowaniu równoległe trudności w nawiązywaniu oraz utrzymywaniu relacji. Występuje też u niego zaburzony kontakt wzrokowy.

⁷ Ze względu na specyfikę organizacji szkolnictwa specjalnego objęta obserwacją grupa badawcza była jedynym zespołem klasowym w danej placówce, spełniającym wymogi uczestnictwa w cyklu zajęć biblioterapeutycznych. Kryterium kwalifikacyjne stanowiły bowiem dwa warunki: zdiagnozowane u ucznia zaburzenie ze spektrum autyzmu, przynależność dziecka do pierwszego etapu edukacyjnego szkoły podstawowej.

⁸ W celu zachowania prywatności i anonimowości uczniów, dane osobowe zostały skodyfikowane.

2. JACEK (ur. 2007, Wodzisław, brat bliźniak Juliana)

U Jacka występują podobne symptomy jak u brata bliźniaka. Jego rozwój intelektualny jest nieharmonijny, szereguje się na niższym poziomie niż u Juliana, w skali ogólnej funkcjonuje poniżej przeciętnej. Podobnie jak u Juliana, Jacka cechuje samodzielność adekwatna do wieku. Podobieństwo stanowi również zauważalna otwartość na nawiązywanie kontaktu z innymi ludźmi, pogodny stosunek do życia, chęć współpracy, brak bariery w udzieleniu odpowiedzi na pytania osób, pośród których dziecko przebywa, bądź prowadzącymi zajęcia. Jest chłopcem łatwo się rozpraszałym i wymaga pokierowania uwagą. Pomimo dążenia do kontaktu z rówieśnikami preferuje raczej samodzielne zabawy. Zarówno Jacek, jak i Julian reagują złością na zakazy.

3. KACPER (ur. 2008, Cieszyn)

Początkowo rozwój intelektualny Kacpra sytuował się na granicy pomiędzy przeciętnym a poniżej przeciętnym, jednakże w trakcie diagnozy w 2019 r. stwierdzono progres w tym zakresie lokujący rozwój umysłowy chłopca na poziomie przeciętnym. Występują u niego trudności w obszarze koncentracji uwagi oraz nadwrażliwość słuchowa. Dobrze reaguje na wzmocnienia. U Kacpra ustalono występowanie kłopotów w komunikacji społecznej, pojawianie się trudności w rozumieniu kontekstu wypowiedzi i nieadekwatne do sytuacji zachowania. Pomimo tych niepowodzeń podkreślono podejmowanie przez chłopca prób nawiązania relacji rówieśniczych, wspólnych zabaw i dostosowania się do zasad. Niewątpliwym atutem dziecka jest umiejętność uogólniania, wnioskowania i logicznego argumentowania. Uczeń wykazuje braki w sferze emocjonalno-społecznej, ze szczególnym uwzględnieniem problemu z występowaniem zachowań agresywnych, chociaż zna i rozumie zasady społeczno-kulturowe obowiązujące w społeczeństwie.

Analizując szczegółową dokumentację włączoną do akt personalnych uczniów klasy trzeciej a udostępnioną w celu dokonania rzetelnej obserwacji, w charakterystyce dzieci dostrzeżono podobieństwa, nad którymi w opinii specjalistów należało podjąć prace. Na podstawie wskazanych kwestii został wytypowany główny problem badawczy, przez rozwiązanie którego starano się otrzymać odpowiedź na pytanie: W jakim zakresie stosowanie biblioterapii w pracy z dziećmi ze spektrum autyzmu wspiera ich rozwój? Zastosowanie słowa „wspierać” w niniejszym postulatcie miało kluczowe znaczenie i wymagało doprecyzowania w kontekście całości prowadzonych badań. Wiązało się bowiem z tym, że zajęcia nie odbywały się systematycznie i nie miały charakteru regularnych (np. cotygodniowych) spotkań. Oddziaływanie biblioterapeutyczne nie mogło więc być rozpatrywane z punktu widzenia wpływu niniejszej metody arteterapeutycznej jako wiodącej w rozpoznaniu oraz otrzymać statusu czynnika mającego fundamentalne znaczenie dla rozwoju badanej grupy.

Badania, głównie w formie obserwacji, były prowadzone przez okres pierwszego etapu edukacyjnego – klasy 1-3. Obserwacje rozpoczęto w roku szkolnym 2016/2017, a ukończono w marcu roku 2018/2019. Jak zostało

wspomniane, zajęcia miały charakter spotkań okolicznościowych, wielorazowych, choć nieregularnych, odbywających się jednak z częstotliwością wystarczającą do zarejestrowania zmian i wypracowania wniosków. Kanwę prowadzonych badań stanowiła analiza indywidualnych przypadków Juliana, Jacka oraz Kacpra. Zgodnie z wymogami eksperymentalnymi proces realizacji warsztatów biblioterapeutycznych bazował na pracy zespołowej. Alternatywnie (w razie potrzeby) uwzględniano właściwości i potrzeby indywidualne jednostki. Podczas doświadczenia zastosowano następujące techniki badawcze: obserwację (w tym obserwację ukrytą); sondaż diagnostyczny – wywiad (wychowawca klasy); analizę dokumentów i wytworów.

Istotnym źródłem obserwacji było także bieżące śledzenie uczestnictwa klasy w obowiązkowych zajęciach polonistycznych, wynikających z realizacji podstawy programowej oraz rewalidacyjnych, prowadzonych w celu rozwijania u chłopców kompetencji komunikacyjnych i społecznych, jak również jej partycypacji w szkolnych wydarzeniach artystycznych, literackich bądź czytelniczych.

Formy zajęć biblioterapeutycznych jako propozycja pracy z wybraną grupą dzieci z zaburzeniami ze spektrum autyzmu – analiza wyników badań własnych

Zespół Szkół Specjalnych, w którym prowadzono badania, stara się zapewnić wysoką jakość kształcenia. Oferta edukacyjna jest przede wszystkim indywidualizowana i dostosowywana do potrzeb uczniów. Dzięki zaangażowaniu grona pedagogicznego realizowane są liczne zajęcia pozalekcyjne. Wiele z nich można zaliczyć do zajęć artystycznych i arteterapeutycznych zarazem. Kwalifikują się do nich warsztaty rękodzielnicze, plastyczne, teatralne i biblioterapeutyczne.

Biblioterapia realizowana w przestrzeni szkolnej ma wymiar praktyczny, a formy jej zastosowania w dużej mierze zależą od wielu okoliczności i warunków wynikających z planu pracy szkoły, jak również systemu jej organizacji. Obserwacje działań szkoły wykazują, że pomimo dbałości o zapewnienie adekwatnej do oczekiwań oferty edukacyjnej, niejednokrotnie potrzeby uczniów przewyższają możliwości kadrowe i czasowe mające je zagwarantować. W związku z tym często w celu wsparcia uczniów metodą biblioterapeutyczną zapewnia się uczniowskie spotkania realizowane w kołach zainteresowań. Pozwala to na stałą współpracę z wybranym zespołem uczniów przy aktywnym udziale wychowawcy, pełniącego rolę doradcy.

1. Identyfikacja problemu, jego znaczenie i dynamika zjawiska

Na bazie orzeczeń indywidualnych uczniów klasy 3 szkoły podstawowej, wydanych przez poradnie psychologiczno-pedagogiczne, wytypowano

spis zaleceń, odnoszących się do całej grupy przynależącej do badanego zespołu klasowego. Dotyczy to wskazówek skierowanych do zastosowania indywidualnie u każdego z chłopców, z możliwością pracy kompleksowej, podczas której poniższe wytyczne mogły stanowić podstawę do prowadzenia terapii zbiorowej.

Po porównaniu orzeczeń wyróżniono następujące uwarunkowania: zalecane formy stymulacji, rewalidacji, terapii kształtujących umiejętności społeczne (zwiększanie możliwości poprawnego porozumiewania się w różnych sytuacjach, współdziałania w grupie podczas zabawy); budowanie pozytywnego obrazu samego siebie, kształtowanie poczucia własnej wartości; zdobywanie umiejętności dostrzegania i wyrażania emocji swoich oraz rówieśników, uczenie radzenia sobie w przypadku doświadczania przykrych emocji; umożliwienie integracji z rówieśnikami oraz wykazywanie dbałości o nią; uczenie nawiązywania kontaktów, współdziałania, radzenia sobie w różnorodnych sytuacjach społecznych; praca w atmosferze spokoju i życzliwości, stopniowego przygotowywania do pokonywania trudności, korygowania niewłaściwych reakcji na niepowodzenie; uczenie dziecka prowadzenia dialogu w zabawach tematycznych, parateatralnych⁹.

Na podstawie charakterystyki osobowej uczniów, analizy dokumentacji oraz konsultacji z wychowawcą klasy zidentyfikowano zespoły problemów, nad którymi należało podjąć prace. Były to następujące sfery: komunikacyjne i społeczne trudności uczniów związane z przebywaniem w większej grupie, ze szczególnym uwzględnieniem rówieśników; potrzeba uczenia się radzenia sobie z trudnymi emocjami (z położeniem nacisku na reagowanie przez uczniów płaczem w sytuacjach problemowych lub wynikających z konieczności udziału w wydarzeniach masowych – także na terytorium szkolnym); pomimo starań okazywania sympatii i wykazywania otwartości wobec poszczególnych uczniów brak umiejętności utrzymania koleżeńskich relacji.

Wsparcie terapeutyczne Juliana, Jacka i Kacpra organizowano przede wszystkim z wykorzystaniem form rewalidacyjnych świadczonych w zakresie realizacji działań szkoły. Wynika to z faktu, że chłopcy nie przejawiają problemów zdrowotnych, w ciągu trzech lat edukacji ich stan fizyczny oraz psychiczny był i jest raczej zrównoważony. Rodzice uczniów wykazują dbałość o utrzymanie – według potrzeb – kontaktu z poradnią psychologiczno-pedagogiczną, w której zostali oni zarejestrowani. Wszyscy uczniowie wychowują się w pełnych rodzinach, w których występują bliskie i pozytywne relacje, co sprzyja ogólnemu rozwojowi dzieci.

Brak umiejętności utrzymania bliższych relacji koleżeńskich z innymi uczniami, wybuchy płaczu w przypadku wyboru innej formy spędzania

⁹ Spis zaleceń wspólnych dla wszystkich uczniów opracowano na podstawie orzeczeń wydanych przez poradnię psychologiczno-pedagogiczną, jednak w niniejszym artykule wyszczególniono priorytetowe dla pracy biblioterapeutycznej uwarunkowania.

czasu lekcyjnego bądź wolnego od zajęć niż proponowana przez chłopców, męczliwość psychiczna i szybkie zniechęcanie się do różnorodnych form aktywności przyczyniały się do postępu zjawiska okazywania przez badanych niechęci wobec konieczności przebywania w kompleksowo rozumianym środowisku szkolnym oraz wycofywania się z podejmowania jakichkolwiek prób integracyjnych i usiłowań nawiązania bliższych więzi w grupie rówieśniczej.

2. Prognoza i propozycje działania

Formy zajęć oferowane obserwowanej klasie uczniów z ASD odbywały się głównie w bibliotece bądź w klasie lekcyjnej oraz w celach integracyjnych (po przygotowaniu klasy do uczestnictwa w większej grupie osób) również w świetlicy szkolnej. Po zapoznaniu się z dokumentacją uczniów oraz konsultacjach z wychowawcą klasy i nauczycielami prowadzącymi zajęcia rewalidacyjne w klasie trzeciej postanowiono o realizacji spotkań czytelniczych, mających na celu przede wszystkim wsparcie sfery emocjonalnej, społecznej i integracyjnej z rówieśnikami. Oprócz tradycyjnych metod czytelniczych, prowadzono również alternatywne, nieco mniej rozpowszechnione formy pracy, jakimi są teatrzyk kamishibai i czytanie wrażeńiowe.

3. Wdrażanie oddziaływań

3.1. Zajęcia czytelnicze o charakterze relaksacyjnym

Najpowszechniejszą formą biblioterapii (niezależnie od typu szkoły – ogólnodostępna czy specjalna) jest organizacja zajęć mających wzbudzić w uczestnikach pozytywne emocje lub/i wprowadzić ich w stan odprężenia, relaksu oraz odpoczynku. Do jednych z podstawowych celów zajęć można zaliczyć demonstrację dziecku technik odpoczynku, pokazanie mu, w jaki sposób zniwelować uczucie zmęczenia bądź negatywne stany emocjonalne powstałe na skutek codziennych przeżyć lub problemów. To istotny element wsparcia potrzebny szczególnie w warunkach szkolnych, gdzie szkoła, jako budynek, częściej kojarzy się uczniom z pracą w postaci nauki oraz różnego rodzaju obowiązków niż z miejscem zapewniającym możliwość odprężenia się.

Strefą sprzyjającą realizacji celów relaksacyjnych jest świetlica szkolna, w znacznej mierze rozumiana jako przestrzeń przeznaczona do zabawy. Ma to ogromne znaczenie z perspektywy grupy, szczególnie gdy tworzą ją dzieci ze spektrum autyzmu, u których przełamanie schematu dnia czy nawiązywanie wzajemnych relacji jest nieco utrudnione. W początkowej fazie przebywanie w gronie osób niebędących w stałym kontakcie (na przykład wzięwszy pod uwagę udział w ogólnodostępnych

uroczystościach szkolnych o charakterze czytelniczym) może rodzić większe napięcia emocjonalne¹⁰. Trudności z opanowaniem tego rodzaju niepokojów wpływają na funkcjonowanie w grupie, a nawet całej społeczności szkolnej. Mają również decydujące znaczenie dla tego środowiska, rozumianego jako wspólnota, wpływając bezpośrednio na postrzeganie przez nie uczniów z autyzmem.

W nauczaniu dzieci na pierwszym poziomie edukacyjnym szczególną rolę odgrywają utwory literackie, z jednej strony pozwalające na identyfikację z bohaterami w różnych sferach życia, a z drugiej strony wprowadzające czytelnika bądź słuchacza w świat fantazji, gdzie literackie motywy i wątki, archetypy lub literaccy bohaterowie wspomagani alegorycznością „tłumacza” odbiorcy świat przeżyć oraz zachowań w różnych sytuacjach. Warunek ten spełniają bajki oraz baśnie. Julian, Jacek i Kacper wykazywali zainteresowanie prezentowanymi dziełami literackimi, o czym świadczyły gry i zabawy, weryfikujące usłyszane treści, a także aktywność podczas zajęć. Ze względu na to, że chłopcy zmagają się z podobnymi problemami w sferze emocji, polegającymi na przeżywaniu skrajnych stanów: od pewnego rodzaju euforii po całkowite zniechęcenie oraz wykazywania braku umiejętności odczytywania emocji u współuczestników zajęć, podjęto działania zmierzające do zmiany tej sytuacji.

U uczniów stwierdzono również brak wiedzy na temat pozytywnych form odpoczynku, odmiennych niż korzystanie z szeroko pojmowanych multimediów i relaksacji za pomocą gier komputerowych. Przez około piętnaście miesięcy kryzysy wywołane zmęczeniem objawiały się demonstracją takich zachowań, jak złość czy rezygnacja, a konsekwencją których była wyrażana werbalnie i niewerbalnie postawa wyłączenia się, wręcz odrzucenia jakichkolwiek wysiłków w zbliżeniu się do osiągnięcia symptomów relaksu, czyli stanu przyjemności, na rzecz samopoczucia negatywnie ocenianego „nic-nie-robienia”.

Celem prowadzącego zajęcia czytelnicze było ukazanie uczniom, że książka może służyć do „prowadzenia wewnętrznego dialogu”, budzić wrażliwość i sprzyjać refleksji, jak również zmuszać do myślenia. Lektura, choć wymaga wysiłku, jest istotnym ogniwem pozytywnie rozumianego aktu „nic-nie-robienia” (Leszczyński, 2012, s. 26), jednakże bardzo odległego od modelu stosowanego przez badanych. Zachęcano zatem uczniów do akceptacji tej formy spędzania wolnego czasu poprzez sukcesywne wydłużanie czasu trwania kolejnych sesji czytelniczych i przełamanie stereotypu myślowego. Zamierzano przekonać uczniów do tego, że czytanie to w rzeczywistości nie obowiązek, kolejne zadanie do wykonania, lecz nagroda, działanie pozwalające na uniknięcie uczucia znużenia czy monotonii.

¹⁰ Rozwojowi napięcia emocjonalnego, prowadzącego nawet do występowania lęków, mogą sprzyjać sytuacje życiowe bądź indywidualne dzieci. Zagadnienie to zostało omówione w: (Molicka, ok. 2006).

3.2. Teatrzyk kamishibai

Papierowy teatr kamishibai to teatr ilustracji wywodzący się z Japonii. Jego oryginalność polega na przedstawianiu opowieści za pomocą kart obrazkowych prezentowanych w magicznej skrzynce (butai), przypominającej wyglądem parawan teatrzyków marionetkowych. Teatr kamishibai stanowi ważne narzędzie rozwijania zainteresowań i kompetencji czytelniczych małych dzieci. Pozwala na bezpośredni kontakt ze słowem mówionym, co przyczynia się do rozwoju umiejętności komunikacyjnych (Niedziela, 2012, s. 52-55). Istotne znaczenie ma również „materializacja” opowiadania w postaci obrazów, które odgrywają ogromną rolę w rozwoju dziecka, oddziałują bowiem na jego emocje, przyczyniają się do kształtowania kompetencji estetycznych, pobudzają wyobraźnię (czynnik bardzo ważny w przypadku pracy z dziećmi z ASD).

W doborze ilustracji do papierowego teatru należy kierować się również stopniem dostosowania szczegółowości obrazów do możliwości odbiorczych czytelnika-słuchacza. „Duża liczba szczegółów skłania czytelnika do poszukiwania drogi zrozumienia ilustracji, a wraz z nią tekstu [w odniesieniu do papierowego teatru opowiadanych treści – E.M.]” (Gwadera, 2017, s. 45). Drobiazgi ilustracyjne nie mogą jednak przytłaczać uczestnika, aby nie zatracić głównego celu, jakim jest funkcja terapeutyczna. Jest to ważne zwłaszcza wtedy, gdy grupa terapeutyczna podejmuje pod opieką prowadzącego próbę samodzielnego przedstawienia tego typu ilustrowanej historii.

W analizowanej klasie prezentacją papierowego teatrzyku zajmował się głównie wychowawca klasy. Celem tej formy czytelnictwa było wzmocnienie u uczniów umiejętności społecznych. Kamishibai to rodzaj teatru pozwalający na skuteczne ich usprawnianie. Kategoria opowiadania historii, bazującej na ilustracji, dopuszczała dowolność jej inscenizowania, włącznie z aktywizacją uczestników przedstawienia. Ilustracyjna technika umożliwiała dokonywanie modyfikacji opowiadania, jego skrócenie bądź rozwinięcie, dostosowanie go do nastroju grupy oraz jej oczekiwań danego dnia.

Zastosowanie w niektórych z książek krótkich zdań ilustrujących obrazy przyczyniało się do możliwości włączenia dzieci w proces opowiadania. Uczestnicy mogli wówczas poprzez mimikę obrazować uczucia towarzyszące bohaterowi, głośno powtarzać istotne dla historii zdania, wskazujące na główne przesłanie lektury i pomagające w jej zrozumieniu, komentować przeżycia bohatera z własnego punktu widzenia. Wchodzenie prowadzącego w interakcję słowną z odbiorcami miało niezwykle znaczenie, ponieważ uczniowie w akcie odbioru tekstu przedstawianego w atrakcyjnej formie niejako naturalnie i automatycznie wchodzili w relację komunikacyjną oraz porozumiewawczą z prowadzącym. Dzięki temu chłopcy w sposób niedyrektywny byli przygotowywani do nawiązywania relacji społecznych z najbliższym otoczeniem, przede wszystkim zaś ze środowiskiem rówieśniczym.

3.3. Czytanie wrażeńiowe¹¹

Czytanie wrażeńiowe stanowi innowacyjny model czytania utworów literackich młodszymi odbiorcami. To sposób czytania wykorzystujący w jego trakcie elementy ruchu, pantomimy, zabawy, tańca i innych środków wyrazu artystycznego, wspomagany przez doznania zmysłowe w postaci bezpośredniego doświadczania zapachów, kolorów, gry światła. To model wpływający na zmianę percepcji tekstu w stosunku do tradycyjnego stylu czytania lektury. Dzięki temu rodzajowi czytelnictwa dziecko słyszy, widzi i odczuwa historię, opowiadanie.

Organizując we współpracy z opiekunem świetlicy szkolnej pierwsze zajęcia z czytania wrażeńiowego, zaproszono do ich przeżywania wszystkich uczniów z pierwszego poziomu edukacyjnego. Współtwórcami tego czytelniczego projektu byli bowiem przedstawiciele każdej z klas, w tym cały zespół klasowy uczniów ze spektrum autyzmu. Decyzję o zaangażowaniu grupy w pełnym składzie podjęto ze względu na wykazywane przez nią trudności integracyjne, objawiające się czasem, ze znaczną inklinacją do słowa często, płaczem, który stanowił konsekwencję przeżywanego stresu sytuacyjnego¹². Zarówno dla części grona pedagogicznego, jak i dla uczniów była to metoda nowatorska, jednak ze względu na pewnego rodzaju magię i efektywność wzbudziła szerokie zainteresowanie.

W celu zbliżenia współpracującej ze sobą grupy uzgodniono, że to uczniowie powinni mieć decydujący głos co do formy i treści szkolnej inscenizacji. Dzieci wymyśliły głównych bohaterów, nadały im imiona oraz przypisały przeżywane emocje i przygody. Same też wykonały kukielki. Akt tworzenia, czyli kreowanie fabuły, postaci czy scenerii, zaowocował otwarciem się chłopców na inne osoby. Okazywali oni spontaniczność podczas prób, wypowiadali na głos własne propozycje i pomysły. Wspólnie z „teatralnymi” kolegami oraz koleżankami decydowali o istotnych dla całości szczegółach, takich jak na przykład wybór najodpowiedniejszych zapachów do zilustrowania świątecznego okresu po to, aby wywołać poprzez ich użycie bezpośrednio skojarzenia ze Świętami Bożego Narodzenia (zdecydowano o wyborze cynamonu, wanilii oraz olejku migdałowego).

W realizacji czytania wrażeńiowego strategiczną funkcję pełni interakcja czytającego/czytających z odbiorcami. Wzajemne oddziaływanie następuje w sposób naturalny zarówno w sferze komunikacyjnej, jak i sferze oddziaływań zewnętrznych, polegających na nieuświadomionym usuwaniu barier w budowaniu kontaktu fizycznego z grupą, czyli w dotyku. Zaanga-

¹¹ Zagadnienie czytania wrażeńiowego zostało omówione między innymi w artykułach: (Swędrowska, 2014); (Swędrowska, 2018).

¹² Istotną informację może stanowić fakt, że podczas pierwszych miesięcy przebywania chłopców w szkole, uczestnictwo w wydarzeniach, skupiających liczbę uczniów większą niż dziesięć, stanowiło dla Juliana, Jacka i Kacpra blokadę w ich swobodnym przeżywaniu. Stres wywoływał u chłopców spazmatyczny płacz wykluczający ich z udziału w zajęciach.

zowanie uczniów miało wzmocnić ich umiejętności w obszarze okazywania emocji poprzez gesty typowe dla danego stanu emocjonalnego.

3.4. Efekty oddziaływań

Dzięki uczestnictwu w zajęciach czytelniczych o charakterze relaksacyjnym uczniowie dostrzegli pozytywne strony czytania. Dowiedzieli się, że może ono stanowić ciekawą formę odpoczynku i to równie skuteczną, jak dotychczas stosowane formy technologiczne. Wraz z osiąganiem większej dojrzałości szkolnej u uczniów zarejestrowano wzrost zaangażowania we współtworzenie lekcji bibliotecznych oraz zajęć literackich.

W przypadku charakteryzowanej grupy badawczej czytanie spełniło również funkcję „zastępczego doświadczenia społecznego”, mającego wartość rozwojową, przygotowującą i zachęcającą „do poszukiwania podobnych przeżyć w autentycznych sytuacjach”, dającą możliwość doświadczenia komfortu psychicznego w realiach życia codziennego. Dobra powieść, dobrze zaprezentowana daje słuchaczowi szansę na przeżycie wrażenia uczestnictwa w czymś prawdziwym, ludzkim (Hornowska i in., 2017, s. 21-22). Zmiany w zachowaniu uczniów, reagowaniu na sytuacje trudne pozwalają na stwierdzenie skuteczności działań i osiągnięcie celu w tej materii. Warto jednak podkreślić, że ten rodzaj doświadczenia będzie możliwy tylko w przypadku, gdy terapeuta dokona właściwego wyboru lektury i dostosuje język utworu literackiego do umiejętności komunikacyjnych dzieci.

W przypadku czytania relaksacyjnego istotny czynnik stanowiła też dbałość o wybór historii z pozytywnym wydźwiękiem, utrzymanych w pogodnej atmosferze. Julian, Jacek oraz Kacper poprzez pozytywne emocje zdobywali wiedzę na polu rozpoznawania ekspresji emocjonalnych, uczyli się, jak okazywać sympatię kolegom. Czytelnictwo baśni i bajek przyczyniło się do: podwyższenia samooceny uczniów, pozytywnego postrzegania samego siebie; rozpoznania emocji i radzenia sobie z nimi; włączenia się w system aktywnego sposobu spędzania wolnego czasu; wzbogacenia precyzyjności wypowiedzi; akceptacji świata fikcyjnego, dostrzeżenia celowości poznawania literatury pięknej jako formy wspomagającej zrozumienie osobistych emocji, przeżyć.

Jak wykazała obserwacja oraz wymiana doświadczeń z nauczycielami wykorzystującymi teatrzyk kamishibai w codziennej pracy, metodę tę można uznać (co potwierdziły także obserwacje badanej klasy) za sprzyjającą aktywizacji wyobraźni, jak również za doskonałą pomoc w nawiązywaniu bezpośredniego kontaktu. Odbiorcy „sami sprawiają, że przedstawienie żyje i bardzo im się to podoba” (Trzpił, 2016). Dowodem na to jest fakt, że uczniowie w trakcie zajęć chętniej wchodzili w dialog z prowadzącym spotkanie. Potwierdziła się także sugestia autorki artykułu pt. *Kamishibai – teatr obrazu*, że dzieci szybciej oswajają się z formą „przemawiania”, wypowiedzi publicznej (Trzpił, 2016). Podstawowe efekty, wynikające

z uczestnictwa w zajęciach bazujących na teatrzyku kamishibai, to: nabywanie umiejętności wchodzenia w relacje z innymi oraz nabywanie zrozumienia w zakresie komunikacji niewerbalnej; „oswajanie” uczestników z systemem motywacyjnym – budowanie w uczniach zdolności motywacji samego siebie i innych; tworzenie pozytywnego nastroju w grupie.

W okresie dość długich przygotowań czytania wrażliwego u uczniów z ASD ani razu nie wystąpił wybuch płaczu. Ogromne zaabsorbowanie spektaklem wywołało u Juliana, Jacka i Kacpra reakcję naturalnego poszukiwania kontaktu z innymi dziećmi. Uczucie radości natomiast przyczyniało się do otwartości na proponowane przez grupę zabawy, dzięki czemu obowiązek przygotowania większego wydarzenia (bo takim w efekcie się okazało) przerodził się w przyjemność. Rolą opiekunów było dyskretne koordynowanie różnorodnych działań, zadbanie o utrzymanie pozytywnej atmosfery w gronie uczniów, zaplanowanie przemyślanej aranżacji przestrzeni, wprowadzenie widzów w świat opowiadania poprzez „czytelniczą” rymowankę¹³, właściwe usadowienie widowni, w kilku półokręgach, w celu umożliwienia dzieciom podążania za czytaną treścią, „smakowania» jej uroków” (Twardowska, 2014, k. 5). Na skutek uczestnictwa w przygotowaniach czytania wrażliwego zostały wywołane następujące efekty: integracja ze szkolną grupą rówieśniczą; nawiązanie bliższych relacji koleżeńskich; ośmielenie; rozwój kreatywności; wzmocnienie zdolności i umiejętności teatralnych; zbudowanie poczucia własnej wartości dzięki umożliwieniu prezentacji zdolności plastycznych jako atutu niezbędnego w tworzeniu scenerii; wzmocnienie pewności siebie w odniesieniu do gry scenicznej, występów przed szerszą publicznością.

Wnioski

Analiza przeprowadzonych zajęć biblioterapeutycznych wykazała, że biblioterapia stanowi efektywną metodę wsparcia działań edukacyjnych, wychowawczych oraz terapeutycznych przede wszystkim nauczyciela-wychowawcy, a następnie nauczycieli-terapeutów realizujących program zajęć rewalidacyjnych. Zajęcia czytelnicze wspomagają bowiem edukację polonistyczną, między innymi poprzez systematyczne wzbogacanie zasobu słownictwa oraz umiejętności tworzenia logicznych, opartych na pełnych konstrukcjach zdań.

Dzięki uczestnictwu w różnorodnych typach zajęć biblioterapeutycznych uczniowie mieli możliwość budowania poczucia własnej wartości, wyposażania się w mechanizmy obronne i adaptacyjne, odzwierciedlające się – w najbardziej podstawowej fazie – w nabywaniu pewności siebie, niezbędnej do komunikacji w grupie, a polegającej na czynnym uczestnictwie

¹³ Przykłady wylizczanek-rymowanek podaje: (Swędrowska, 2014, s. 105).

w niej poprzez udzielanie między innymi głośnych wypowiedzi, włączanie się w system porozumiewania się grupy rówieśniczej. W wieku młodszym szczególne znaczenie odgrywają w tej kwestii bajki terapeutyczne.

Możliwość współtworzenia przedmiotu zajęć, czyli tekstu o charakterze literackim (wpływanie na liczbę i rodzaj występujących w utworze bohaterów, sugerowanie ich cech osobowościowych, oddziaływanie na ich losy itp.), przyczyniła się u badanych dzieci do wzbudzania zainteresowania historiami fikcyjnymi. Identyfikacja z bohaterami oraz ich przygodami pomogła w zaistnieniu postawy wyzwolenia się – czasami w minimalnym stopniu lecz i ta rzadkość ma znaczenie – ze schematów, pozwalając dziecku na wejście w sferę zabaw w udawanie.

Aktywne czytelnictwo w takich odmianach, jak czytanie wrażeńiowe czy drama sprawiło, że dziecko, biorące czynny udział w „opowiadaniu” bądź „przedstawianiu” opowieści różnych bohaterów, otwierało się na relację z innymi uczestnikami zajęć. Przełamywanie barier komunikacyjnych i proces integracji grupy odbywał się niejako automatycznie za pomocą często nieuświadomionych przez dziecko bezpośrednich kontaktów z pozostałymi członkami grupy, kontaktów wynikających z zaangażowania w pełnione na zajęciach role i wykonywane zadania. Aktywne uczestnictwo dostarczało także bodźców uwalniających sferę emocji.

Opowiadania biblioterapeutyczne, opracowywane dla wybranej grupy i pod jej kątem, jak w przypadku realizowanego w ramach cyklu czytania wrażeńiowego, pozwoliły na pomoc wiodącemu pedagogowi w niwelowaniu deficytów typowych dla danego dziecka. Dzięki kompetencjom wychowawcy i jego doświadczeniu, biblioterapeuta mógł zastosować skuteczne formy indywidualizacji zajęć, skierowanych do różnych uczestników. Nie do przecenienia jest więc trzyletnia w tym wypadku współpraca z wychowawcą klasy.

Staość poszczególnych zajęć podczas realizacji cykli czytelnicznych wpłynęła na zrozumienie przez dzieci obowiązujących reguł normatywnych, zgodę na konieczność dostosowania się do nich. Regularność przystosowywała zarazem do kształtowania zdolności wnioskowania i akceptacji zmienności tych reguł, przy uświadomieniu, że ich twórcami są ludzie, mający bezpośredni wpływ na ich strukturę.

Uogólniając, można stwierdzić, że zajęcia biblioterapeutyczne jako rodzaj zajęć pozalekcyjnych pozwalają na opracowanie programu, w którym zostaną zaplanowane działania opierające się na czynnościach bądź kategoriach tematycznych będących atutami uczestników grupy. Odmienność zainteresowań, różnorodność jednostkowych, nierzadko specyficznych, umiejętności wyzwala w dzieciach otwartość na poznawanie nowych domen i przestrzeni. Czynnikiem sprzyjającym temu aktowi jest systematyczność w realizacji zajęć, pozwalająca na stopniowe budowanie wzajemnej zażyłości.

Niewątpliwie istotnym, również dla późniejszej jakości życia, czynnikiem jest fakt, że przy pomocy biblioterapii dziecko ma możliwość odkrycia przyjemności wynikającej z zabawy, relaksu i odpoczynku, odnajdywania sensu ich uczenia się oraz zastosowania w życiu powszednim. Podejmowane działania są tym skuteczniejsze, im bliższy jest kontakt prowadzącego z uczniami. Metodę biblioterapii z pewnością można zaliczyć do działań z kategorii dobrych praktyk, jako metodę wartą systematycznego zastosowania w szkole i zasługującą na popularyzację po to, by niezmiennie odkrywać przyjemność czytania. Czytelnictwo postrzegane częściej przez pryzmat odprężenia niż obowiązku wyzwała w uczestnikach naturalne siły do poznawania tego, co nowe, nieznane.

Warto jednak zwrócić uwagę na fakt, że biblioterapia jako propozycja pracy z uczniami o specjalnych potrzebach edukacyjnych wzbogaca nie tylko uczniów, będących uczestnikami zajęć, lecz też prowadzącego zajęcia, który dzięki zastosowaniu różnorodnych działań uczy się twórczego odbioru rzeczywistości oczami dziecka. W przypadku dziecka autystycznego – widzenia odmiennego, opartego na fundamencie często specyficznych zainteresowań.

Bibliografia

- Borecka, I. (2001). *Biblioterapia formą terapii pedagogicznej. Skrypt dla studentów pedagogiki*. Wałbrzych: Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej.
- Chatzipentidis, K. (2017). Biblioterapia rodzeństwa dzieci z autyzmem. *Przegląd Biblioterapeutyczny*, 7(1), 83-92. Pobrane 12 czerwca 2019, z: http://repozytorium.uni.wroc.pl/Content/89911/01_06_Chatzipentidis-K_Biblioterapia-rodzenstwa.pdf
- Czernianin, W. (2017). Biblioterapia w pedagogice specjalnej. Krótkie repetytorium. W: W. Czernianin, H. Czernianin, K. Chatzipentidis, *Podstawy współczesnej biblioterapii* (s. 117-126). Wrocław: Wydawnictwo eBooki.com.pl. Pobrane 7 maja 2019, z: http://www.bibliotekacyfrowa.pl/Content/79760/Podstawy_wspolczesnej_biblioterapii.pdf
- Fedorowicz-Kruszewska, M., Kruszewski, T. (red.). (2005). *Biblioterapia. Z zagadnień pomocy niepełnosprawnym użytkownikom książki*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Firth, U. (2008). *Autyzm. Wyjaśnienie tajemnicy*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Gaebel, W., Zielasek, J., Reed, G.M. (2017). Zaburzenia psychiczne i behawioralne w ICD-11: koncepcje, metodologie oraz obecny status. *Psychiatria Polska*, 51(2), 169-195. DOI: 10.12740/PP/69660

- Godawa, J., Godawa, S. (2015). Wewnętrzne krajobrazy sztuki – arteterapia we wspieraniu procesów socjalizacyjnych osób z niepełnosprawnością. *Problemy Edukacji, Rehabilitacji i Socjalizacji Osób Niepełnosprawnych*, 21(2), 105-113.
- Gwadera, A. (2017). Ilustracja autorska we współczesnych literackich książkach dla dzieci i młodzieży. *Nowa Biblioteka*, 2(25), 35-48.
- Hornowska, E. i in. (2017). *Rozumienie świata. O warsztatach pracy z książką i czytelnikami*. Warszawa: Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.
- Ippold, L. (2014). Miejsce książki i biblioterapii w życiu dziecka przewlekle chorego. *Bibliotheca Nostra. Śląski Kwartalnik Naukowy*, 3(37), 34-44.
- Jablensky, A. (2010). W kierunku ICD-11 i DSM-V – poza zagadnieniami harmonizacji. *Psychiatria po Dyplomie*, 4, 65-67. Pobrane 7 czerwca 2019, z: www.podyplomie.pl/psychiatriapodyplomie
- Leszczyński, G. (2012). Style lektury książki dziecięcej. W: A. Ungeheuer-Gołąb (red.), *Noosfera literacka. Problemy wychowania i terapii poprzez literaturę dla dzieci* (s. 22-47). Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego.
- Łoza, B., Chmielnicka-Plaskota, A. (red.). (2014). *Arteterapia*. (cz. 1: [Teoria]). (Wyd. 2 zm.). Warszawa: Difin.
- Międzynarodowa Statystyczna Klasyfikacja Chorób i Problemów Zdrowotnych. Rewizja dziesiąta ICD-10. T. 1. (cop. 2012). [Warszawa]: Centrum Systemów Informacyjnych Ochrony Zdrowia. Pobrane 23 marca 2020, z: https://www.csioz.gov.pl/fileadmin/user_upload/Wytyczne/statystyka/icd10tomi_56a8f5a554a18.pdf
- Molicka, M. (ok. 2006). *Bajki terapeutyczne* (cz. 1). (Wyd. 2 popr. i uzup.). Poznań: Media Rodzina.
- Möller, H.-J. (2018). Możliwości i ograniczenia DSM-5 w polepszeniu klasyfikacji i diagnozy zaburzeń psychicznych. *Psychiatria Polska*, 52(4), s. 611-628. DOI: 10.12740/PP/91040
- Niedziela, S. (2012). Czy potrzebne? Rozważania o kamishibai. *Guliwer*, 2(100), 52-55.
- Olechnowicz, H. (2004). *Wokół autyzmu. Fakty, skojarzenia, refleksje*. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.
- Olszewska, M. (2013). Pisanie książek jako forma autoterapii rodziców dzieci niepełnosprawnych. *Niepełnosprawność. Dyskursy Pedagogiki Specjalnej*, 11, 95-107. Pobrane 7 czerwca 2019, z: <https://niepelnosprawnosci.ug.edu.pl/archiwum-pdf/niepelnosprawnosci11>
- Prokopiak, A. (2013). Wsparcie środowiska wychowawczego osób ze spektrum autyzmu. *Niepełnosprawność. Dyskursy Pedagogiki Specjalnej*, 11, 59-68. Pobrane 7 czerwca 2019, z: <https://niepelnosprawnosci.ug.edu.pl/archiwum-pdf/niepelnosprawnosci11>

- Rynkiewicz, A., Kulik, M. (2013). Wystandardyzowane, interaktywne narzędzia do diagnozy zaburzeń ze spektrum autyzmu a nowe kryteria diagnostyczne DSM-5. *Psychiatria*, 10(2), 41-48. Pobrane 8 czerwca 2019, z: <https://journals.viamedica.pl/psychiatria/article/view/35880/25969>
- Skawina, B. (2016). Autyzm i zespół Aspergera. Objawy, przyczyny, diagnoza i współczesne metody terapeutyczne. [Referat przedstawiony na: Nová sociálna edukácia človeka V Medzinárodnej interdisciplinárnej vedeckej konferencii, Prešov, 7. 11. 2016]. Pobrane 8 czerwca 2019, z: <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Husar7/subor/Skawina.pdf>
- Swędrowska, M. (2014). Czytanie wrażeń. Innowacyjny model czytania dzieciom tekstów literackich w przedszkolu i szkole. *Trendy*, 2, 104-108. Pobrane 12 czerwca 2019, z: <http://www.bc.ore.edu.pl/Content/645/T0214%2C+Sw%C4%99drowska.pdf>
- Swędrowska, M. (2018). Przedszkolak w świecie liter i emocji – czytanie wrażeń i rozwój emocjonalny dziecka. Pobrane 10 czerwca 2019, z: <http://www.maluszko-weinspiracje.pl/2018/12/przedszkolak-w-swiecie-liter-i-emocji.html>
- Trzpił, A. (2016). Kamishibai – teatr obrazu. *Qulturka.pl Dziecko i Kultura*. Pobrane 8 maja 2019, z: <http://qlturka.pl/2016/11/07/kamishibai-teatr-obrazu/>
- Twardowska, M. (2014). Dzieci lubią książki! Czytanie wrażeń w ruchu, w tańcu i w zabawie. Seminarium dla nauczycieli wychowania przedszkolnego i edukacji wczesnoszkolnej ZCDN, 4 października 2014 r. [Prezentacja]. Pobrane 5 maja 2019, z: <https://docplayer.pl/4625852-Dzieci-lubia-ksiazki-czytanie-wrazeniowe-w-ruchu-w-tancu-i-w-zabawie.html>

Ewa Małgorzata Mrowiec

Bibliotherapy as a method of working with children with autism spectrum disorders

Abstract

This article is devoted to bibliotherapy as a method supporting the development of communication and social skills in students with autism spectrum disorders. The article consists of two parts. The first part provides a theoretical introduction where the key terms such as autism, art therapy, bibliotherapy are defined. The second part – empirical – provides a discussion of a bibliotherapeutic work based on the individual case analysis of the chosen group of young learners with ASD in primary school in special education. The discussion incorporates the methodological guidelines for conducting analysis as well as practical measures in the form of relaxing reading classes, kamishibai theatre, sensory reading, what allowed to formulate basic research conclusions.

Keywords: art therapy, bibliotherapy, autism spectrum disorders, early school education

Ewa Małgorzata Mrowiec

Biblioterapia jako metoda pracy z dziećmi z zaburzeniami ze spektrum autyzmu

Streszczenie

Artykuł został poświęcony biblioterapii jako metodzie wspierającej rozwój umiejętności komunikacyjnych i społecznych u uczniów z zaburzeniami ze spektrum autyzmu. Całość składa się z dwóch części. Pierwsza z nich to wprowadzenie teoretyczne, w którym zdefiniowano podstawowe dla treści artykułu pojęcia, jak: autyzm, arteterapia, biblioterapia. Druga część – empiryczna – stanowi omówienie pracy biblioterapeutycznej na przykładzie analizy indywidualnego przypadku wybranej grupy uczniów z ASD w klasach wczesnoszkolnych szkolnictwa specjalnego. W rozważaniach uwzględniono metodologiczne wytyczne realizacji analizy oraz praktyczne działania w postaci zajęć czytelniczych o charakterze relaksacyjnym, teatryku kamishibai, czytania wrażeńiowego, które pozwoliły na sformułowanie podstawowych wniosków badawczych.

Słowa kluczowe: arteterapia, biblioterapia, zaburzenia ze spektrum autyzmu, edukacja wczesnoszkolna

ESTETYCZNE WALORY OPRAWY PLASTYCZNEJ KSIĄŻKI DZIECIĘCEJ NA PRZYKŁADZIE REALIZACJI EMILII DZIUBAK

Wprowadzenie

W ostatnich latach polska ilustracja, zwłaszcza ta dedykowana młodemu odbiorcy, święci coraz większe tryumfy zarówno w kraju, jak i za granicą. Duży wpływ na ten sukces miało m.in. uhonorowanie Polaków nagrodą Bologna Ragazzi Award, przyznawaną za najciekawszą pod względem edytorskim książkę dla dzieci. Trzykrotnie wyróżnienie to odebrała Iwona Chmielewska (2011, 2013, 2020), która do polskiej i światowej ilustracji książkowej wniosła nową jakość². Można powiedzieć, że fenomen jej picturebooków³, nazywanych też myślącymi książkami, zapoczątkował swego rodzaju nową falę. Duży sukces odnieśli również Aleksandra i Daniel Mizielińscy. Za publikację *Mapy* (Dwie Siostry, 2012) artyści otrzymali w 2013 r. Prix Sorcières⁴ w kategorii „non-fiction” i Premio Andersen⁵ w tej samej kategorii. Młodzi ilustratorzy zrozumieli, że książka dla dzieci nie musi być utrzymana w naiwnej i krzykliwej kolorystyce, a sposób ukazania postaci tylko realistyczny.

W Polsce badaniem książki obrazkowej zajmują się przedstawiciele różnych dziedzin. Są to „artyści plastycy, twórcy książki obrazkowej, literaturoznawcy, historycy sztuki, znawcy kultury, teorii sztuki, bibliologii, psychologii, pedagogiki i socjologii. W ich publikacjach pojawia się motyw

¹ Dział Bibliotek Centrum Kultury „Zamek w Toszku”.

² Na temat twórczości I. Chmielewskiej piszą m.in: Marta Baszewska, Magdalena Howorus-Czajka, Jiwone Lee, Katarzyna Smyczyńska, Małgorzata Wójcik-Dudek. Zob.: Bibliografia.

³ W polskiej literaturze przedmiotu podawane są różne wersje pisowni anglojęzycznego terminu picturebook, forma łączna wskazuje na jedność warstwy wizualnej i werbalnej.

⁴ Najważniejsza francuska nagroda dla książek dziecięcych, przyznawana przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy.

⁵ Najważniejsza włoska nagroda dla książek dziecięcych.

książki obrazkowej jako centrum zainteresowania lub jest to wątek przyległy do analiz związanych z książką ilustrowaną. Do klasyki w zakresie powojennych badań odnośnie książki ilustrowanej w Polsce należą badacze z różnych dziedzin nauki i sztuki” (Boguszevska, 2018). Trzeba tutaj wymienić: Andrzeja Banacha, Janusza Dunina, Katarzynę Iwanicką, Małgorzatę Komzę, Janusza Sowińskiego, Stefana Szumana, Irenę Słońska, Janinę Wiercińską i Danutę Wróblewską (Boguszevska, 2018).

Współcześnie w rodzimym środowisku badaczy problematyką książki obrazkowej zajmują się: Anna Boguszevska, Małgorzata Cackowska, Małgorzata Centner-Buz, Magdalena Howorus-Czajka, Grażka Lange, Grzegorz Leszczyński, Krystyna Lipka-Sztarbałło, Beata Mazepa-Domagała, Krzysztof Migoń, Anita Wincencjusz-Patyna, Magdalena Sikorska, Katarzyna Smyczyńska i inni. Bardzo ważne spostrzeżenia na temat badań nad książką obrazkową w Polsce czyni M. Cackowska. Zwraca ona uwagę na fakt, że rodzimi badacze niemal w ogóle nie dostrzegali fenomenu książki obrazkowej na tle innych gatunków publikacji dla dzieci i młodzieży, zwłaszcza w latach 60. i 70. XX w., gdy literatura dziecięca bardzo się rozwijała. Zjawisko to, zdaniem badaczki, „dotyczy nie tylko samej książki obrazkowej, ale także ogólnych zagadnień z nią związanych. W naszym kraju bowiem książką dziecięcą przez długie lata zajmowali się w dużej mierze literaturoznawcy, często traktując książkę obrazkową jako przechodnie przysposobienie do *prawdziwej książki*, którą jest *prawdziwa literatura*, nie zaś jako rodzaj sztuki, gatunek sztuki pojmowanej jako intencjonalnie zaprojektowana całość złożona z tekstu i obrazu” (Cackowska, 2017).

Bardzo ważną pracę na temat twórczości polskich ilustratorów napisała Anita Wincencjusz-Patyna. Jest to *Stacja ilustracja: polska ilustracja książkowa 1950–1980: artystyczne kreacje i realizacje* (Wrocław 2008). Badaczka w sposób całościowy opisuje dorobek czołowych przedstawicieli Polskiej Szkoły Ilustracji. Przedstawia również twórczość m.in.: Elżbiety Gaudasińskiej, Andrzeja Heidricha, Daniela Mroza, Józefa Wilkonina. Brakuje jednak podobnie przygotowanego opracowania obejmującego przedsięwzięcia młodych artystów ilustratorów. Należy do nich np. Emilia Dziubak, której realizacje stały się przedmiotem niniejszego tekstu.

Twórczość Emilii Dziubak

Emilia Dziubak urodziła się 20 września 1982 r. w Dęblinie. Ukończyła grafikę na Uniwersytecie Artystycznym w Poznaniu (dawniej Akademii Sztuk Pięknych w Poznaniu). Pierwsze projekty graficzne wykonała, będąc dzieckiem, kiedy pomagała мамie przy tworzeniu szyldów. Pracę zawodową zaczynała jako autorka komiksów i ilustratorka prasowa. Szybko skupiła się jednak na książkach dla dzieci. W 2010 r. zwyciężyła w konkursie na komiks zatytułowany *Z życia naukowca*, zorganizowanym przez Centrum

Innowacji Transferu Technologii i Rozwoju Uniwersytetu Jagiellońskiego. Rok później zadebiutowała autorską książką kucharską dla dzieci pt. *Gratka dla małego niejadka*, która znalazła się w ścisłym finale konkursu na najpiękniejsze publikacje obrazkowe 4th CJ Picture Book Award w Korei. W 2014 r. została laureatką Nagrody Literackiej m.st. Warszawy za ilustracje do tomu Przemysława Wechterowicza *Proszę mnie przytulić* (Dziubak, Herba, Słowińska, Bajerowicz, Jarnuszkiewicz, Otecki, 2017, s. 94). Utwory z jej pracami ukazały się nie tylko w Polsce, ale także w Norwegii, Rosji, Szwecji, Wielkiej Brytanii i we Włoszech. Artystka współpracuje z czołowymi polskimi autorami literatury dla dzieci: Barbarą Kosmowską, Zofią Stanecką, Przemkiem Wechterowiczem i Rafałem Witkiem. Ilustracje E. Dziubak opublikowano w takich czasopismach, jak „Art & Business”, „Gaga”, „Przekrój” i „Wprost”. Ostatnio ilustratorka rozpoczęła współpracę z Martinem Widmarkiem, jednym z najbardziej znanych szwedzkich autorów dla dzieci. Wspólnie stworzyli trzy pozycje: *Tyczka w krainie szczęścia*, *Dom, który się przebudził* oraz *Długa wędrówka*. (Frąckiewicz, 2017, s. 12).

Oprawy graficzne wykreowane przez E. Dziubak nie są wesołe, urocze i śliczne (Lipka-Sztarbałło, 2006)⁶, ale malarskie i poetyckie, wyróżnia je także kombinacja cech, którą Krystyna Lipka-Sztarbałło określiła jako tajemniczość i czarowność – atrybuty najbardziej pożądane w książce dziecięcej (Lipka-Sztarbałło, 2006).

Źródłami informacji na temat dokonań artystki są udzielone przez nią wywiady. Sebastian Frąckiewicz w książce *Ten lokieć źle się zgina* (Frąckiewicz, 2017) zebrał zapisy rozmów przeprowadzonych z najwybitniejszymi przedstawicielami współczesnej polskiej ilustracji, wzbogacając je o biogramy artystów⁷. Dla poznania dorobku polskiej ilustratorki istotne są także zapisy dwóch kolejnych wywiadów, przeprowadzonych przez Violetę Szostak (Dziubak, 2019) i Marię Maczugę (Maczuga, 2019).

Do tej pory twórczość E. Dziubak nie była omawiana. Przedmiotem przeprowadzonych badań, których wyniki stały się kanwą niniejszego artykułu, były wybrane książki zilustrowane przez artystkę. W ich opisie wykorzystano metodę analizy dokumentu, a w niej analizę estetyczną i formalną. Analiza estetyczna obejmuje poszczególne ilustracje i ich całościowy kształt. Istotnym elementem tego podejścia jest badanie dzieł pod względem ich proveniencji estetycznej. Korzystając z wiedzy na temat twórców, którymi inspiruje się E. Dziubak, porównywano ilustracje z obrazami Pietera Bruegla Starszego i Romana Kochanowskiego. W rozmowie z S. Frąckiewiczem E. Dziubak wprost wskazała artystów, których obrazy stały się

⁶ Są to negatywne cechy, które K. Lipka-Sztarbałło opisuje szerzej w tekście *Co za nami co przed nami?* (Lipka-Sztarbałło, 2006).

⁷ W publikacji zamieszczono także biogramy Jana Bajtlika, Katarzyny Boguckiej, Iwony Chmielewskiej, Bartłomieja Gawła, Anny Halarewicz, Jana Kallwejt, Piotra Sochy i Rafała Wechterowicza.

kontekstem jej prac. Przykładem jest tutaj *Tyczka w krainie szczęścia* i ilustracja nawiązująca bezpośrednio do obrazu Pietera Bruegla Starszego. Analiza formalna obejmuje zaś fizyczną stronę książki, jej format, objętość, kolor stron i czcionek.

Analiza wybranych realizacji książkowych

Pierwsza i jednocześnie autorska publikacja artystki to *Gratka dla małego niejadka* (Wydawnictwo Albus, 2011) – książka zawierająca przepisy kulinarne i propozycje zabaw rysunkowo-edukacyjnych. Funkcję rozrywkową pełnią ilustracje upersonifikowanych warzyw, owoców i innych składników potraw. Projekt graficzny i tekst tworzą tu zgrany duet. Lekturę zaczynamy od przeszyconego dynamizmem i humorem wywiadu z Marchewką – gwiazdą wśród warzyw. Na następnej stronie znajdziemy przegląd witamin i listę produktów je zawierających. Dalej są przepisy: proste, trudniejsze, słodkie, zabawne, smakowite, inspirujące do wspólnego gotowania. Na kilku stronach dzieci mogą uzupełnić publikację swoimi ilustracjami, domalować jakiś element, pokolorować go, czy przejść przez kapuściany labirynt. W szacie graficznej książki prym wiodą zgaszone kolory, z brązem na czele. Przeglądając po raz pierwszy karty książki, możemy odnieść wrażenie, że kolorystyka ilustracji jest smutna. Gdy jednak przyjrzymy się uważnie, dostrzeżemy mnóstwo zabawnych wizerunków warzyw i owoców oraz innych produktów spożywczych. W ujęciu E. Dziubak nawet szklanka z wodą się uśmiecha. Publikacja została przygotowana w formie przystępnej dla dziecka, a jednocześnie pozbawionej nudy. Uwagę zwraca dość oryginalny format książki (19 x 25 cm). Szersze karty pozwalają artystce na to, aby wyeksponować ilustracje połączone z tekstem w różnych konfiguracjach, bez ujemy dla kompozycji poszczególnych rozkładówek.

Opisując dorobek E. Dziubak, nie można pominąć książki Barbary Kosmowskiej *Dziewczynka z parku* (Wydawnictwo W.A.B., 2012). Jej autorka podejmuje zagadnienia trudne, takie jak żaloba i strata. Tematy te wymagają od ilustratora nie tylko umiejętności artystycznych, ale także zdolności intuicyjnego odczuwania treści. Szata graficzna utworu wyróżnia się na tle innych publikacji przygotowanych przez artystkę. W książce *Dziewczynka z parku* zastosowano kilka rodzajów ilustracji. Są to wizerunki ptaków, które E. Dziubak ukazała w sposób bardzo naturalny, dodając im jednak elementy ludzkiej garderoby (kapelusze, kamizelki, szaliki). Owe kolorowe ptasie portrety umieściła na białym tle. Wykorzystała także rysunki usytuowane w ramkach z motywem roślinnym. Te przedstawienia mają charakter bardziej graficzny niż malarski. Wewnątrz ramek o eliptycznym kształcie artystka ulokowała portrety Andzi i Jeremiasza, głównych bohaterów tekstu B. Kosmowskiej. Trzeci rodzaj obrazów to typowe dla tej artystki malarskie przedstawienia odnoszące się do wydarzeń opisywanych

w książce. Kontury wielu postaci i przedmiotów są rozmazane lub pokazane jakby przez mgłę. Ten sposób obrazowania stanowi kolejną cechę odróżniającą tę pozycję od innych realizacji E. Dziubak. Książka ma dla artystki wymiar osobisty, ponieważ w jednej z ilustracji wykorzystała ona fotografię przedstawiającą jej mamę z pradiadkiem. Publikację wydano w małym formacie, co w połączeniu z pierwszoosobową narracją i ilustracjami nadaje dziełu estetykę zbliżoną do pamiętnika.

W 2010 r. ukazał się pierwszy z pięciu tomów cyklu Mary Norton o Pożyczalskich, czyli *Kłopoty rodu Pożyczalskich* (Dwie Siostry, 2012). Ilustratorka stworzyła nową, uroczą oprawę dla powieści, które weszły już do kanonu literatury dla dzieci. Dla pierwszej części serii E. Dziubak wykreowała ilustracje pełne humoru i ciepłych barw. Dużą rolę w ukazanych przez nią scenkach odgrywają owady, towarzyszące małym bohaterom opowieści angielskiej pisarki. Poszczególne rozdziały zdobią winiety z ornamentami roślinnymi. Warto zwrócić uwagę na niebanalny obraz na okładce, na której małe Arietta moczy nogi w zielonej zawartości kieliszka.

Chociaż E. Dziubak tworzy ilustracje w technice komputerowej, to patrząc na wykreowane przez nią książki, nie sposób się tego domyślić. Dzieje się tak dlatego, że znaczna część realizacji artystki ma charakter malarski, przywodzi na myśl rozmyte kontury akwareli lub prace dawnych mistrzów, takich jak Pieter Bruegel Starszy. W rozmowie z S. Frąckiewiczem artystka wypowiedziała się na temat klimatu, który stanowi bardzo ważny element jej prac: „Nastrój jest jednak kluczowy, bo chodzi przede wszystkim o to, by za pomocą ilustracji pokazać coś, czego nie ma w tekście. Tekst jest w stanie jakoś opisać, co ma się znaleźć na ilustracji. Ale jeśli czytam, że Jaś ma skarbonkę, to moim zadaniem nie jest po prostu narysowanie Jasia, który trzyma skarbonkę. Muszę stworzyć cały świat, w którym Jaś żyje. Zrobić to w taki sposób, żeby czytająca osoba bardzo głęboko przeżyła przygody Jasia. Dlatego praca na emocjach jest bardzo ważna. Ale atmosfera to jedna rzecz, a druga to dobrze ukazany charakter postaci. Obydwie te sprawy tworzą kręgosłup każdego projektu. Jeśli dobiore odpowiednie klimaty ilustracji i znajdę, a raczej wychwyć kluczowe cechy bohatera, dopiero wtedy tak naprawdę mogę zaczynać pracę” (Frąckiewicz, 2017, s. 26).

Bardzo ważną książką w dorobku artystki jest utwór *Proszę mnie przytulić* Przemysława Wechterowicza (Ezop, 2013). Publikacja opowiada historię ojca i syna. Wszystko rozpoczyna się od tego, że tata Niedźwiedź zdradził w sekrecie Niedźwiadkowi, że wystarczy się mocno do kogoś przytulić, a świat stanie się piękniejszy. I tak zaczęła się niezwykła przygoda ojca i syna. Wędrują razem przez las i przytulają każdego, kogo spotkają na swojej drodze – małą Gąsienicę, wielką Anakondę, a nawet Myśliwego ze strzelbą w dłoni. E. Dziubak stworzyła urocze portrety zwierząt o ludzkich cechach i zachowaniach. Podobnie jak postaci, tak przyroda i roślinne

ornamenty są bardziej przetworzone niż odzwierciedlające naturę. Książka stanowi jednak spójną całość. Za ilustracje do tej pozycji artystka otrzymała w 2013 r. Nagrodę Literacką m.st. Warszawy.

Projektem, który wymagał od artystki ogromnego nakładu pracy, jest *Rok w lesie* (Nasza Księgarnia, 2015). Książka składa się z dwunastu rozkładówek z kolejnymi miesiącami. Patrząc na pojedynczą planszę, można mieć problem z rozeznaniem się w tym, co się na niej dzieje. Nic w tym dziwnego, bo na każdej ilustracji pojawia się blisko 50 zwierzęcych bohaterów w odmiennych sytuacjach, o różnych porach dnia i nocy. Zamyśl był taki, aby na każdej planszy dużo się działo i żeby książkę można było oglądać godzinami. Ten cel z pewnością osiągnięto. Ostatnia rozkładówka zawiera interaktywną zabawę – labirynt, który jest dość trudny do przejścia, a przez to rozwijający zdolność logicznego myślenia i spostrzegawczość. Publikacja *Rok w lesie* otrzymała wyróżnienie w konkursie Polskiego Towarzystwa Wydawców Książek *Najpiękniejsza Książka Roku 2015*. Książkę wydano na tekturowym papierze, w dużym formacie (23 x 31 cm). Karty książki mają zaokrąglone brzegi, dzięki czemu są bezpieczne dla dzieci i nie niszczą się zbyt szybko. Duży format jest także odpowiedni dla wyeksponowania ilustracji obfitujących w tak dużą liczbę szczegółów.

W 2015 r. ukazało się trzecie już wydanie *Zielonego wędrowca* Liliany Bardijewskiej (Ezop, 2015), ale z nową szatą graficzną. Główny bohater opuszcza rodzinne strony, podróżuje z miejsca na miejsce i przeżywa niesamowite przygody. Dla autorki ten rodzaj narracji jest pretekstem do przekazania pewnych nauk i postaw. Stworek na swej drodze spotyka wiele postaci różniących się między sobą nie tylko kolorem skóry, sierści czy piór, ale także anatomia, a pojawiające się przy okazji każdej nowej krainy niebezpieczeństwa stwarzają okazję do wspólnego rozwiązania problemu i zawarcia interesującej znajomości. *Zielony wędrowiec* jest więc publikacją zwracającą uwagę na fakt, że odmienność jest czymś zupełnie naturalnym, nie trzeba jej się bać i należy ją akceptować; uczy tolerancji i przyjaznego nastawienia do świata. W poprzednich wersjach za stronę graficzną utworu odpowiadali kolejno Katarzyna Czerner-Wieczorek i Adam Kilian, ale to właśnie E. Dziubak w pełni udało się uchwycić fantastyczny świat wymyślony przez L. Bardijewską. Dzięki pracy artystki całość nabiera ogromnej głębi, kolory wręcz „wylewają się” z kartek, chcąc żyć własnym życiem, a opowieść z prostej, magicznej wędrówki przemienia się w *fantasy* pełne wymyślnych stworków i sympatycznych istot.

Jedną z najważniejszych autorek, z którymi współpracuje E. Dziubak, jest B. Kosmowska. Godnym uwagi projektem obu artystek jest utwór *Tru* (MR, 2016). Tytułowy bohater to zajaczek o umyśle i zdolnościach wynalazcy, mieszkający z rodziną w gorszej dzielnicy Kończyn Dolnych. Tekst B. Kosmowskiej traktuje o tak ważnych problemach, jak np. nierówności społeczne. Tematyka ta została wzbogacona o ilustracje charakterystyczne

dla warsztatu E. Dziubak. Artystka bardzo realistycznie przedstawia przyrodę, zwłaszcza drzewa. Niektóre realizacje, zwłaszcza te zawierające wizerunki domów mieszkalnych, nawiązują do scenerii biedniejszej dzielnicy Dęblina, w której wychowywała się ilustratorka. Warto zwrócić uwagę na znajdujące się na wyklejce książki obrazy. Nawiązują one do pejzaży R. Kochanowskiego⁸, którego malarstwo stanowi dla E. Dziubak jedno ze źródeł inspiracji. Ilustracje z wyklejki są podobne zwłaszcza do obrazu *Pejzaż z trogiem ludzi przy łodziach*. Za wizualną część *Tru* artystka otrzymała nagrodę w konkursie Przecinek i Kropka na *Najlepszą Książkę Dziecięcą 2016 roku*. Publikację wydano w twardej oprawie, w średnim formacie (24 x 17 cm). Publikacja liczy 80 stron.

W ostatnich latach bardzo ważnym współpracownikiem E. Dziubak stał się uznany szwedzki autor – M. Widmark. Pierwszą książką powstałą w wyniku współdziałania artystów jest *Tyczka w Krainie Szczęścia* (Mamania, 2017). Istotną rolę w szacie graficznej tej publikacji odgrywa czerń, stanowiąca tło dla wielu ilustracji. Na tym ciemnym polu wspaniale prezentują się kwiaty (m.in. maki, słoneczniki i róże), wykreowane przez artystkę w sposób bardzo naturalny. Niezwykła dokładność, z jaką oddane zostały rośliny, rodzi skojarzenia z obrazami członków bractwa Prerafaelitów⁹ i wyrobami pracowni Williama Morrisa. Niezwykle dekoracyjnym elementem publikacji jest wyklejka z pięknymi kwiatami, białymi obłoczkami i motylami umieszczonymi na czarnym tle. Tekst M. Widmarka traktuje o dziewczynce, która straciła brata, a później odnalazła go w fantastycznej krainie. E. Dziubak udało się w pełni uchwycić baśniowy charakter tej opowieści. Jedną z najpiękniejszych ilustracji w tej książce przedstawia Tyczkę zjeżdżającą z pagórka na sankach. Obraz ten jest plastyczną parafrazą zimowych pejzaży Pietera Bruegla Starszego, o czym artystka wspomina w rozmowie z S. Frackiewiczem (Frackiewicz, 2017, s. 28). Książkę wydano w twardej okładce, na której dominuje kolor ciemnozielony. W centralnej części pierwszej strony okładki umieszczony jest wizerunek Tyczki trzymającej ogromną perłę.

W październiku 2017 r. ukazał się kolejny wspólny projekt M. Widmarka i E. Dziubak – *Dom, który się przebudził* (Mamania i Grupa Wydawnicza Relacja, 2017). W ujęciu artystki ściany domu i jego piwnice porastają rośliny, dzięki czemu budynek sprawia wrażenie żywego organizmu, zdolnego do tego, żeby się przebudzić i przywoływać wspomnienia o jego mieszkańcach. Na pierwszych ilustracjach królują ciemne, ponure barwy.

⁸ Roman Kochanowski (1857-1945) – polski malarz i rysownik. Stałym tematem jego prac są widoki z okolic podkrakowskich i krajobrazy nadwiślańskie z niewielkim motywem rodzajowym. Jeden z jego najsłynniejszych obrazów to *Gęsiarka* z 1881 r.

⁹ Bractwo Prerafaelitów – stowarzyszenie artystyczne założone w Londynie w 1848 r. przez studentów Royal Academy of Arts: Williama Hunta, Johna Everetta Millais'a, Dantego Gabriella Rossettiego i jego brata Williama Michaela. Zob. (Crepaldi, 2006).

Ilustratorka odwzorowuje w ten sposób nastrój samotności i smutku, które towarzyszą staremu Larsonowi. Poprzez zamglone, złote światło E. Dziubak ukazuje wspomnienia głównego bohatera. Postacie z przeszłości odcinają się swoją złotą poświatą na tle ciemnego wnętrza domu. Barwy dominujące w tych obrazach to brąz i czerń. Z czasem, gdy w domu pojawia się chłopiec i przyniesiona przez niego roślina, ponure, brunatne kolory ustępują miejsca ciepłym barwom. Wraz z tajemniczym kwiatem stary człowiek budzi się do życia. Od tego momentu pokoje opustoszałego domu rozjaśnia światło słoneczne. Na szczególną uwagę zasługuje realistycznie ukazany proces wzrostu kwiatu w doniczce. Wszystkie ilustracje w tym utworze (zwłaszcza te początkowe, najbardziej mroczne) zawierają w sobie spory ładunek tajemniczości i magii. Charakterystyczne złote światło rozświetlające mrok pokazane jest w bardzo piękny, malarski sposób. Talent do ukazywania potencjału światła jest jedną z cech wyróżniających prace E. Dziubak na tle realizacji innych ilustratorów młodego pokolenia. W recenzji książki *Dom, który się przebudził* Maria Maczuga odnotowała m.in.: „Prosty, oszczędny, precyzyjny język pisarza i obrazy ilustratorki, w których więcej cienia niż światła, pozostawiają przestrzeń do wypełnienia wyobraźnią dzieci oraz doświadczeniami dorosłych, bo im wyobraźni już często brakuje. Opowieść wchodzi w interakcję z czytelnikiem. Intryguje. W zależności od momentu życia, w jakim odbiorca się znajduje, będzie interpretowana jako osobista historia o samotności, starości, żałobie, nadziei, przemianie, pomocy, drodze do szczęścia, szacunku dla starszych, dziecięcej sprawczości, niesfornym kocie... Najbardziej niesamowite, że autorom udało się stworzyć książkę inaczej rozumianą przez czytającego rodzica i inaczej przez słuchające dziecko. Pomaga tworzyć więź przez wzajemne poznawanie i dzielenie się wewnętrznymi światami, przeżyciami, emocjami” (Maczuga, 2019). Okładka utrzymana jest w ciemnych barwach brązu i czerni.

We współpracy z M. Widmarkiem E. Dziubak przygotowała także *Długą wędrówkę* (Mamania, 2018). Jest to opowieść o emocjach, zmianach nastroju, balansowaniu między euforią a smutkiem. Autor, opowiadając historię o przyjaźni, sensie życia, utracie bliskich, uświadamia czytelnikowi przewrotność losu. Artystka zinterpretowała tekst M. Widmarka w sposób niezwykle malarski. Liczne ilustracje to obrazy oniryczne i nierzeczywiste. Na kilku kartach książki pojawia się wizerunek pnia drzewa, o którym nie ma mowy w tekście. Niemniej jednak warstwa wizualna bardzo dobrze współgra z tekstem książki, budując nastrój. Wszystkie książki stworzone we współpracy z M. Widmarkiem wydano w twardej oprawie w dużym formacie (19,5 x 26 cm). Wszystkie mają też tę samą objętość (40 stron). Duży format pozawala na wyeksponowanie ilustracji bogatych w szczegóły.

W listopadzie 2018 r. ukazała się autorska książka E. Dziubak *Niezwykłe przyjaźnie w świecie roślin i zwierząt* (Nasza Księgarnia, 2018). Głównym bohaterem opowieści jest Homer – nieco zadufany w sobie kot.

Homera zaczyna nudzić towarzystwo najbliższych i postanawia wyruszyć na poszukiwanie nowego przyjaciela. W trakcie wędrówki odkrywa różnego rodzaju relacje występujące między zwierzętami i roślinami. Uczy się, że przyjaciel przyjacielowi nierówny, a rodzajów przyjaźni jest znacznie więcej niż mógłby przypuszczać. Kot dostrzega wśród roślin i zwierząt opiekunów, przyjaciół idealnych, jednostki w pełni zależne, kompanów z pracy, zwierzęta fałszywe czy zakochane. Zwraca uwagę na to, że nie wszyscy są zdolni do przyjaźni i nie każda przyjacielska relacja jest szczerą. Tworząc portrety zwierząt, artystka zachowała równowagę pomiędzy stylizacją a wiernym odwzorowaniem natury. Wizerunki poszczególnych przyjaciół umieszcza w roślinnych ramkach, nawiązując tym samym do komiksu. Publikacja oferuje także dużą dawkę wiedzy z zakresu biologii. Ostatnie rozkładówki zawierają mini test psychologiczny, dzięki któremu dziecko może uzyskać odpowiedź na pytanie: Jakim ono samo jest przyjacielem?, i interaktywną zabawę – labirynt. Książkę wydano na tekturowym papierze, w dużym formacie (23 x 31 cm). Karty książki mają zaokrąglone brzegi, dzięki czemu są bezpieczne dla dzieci i nie niszczą się zbyt szybko. Publikacja liczy 28 stron.

Zakończenie

Zdaniem Anny Boguszewskiej „Ilustracja jako swoista plastyczna narracja biegnie równolegle do tekstu, pogłębia go, daje konkretne wyobrażenia i wizualne odwołania, kreując wyobraźnię odbiorcy” (Boguszevska, 2013). Ilustracje wykreowane przez E. Dziubak spełniają wszystkie te cechy. Obrazy stworzone przez artystkę wzmacniają baśniową głębię tekstu i w ten sposób wspomagają jego odbiór, co dla młodego czytelnika jest niezwykle istotne.

E. Dziubak ma stałe miejsce wśród ilustratorek młodego pokolenia. W swoim dorobku posiada 36 książek dla dzieci zarówno autorskich, jak i współautorskich. Inspiracją dla ilustratorki są obrazy takich malarzy, jak: Pieter Bruegel Starszy, Artur Grottger i Roman Kochanowski. Artystka ceni również flamandzkie i holenderskie martwe natury z okresu gotyku (Dziubak, 2019). Chociaż do tworzenia ilustracji wykorzystuje grafikę komputerową, to jednak jej realizacje wyróżniają się malarskim charakterem i szczególnie nastrojowością scen, wykreowaną przez grę barw i światłocienia.

Bibliografia

Baszewska, M. (2016). Architektura picturebooka: twórczość Iwony Chmielewskiej. *Sztuka Edycji*, 10(2), 115-123.

- Boguszewska, A. (2018). O książce obrazkowej i jej wykorzystaniu dla dzieci przedszkolnych. *Lubelski Rocznik Pedagogiczny*, 37(3), 201-214. Pobrane 30 października 2019, z: <https://journals.umcs.pl/lrp/issue/view/509/showToc>
- Boguszewska, A. (2013). O znaczeniu ilustracji książkowej w kształtowaniu postawy estetycznej dzieci. W: A. Weiner, A. Boguszewska (red.), *Konteksty wczesnoszkolnej edukacji artystycznej* (s. 55-80). Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Cackowska, M. (2017). Współczesna książka obrazkowa – pojęcie, typologia, badania, teorie, konteksty, dyskursy. W: M. Cackowska, H. Dymel-Trzebiatowska, J. Szyłak (red.), *Książka obrazkowa – wprowadzenie* (s. 11-48). Gdańsk: Instytut Kultury Popularnej.
- Crepaldi, G. (2006). *Rossetti i prerafaelici*. Tł. A. Majewska. Warszawa: Rzeczpospolita.
- Dziubak, E. (2011, 25 grudnia). Autorka tej książki też była niejadkiem: [Rozmowę przepr. Violetta Szostak]. *Gazeta Wyborcza. Poznań*. Pobrane 30 października 2019, z: https://poznan.wyborcza.pl/poznan/1,36001,10868133,Autorka_tej_ksiadzki_tez_byla_niejadkiem.html
- Dziubak, E., Herba G., Słowińska J., Bajerowicz K., Jarnuszkiewicz M., Otecki. (2017). *Frymuśne obrazki: ilustracja współczesna dla małych i dużych*. Pomysł i prowadzenie projektu P. Gwizdek; tł. M. Turski. Poznań: Galeria Miejska Arsenal.
- Frąckiewicz, S. (2017). *Ten łokieć źle się zgina: rozmowy o ilustracji*. Wołowiec: Czarne.
- Gwadera, M. (2009). Współczesny rynek książki dla dzieci i młodzieży. W: Heska-Kwaśniewicz, K. (red.), *Literatura dla dzieci i młodzieży po roku 1980* (t. 2, s. 152-166). Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Howorus-Czajka, M. (2014). Wpływ czynników ekonomicznych na aktualny rozwój ilustracji książkowej: analiza zjawiska na przykładzie twórczości Iwony Chmielewskiej. *Quart*, 32(2), 29-39.
- Lee, J. (2010). Polskie książki dziecięce dla czytelników koreańskich. *Postscriptum Polonistyczne*, 6(2), 86-96.
- Lipka-Sztarbałło, K. (2006). Co za nami co przed nami? W: M. Marjańska-Czernik (red.), *Twórcy dzieciom 1990-2005: almanach Polskiej Sekcji IBBY = Artists for children: almanac of the IBBY PolishSection* (s. 12-15). Warszawa: PS IBBY.
- Maczuga, M. (2019). Tutaj szczęście ma kolor czerwony [recenzja książki *Dom, który się przebudził*]. Pobrane 30 października 2019, z: <http://kultura.poznan.pl/mim/kultura/news/relacje-recenzje-opinie,c,9/tutaj-szczescie-ma-kolor-czerwony,113555.html>
- Niesporek-Szamburska, B., Wójcik-Dudek, M. (red.). (2014). *Wyczytać świat: międzykulturowość w literaturze dla dzieci i młodzieży*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Smoczyńska, K., Sikorska, M. (2019). *Przestrzeń refleksji humanistycznej w literaturze wizualnej*. Toruń: Tako.

Solarz, E., Kowalska A., Szydłowska A., Niemierko A. (2017). *Ilustrowany elementarz polskiego dizajnu (czyli 100 projektów narysowanych przez 25 ilustratorów)*. Warszawa: Wytwórnia.

Zaczek, I. (red.). (2019). *Chronologia sztuki: oś czasu kultury zachodniej od czasów prehistorycznych po współczesne*. Warszawa: Arkady.

Dominika Panek

Aesthetic qualities of the graphic design in the children's books on the example of Emilia Dziubak's work

Abstract

The aim of the article is to analyse publications illustrated by Emilia Dziubak. Their description uses the method of document analysis, which includes an aesthetic analysis of individual illustrations from the book and their entirety, as well as a formal analysis that includes such physical features of the book as format, volume, page colour and font. An important element was the examination of individual illustrations in terms of their aesthetic provenance. Using the knowledge of the artists inspired by E. Dziubak, the illustrations were compared with paintings by Pieter Bruegel the Elder and Roman Kochanowski.

Keywords: Emilia Dziubak, book illustration, book art, picturebook

Dominka Panek

Estetyczne walory oprawy plastycznej książki dziecięcej na przykładzie realizacji Emilii Dziubak

Streszczenie

Celem artykułu jest analiza publikacji zilustrowanych przez Emilię Dziubak. W ich opisie wykorzystano metodę analizy dokumentu, a w niej analizę estetyczną poszczególnych ilustracji z książki i ich całokształtu oraz analizę formalną, która obejmuje takie cechy fizyczne książki, jak format, objętość, kolor stron i czcionek. Istotnym elementem było badanie poszczególnych ilustracji pod względem ich proveniencji estetycznej. Korzystając z wiedzy na temat twórców, którymi się inspirowała E. Dziubak, porównywano ilustracje z obrazami Pietera Bruegla Starszego i Romana Kochanowskiego.

Słowa kluczowe: Emilia Dziubak, ilustracja książkowa, sztuka książki, książka obrazkowa

RECEPCJA CZYTELNICZA AUDIOBOOKÓW (NA WYBRANYCH PRZYKŁADACH)

Zagadnienia wstępne

Książki mówione, które początkowo służyły jedynie osobom z dysfunkcją wzroku, zostały docenione także przez ludzi nieobciążonych wadami oczu, stając się atrakcyjną formą obcowania z literaturą. Dźwiękowe adaptacje różnego typu publikacji umożliwiają bowiem kontakt z twórczością piśmienniczą osobom, które z różnych względów nie opanowały umiejętności czytania na odpowiednio wysokim poziomie (np. dyslektycy) lub starają się połączyć czynność słuchania tekstu czytanego przez lektora z innymi formami aktywności.

Prowadzone w Polsce badania nad audiobookami są fragmentaryczne i nie przynoszą całościowego oglądu zjawiska (Żukowska, 2012). Można jednak stwierdzić, że publikacje dźwiękowe nie zyskały wśród Polaków popularności. Sondaż zrealizowany przez Instytut Badawczy ARC Rynek i Opinia na zlecenie firmy Virtualo (dystrybutora audiobooków) wykazał, że więcej osób korzysta z e-booków (47%) niż z utworów mówionych (15%). Z kolei wybór formatu książki audio zależy od płci i wieku. Pliki mp3 w zestawieniu z płytami CD wybierają częściej mężczyźni. Pliki te preferują też osoby młodsze, z kolei ludzie starsi i dzieci wolą płyty. Literatura dla najmłodszych jest najczęściej słuchanym rodzajem audiobooków zapisanych na płytach CD, w dalszej kolejności są to powieści obyczajowe, a następnie sensacja/kryminał. Dokumenty dźwiękowe na ogół pozyskiwane są z darmowych, oficjalnych źródeł. Dorośli zwykle słuchają książek audio w podróży, dzieci w domu (ARC Rynek i Opinia, Virtualo Sp. z o.o., 2017). Z badania przeprowadzonego przez Virtualo w ramach akcji „Bitwa e-book vs audiobook” przygotowanej w dniach 16-22 września 2014 r. wynika, że 75% procent klientów postano-

¹ Absolwentka kierunku informacja naukowa i bibliotekoznawstwo w Uniwersytecie Śląskim w Katowicach, Wydział Humanistyczny.

wiło w czasie trwania kampanii kupić e-booka, audiobooki wybrało zaś 25% osób² (NewsrmTV, 2014; Okuniewski, 2017).

Jak dowiodły wyniki badań czytelnictwa, prowadzone przez Bibliotekę Narodową wśród Polaków powyżej 15. roku życia, respondenci, „myśląc o »czytaniu« [...] nie zawsze łączą semantycznie doświadczenie czytania tekstów, w tym książek w formatach cyfrowych z przeznaczonych do tego urządzeń, z pojęciem »czytania książki«, które to większości kojarzy się ciągle z tradycyjnym, papierowym kodeksem” (Koryś, Kopec, Zasacka, Chymkowski, 2017, s. 34). Audiobooki są zdecydowanie bardziej powszechne wśród osób czytających tradycyjne książki (10% przynajmniej raz w roku, 4% więcej niż kilka razy w roku) niż wśród nieczytelników (odpowiednio – 1% i 0%). Ci ostatni przyznawali jednak, że dzięki książkom mówionym zapoznają się z pozycjami zdobywającymi miano bestsellera. Szczególnie chętnie słuchano też lektur szkolnych (Koryś i in., 2017, s. 47).

Spostrzeżenie dotyczące większej popularności audiobooków wśród osób, które częściej czytają utwory wydane w formie drukowanej (Koryś, Chymkowski, 2019), stało się podstawą do przeprowadzenia badania na temat wiedzy rodziców o słuchaniu książek mówionych przez dzieci i zależności między słuchaniem przez nie dokumentów dźwiękowych a czytaniem książek. Postawiono dwa główne pytania badawcze: 1. Czy audiobooki są identyfikowane przez rodziców dzieci w wieku przedszkolnym i szkolnym (klasy 1-3, 4-6)? 2. Jakie miejsce audiobooki zajmują w preferencjach czytelniczych i kulturalnych młodych ludzi i ich opiekunów? Przeprowadzone badanie miało charakter sygnałny, służący przede wszystkim rozpoznaniu zjawiska czytelnictwa książek dźwiękowych w czterech wybranych placówkach oświatowych na Górnym Śląsku.

W badaniu³ posłużono się metodą statystyczną i komparatystyczną oraz techniką ankiety. Badania ankietowe przeprowadzono w listopadzie 2018 r. wśród rodziców dzieci w wieku od 3 do 13 lat, uczęszczających do dwóch przedszkoli (po jednym w Tychach i Kobiórze) i dwóch szkół podstawowych (po jednej w Katowicach i Kobiórze). Do każdej z placówek skierowano 70 ankiet. W Przedszkolu nr 3 w Tychach kwestionariusz wypełniło 18 osób (26%), w Gminnym Przedszkolu w Kobiórze – 22 (31%), w Szkole Podstawowej nr 1 im. Marszałka Józefa Piłsudskiego w Katowicach – 33 (47%), a w Szkole Podstawowej im. Jana Brzechwy w Kobiórze – 68 (97%). Z 280 dostarczonych formularzy uży skano w sumie 141 odpowiedzi, czyli 50%, które zakwalifikowano do analizy.

Formularz ankiety zawierał 14 pytań zamkniętych i trzy pytania otwarte. Pytania zamknięte dotyczyły lektury domowej czytanej przez dziecko lub opiekuna i słuchanej z audiobooka, źródeł pozyskiwania dokumentów

² W jeden dzień zrównano ceny wybranych e-booków i audiobooków, aby klienci kierowali się jedynie preferencjami dotyczącymi sposobu czytania/słuchania, a nie ceną (NewsrmTV, 2014).

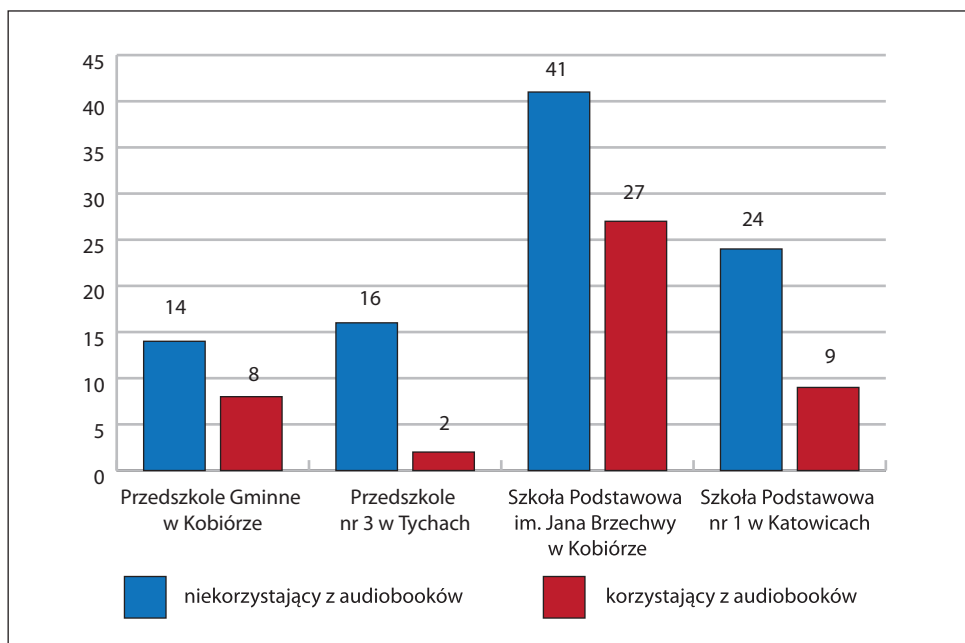
³ Badanie przeprowadzono na potrzeby pracy magisterskiej obronionej w Instytucie Bibliotekoznawstwa i Informatyki Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach w 2019 r.

dźwiękowych, gromadzenia książek drukowanych i dźwiękowych oraz preferencji w zakresie tych dwóch typów publikacji. Respondentów zapytano również o recepcję utworów mówionych przez młodych odbiorców i ich ulubione gatunki audiobooków. W pytaniach otwartych szukano odpowiedzi na temat źródeł pozyskiwania informacji o tytułach utworów audio dla dzieci i ulubionej pory słuchania tekstów czytanych przez lektorów.

Czytelnictwo audiobooków wśród młodych odbiorców – badania własne

Zdecydowana większość ankietowanych nie korzystała z audiobooków. Najwięcej użytkowników książek mówionych wypełniło formularz ankiety w Kobiórze (w Szkole Podstawowej im. Jana Brzechwy 40% – 27 osób i 36% – 8 osób w Przedszkolu Gminnym). Poniżej przedstawiono liczbę osób korzystających i niekorzystających z audiobooków w poszczególnych przedszkolach i szkołach podstawowych (zob. wykres 1).

W obu przedszkolach rodzice oświadczyli, że czytają dzieciom książki. W szkołach podstawowych taką deklarację złożyła większość respondentów: z Kobióra 94% (64 osoby), Katowic 96% (32 osoby); tylko pięć osób nie zapewnia dzieciom lektury głośnej (Katowice jedna osoba, Kobiór cztery

Wykres 1. Korzystający i niekorzystający z audiobooków. Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

osoby). Są to prawdopodobnie rodzice dzieci, które potrafią już czytać samodzielnie. Prawie wszyscy ankietowani, oprócz jednej osoby z przedszkola w Kobiórze, zachęcają dzieci do czytania.

Najkorzystniejsza sytuacja, sprzyjająca zainteresowaniu dzieci książkami, ma miejsce wtedy, gdy rodzice zarówno zachęcają dzieci do czytania, jak również sami podejmują głośną lekturę na ich rzecz. Te kryteria spełnili rodzice w obu przedszkolach oraz szkole w Katowicach. W szkole w Kobiórze wszystkie osoby korzystające z audiobooków (40%) zachęcały wprowadzić dzieci do czytania, ale tylko 20 osób (29%) czytało swoim dzieciom, przy czym pięciu respondentów robiło to sporadycznie, a dwóch – w ogóle (podkreślili jednak opanowanie przez dzieci umiejętności czytania).

Najwięcej użytkowników audiobooków z obu przedszkoli i szkoły w Kobiórze czytało lub/i słuchało razem z dzieckiem codziennie. W szkole w Katowicach najwięcej osób (cztery) robi to raz w tygodniu. Na drugim miejscu w przedszkolu w Kobiórze oraz w szkole podstawowej w Katowicach wybrano odpowiedź „co drugi dzień”. W szkole w Kobiórze na drugim miejscu znalazła się deklaracja „kilka razy w miesiącu” oraz „samo czyta i/lub słucha”.

Dla rozwoju kultury czytelniczej ważne jest także gromadzenie księgozbioru. W przedszkolu w Tychach dwie osoby korzystające z audiobooków posiadały biblioteki ogólne i dziecięce. W przedszkolu w Kobiórze tylko jedna osoba nie dysponowała księgozbiorem ogólnym, gromadząc przy tym książki dla dziecka. Z kolei w szkole w Katowicach jeden respondent nie gromadził lektur dla dziecka, ale tworzył księgozbiór ogólny. Wyniki badania pokazały, że w szkołach podstawowych dwie osoby (jedna w Kobiórze i jedna w Katowicach) korzystały z audiobooków, ale nie były właścicielami zarówno księgozbioru ogólnego, jak i dziecięcego.

W opinii rodziców zdecydowana większość dziecięcych użytkowników książek mówionych preferowała czytanie tradycyjne. W przedszkolu w Kobiórze tylko jedna osoba zaznaczyła, że jej dziecko lubi zarówno czytanie tradycyjne, jak i słuchanie książek w wersji audio. W szkole w Kobiórze były trzy takie osoby. Respondenci z obu szkół podstawowych stwierdzili, że ich dzieci wolą słuchanie audiobooka niż czytanie tradycyjne. Może mieć to związek z odbiorem lektur szkolnych.

W obu przedszkolach użytkownicy książek mówionych zdecydowanie woleli je kupować. Jeden użytkownik audiobooków z przedszkola w Kobiórze nie kupował ani nie wypożyczał publikacji dźwiękowych, ponieważ – jak napisał w komentarzu – „korzysta z Internetu”. W szkołach podstawowych większość zwolenników publikacji w wersji audio preferowało ich wypożyczanie. Osoby korzystające z książek audio ze wszystkich szkół najczęściej dokonywały ich zakupu kilka razy w roku.

Największa liczba respondentów korzystających z audiobooków z kobiórskiego przedszkola i obu szkół podstawowych wypożyczała je kilka razy w roku. Na drugim miejscu w szkołach podstawowych zna-

lażła się częstotliwość „co miesiąc”, a następnie w szkole podstawowej w Kobiórze – „kilka razy w miesiącu”. W przedszkolu w Kobiórze tylko jeden użytkownik audiobooków zaznaczył częstotliwość „kilka razy w miesiącu”. Wynika z tego, że najmniej osób wypożycza audiobooki kilka razy w miesiącu.

Użytkownicy audiobooków w obu przedszkolach i większość osób ze szkół podstawowych korzystanie z publikacji w wersji dźwiękowej traktowali jako uzupełniającą formę kontaktu dziecka z tekstem, oprócz tradycyjnego czytania. W szkołach podstawowych łącznie 10% respondentów (4% Kobiór, 6% Katowice) zadeklarowało, że słuchanie książek w wersji audio zastępuje dzieciom tradycyjne czytanie. Może to świadczyć o wykorzystywaniu audiobooków w celu łatwiejszego, szybszego przyswojenia lektury szkolnej w przypadku uczniów starszych i braku czasu na czytanie przez rodziców dzieci młodszych. Lektura dzieci powinna wprowadzić w życie stać się codzienną praktyką, ale słuchanie audiobooków daje dobrą namiastkę obcowania z tekstem, szczególnie w przypadku wyboru publikacji dobrze przygotowanych, np. pod względem interpretacji tekstu przez lektora.

Wśród słuchanych audiobooków zdecydowanie najwięcej było utworów z beletrystyki. Na drugim miejscu znalazły się lektury szkolne, a w przypadku przedszkoli – teksty popularnonaukowe i inne. Zdecydowana większość dzieci we wszystkich badanych instytucjach potrafiła opowiedzieć treść usłyszanego audiobooka lub przeczytanego głośno tekstu.

W Tychach pierwsza z dwóch osób korzystających z książek mówionych preferuje nośnik w postaci płyt CD, druga – płyty CD oraz pliki mp3. W Kobiórze najwięcej osób (6) użytkujących książki mówione wybierało pliki mp3. W obu szkołach podstawowych najczęściej optowano za płytami CD (Katowice cztery, Kobiór 13). Plik mp3 otrzymał w Katowicach dwa głosy od użytkowników audiobooków, natomiast w Kobiórze 12. Dwie osoby słuchające publikacji dźwiękowych w Kobiórze zaznaczyły obie opcje, a w Katowicach zdarzyła się jedna taka osoba.

Według wypowiedzi respondentów Internet jest podstawowym źródłem informacji o tytułach książek/audiobooków. Na drugim miejscu odnotowano informacje od znajomych. Zastanawiający jest brak szkoły jako źródła informacji o tekstach literackich publikowanych na różnych nośnikach. Wnioski te znajdują potwierdzenie w badaniach Instytutu Książki i Czytelnictwa Biblioteki Narodowej (Koryś, Michalak, Zasacka, Chymkowski, 2018).

Poszczególne odpowiedzi użytkowników audiobooków na pytanie: „Czy Pani/Pana dziecko ma ulubione tytuły książek mówionych?” wyglądały w następujący sposób⁴:

⁴ Zachowano oryginalne wypowiedzi respondentów.

Przedszkole nr 3 w Tychach:

- *Baśnie braci Grimm;*
- *Córka: Pchła szachrajka, lata ptaszek po ulicy, Królewskie echo, Miś Uszatek, Reksio wielka przygoda, Syn: Kocie opowieści, Dzieci z Bullerbyn, Kosmiczni odkrywcy, Franio i jego babcia, Seria o detektywie Blomkvist.*

Przedszkole Gminne w Kobiórze:

- *Bajki grajki, Kubuś Puchatek, Dobre wychowanie, Dobre maniery* itd.;
- *Tomcio Paluch, Kopciuszek, Królewna Śnieżka, Czerwony Kapturek;*
- *Kubuś Puchatek;*

Szkoła Podstawowa nr 1 w Katowicach:

- *Dzienniczek cwaniaczka;*
- *Pan Kleks.*

Szkoła Podstawowa im. Jana Brzechwy w Kobiórze:

- *Opowiadania ze strony bajkowisko.pl;*
- *Kubuś Puchatek, Alicja z Krainy Czarów, Karlsson z dachu, Gwiazdne wojny, Kaczor Donald, Muminki, Dzieci z Bullerbyn, Charlie i fabryka czekolady;*
- *Dzieci z Bullerbyn;*
- *Kubuś Puchatek, Dobre maniery, O dobrym wychowaniu, bajki samograjki, Królewna Śnieżka, Kopciuszek;*
- *Mikołajek, Szatan z siódmej klasy;*
- *Bon czy ton. Savoir-vivre dla dzieci* autorstwa Grzegorza Kasdepke;
- *Astrid Lindgren czytana przez Edytę Jungowską, Mikołajki* czytane przez Jerzego Stuhra;
- *Trylogia Sienkiewicza, Vinetoo, Pan Samochodzik;*
- *Gdzie jest Nemo?;*
- *Mikołajek, Pan Samochodzik, Vinetoo;*
- *Dzienniczek cwaniaczka.*

Zdecydowana większość z przytoczonych tytułów książek mówionych jest dostępna w Internecie nieodpłatnie (YouTube). Zdarzały się tytuły, których nie można było odsłuchać darmowo w Internecie (*Kosmiczni odkrywcy; Franio i jego babcia; Dzienniczek cwaniaczka; Seria o detektywie Bloomkviście*). W ankietach podawano również bajki muzyczne (*Królewskie echo; Bajki samograjki*). Użytkownicy audiobooków z przedszkola oraz szkoły podstawowej w Kobiórze wymieniali wśród tytułów strony internetowej: *bajki-grajki.pl* oraz *bajkowisko.pl*.

Ulubioną porą dzieci do słuchania audiobooków w obu szkołach podstawowych oraz przedszkolu w Kobiórze jest wieczór. Czasami odbywało się to po przeczytaniu książki tradycyjnej (po jednej osobie w szkole w Kobiórze i przedszkolu w Kobiórze), jak również w trakcie zasypiania (po jed-

nym respondencie w przedszkolu w Kobiórze i szkole w Katowicach, szkole w Kobiórze – cztery). Jedna osoba z przedszkola w Kobiórze udostępniała dziecku audiobooki po obiedzie około godziny 16.00. Z kolei dziecko jednego ankietowanego ze szkoły w Kobiórze słuchało audiobooków tylko w weekendy wieczorem. W przedszkolu w Tychach na pytanie o godziny słuchania audiobooków jeden na dwóch użytkowników książek mówionych odpowiedział: „córka: w czasie, gdy bawi się, koloruje oraz żeby zasnąć; syn: w czasie zabawy, gdy się nie uczy”.

Zastanawia fakt większej wiedzy na temat obecności audiobooków na rynku wydawniczym i czytelniczym w małej miejscowości, jaką jest Kobiór (4799 mieszkańców), niż w Katowicach (296 262 mieszkańców), jak również Tychach (128 211 mieszkańców). Nie bez znaczenia pozostaje fakt, że rodziny ze Szkoły Podstawowej nr 1 w Katowicach to środowisko osób korzystających ze wsparcia Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej⁵. Potwierdza to tezę o zależności statusu intelektualnego i kulturalnego od sytuacji ekonomicznej.

Podsumowanie

Wyniki ankiety pokazały, że zdecydowana większość badanych dzieci preferowała czytanie tradycyjne. We wszystkich poddanych analizie placówkach dominowali respondenci niekorzystający z audiobooków. Użytkownicy książek mówionych również woleli książkę tradycyjną, a audiobooki traktowali jako dodatkową formę kontaktu z tekstem. Dominującą sytuacją, w której oferowali swoim dzieciom publikacje dźwiękowe, były przygotowania do spoczynku nocnego. Prawdopodobnie książki te zastępowały bezpośredni kontakt z rodzicem w roli lektora. Zauważalna jest tendencja do zastępowania tradycyjnego czytania książką mówioną przez dzieci uczęszczające do szkół podstawowych – może mieć to związek z przyswajaniem lektur szkolnych. Najczęstszą drogą pozyskiwania informacji o tytułach był Internet oraz rekomendacje znajomych. Biblioteka i szkoła jako źródło informacji o tytułach zostały wymienione tylko jednokrotnie. Na ogół w każdym domu znajdowała się biblioteczka dziecięca, rzadziej księgozbiór ogólny. Świadczyć to może o tym, że rodzice, mimo nieodczuwania potrzeby gromadzenia własnej kolekcji, w poczuciu troski o wszechstronny rozwój dziecka zapewniali mu własną biblioteczkę. Czytanie lub słuchanie książek wspólnie z dzieckiem odbywało się codziennie głównie w przedszkolach. W szkole podstawowej w Kobiórze również przeważało codzienne czytanie lub słuchanie książek z dzieckiem. W szkole podstawowej w Katowicach odbywało się to raz w tygodniu. Kupowanie, jako sposób pozyskiwania audiobooków, było częstsze w przedszkolach, natomiast wypoży-

⁵ Ustalono na podstawie wywiadu z pracownikami szkoły.

czanie preferowali rodzice dzieci uczęszczających do szkół podstawowych. Zarówno zakup audiobooków, jak i wypożyczanie odbywało się zazwyczaj kilka razy w roku. Płyta CD była najchętniej wybieranym nośnikiem książek mówionych w szkołach podstawowych, w przedszkolach natomiast preferowano plik mp3. Beletrystyka była najczęściej wybieranym gatunkiem audiobooków we wszystkich poddanych analizie placówkach. W większości wymieniane tytuły książek mówionych dostępne były w Internecie, a ich odsłuchanie nie było obciążone obowiązkiem zapłaty.

Można założyć, że osoby, które nie wypełniły ankiet, nie czytały książek ani nie słuchały audiobooków. Stosunkowo niewielka liczba rodziców dzieci przedszkolnych i wczesnoszkolnych rozpoznawała audiobooki i korzystała z nich jako narzędzia uczestnictwa w kulturze. Zauważalna jest tendencja do utożsamiania książek dźwiękowych i audiobooków, a także braki w posługiwaniu się terminologią ogólnie przyjętą, a dotyczącą wielorakich postaci fizycznych książki. Potwierdzona została również teza o zależności statusu intelektualnego i kulturalnego od sytuacji ekonomicznej rodziny (Szkoła Podstawowa nr 1 w Katowicach). Wyniki ankiety potwierdziły badania ogólnokrajowe: częsty brak biblioteki oraz szkoły jako źródła pozyskiwania informacji o tekstach literackich, a także to, że zdecydowana większość Polaków woli czytanie tradycyjne, pomimo tego iż w literaturze fachowej niejednokrotnie pisano o „śmierci” książki tradycyjnej na rzecz e-booków oraz audiobooków.

Recepcja czytelnicza audiobooków w Polsce była jak dotąd rzadko podejmowanym tematem w środowisku naukowym. Zatem wskazane byłoby rozszerzenie badań z tego zakresu.

Bibliografia

- ARC Rynek i Opinia, Virtualo Sp. z o.o. (2017). Raport z badania Zwyczaje Polaków związane z użytkowaniem ebooków i audiobooków. Narodowe Centrum Kultury. Pobrane 8 czerwca 2019, z: <https://nck.pl/upload/attachments/319727/Raport%20z%20badania%20zwyczaje%20Polak%C3%B3w%20%20ebooki%20i%20audiobooki.pdf>
- Koryś, I., Kopeć, J., Zasacka, Z., Chymkowski, R. (2017). Stan czytelnictwa w Polsce w 2016 roku. Biblioteka Narodowa. Pobrane 2 czerwca 2019, z: <https://www.bn.org.pl/download/document/1493378303.pdf>
- Koryś, I., Michalak, D., Zasacka, Z., Chymkowski, R. (2018). Stan czytelnictwa w Polsce w 2017 roku. Biblioteka Narodowa. Pobrane 20 kwietnia 2019, z: <https://www.bn.org.pl/download/document/1529572435.pdf>
- Koryś, I., Chymkowski, R. (2019). Stan czytelnictwa w Polsce w 2018 roku. Wstępne wyniki. Biblioteka Narodowa. Pobrane 15 listopada 2019, z: <https://www.bn.org.pl/download/document/1553593649.pdf>

NewsrmTV. (2014, 30 września). E-book kontra audiobook – wolimy e-czytać czy e-słuchać? Pobrane 25 maja 2019, z: <https://newsrm.tv/komunikat-pr/e-book-kontra-audiobook-wolimy-e-czytac-e-sluchac/>

Okuniewski, J.L. (2017). Książki cyfrowe i audiobooki vs. książki tradycyjne. *Wiadomości Księgarskie*, 80, 44-48.

Żukowska, A. (2012). *Audiobooki w bibliotece*. Warszawa: Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.

Katarzyna Niemiec

Reading reception of audiobooks (on selected examples)

Abstract

The aim of the article was to examine the reading reception of audiobooks and evaluate them as a contribution to expanded research in this field. The analysis was based on the results of a survey completed by 141 respondents in November 2018 among parents of children, who are attending to 2 kindergartens and 2 primary schools. The study confirmed the results of nationwide studies: the frequent lack of a library and school as a source of obtaining information on literary texts, as well as the fact that the vast majority of Poles prefer traditional reading, despite of the fact that in specialist literature was often written and predicted that traditional books would die in favour of ebooks and audiobooks.

Keywords: reading reception, audiobooks, children, young people

Katarzyna Niemiec

Recepcja czytelnicza audiobooków (na wybranych przykładach)

Streszczenie

Celem artykułu było zbadanie recepcji czytelniczej audiobooków i ich wartościowania jako przyczynek do szerszych badań z tego zakresu. Analizę przeprowadzono na podstawie wyników ankiety wypełnionej przez 141 respondentów w listopadzie 2018 r. wśród rodziców dzieci uczęszczających do dwóch przedszkoli i dwóch szkół podstawowych na Górnym Śląsku. W badaniu potwierdzone zostały wyniki badań ogólnokrajowych: częsty brak biblioteki oraz szkoły jako źródła pozyskiwania informacji o tekstach literackich, a także to, że zdecydowana większość Polaków woli czytanie tradycyjne, pomimo tego iż w literaturze fachowej niejednokrotnie pisano o „śmierci” książki tradycyjnej na rzecz e-booków oraz audiobooków.

Słowa kluczowe: recepcja czytelnicza, audiobooki, dzieci, młodzież

RECENZJE I OMÓWIENIA

***Miejsce spotkań: biblioteka jako przestrzeń społeczna: (na przykładzie województwa lubuskiego)* / red. Andrzej Buck, Monika Simonjetz, Dawid Kotlarek. - Warszawa: Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2019. - 127, [1] s., [12] s. tab. : il., fot.; 24 cm. - ISBN 978-83-65741-40-0**

W 2019 r. nakładem Wydawnictwa SBP ukazała się książka trzech autorów: Andrzeja Bucka – dyrektora Biblioteki Publicznej w Zielonej Górze, związanego wcześniej ze środowiskiem akademickim Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Zielonej Górze oraz Uniwersytetu Wrocławskiego, ale również (jak o sobie pisze) literaturoznawcy, dziennikarza, edytora, historyka teatru i animatora kultury; Moniki Simonjetz – literaturoznawczyni wykładającej m.in. w Centrum Edukacji Bibliotekarskiej, Informacyjnej i Dokumentacyjnej im. Heleny Radlińskiej w Warszawie, redaktorki „Bibliotekarza Lubuskiego”, współpracującej z Wydawnictwem SBP, koordynującej w części województwa lubuskiego Program Rozwoju Bibliotek oraz Dawida Kotlarka – bibliotekarza, historyka i regionalisty. Książka, zatytułowana: *Miejsce spotkań. Biblioteka jako przestrzeń społeczna (na przykładzie województwa lubuskiego)*, stanowi swego rodzaju kontynuację tomu przygotowanego przez tych samych autorów, wydanego rok wcześniej, pt. *Nowe przestrzenie i nowe technologie – dlaczego warto modernizować biblioteki: (na przykładzie województwa lubuskiego)*. W przypadku obu publikacji autorzy kierowali się założeniem, że biblioteka to przestrzeń społeczna, w której społeczności lokalnej należy zapewnić dostęp do wiedzy, kultury, informacji i nowych technologii. Opisują preferowany i popularyzowany przez siebie model upowszechniania i uczestnictwa w kulturze, który zakłada, że nowoczesne przestrzenie biblioteczne oraz realizowane w nich nowoczesne usługi służą rozwijaniu kapitału ludzkiego.

W ostatnich latach można zaobserwować wzmożone zainteresowanie uczestnictwem bibliotek w rozwijaniu kapitału społecznego (w krajowej literaturze pojawiło się już kilka opracowań na ten temat²). Jest to zapewne

¹ Uniwersytet Gdański, Instytut Filologii Polskiej.

² m.in.: Adamiec, S. (2007). Komunikacja warunkiem kapitału społecznego biblioteki. *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas. Zarządzanie*, 8(1), 27-34; Działek, J., Murzyn-Kupisz, M. (2014). Rola bibliotek w budowaniu i wzmacnianiu zasobów kapitału społecznego w województwie małopolskim. *Zarządzanie Biblioteką*, 1, 9-32; Materska, K. (2017). Społeczna

związane ze zmianą funkcji bibliotek, które po rewolucji informatycznej poszukują nowej formuły działania. Na skutek rosnącej w sieci dostępności do informacji i dokumentów, a w konsekwencji spadku atrakcyjności tradycyjnej oferty bibliotecznej, pojawia się pytanie o to, jak można wykorzystać potencjał, który tkwi w bibliotekach. Placówki te są bardzo często jedynymi instytucjami kultury działającymi w mniejszych miejscowościach, dysponują również przestrzeniami, które mogą zostać otwarte na potrzeby mieszkańców, a ponadto często posiadają personel gotowy do działań znacznie przekraczających dotychczasowe ramy funkcjonowania bibliotek. Dlatego coraz częściej zdarzają się projekty nowych, interesujących usług, wydarzeń i rozwiązań, zaś bibliotekarze poszukują ciekawych pomysłów i inspiracji, które pomogłyby im zwiększyć obecność bibliotek w życiu społecznym i doprowadzić do transformacji ich wizerunku.

Recenzowana publikacja, adresowana do bibliotekarzy praktyków przede wszystkim z bibliotek publicznych, choć nie tylko, stanowi prezentację dróg rozwoju wybranych instytucji bibliotecznych, których celem było zwiększenie uczestnictwa w życiu kulturalnym i społecznym dzięki różnorodnym formom pracy, opisanych i szerzej zrelacjonowanych w tomie. Zaprezentowane studia przypadków dotyczą województwa lubuskiego, mogą jednak zostać wykorzystane niezależnie od lokalizacji biblioteki, a często również przez placówki innego typu – np. przez biblioteki akademickie.

Książka składa się z pięciu rozdziałów – trzech prezentujących zrealizowane w województwie lubuskim projekty oraz dwóch – początkowego i końcowego – o naturze ogólnej, nadających ramy głównemu trzonowi książki. I tak w rozdziale pierwszym, zatytułowanym *Interakcje wewnętrzne i zewnętrzne we współczesnej bibliotece*, autorzy omówili zagadnienie kulturalno-społecznej roli bibliotek. Zwrócili uwagę, że rozwój czytelnictwa zależny jest od szeregu uwarunkowań, wśród których wymienili:

- dostęp do atrakcyjnego księgozbioru zarówno pod względem estetyki, treści, jak i nośnika;
- dostęp do nowych technologii, nowoczesnych sprzętów, e-usług i e-zbiorów;
- przestrzeń, a zwłaszcza możliwość elastycznego aranżowania powierzchni i wydzielania różnorodnych stref;
- usytuowanie, dostępność i elastyczny sposób zarządzania placówką biblioteczną;
- promocję biblioteki i jej działań w przestrzeni publicznej.

przestrzeń bibliotek publicznych drugiej dekady XXI wieku. W: J. Ladorucki (red.), *Biblioteka publiczna w przestrzeni społecznej* (s. 69-85). Łódź: Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Marszałka Józefa Piłsudskiego; Wojciechowska, M. (2018). Budowanie kapitału społecznego przez biblioteki akademickie. W: K. Jazdon (red.), *Biblioteka naukowa: czy jeszcze naukowa* (s. 179-190). Poznań: Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu; Wojciechowska, M. (2019). *Kształtowanie kapitału społecznego – ujęcie z perspektywy bibliotekoznawczej*. Warszawa: Difin.

Kwestie te, lecz omówione w wymiarze praktycznym, pojawiają się w dalszych rozdziałach.

Autorzy w swoich rozważaniach odwołują się do kultury czytelniczej i aranżacji przestrzeni bibliotecznych w krajach skandynawskich, zwracają też uwagę na koncepcję kapitału społecznego i możliwości współtworzenia przez biblioteki jego zasobów, komentują rolę biblioteki jako trzeciego miejsca oraz podkreślają znaczenie koncepcji aranżacji przestrzeni bibliotecznych Harry'ego Faulknera-Browna. Co ważne, nie umyka im fakt, że atrakcyjne przestrzenie biblioteczne, zlokalizowane częstokroć w centrach miast, oferujące duże możliwości, nowoczesne architektonicznie i technologicznie, trzeba napęlić treścią, jakimś przesłaniem, czy ideą, co mogą uczynić wyłącznie ludzie zaangażowani w rozwój kultury i prezentujący otwarte zaangażowane postawy.

Rozdział drugi został poświęcony opisom działań Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Cypriana Norwida w Zielonej Górze. Nie chodzi tu jednak o sprawozdanie z działalności, lecz o prezentację niecodziennych projektów bibliotecznych, mających wpływ na kształtowanie kultury literackiej. Zaprezentowano tu tzw. Lubuskie Czwartki Literackie (spotkania z pisarzami, twórcami dramatu i teatru), Krakowski Salon Poezji w Zielonej Górze (obejmujący prezentacje przygotowane przez gości – „mistrzów żywego słowa” – tekstów uznanych twórców literatury), Zielonogórski Festiwal Filmu i Teatru – tzw. Kozzi Gangsta Film (poświęcony przede wszystkim filmom sensacyjnym, gangsterskim i kryminalnym oraz aktorom drugiego planu), Festiwal Literacki Proza Poetów im. Anny Tokarskiej (popularyzujący współczesną polską literaturę, również tę o charakterze lokalnym), Czytelnię Dramatu (w ramach której odbywają się próby czytania współczesnych dramatów lub spektakli z udziałem znanych reżyserów i aktorów), a także inne, związane z kulturą i sztuką, jak międzynarodowy konkurs na rysunek satyryczny, czytanie performatywne, Wawrzyny Lubuskie oraz Dramat Festiwal. Po przeczytaniu rozdziału uderza poziom zaangażowania biblioteki zielonogórskiej w tworzenie przestrzeni kulturalnej miasta, skala i rozmach realizowanych projektów, a przede wszystkim zapał w ich przygotowaniu.

W rozdziale trzecim autorzy skupili się na roli nowych mediów w kształtowaniu oferty usługowej nowoczesnej biblioteki. Posiłkując się opisem własnych doświadczeń, starali się zasygnalizować, że wirtualizacja życia nie musi stanowić bariery w kontaktach z użytkownikami bibliotek, lecz można potraktować ją jako szansę do poszerzania palety usług. Pojawiają się więc opisy nowoczesnych bibliotek w małych miejscowościach, działających na rzecz lokalnych społeczności, oraz przykłady konkretnych wydarzeń, jak np. warsztaty kodowania w zielonogórskiej mediatece Góra Mediów, kino letnie, czy widowisko multimedialne. Niestety rozdział ten, choć ciekawy, budzi pewien niedosyt, ma bowiem skrótowy i pobieżny charakter, podczas

gdy powinien zostać znacząco rozbudowany z uwagi na zainteresowanie czytelników tą właśnie działalnością bibliotek.

W rozdziale czwartym, zatytułowanym *Dobre praktyki, czyli inspiracje z bibliotek nie tylko publicznych*, autorzy skupili się na odpowiedzi na pytania: Jak skutecznie promować bibliotekę? Jak stworzyć ciekawe wydarzenie? Jak zorganizować dobre spotkanie? Jak przyciągnąć i zaintrygować czytelnika? Część ta stanowi zbiór luźnych przemyśleń i wniosków, przeplatanych opisami doświadczeń bibliotekarskich, mający na celu zmotywowanie innych bibliotekarzy do działań oraz pokazanie im wieloaspektowości pracy biblioteki. Czytelnik, który będzie poszukiwał ustrukturyzowanego tekstu – szczegółowego opisu projektów, przygotowanego według wybranej metodologii – z pewnością się rozczaruje. Wydaje się jednak, że nie taki był zamysł autorów, którzy preferują barwny opis, mający zainspirować, nie zaś przytłoczyć nadmiarem detali.

Ostatni rozdział stanowi próbę odpowiedzi na pytanie: *Czy warto podejmować innowacyjne działania i jak to przekłada się na zainteresowanie książką i czytelnictwem?* Jest to ważne pytanie, ponieważ skłania do refleksji nad celem podejmowania akcji, imprez i nowych usług bibliotecznych. Szkoda, że autorzy nie pokusili się o bardziej rozbudowane analizy wpływu nowych form usług na aktywność użytkowników. Zaledwie na pięciu stronach, w oparciu o wybrane, łatwo dostępne statystyki, starali się skrótkowo przedstawić rolę niekonwencjonalnej oferty i innowacji bibliotecznych w budowaniu zainteresowania działalnością tych placówek. W mojej opinii, rozdział ten, podobnie jak rozdział trzeci, mógłby zostać znacznie rozwinięty, co z pewnością spotkałoby się z żywym zainteresowaniem czytelników.

Podsumowując, książka „lubuskich” autorów jest ciekawą pozycją na rynku księgarskim. Może stanowić źródło inspiracji i pomysłów dla bibliotekarzy zainteresowanych rozwojem własnych placówek. Pokazuje bogactwo możliwości i nisze, które mogą swoimi działaniami zapełnić biblioteki. Mam nadzieję, że nie jest to ostatni tom w serii SBP prezentujący jak ciekawie, innowacyjnie i twórczo mogą działać te instytucje.

***Przestrzenie refleksji humanistycznej w literaturze wizualnej /
Magdalena Sikorska, Katarzyna Smyczyńska. - Toruń: Tako, 2019. -
189 s. ; 21 cm. - ISBN 978-83-65480-49-1***

Publikacja Magdaleny Sikorskiej i Katarzyny Smyczyńskiej jest zbiorem esejów poświęconych fenomenom z obszaru literatury i kultury wizualnej. Zebrane w tomie teksty ujęto w kontekstach naukowych, literackich i kulturoznawczych (malarstwo, grafika i inne sztuki wizualne). Autorki nie tylko prześledziły literackie i wizualne tropy poszczególnych dzieł, ale naświetliły również ich źródła i znaczenie. Poszczególne dzieła zostały ukazane z jednej strony w swojej niepowtarzalności, z drugiej strony jako media biorące udział w wielowątkowej dyskusji nad kondycją człowieka i jego miejscem w świecie.

Pierwszy z esejów, *Rozważania wstępne*, napisany wspólnie przez M. Sikorską i K. Smyczyńską, poświęcony jest podstawowym zagadnieniom związanym z literaturą wizualną. Opisano w nim odbiorcę tej literatury oraz przyjętą perspektywę badawczą. Dobierając narzędzia teoretyczne, autorki podążają za dziełem, „kierując się zasadą, że konstrukcja i sens danej książki narzuca indywidualne podejście i ogląd wymagający czasami przywołania kilku różnych krytycznych perspektyw” (Sikorska, Smyczyńska, s. 21).

Esej K. Smyczyńskiej pt. *Awangardowość przekazu wizualnego Iwony Chmielewskiej i Joanny Concejo* można podzielić na dwie części. Pierwsza zawiera rozważania osnute wokół definicji pojęcia awangarda i jej cech dystynktywnych w przekazie wizualnym. W swoim rozumieniu terminu sztuka awangardowa K. Smyczyńska łączy refleksję Grzegorza Działskiego, stanowisko Stefana Morawskiego² i generalizujące podejście Mieczysława Porębskiego³. Podkreśla również fakt, że awangardowy potencjał współczesnej sztuki i literatury wymaga spojrzenia na dzieło w zakresie

¹ Dział Bibliotek Centrum Kultury „Zamek w Toszku”.

² Poglądy G. Działskiego i S. Morawskiego K. Smyczyńska przywołuje za: Ożóg, M. (2006). *Nowy człowiek w nowym milenium? Sztuka nowych mediów a awangardowa idea artystycznej i społecznej rewolucji*. W: L. Bieszczad (red.), *Wiek awangardy* (s. 281-297). Kraków: Universitas.

³ Porębski, M. (1986). *Sztuka a informacja*. Kraków: Wydawnictwo Literackie.

zarówno treści, jak i formy. Konieczne jest też wnikliwe opisanie odbiorcy awangardowego tekstu kultury. Pisząc o literaturze dla dzieci, za Philipem Nelem zauważa, iż niektóre książki są uznawane za awangardowe zbyt pospiesznie lub w kontekście niewłaściwego typu odbiorcy. Istotne jest to, że w najwcześniejszych etapach życia człowiek nie posiada ukonstytuowanych schematów konwencji. Wynika z tego, iż żaden tekst kultury nie może przełamać konstruktu myślowego, który jeszcze nie uformował się w umyśle odbiorcy. Dla czytelnika na najwcześniejszych etapach edukacyjnych wszystkie publikacje są więc awangardowe. W drugiej części tekstu autorka dokonuje drobiazgowej analizy wybranych przykładów literatury wizualnej, w której przekaz ma cechy właściwe awangardzie.

W eseju *Robinson Crusoe. Opowieść obrazkowa na podstawie dzieła Daniela Defoe Alberta Moralesa Ajubela i Regulamin na lato Shauna Tana* M. Sikorska przeprowadziła analizę dzieł *Shauna Tana* i *Ajubela*. Celem tych rozważań jest opisanie zjawiska wyłaniania się obrazu z dzieła literackiego. Autorka traktuje ten fakt jako proces, podczas którego artysta dokonuje przekładu języka literatury na język sztuk wizualnych, tj. ilustracji, szerzej obrazu. Przemyślenia te ujmuje w kontekście badań prowadzonych przez Stefana Szumana, Wojciecha Bałusa, Gottfrieda Boehma, Mieczysława Porębskiego, Maurice'a Merleau-Ponty'ego i Davida Herberta Lawrence'a. Ten ostatni zajmował się malarstwem Paula Cézanna. Autorka celowo nawiązuje do obrazów francuskiego postimpresjonisty i ich konkretnej interpretacji dokonanej przez wspomnianego pisarza. Według M. Sikorskiej, „obraz, który tworzą Shauan Tan w *Regulaminie na lato* i Ajubel w *Robinsonie*... wydaje się wiele zawdzięczać poszukiwaniom artystycznym Cézanne'a i próbom dotarcia do materialnej, cielesnej istoty rzeczy” (s. 64). W trakcie analizy autorka stawia bardzo ważne pytania, takie jak: „Czy i jak pozbyć się wyrobionego impulsu semiotycznego odczytania obrazu? Czy czytanie wyklucza widzenie? A zatem, czy trzeba zrezygnować z czytania na rzecz widzenia, czy też może uzupełnić czytanie widzeniem? A może procesy poznawania omawianych dzieł wzmocni odwrotna kolejność – poddać się widzeniu i następnie uzupełnić je odczytaniem?” (s. 65). M. Sikorska precyzyjnie określiła najważniejszą cechę dystynktywną realizacji książkowych *Tana* i *Ajubela*, czyli malarskość. Ustaliła także proveniencję estetyczną tych publikacji, wskazując na pokrewieństwa z fowizmem i ekspresjonizmem, nie pomijając wspomnianych już nawiązań do malarstwa Cézanna. Autorka nie wymieniła jednak konkretnych elementów łączących urzeczywistnienia książkowe z dziełami wspomnianego malarza. W ocenie autorki eseju ważne jest uwydatnienie czynnika destabilizującego kontakt odbiorcy z obrazem. Ten bodziec to zupełna nieobecność tekstu (u *Ajubela*) lub jego fragmentaryczność (u *Tana*). Wizualną opowieść o *Robinsonie* można wykorzystać w warsztatach prowadzonych w bibliotekach szkolnych i publicznych. W kontekście nowej podstawy programowej, w której podkreślono opanowanie przez ucznia umiejętności dostrzegania

korelacji pomiędzy tekstem a obrazem i to już w szkole podstawowej, obie scharakteryzowane książki mogą być z powodzeniem wykorzystane także przez nauczycieli języka polskiego.

(Nad) *zwyczajny świat w książkach Mary Cerri i Shauna Tana* to esej, w którym K. Smyczyńska zanalizowała dwa picturebooki. Pierwszy z nich to *A una Stella cadente (Do spadającej gwiazdy)*⁴ (Orecchio Acerbo, 2004) włoskiej artystki Mary Cerri, a drugi to *Opowieści z najdalszych przedmieść* (Kultura Gniewu, 2012) australijskiego artysty Shauna Tana. Analizując obie publikacje, autorka osadziła je na tle innych realizacji omawianych twórców. Zwróciła uwagę na wartość obu tomów w kontekście rozwoju inteligencji intrapersonalnej odbiorcy. Stwierdziła, że człowiek może wejść w wartościową interakcję z innym człowiekiem dopiero wtedy, gdy dobrze pozna samego siebie. W eseju autorka określiła proveniencję estetyczną obu picturebooków: „Konwencja realizmu magicznego obecna w obu książkach jest wyrazem poszukiwań artystycznych, skupionych wokół znalezienia najwłaściwszego języka dla opowiedzenia o możliwości samopoznania i życia w autentycznej bliskości z innymi” (s. 77). Książka M. Cerri może wzbudzać pewne zastrzeżenia w odniesieniu do młodszych dzieci. Przy niewątpliwym pięknie publikacja utrzymana jest w chłodnej kolorystyce, na jej kartach pojawiają się nieoczywiste postaci, których młodsze dziecko może się przestraszyć. W takim wypadku to opiekun musi podjąć decyzję o udostępnieniu dziecku książki. Zawsze trzeba pamiętać o słowach Józefa Wilkonia, który w jednym z wywiadów stwierdził, że strach jest elementem wychowania. Zdaniem artysty „To jest rodzaj szczepionki, która przygotowuje dzieci do życia”⁵. Dziecko może dzięki ilustracjom oswoić się z lękami po to, aby wzmocnić swój charakter. Oba dzieła mogą być wykorzystywane przez psychologów, pedagogów szkolnych i wychowawców. Warto więc, aby bibliotekarze szkolni znali wspomniane tytuły.

Esej *Memories of Survival Esther Nisenthal Krinitz z makatką w tle* stał się dla M. Sikorskiej przestrzenią do analizy bardzo niezwyklej książki. Składa się ona z fotografii makatek stworzonych przez Esther Nisenthal Krinitz. Wyszywane obrazy to zapisy losów Esther i jej rodziny w czasach II wojny światowej. Pierwsza z makatek powstała w 1977 r., gdy Esther miała 50 lat. Kolejne obrazy tkła przez 24 następne lata aż do śmierci. W sumie powstało 36 pełnowymiarowych, wyszywanych płócien, w większości opatrzonych haftowanymi podpisami. Realizacje te wystawiano w wielu galeriach jako cykl *Fabric of Survival*, a ułożone chronologicznie (według kolejności wydarzeń a nie czasu powstania obrazów) i opatrzone komentarzem Berenice Steinhardt, starszej córki Esther, stały się kanwą książki obrazkowej *Memories of Survival*, wydanej po raz pierwszy w USA w 2005 r.,

⁴ Przekład K. Smyczyńskiej.

⁵ Józef Wilkoń w wywiadzie do programu *Dezerterzy*, rozmowę przeprowadził Łukasz Orbitowski. <https://vod.tvp.pl/video/dezerterzy,jozef-wilkon,39942125>

kilka lat po śmierci Esther. M. Sikorska stawia pytanie o to, jakiego badacza domaga się tak niezwykła książka. Postuluje, że tego rodzaju zjawisko artystyczne wymaga podejścia cechującego badacza eklektycznego, „który [...] w literaturoznawstwie połączy różne sposoby pracy z dziełem, biorąc pod uwagę jego konkretny potencjał narracyjny, wizualność, materialność, historyczność i wielopłaszczyznową transgresywność” (s. 110-111).

W przedostatnim rozdziale o znamienym tytule *Wszystkie nasze zdania zawsze są niedokończone* [...] K. Smyczyńska zanalizowała dwie książki traktujące o przemijaniu: *Kiedy dojrzeją porzeczki* Joanny Concejo (Wolno, 2017) i *Na wysokiej górze* (Wydawnictwo Miejskie Poznań, 2013) Krystyny Miłobędzkiej i Iwony Chmielewskiej. Wprowadzając odbiorcę w problematykę związaną ze sposobem wypowiedzi artystycznej (zarówno na poziomie werbalnym, jak i wizualnym), autorka przytacza znamienne słowa Tadeusza Sławka i jego metaforę „chorego oka”. Autorki analizowanych w tym eseju utworów posiadają ową unikalną zdolność patrzenia na zjawiska w sposób nieosiągalny dla zdrowych oczu. Takie spojrzenie pozwala dostrzec szczegóły, których nie widzi „szeroko otwarte oko poprawione przez rozum”⁶. W obu omawianych tekstach autorki poruszyły problem przemijania, posługując się przy tym językiem obfitującym w niedopowiedzenia obecne w tekście i obrazie. J. Concejo akcentuje zjawisko śmierci oraz związanej z nią żałoby. W swoim dyskursie przechodzi do pozostawionych przez zmarłych przedmiotów, które poprzez swoją materialność opowiadają historię osoby, która nie należy już do materialnego świata. Książka *Na wysokiej górze* zawiera fragment wiersza lub poematu utrzymanego w konwencji dziecięcej wyliczanki. Autorka eseju zwraca uwagę na niedomówienia obecne w przekazie werbalnym, które Chmielewska przetworzyła w niezwykle twórczy sposób. Jak pisze K. Smyczyńska, „Czytelnik może mieć wrażenie, że coś – niczym wiatr – pcha zarówno słowa, które «uciekają» z kartki, jak i ilustracje, które «pra» do przodu, nie kończą się wraz z prawą stroną rozkładówki. Pójście dalej, o krok do przodu, implikuje jednak zarazem możliwość powrotu. Podobnie jak rzeczy i przyrodę sportretowane na ilustracjach I. Chmielewska traktuje wyrazy z wiersza: pojedyncze frazy, słowa lub wersy, rzucone na niektóre tylko karty zachęcają mimo swojego rozpędzenia do retrospekcji, do powrotów i poszukiwań danego motywu na odczytanych i już obejrzanych stronach” (s. 147). Badaczka rozpatruje dzieło *Na wysokiej górze* jako wyraz kosmogonii dziecięcej. Zwraca również uwagę na fakt, że autorka werbalnej części utworu „charakteryzuje okres dzieciństwa jako poczucie niedookreślenia świata” (s. 148). W końcowym etapie analizy K. Smyczyńska nawiązała do recenzji tej książki napisanej przez M. Sikorską⁷. Jest to jednak odwołanie logicznie uzasadnione,

⁶ Sławek, T. (1997). Początek i koniec. Stanisława Dróżdża „Eschatologia egzystencji”. W: *Katalog wystawy Stanisław Dróżdż. Poezja konkretna*. Warszawa: Grupa Foksal.

⁷ Sikorska, M. (2014). Na wysokiej górze – kolejny wymiar naszego wewnętrznego wszechświata. Esej-recenzja „Na wysokiej górze” Krystyny Miłobędzkiej i Iwony Chmielewskiej. *Świat Książki Dziecięcej*, 3, 6-7.

bo M. Sikorska przedstawiła w tekście wizerunki kobiet wykreowane przez I. Chmielewską jako kontrpunkt wobec dyskursu obrazów Hansa Baldunga (*Siedem etapów życia kobiety*, 1544) i Gustawa Klimta (*Trzy etapy życia kobiety*, 1905). W przeciwieństwie do wymienionych artystów I. Chmielewska nie piętnuje ani nie ukrywa kobiecej starości, wręcz przeciwnie, nobilituje ją i zestawia z młodością, udowadniając, że obie strony potrafią porozumieć się i koegzystować. O ile druga z opisanych tutaj książek może być wykorzystana w pracy z młodym odbiorcą (jej treść werbalna i wizualna nie budzą zastrzeżeń), o tyle w przypadku picturebooka J. Concejo nie jest to już tak oczywiste. Kontakt dziecka z ambitną literaturą wizualną powinien być wsparty obecnością opiekuna ze względu na bardzo specyficzny język wypowiedzi plastycznej (smutne, zgaszone kolory) i niezwykle duży ładunek niedopowiedzeń (nawet jak na picturebook). W opinii wielu dorosłych czytelników książka z pewnością nie jest kierowana do młodego odbiorcy, tylko do „dziecka siedzącego w dorosłym” (s. 136). Decyzja o tym, czy publikacja jest odpowiednia dla młodego odbiorcy (lub nie) pozostaje w kompetencji opiekuna.

Ostatni z esejów to *Czerwony Kapturek Joanny Concejo do tekstu Wilhelma i Jakuba Grimmów oraz Ween ich groß bin, werde ich Seehund Nikolausa Heidelbacha* M. Sikorskiej. Autorka zinterpretowała równocześnie obie książki, porównując ich poszczególne elementy, poczynawszy od okładki, a skończywszy na pojedynczych rozkładówkach. Front i tylna część okładki *Czerwonego Kapturka* pozostają w ścisłym związku z zamkniętą pomiędzy nimi historią. W opinii autorki esaju okładka dzieła N. Heidelbaha nawiązuje do dwóch obrazów Caspara Davida Friedricha (*Mnich nad brzegiem morza*, 1808-1810 i *Wędrowiec nad morzem mgły*, 1818). M. Sikorska wysuwa interesującą teorię dotyczącą wizualnej interpretacji, jaką J. Concejo stworzyła dla klasycznej baśni. Zdaniem badaczki motyw włóczki, której dziewczynka używa, przebywając z wilkiem, nawiązuje do mitycznej nici Ariadny. Jak pisze sama autorka, „Zaryzykuję hipotezę że J. Concejo na kanwie baśni zbudowała lokalną i prywatną wersję mitu” (s. 168). Niebagatelne znaczenie odgrywa w utworze folklor. Spora część okładki *Czerwonego Kapturka* pokryta jest wzorem o kaszubskim rodowodzie, a wewnątrz utworu znajdziemy wiele wizerunków roślinności typowej dla tego, bliskiego ilustratorce regionu Polski.

Eseje M. Sikorskiej i K. Smyczyńskiej umieszczone są w książce naprzemiennie. Znamienne jest to, że poszczególne wątki i motywy przywoływane przez autorki łączą się w niezwykle harmonijną całość. Przeprowadzone badania odznaczają się przenikliwością, sposób ujęcia zdradza zaś wrażliwość estetyczną. Każda z badaczek posiada indywidualne spojrzenie na literaturę wizualną, a co za tym idzie – inaczej interpretuje obiekt sztuki (tj. pojedynczy egzemplarz książki przynależący do rodziny literatury wizualnej). Jedynym zastrzeżeniem, jakie można mieć wobec autorek, to skłonność do używania neologizmów lub sformułowań zaczerpniętych z języka

potocznego. Takie frazy zdarzają się jednak rzadko, a gdy już się pojawiają, wynikają zwykle z konieczności dostosowywania dyskursu naukowego do rzetelnego opisu obiektów. Książki należące do literatury wizualnej są tak wielowymiarowymi obiektami, a środki stylistyczno-formalne użyte w obrębie jednej rozkładówki (nie książki) bywają tak złożone, że trudno jest znaleźć słowa na ich naukowe a jednocześnie zrozumiałe opisanie. Trzeba w tym miejscu przyznać, że autorkom udało się scharakteryzować tę złożoność w przystępny sposób. Pomimo zachowania indywidualnego oglądu tematu zagadnienia podejmowane przez M. Sikorską i K. Smyczyńską nie ulegają nadmiernej dywersyfikacji. Autorki trafnie dobrały teksty i rozplnowały ich kolejność, dlatego treści zawarte w publikacji uzupełniają się.

SPRAWOZDANIA

XII MIĘDZYNARODOWY KONKURS GRAFICZNY NA EKSLIBRIS GLIWICE 2018

Miejska Biblioteka Publiczna w Gliwicach w 2018 r. po raz dwunasty zaprosiła artystów z całego świata do udziału w Międzynarodowym Konkursie Graficznym na Ekslibris. Od jego początku, od roku 1995, Patronat Honorowy nad wydarzeniem sprawuje Prezydent Miasta Gliwice, a ostatnią edycję dodatkowo patronatem objęli: Biblioteka Narodowa w Warszawie oraz Europejski Rok Dziedzictwa Kulturowego. Patroni medialni to: „Dziennik Zachodni” oraz TVP Kultura.

Konkurs cieszy się zainteresowaniem artystów na świecie, a do kolejnych edycji przystępują zarówno twórcy o znacznym dorobku, jak i debiutanci w dziedzinie małej formy graficznej. Twórcy mieli okazję do zaprezentowania nowych kierunków i tendencji w sztuce wpływających na zmiany w tematyce, formach czy różnorodnych technikach stosowanych w ekslibrisie. Nowe możliwości stworzyło również poszerzenie kategorii konkursu o księgoznaki wykonane cyfrowo w formatach: .jpg, .gif, .png, .svg.

Na ostatnią gliwicką edycję wpłynęło łącznie 966 prac 284 artystów z 37 krajów. Najliczniejszą reprezentacją byli artyści z Polski (97), Turcji (25), Bułgarii i Rosji (po 13 osób); Chin i Ukrainy (po 12 osób); Argentyny i Białorusi (po 10 osób). I kolejno z: Japonii i Włoch (po 9 osób); Czech, Meksyku i Rumunii (po 8); Serbii (7 osób); Niemiec i Litwy (po 6); Węgier (4 osoby) oraz z Grecji (3 osoby). Natomiast z Brazylii, Chile, Francji, Słowacji i Kanady ekslibrisy przysłało po dwóch artystów, a pojedyncze prace nadesłano z: Belgii; Czarnogóry; Finlandii; Hiszpanii; Hong Kongu; Indii; Izraela; Kazachstanu; Macedonii; Mołdawii; Norwegii; Peru; Słowenii i USA. W kategorii ekslibrisu tradycyjnego przyjęto 747 prac 223 artystów z 35 krajów oraz 219 cyfrowych prac zgłoszonych przez 61 artystów z 12 krajów.

Organizator powołał międzynarodowe jury w składzie: dr hab. Krzysztof Marek Bąk, prof. UŚ – artysta grafik, dziekan Wydziału Sztuki i Nauk

¹ Miejska Biblioteka Publiczna w Gliwicach.

o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, autor ekslibrisów, pisarz; dr hab. Łukasz Cywicki, prof. UR – artysta grafik, adiunkt w Instytucie Sztuk Pięknych Uniwersytetu Rzeszowskiego, autor ekslibrisów; dr hab. Mariusz Dański, prof. nadzw. UTH – artysta grafik, prodziekan Wydziału Sztuki Uniwersytetu Technologiczno-Humanistycznego w Radomiu; dr Agnieszka Fluda-Krokos – adiunkt w Instytucie Nauk o Informacji Uniwersytetu Pedagogicznego oraz dyrektor Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie, kolekcjonerka i badaczka ekslibrisu; Marek Głowacki – artysta plastyk, animator sztuki, twórca ekslibrisów, grafiki warsztatowej, grafiki komputerowej, pasteli i rysunków; Günter Hujber (Czechy) – malarz, grafik, poeta, muzyk; Maryna Podolska (Ukraina) – artysta grafik, autorka ekslibrisów, Kolegium im. M.B. Grekova w Odessie oraz Bogna Dobrakowska – dyrektor Miejskiej Biblioteki Publicznej w Gliwicach. Obradom przewodniczył dr hab. Krzysztof Marek Bąk, prof. UŚ.

Decyzją jury do wystawy pokonkursowej zakwalifikowano 339 ekslibrisów tradycyjnych wykonanych przez 171 artystów z 33 krajów oraz 76 cyfrowych ekslibrisów 37 artystów z 7 krajów. Spośród tych prac wybrano laureatów XII Międzynarodowego Konkursu Graficznego na Ekslibris, Gliwice 2018: Grand Prix za najlepszy ekslibris przyznano Josefowi Wernerowi (Niemcy). W kategorii ekslibrisu tradycyjnego nagrodę główną otrzymał Ryszard Baloń (Polska), wyróżnienia natomiast: Veselin Damyanov-Ves (Bułgaria); Barbara Komaniecka (Polska); Isidora Paz Ortiz Guzman (Chile) i Marina Terauds (USA). W kategorii prac cyfrowych nagrodzono z kolei Rafała Nowickiego (Polska) oraz wyróżniono dwoje artystów z Polski: Pawła Bińczyskiego i Aleksandrę Hachułę.

Jurorzy dostrzegli wysoką jakość i oryginalność prac zgłoszonych do konkursu, dlatego postanowili przyznać dodatkowe indywidualne wyróżnienia w następującej kolejności: Krzysztof M. Bąk dla Agaty Dworzak-Subocz; Łukasz Cywicki dla Tomasza Barczyka; Mariusz Dański dla Anny Trojanowskiej; Agnieszka Fluda-Krokos dla Olgi Krupenkovej z Białorusi; Marek Głowacki dla Martina R. Baeyensa z Belgii; Günter Hujber docenił Petara Chinovskiego z Bułgarii; Maryna Podolska – Andreasa Rauba z Niemiec i Bogna Dobrakowska – Mateusza Maszczyka.

Uroczyste wręczenie nagród wraz z otwarciem wystawy pokonkursowej połączono z konferencją pt. *Sztuka czytania – sztuka książki*. Odkonferencję odbyło się 24 października 2018 r. Tematyka wystąpień dotyczyła problematyki związanej z czytelnictwem i jego promocją oraz zagadnień aktualności ekslibrisu i znaczenia tej formy graficznej w kulturze literackiej i sztuce. Podczas konferencji jej uczestnicy mieli także wyjątkową okazję „podejrzeć” artystę przy pracy. Na scenie, obok prelegentów, Marta Frąckowiak – doktorantka Wydziału Sztuki i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach – tworzyła cyfrowy projekt ekslibrisu, prezentując proces twórczy artysty-grafika.

Elementem towarzyszącym konkursowi jest drukowany katalog przygotowany w dwóch wersjach językowych: polskiej i angielskiej. Zawiera on wszystkie nagrodzone i wyróżnione ekslibrisy oraz po jednej pracy każdego autora zakwalifikowanego do wystawy. W 2018 r. prace cyfrowe zamieszczono na płycie DVD, dołączonej do katalogu. Słowo wstępne do wydania przygotowali jurorzy, podsumowując całokształt edycji gliwickiego biennale ekslibrisu.

Prace nadesłane na wszystkie edycje konkursu stają się własnością Miejskiej Biblioteki Publicznej w Gliwicach. Kolekcja liczy obecnie ponad 22 tysiące grafik artystów z 62 krajów z 6 kontynentów. Ekslibrisy te eksponowane są w siedzibie gliwickiej księżnicy oraz na różnorodnych wystawach w kraju i poza granicami. Do tej pory zbiory zaprezentowano w takich instytucjach, jak: Biblioteka Publiczna w Opawie (Czechy); Galeria „Ciasna” w Jastrzębiu Zdroju; Galeria Centralna Biblioteki Miejskiej w Żorach; Galeria MOK w Orzeszu; Galeria „Muflon” w Ustroniu; Galeria „Oko” w Gminnym Ośrodku Kultury w Suszcu; Galeria „Gawra” w Miejskiej Bibliotece Publicznej w Raciborzu; „Galeria pod Fikusem” w Miejskiej Bibliotece Publicznej w Wodzisławiu Śląskim; Galeria „Pory Roku” we Lwowie (Ukraina); Miejska Biblioteka Publiczna w Siemianowicach Śląskich; Miejska Biblioteka Publiczna w Tarnobrzegu, Miejski Dom Kultury w Mikołowie; Muzeum Historyczne w Bielsku-Białej; Muzeum Historii Katowic, Oddział Grafiki im. P. Stellera w Katowicach; Towarzystwo Fotograficzne „Flash” w Rybniku oraz w wielu miejscach w Gliwicach (np. w kawiarniach, Urzędzie Miejskim).

Dodatkowo na stronie internetowej biblioteki znajduje się galeria cyfrowa. W tej formie można obejrzeć prace z lat 2001-2018 nagrodzone i wyróżnione.

SPOTKANIE INTROLIGATORÓW POLSKICH

ŁÓDŹ 2019

Spotkanie grupy Introligatorów Polskich odbyło się 24 i 25 sierpnia 2019 r. Na miejsce zebrania wybrano Muzeum Książki Artystycznej w Łodzi (MKA) (<http://www.book.art.pl>).

Główną ideą tego przedsięwzięcia było spotkanie osób, które do tej pory komunikowały się poprzez media społecznościowe (Facebook) w grupie Introligatorzy Polscy. Perspektywa zawarcia znajomości, spędzenia czasu na rozmowach o książkach, oprawach, narzędziach i materiałach były wystarczającą zachętą do wizyty w Łodzi. Celem forum była praktyka warsztatowa, a także możliwość udziału w zajęciach prowadzonych przez specjalistów tego wyjątkowego rzemiosła. Jak podało MKA, wydarzenie zgromadziło około 60 osób. „W połowie byli to uczestnicy warsztatów oddelegowani z instytucji kultury (np. MOCAK Muzeum Sztuki Współczesnej w Krakowie/Museum of Contemporary Art), absolwenci szkół artystycznych, pracownicy firm, bibliofile” (Muzeum Książki Artystycznej, 2019).

Przybywających uczestników gościnnie przyjął ogród otaczający budynek Muzeum, stając się przyjemnym miejscem rozmów i spotkań towarzyskich. Część warsztatowa odbywała się w pracowni introligatorskiej w dolnej części budynku. Pierwszego dnia uczestnikom zaproponowano dwa warsztaty: *Oprawa skrzydełkowa*, poprowadzony przez Jerzego Budnika (Pelplin) i *Papband*, zrealizowany przez Piotra Sakowicza (Londyn) oraz wykład *Nie tylko Jahoda*, wygłoszony przez Elżbietę Pokorzyńską (Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy). Drugiego dnia – warsztaty *Pudełko z windą* – przygotowane przez Andrzeja Szymczaka (Łódź) i wykład *Introligatorstwo. Sztuka zainspirowana*, wygłoszony przez Agnieszkę Białą (Uniwersytet Śląski w Katowicach).

Duch wzajemnego zrozumienia towarzyszył rzemieślniczym rozważaniom zarówno przy pracy, jak i po zakończeniu programowych przedsię-

¹ Uniwersytet Śląski w Katowicach, Wydział Humanistyczny.

wziąć. Ponadto, Jadwiga i Janusz Tryznowie, gospodarze MKA, oprowadzili uczestników po Muzeum, opowiadając o historii placówki i zgromadzonych zbiorach. Cennym aspektem spotkania było przygotowane stoisko z papierami marmurkowymi Magdaleny Jurkiewicz z pracowni Marmurkownia (marmurkownia.pl). Z kolei Tadeusz Bartel zaprezentował tłoki, plakiety, filety, radełka etc., umożliwiając nabycie trudno dostępnych dzisiaj narzędzi.

W ostatnich latach społeczność introligatorów wykazywała się aktywnością zarówno w organizowaniu warsztatów, wystaw, jak i ogłaszaniu publikacji. Wśród tej działalności można wymienić szereg drobnych akcji, jak na przykład warsztaty introligatorskie dla najmłodszych. Należy przypomnieć również ważne wydarzenia organizowane przez instytucje państwowe. Jednym z nich było XIII Forum Wielkopolskich Konserwatorów Papieru i Skóry *Introligator – rzemieślnik książki* z 24 maja 2017 r., zorganizowane przez Bibliotekę Raczyńskich i Archiwum Państwowe w Poznaniu.

W Muzeum Literatury w Warszawie, 19 listopada 2017 r., odbyło się *Spotkanie Introligatorów Polskich i miłośników opraw książkowych*, którego głównym inicjatorem była Dominika Świątkowska z pracowni/wydawnictwa Librarium w Warszawie. Podczas spotkania można było wysłuchać wystąpień: Jana Grochockiego (<http://blog-introligatorski.pl>) *Bruno Schulz w kontekście bibliofilskim*; Jerzego Budnika *Oprawa organiczna – zalety i wady*; Dominiki Świątkowskiej *Małe odkrycie papierowe*; Jacka Tylkowskiego *Czeskie Stowarzyszenie Introligatorów*; Piotra Sakowicza *Introligatorstwo w Anglii oczyma Polaka*; Aleksandry Ćwikowskiej *Zagadnienia prawno-etyczne w introligatorstwie i konserwacji książek*. Ponadto o *Matrycach do tłoczenia* opowiedzieli przedstawiciele i artyści plastycy z firmy Grawer Polska, natomiast o *Płótnach i okleinach introligatorskich* mówili przedstawiciele firmy JDR Technik. Obecna była również Magdalena Jurkiewicz z pracowni Marmurkowania, prezentująca niepowtarzalne papiery marmurkowe. Zasadniczą i jak się zdaje najbardziej wyczekiwaną częścią warszawskiego spotkania była wystawa opraw przygotowanych specjalnie w związku z tym wydarzeniem. Tematem przewodnim prac konkursowych były *Sklepy cynamonowe* Brunona Schulza. Ekspozycje tę można uznać za bezprecedensowe wydarzenie ostatnich dziesięcioleci w naszym kraju. Dała ona możliwość zaprezentowania indywidualnych i artystycznych realizacji opraw wykonanych przez członków grupy Introligatorzy Polscy.

Wydarzeniami kulturalnymi dokumentującymi dorobek rzemiosła w perspektywie historycznej są wystawy muzealne. Dobry przykład stanowi krakowska ekspozycja zatytułowana *Deski, skóry i klauzury. Dzieła dawnych introligatorów*, trwająca od 4 września 2018 do 6 stycznia 2019 r., w Muzeum im. Emeryka Hutten-Czapskiego, Oddział Muzeum Narodowego w Krakowie, Biblioteka Starodruków i Gabinet Kartograficzny. Kuratorką wystawy była Agnieszka Perzanowska, starszy kustosz w Dziale Starych Druków, Rękopisów i Kartografii MNK. W przypadku tej wystawy mieliśmy

do czynienia z prezentacją opraw dobrze zachowanych. Wyroby intrologatorskie z okresu od XV do XVIII w. opatrzone staranną adnotacją informacyjną. Ponadto, do celów ekspozycyjnych skorzystano z technologii cyfrowych, dzięki którym powstał multimedialny katalog. Zamieszczone w nim fotografie pozwalały na powiększenia oraz zmiany perspektywy (ogląd od strony okładziny przedniej, tylnej i grzbietowej).

Drugą z krakowskich wystaw wartą wspomnienia jest *Pochwała książki. Robert Jahoda – rzemieślnik artysta*. Ekspozycję zaplanowano na okres od 21 listopada 2019 r. do 30 czerwca 2020 r., a zorganizowało ją Muzeum Historyczne Miasta Krakowa w Kamienicy Hipolitów pod kuratelą Leszka Sybili. Tytuł wystawy, choć imienny, wychodzi daleko poza ramy twórczości jednego artysty. Ukazano bowiem, albo raczej udokumentowano, działalność środowiska intrologatorskiego i artystycznego w ogóle. Zaprezentowano między innymi książkowe realizacje intrologatorskie, projekty i narzędzia, fotografie z blisko sześćdziesięcioletniej aktywności zawodowej R. Jahody oraz jego współpracy z wybitnymi przedstawicielami epoki.

Zagadnienia intrologatorskie podejmowane są również przez środowisko naukowe, czego przykładem jest cykl Ogólnopolskich Konferencji Oprawoznawczych z lat 2014, 2016, 2018².

Powyższe inicjatywy pozwalają żywić nadzieję na integrację środowiska Intrologatorów Polskich, a tym samym na kontynuację praktyki warsztatowej. Nadzieję na to daje kolejne zaplanowane spotkanie Intrologatorów Polskich w dniach 29-30 sierpnia 2020 r. Bieżących informacji można się spodziewać w mediach społecznościowych.

Bibliografia

Muzeum Książki Artystycznej. (2019, 31 sierpnia). W połowie byli to uczestnicy warsztatów oddelegowani z instytucji kultury (np. MOC AK Muzeum Sztuki Współczesnej w Krakowie / Museum of Contemporary Art), absolwenci szkół artystycznych, pracownicy firm, bibliofile. Facebook. Pobrane 1 maja 2020, z: <https://sw-ke.latest.facebook.com/BookartMuseum/posts/2552988508092926>

Spotkanie z książką: Intrologatorzy i ich klienci (2018). *Spotkania z Zabytkami*, 9-10, 55.

² O wydarzeniu zob. m.in.: (Spotkanie z książką, 2018, s. 55).

XI POWIATOWA KONFERENCJA REGIONALNA „OBRAZ POWSTAŃ ŚLĄSKICH W HISTORII, LITERATURZE I KULTURZE”

PANIÓWKI, 10 PAŹDZIERNIKA 2019 R.

Już po raz jedenasty bibliotekarze, nauczyciele i regionaliści z powiatu gliwickiego spotkali się na Powiatowej Konferencji Regionalnej, która odbyła się 10.10.2019 r. w Paniówkach, w hotelu „Biały Dom”. Wydarzenie zostało zorganizowane przez Powiatową Bibliotekę Publiczną w Gliwicach, Urząd Gminy w Gierałtowicach oraz Gminną Bibliotekę Publiczną w Gierałtowicach. Patronat medialny objęli: TVT Silesia, Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich i „Wiadomości Powiatu Gliwickiego”. Ze względu na przypadającą w tym roku setną rocznicę wybuchu I powstania śląskiego tematem przewodnim spotkania był „Obraz powstań śląskich w historii, literaturze i kulturze”.

Tegoroczne obrady rozpoczął Sławomir Adamczyk, dyrektor Powiatowej Biblioteki Publicznej w Gliwicach, witając wszystkich przybyłych gości. Następnie Leszek Żogała, wójt gminy Gierałtowice, zaznajomił słuchaczy z krótką historią powstańców z wsi należących do gminy oraz przedstawił współczesny obraz Gierałtowic i okolic.

Pierwszy referat wygłosiła Anna Kubica z Instytutu Badań Regionalnych Biblioteki Śląskiej w Katowicach, dotyczący powstań śląskich w historiografii polskiej i niemieckiej. Skupiła się na przyczynach odwiecznego konfliktu oraz różnych interpretacjach podczas badań prowadzonych nad powstaniami śląskimi w polskiej i niemieckiej historiografii. Jako druga głos zabrała Halina Bieda z Muzeum Powstań Śląskich w Świętochłowicach. Przedstawiła ofertę kulturalno-edukacyjną Muzeum. Zaprezentowała projekty realizowane w Świętochłowicach, m.in.: Klasówka powstańcza, Filmowa Encyklopedia Powstań Śląskich czy Tramwaj Powstańczy. Kolejne wystąpienie dotyczyło zaangażowania kobiet w powstania śląskie oraz plebiscyt. Referował je Paweł Parys z Muzeum Śląskiego w Katowicach. Przybliżył życie kobiet oraz ich rolę w latach 1919-1921 na ziemiach śląskich. Z kolei Krystyna Turek z Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach

¹ Miejska Biblioteka Publiczna w Knurowie.

scharakteryzowała śląskie pieśni powstańcze, omówiła wybrane przykłady z publikacji źródłowych oraz zwróciła uwagę na wpływ pieśni powstańczych na środowisko artystyczne Śląska. Tematem następnego wystąpienia były powstania śląskie w literaturze polskiej. Referat wygłosiła Katarzyna Tałuć z Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Zanalizowała wybrane utwory poetyckie, satyryczne oraz prozatorskie. Przedstawiła sposoby postrzegania powstań śląskich krótko przed plebiscytem, jak i podczas samych walk zbrojnych. Ilona Copik z Uniwersytetu Śląskiego omówiła problematykę powstań śląskich w kinie polskim oraz przedstawiła sposoby ujęcia tematu w różnych dekadach. Kolejny prelegent, Maciej Fic z Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, skupił się na ukazaniu plebiscytu oraz powstań śląskich w świadomości społecznej. Wskazał nieścisłości przywoływane w dyskusjach dotyczących powstań śląskich. Przedostatni referat wygłosił Józef Krzyk, historyk i redaktor „Gazety Wyborczej”. Opisał tzw. wojnę papierową o serca i umysły Górnolazaków. Wyświetlił i omówił wybrane plakaty propagandowe z okresu powstań śląskich. Ostatnie wystąpienie należało do Dobrawy Kowalskiej z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Przedstawiła ona projekt edukacyjny realizowany w Muzeum Powstań Śląskich w Świętochłowicach pt. „Gyszynk dla powstańca”. Przedsięwzięcie dedykowane jest młodzieży, a jego celem jest zaznajomienie młodych ludzi z sylwetkami powstańców, przy użyciu m.in. kodów QR.

Konferencję urozmaicił recital tenorowy Kamila Karolczuka, śpiewaka operetkowego, urodzonego w Gierałtowicach. Uczestnicy mogli również zapoznać się z ofertą wydawniczą Wydawnictwa Vectra oraz Muzeum Powstań Śląskich w Świętochłowicach. Całość dopełniła wystawa pt. „Ksiądz Władysław Robota – życie i śmierć” przygotowana przez Stefana Dudę, Tatianę Kowalską i Urszulę Kaczmarczyk.

Wystąpienia prelegentów umożliwiły uczestnikom pogłębić i usystematyzować wiedzę związaną z historią powstań śląskich, a to z kolei pozwoliło na próbę podjęcia polemiki, wśród tych którym bliski jest Śląsk.

IV SPOTKANIE PROWENIENCYJNEJ GRUPY ROBOCZEJ WROCŁAW, 14 PAŹDZIERNIKA 2019 R.

Kolejne, czwarte już spotkanie Proweniencyjnej Grupy Roboczej odbyło się 14 października 2019 r. w Sali Konferencyjnej Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu. Tradycyjnie przybyli na nie badacze rękopisów i starych druków z instytucji naukowych oraz bibliotekarze książnic uniwersyteckich, naukowych i publicznych Gdańska, Katowic, Krakowa, Opola, Poznania, Szczecina, Torunia, Warszawy i Wrocławia. Organizatorzy do uczestnictwa w spotkaniu zaprosili także przedstawiciele instytucji prowadzących badania proveniencyjne obiektów muzealnych – Narodowego Instytutu Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów w Warszawie, Fundacji im. Zofii i Jana Włóków oraz Instytutu Historii Sztuki Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie.

Przybyłych powitał dr Mariusz Dworsatschek, wicedyrektor ds. Biblioteki Ossolineum. Dziękując za liczną obecność na seminarium, podkreślił wagę i znaczenie badań nad historią książki, rozpoznawaniem pochodzenia dokumentów i ustalaniem poprzednich właścicieli. Zaakcentował nieodzowność współpracy różnych, nawet odległych, ośrodków – potrzebę korzystania z dobrych i skutecznych narzędzi wspierających kwerendy oraz pożytki płynące z upowszechniania i dzielenia się wynikami badań.

Obradom przewodniczyła dr Dorota Sidorowicz-Mulak, kierownik Działu Starych Druków. Wprowadzając w tematykę spotkania, zwróciła uwagę na pokrewieństwa łączące teorię i praktykę księgoznawczych badań proveniencyjnych z metodologią służącą wyjaśnieniu pochodzenia muzealiów. Zaakcentowała znaczenie tych prac dla szeroko rozumianej wiedzy o kulturze. Organizatorzy podzielili spotkanie na dwie sesje. W pierwszej głos oddano przedstawicielom muzeów, w drugiej – badaczom książki.

Dr Agata Wołkowska-Wolska (Fundacja Z. i J. Włóków) przedstawiła referat *Teoria i praktyka badań proveniencyjnych, wspólny projekt Fundacji*

¹ Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

im. Zofii i Jana Włodków i Instytutu Historii Sztuki Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prelegentka przybliżyła sylwetki fundatorów, a następnie – w oparciu o Statut Fundacji – cele i działalność tej instytucji: dokumentowanie dziejowej roli ziemiaństwa polskiego, gromadzenie książek z zakresu rolnictwa, nauk ścisłych i humanistycznych, wspieranie działań edukacyjnych i prac badawczych. Podkreśliła, że działalność Fundacji opiera się na *Zasadach Konferencji Waszyngtońskiej na temat dzieł sztuki skonfiskowanych przez nazistów*, przyjętych podczas tej Konferencji 3 grudnia 1998 r. Nawiązała również do raportu Bénédicte Savoyo raz Felwine Sarraz z 2018 r. i zawartego w nim postulatu zachowania transparentności w kwestii pochodzenia i charakteru kolekcji. A. Wołkowska-Wolska omówiła problem majątków, które nie zostały zwrócone pierwotnym właścicielom. Na losach dzieł sztuki z tych prywatnych kolekcji odcisnęły się grabieże wojenne, wypędzenia i migracje, procesy nacjonalizacyjne, konfiskaty i przymusowe sprzedaże. Część obiektów zaginęła, wiele zmieniło miejsce przechowywania, inne trafiły do zbiorów muzealnych. Badania proveniencyjne prowadzone w instytucjach pozwalają na ustalenie pochodzenia przedmiotów już znajdujących się w zbiorach, identyfikację dzieł na aukcjach, a także prześledzenie losów poszczególnych eksponatów. Prowadzone badania są pomocne w odzyskaniu własności przez pierwotnych właścicieli, ale mogą też służyć do oszacowania strat. Prelegentka zwróciła uwagę na rolę mediów w upowszechnianiu informacji zarówno na temat prowadzonych badań proveniencyjnych, jak i zidentyfikowanych wartościowych artystycznie obiektów. Wywód poparła licznymi przykładami zaczerpniętymi m.in. z portali internetowych i programów telewizyjnych. Wystąpienie zamknęły rozważania o potrzebie przyjęcia różnych metod i perspektyw badawczych. A. Wołkowska-Wolska za najważniejsze aktualnie zadania stojące przed badaczami uznała uporządkowanie terminologii i utworzenie bazy proveniencyjnej. Dostrzegła też konieczność kształcenia w zakresie metod badań proveniencyjnych. Jako pozytywny przykład działań naukowo-dydaktycznych podała kursy organizowane przez Fundację i Instytut Historii Sztuki oraz wyniki badań proveniencyjnych ogłoszone drukiem lub na stronach internetowych.

Maria Romanowska-Zadrozna (Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów) wystąpiła z prezentacją *Badania proveniencyjne w statutowej działalności Narodowego Instytutu Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów*. Prelegentka w oparciu o stronę WWW (<https://nimoz.pl/>) skrupulatnie omówiła wszystkie formy działalności Instytutu służące wspomaganie badań proveniencyjnych w muzeach. Uwagę słuchaczy skierowała na szkolenia dotyczące różnych problemów ochrony zabytków, m.in. najważniejsze narzędzia i źródła do badań oraz klasyfikacji oznaczeń własnościowych pojawiających się na zabytkach, zagadnienia konserwatorskie, badania proveniencyjne, konfrontację dokumentów archiwalnych z materiałami ikonograficznymi. M. Romanowska-Zadrozna przedstawiła bazę wiedzy

NIMOZ, a w niej tematyczne katalogi, spisy i wykazy danych, wybrane problemy digitalizacji, zarządzania zbiorami, bezpieczeństwo zbiorów i ludzi oraz konserwacji obiektów. W nawiązaniu do zaleceń UNESCO dotyczących ochrony i promocji muzeów i ich kolekcji wskazała na potrzebę propagowania wiedzy o muzeach, muzealiach, zbiorach publicznych i obiektach zabytkowych. Dość szczegółowo omówiła Wydawnictwa NIMOZ służące temu celowi oraz upowszechnianiu standardów w zakresie muzealnictwa i ochrony zbiorów, kształtowaniu świadomości społecznej na temat wartości i stanu zachowania dziedzictwa kulturowego. Zebrani mieli okazję poznać m.in. serie: Biblioteka NIMOZ, Szkolenia NIMOZ, Ochrona Zbiorów, a także czasopisma „Muzealnictwo” i „Cenne, Bezcenne, Utraczone”. Na łamach periodyku „Cenne...” ukazało się wiele prac poświęconych inkunabulom, zabytkowym książkom, zagrożonym zbiorom bibliotecznym, archiwaliom itp.; wszystkie tytuły artykułów księgoznawczych zostały wyszczególnione w prezentacji. Prelegentka zarekomendowała także publikację *ABC Podstawy prowadzenia badań proveniencyjnych* opublikowaną w serii Szkolenia.

Druga część spotkania została poświęcona problematyce bibliotecznej.

Katarzyna Ślaska (BUW) wygłosiła referat pt. *Prace nad bazą proveniencji starych druków w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie*. Prelegentka przedstawiła stan badań nad proveniencjami w BUW. Przypomniała, że w Gabiniecie Starych Druków prace nad pochodzeniem książki dawnej prowadzone są od 1959 r., natomiast od lat 90. XX w. do bazy proveniencji (w programie ISIS) wprowadzono dane o właścicielach 68 000 starych druków, co stanowi około 50% zasobu. Baza jest przestarzała, nie spełnia wszystkich oczekiwań, dlatego podjęto decyzję, aby dane z tej platformy przenieść do nowego, zaawansowanego technologicznie oprogramowania. W oparciu o wnioski płynące z analizy aktualnych trendów w badaniach proveniencyjnych sformułowano podstawowe wymagania, które baza taka powinna spełniać: dostęp online, dane przechowywane w chmurze, rejestrację proveniencji różnych kategorii zbiorów bibliecznych (książek, rękopisów, map i atlasów, nut itp.), dostęp dla bibliotekarza zabezpieczony hasłem, otwarty dostęp dla użytkowników (badaczy, hobbystów) oraz wizualizację wyników wyszukiwania w formie map, wykresów, osi czasu, grafów sieci semantycznych. Planowana prezentacja przepływu książek między właścicielami otwiera nowe perspektywy badawcze charakterystyczne dla humanistyki cyfrowej. Pod kątem przewidywanych zastosowań bazy, wykorzystania narzędzi i metod opartych na technologiach informatycznych zaprojektowano zróżnicowany interfejs dla bibliotekarzy i użytkowników. Planowany jest też moduł umożliwiający szeroką współpracę międzybiblioteczną. Otwarcie bazy dla wszystkich typów księżnic krajowych oraz bibliotek zagranicznych przechowujących polskie kolekcje, m.in. ze Szwecji, z Rosji, Białorusi, Ukrainy znacząco wpłynie na badania naukowe.

Seminarium zamknęło wystąpienie dra hab. Arkadiusza Wagnera (Instytut Badań Informacji i Komunikacji UMK w Toruniu) pt. *Potencjalne Poszlaki Proweniencyjne. Rzecz o oprawach książkowych*. Mówca podjął temat atrybucji, chronologizacji i lokalizacji opraw książkowych. Prezentację zilustrował licznymi przykładami opraw pochodzących z różnych okresów historycznych, o różnorodnej kompozycji dekoracji introligatorskich, sporządzonych w warsztatach polskich i zagranicznych, opatrzonych znakami własnościowymi potwierdzającymi przynależność księgi do określonego właściciela. Podczas prezentacji wykazał, że oprawa książkowa może być cennym źródłem informacji dla ustalenia proveniencji, ale wymaga pogłębionych studiów i dużej ostrożności badawczej. Zwrócił uwagę na istotne różnice w stanie zachowania opraw ze zbiorów polskich a zagranicznych. Na konkretnych przykładach, głównie z epoki renesansu i baroku, omówił techniki wykonania opraw, zanalizował dekoracje i zastosowane narzędzia. Za pomocne, choć często zwodnicze, wskazówki atrybucyjno-proveniencyjne uznał m.in.: użyte materiały i technikę szycia bloku, rodzaj dekoracji (np. radełkowe i wachlarzowe), plakiety herbowe, motywy heraldyczne, monogramy właścicieli ksiąg, superekslibrisy (np. napisowe), wtórne superekslibrisy, a także grzbiety, szyldziki, nalepki z sygnaturą, znaki wodne na wyklejce, makulaturę introligatorską, napisy na obcięciach kart. A. Wagner podkreślił, że zastosowane w oprawach introligatorskich wzornictwo, techniki czy narzędzia mogły być również wykorzystywane w innych okresach i na innym obszarze.

Obu sesjom towarzyszyła burzliwa dyskusja. Głównym tematem rozmów po wystąpieniach w pierwszej części spotkania była możliwość podjęcia współpracy z Fundacją im. Z. i J. Włodków, która planuje poszerzenie pola badawczego o księgozbiory ziemiańskie. Zwrócono uwagę na potrzebę studiów proveniencyjnych nad kolekcjami prywatnymi, które uległy rozproszeniu. W tym celu niezbędne jest wykształcenie odpowiednio przygotowanej profesjonalnej kadry. A. Wagner podjął również kwestię rewindykacji zbiorów i tzw. restytucji zastępczej. Do tego tematu powrócono w dyskusji końcowej, kiedy rozważano rejestrację proveniencji i udostępnianie ich szerokiej publiczności za pośrednictwem bazy online. Zdaniem części dyskutantów biblioteki mogą być narażone na próby odzyskania książek przez poprzednich właścicieli. Jak poinformował dr Rafał Wójcik, z takim problemem mierzy się obecnie Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu. Dr hab. Jacek Soszyński i dr Mariusz Dworsatschek przekonywali, że katalogi proveniencji tworzone przez bibliotekarzy mają charakter *stricte* naukowy, ich celem jest prezentacja zasobów i losów kolekcji książkowych. Przyznano jednak, że czasem mogą być wykorzystywane sprzecznie z potrzebami nauki i kultury, ale w celu egzekucji zbiorów. Niezbędne są zatem systemowe regulacje prawne, opisujące zasady przechowywania kolekcji prywatnych w instytucjach państwowych i reguły postępowania na wypadek próby ich

rewindykacji, np. przez potomków dawnych właścicieli. Katarzyna Śląska z uwagą wysłuchiwała wszystkich stanowisk, przyznając że zgłoszone obawy są bardzo istotne na etapie projektowania bazy proveniencyjnej i regulaminu jej udostępniania.

Spotkanie podsumowała Dorota Sidorowicz-Mulak. Dziękując za udział w obradach, zaprosiła wszystkich gości do Sali pod Kopułą na wystawę *Średniowieczne skarby Ossolineum*. Była to okazja do obejrzenia najcenniejszych ossolińskich kolekcji z wieków średnich, ilustrujących zarówno dzieje Śląska, jak też ówczesne *Imago Mundi*.

SEMINARIUM „PROGRAMY, PROJEKTY I INNOWACJE W EDUKACJI I BIBLIOTECE”

KATOWICE, 28 LISTOPADA 2019 R.

28 listopada 2019 r. w Bibliotece Śląskiej w Katowicach odbyło się Seminarium „Programy, projekty i innowacje w edukacji i bibliotece”. Wydarzenie zorganizowały: Biblioteka Śląska, Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. Józefa Lompy w Katowicach (PBW), Instytut Nauk o Kulturze Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach (UŚ), Okręgowa Sekcja Bibliotekarska Związku Nauczycielstwa Polskiego w Katowicach (ZNP) i Zarząd Okręgu Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich w Katowicach (SBP).

Seminarium składało się z trzech części. Pierwszą z nich były referaty. Jako pierwszy wystąpił Michał Garbał (Instytut Badań Regionalnych Biblioteki Śląskiej w Katowicach) z referatem na temat projektu GEO HIST, który został zrealizowany w ramach programu Kultura Cyfrowa, finansowanego przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Nad projektem pracowano w latach 2017-2019. Efektem pracy zespołu jest baza danych z podpiętą interaktywną mapą administracyjną umożliwiającą prezentację danych statystycznych z lat: 1910, 1930, 1950 i 2002. Jednym z głównych celów przedsięwzięcia było stworzenie multimedialnych map dotyczących historii Górnego Śląska. To założenie udało się zrealizować. W trakcie tworzenia map historycznych skorzystano z danych zawartych w powszechnych spisach ludności i dokumentach dostępnych w Śląskiej Bibliotece Cyfrowej. Jedną z większych trudności, z jakimi zmagali się twórcy projektu, był utrudniony dostęp do map gmin, zwłaszcza tych pochodzących z 1910 r. Spisy ludności powszechnej zawierały m.in. dane o gęstości zaludnienia oraz wieku ludności z podziałem na wiek produkcyjny i przedprodukcyjny. Baza i interaktywna mapa umożliwiły prezentację pełnej struktury społecznej ludności mieszkającej w granicach obecnego województwa śląskiego od 1900 do 2012 r. z podziałem na historyczne i współczesne województwa, powiaty i gminy. Powstały w wyniku pracy

¹ Dział Bibliotek Centrum Kultury „Zamek w Toszku”.

zespołu z Instytutu Badań Regionalnych Biblioteki Śląskiej w Katowicach Portal GEOHIST jest dostępny online dla każdego, kto jest zainteresowany historią Górnego Śląska.

Następy referat pt. *Kształtowanie elementarnych kompetencji czytelnich jako zadanie bibliotek* wygłosiła Małgorzata Gwadera (Instytut Nauk o Kulturze UŚ). Na początku prelegentka wprowadziła słuchaczy w terminologię związaną z tematem, omówiła znaczenie analfabetyzmu funkcjonalnego oraz pojęcie i rodzaje kompetencji kluczowych. M. Gwadera podkreśliła, że podstawę do rozwoju tych umiejętności stanowią kompetencje czytelnicze. Dopiero po ich opanowaniu można nabyć kwalifikacje informacyjne, a zdobywając obie biegłości, możliwe jest osiągnięcie sprawności medialnych. Prelegentka zwróciła uwagę na to, że w Polsce od 10 lat nie wypracowano programu zintegrowanego czytania w nauczaniu wczesnoszkolnym. Biblioteki w Portugalii, USA i Kanadzie włączyły taki program do swojej działalności, a w Polsce rodzice nie zawsze potrafią nauczyć dziecko czytać. W drugiej części wystąpienia M. Gwadera przedstawiła propozycję rozwiązania problemu niskiego poziomu czytelnictwa i analfabetyzmu funkcjonalnego w Polsce. Wymieniła różnorodne narzędzia pracy. Jako pierwszą omówiła metodę symultaniczno-sekwencyjną opracowaną przez Jagodę Cieszyńską. Proponuje ona naukę łącznego czytania sylab – głoski wprowadzane są w sylabach, a nie w izolacji. Sylabom zawsze nadawane jest znaczenie, które ułatwia dziecku zapamiętanie materiału i przyspiesza naukę czytania (np. obrazek dziewczynki machającej ręką i mówiącej „pa, pa”). Połączenie zapisu słownego z obrazem sprawia, że pojęcie przestaje mieć charakter abstrakcyjny i dziecko łatwiej może je zrozumieć. Praca z wykorzystaniem tej techniki powinna mieć formę zabawy, w której maksymalnie wykorzystywana jest aktywność dziecka. Taka wszechstronna stymulacja sprzyja ogólnemu rozwojowi języka i pozwala na szybkie opanowanie czytania ze zrozumieniem. Zestaw ćwiczeń opracowany przez J. Cieszyńską zawiera także „pseudowyrazy”. Czas oswajania się z nimi przez dziecko można nazwać etapem prewencyjnym dla rozwoju dysleksji. Kolejnym sposobem profilaktyki analfabetyzmu funkcjonalnego jest metoda 18 struktur wyrazowych, adresowana do dzieci mających problem z nauką w szkole; umożliwia także realfabetyzację. System ten polega na analizie sylabowo-głoskowej wyrazów w powiązaniu z ich budową literową. Celem jest nauczenie automatycznego nazywania kształtów fonogramów oraz rozwijanie zdolności umieszczania ich w odpowiedniej kolejności. Aby ułatwić dziecku zrozumienie konstrukcji wyrazów, posłużono się kolorami: czerwony przypisano samogłoskom, czarny spółgłoskom a zielony sylabom. System składa się z 18 części, do których przygotowano zeszyty ćwiczeń i książkę. Godne uwagi narzędzie opracował też Glenn Doman. Jego metoda pozwala na nauczanie czytania małe dzieci, w tym te z uszkodzeniami mózgu. Technika ta bardzo dobrze sprawdza się w języku angielskim,

w języku polskim działa dobrze, ale tylko na wczesnych etapach nauczania. M. Gwadera podkreśliła konieczność szanowania dziecka i jego indywidualności w procesie nauki czytania. Konieczne są takie cechy, jak cierpliwość i wyczucie, bo najważniejsze jest to, aby dziecko chciało czytać spontanicznie, z własnej woli, a nie z przymusu.

Podczas drugiej części seminarium odbyło się podsumowanie VI Wojewódzkiego Konkursu Fotograficznego dla Uczniów pt. „Biblioteka w oczach czytelników”, który odbył się pod patronatem Prezesa Okręgu Śląskiego ZNP. Nagrody wręczyła Katarzyna Czapla-Durska – obecna prezes. Przy tej okazji przekazano również nagrody konkursowe. „Miesiąc Bibliotek w obiektywie” dla nauczycieli pod patronatem Prezesa Okręgu Śląskiego z Regionalnego Forum w Częstochowie (III miejsce zajęły Regina Koczur i Elżbieta Trawa z Zespołu Szkół Ogólnokształcących w Jaworznie) i „Wszystko o bibliotece” – Powiatowy Konkurs dla uczniów na prezentację multimedialną, organizowany jest pod patronatem prezesa Oddziału ZNP w Częstochowie. Nagrodę w tym ostatnim otrzymała Natalia Maroń z V Liceum Ogólnokształcącego z Oddziałami Dwujęzycznymi im. Kanclerza Jana Zamoyskiego w Dąbrowie Górniczej.

Trzecią część spotkania poświęcono prezentacjom nauczycieli bibliotekarzy. Jako pierwsza wystąpiła Anna Marcol. Tematem jej odczytu była *Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. Józefa Lompy w Katowicach jako placówka systemu wspomagania. Oferta adresowana do bibliotek szkolnych*. Na wstępie prelegentka omówiła podstawy prawne² organizowania i prowadzenia procesu wspomagania; podkreśliła fakt, że od 2016 r. wszystkie biblioteki pedagogiczne realizują takie działania obowiązkowo. Nauczyciele bibliotekarze zatrudnieni w tego typu placówkach prowadzą i koordynują szkolenia, np. projekt „Klucz do sukcesu”. Od 2017 r. pracownicy Wojewódzkiej Biblioteki Pedagogicznej w Katowicach (BPW) organizują konferencje promujące czytelnictwo i kulturę regionalną. W ramach działalności BPW prowadzone są: warsztaty i kursy e-learningowe, zajęcia plastyczne oraz gościnne referaty wykładowców z innych placówek. Zajęcia edukacyjne adresowane do szkół obejmują takie dziedziny wiedzy, jak: biblioterapia, historia sztuki, teatrologia i programowanie. W ramach swojej aktywności BPW zajmuje się również wydawaniem półrocznika „Dialogi Biblioteczne”. Celem periodyku jest wspomaganie pracy nauczycieli bibliotekarzy bibliotek szkolnych i pedagogicznych. Czasopismo stanowi platformę wymiany doświadczeń dla bibliotekarzy, publikuje się w nim również sprawozdania z bieżącej działalności BPW. Poszczególne numery nie mają charakteru tematycznego. W latach 2008-2018 ukazywały się jednocześnie w wersji papierowej i elektronicznej z podtytułem „Biuletyn Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej im. Józefa Lompy w Katowicach”. Od 2019 r.

² Dz.U. 2013, poz. 369.

teksty dostępne są tylko w formie elektronicznej. BPW organizuje również spotkania autorskie i imprezy o otwartym charakterze. Cała oferta została dobrze zaprezentowana na stronie domowej BPW.

Następnie Danuta Kaczmarczyk i Danuta Zielińska (Sekcja Bibliotekarska przy oddziale ZNP w Zabrze) zaprezentowały projekt „W Zabrzu dobrze mi się czyta”. W ramach przedsięwzięcia zorganizowano happening pt. „Uliczne czytanie”, na który zaproszono uczniów i nauczycieli z 20 szkół. W ramach imprezy odbyły się spotkania i prezentacje grup oraz konkursy. Wydarzenie miało miejsce w maju 2016 r. i cieszyło się dużym powodzeniem. W 2017 r. przygotowano wiele interesujących imprez. Koordynatorom udało się pozyskać grant z urzędu miasta, co pozwoliło na zakupienie koszulek i innych gadżetów oraz pokrycie kosztów imprezy w centrum Zabrze i pochodu, który tym razem przeszedł przez całe miasto. Zaproszono również gościa honorowego – Marka Szołtyska. W tym samym roku odbyły się również warsztaty fotograficzne i akcja „czytanie pod chmurką” z gościnnym udziałem Rafała Przybyłoka. W maju 2018 r. zrealizowano projekt „W Zabrzu dobrze mi się czyta”. Imprezę organizowały Fundacja Wspierania Szkoły „Nasza Trójka” z wykorzystaniem środków finansowych miasta Zabrze. Współorganizatorami były: MBP w Zabrzu, BPW w Katowicach Filia w Zabrzu oraz Miejski Ośrodek Kultury. Tego samego roku zaproponowano spotkanie z pisarką Dorotą Masłowską. W 2019 r. oprócz happeningu ulicznego przygotowano wystawę pt. „Jasnowidze”, w ramach której zaprezentowano najlepsze projekty ilustrowanych książek dla dzieci. Wydarzenie zorganizowano we współpracy z wydawnictwem Dwie Siostry i Muzeum Miejskim w Zabrzu. Gościem specjalnym ekspozycji był ilustrator Maciej Trzepałka. Tego samego roku odbyło się również spotkanie z pisarką Sylwią Chutnik.

Kolejnej prezentacji dokonały Alina Grabna i Renata Sowada (Sekcja Bibliotekarska przy oddziale ZNP w Częstochowie). W swoim wystąpieniu omówiły „Projekty czytelnicze w szkole i bibliotece”. Przedsięwzięcia zrealizowano w Zespole Szkół Samochodowo-Budowlanych w Częstochowie. W ramach inicjatywy „Mądra szkoła czyta uczniom” nauczyciele czytali uczniom klas pierwszych wybrane teksty literackie dotyczące walki o wolność z okazji uczczenia 100-lecia odzyskania przez Polskę niepodległości. Hasłem przewodnim akcji było: „Czytanie drogą do Niepodległej”. Kampanię zorganizowano w ramach realizacji działań Priorytetu 3. Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa (NPRC). Z kolei 9 października 2019 r. Biblioteka rozpoczęła obchody Międzynarodowego Tygodnia Pisania Listów. W tym czasie biblioteka szkolna zachęcała młodzież do refleksji nad tym sposobem komunikowania się. W ramach NPRC biblioteka szkolna przeprowadziła w klasach drugich akcję pod nazwą: „Książka okno na świat – czytanie drogą do niepodległej”. Zadaniem uczniów było wykonanie ilustracji do ostatnio przeczytanej książki, poruszającej zagadnienia związane

z historią Polski i odzyskaniem niepodległości. Dużym osiągnięciem biblioteki było uzyskanie dotacji z NPRC w wysokości 15 000 zł, dzięki której udało się zakupić 962 tytuły książek o różnorodnej tematyce, zgodnych z preferencjami zawartymi w ankietach przeprowadzonych przez nauczycieli bibliotekarzy wśród uczniów, rodziców i nauczycieli. Projekt „Książka tradycyjna czy w postaci elektronicznej” został zrealizowany w wybranych klasach pierwszych, drugich i trzecich w czasie lekcji przeprowadzonych w czytelniku. Podczas zajęć uczniowie wypowiadali się na temat ulubionej formy książki, a odpowiedzi popierali konkretnymi argumentami. Okazało się, że znaczna część młodych ludzi czerpie większą przyjemność z czytania papierowych książek, a ich elektroniczna forma jest bardziej popularna dla krótkich tekstów. Biblioteka zaplanowała również kampanię pt. „Zalajkuj czytanie”, w ramach której na szkolnym FB zamieszczane są tytuły książek oraz serii wydawniczych do polecenia innym czytelnikom. Placówka uczestniczy także w ogólnopolskiej akcji Bookcrossing, w której „uwalniane” są książki wycofane z księgozbioru.

W ostatnim wystąpieniu Renata Sowada zaprezentowała działalność bibliotekarzy ze Szkoły Podstawowej nr 53 z Oddziałami Integracyjnymi w Częstochowie. W placówce zrealizowano program „eTwinning” i projekt „READ(Y)?”. Ta druga inicjatywa miała charakter interdyscyplinarny. Polegała na zaangażowaniu uczniów w wiele aktywności, które motywowały młodych ludzi do korzystania ze szkolnej biblioteki, czytania, wyrażania własnej interpretacji czytanej książki i prowadzenia dyskusji z rówieśnikami na podstawie ich lektur. Inicjatorami projektu są Athanasia Zafeiropoulou (Grecja) i Tatjana Jevstafjeva-Aksjuta (Łotwa). W akcji wzięło udział: 22 nauczycieli, 226 uczniów, po dwóch gości z: Albanii, Chorwacji, Grecji, Islandii, Łotwy, Rumunii, Słowenii, Ukrainy i Polski. Projekt przewidywał takie działania, jak: badanie nawyków czytelniczych uczniów; zapoznanie się ze szkołą rówieśniczą i nawykami czytania; czytanie, rekomendacje, grafikę, wymianę pocztą. Polska reprezentacja składała się z sześciu uczniów klas szóstych częstochowskiej szkoły. Młodzi ludzie stworzyli słownik, w którym podawali tłumaczenia wybranych słów z języka angielskiego na język ojczysty. Z pomocą nauczycieli młodzież zorganizowała obchody Międzynarodowego Dnia Pokoju i Tygodnia Bibliotek w Szkole. Przygotowano także dwie wideokonferencje, w ramach których uczniowie czytali opowiadania świąteczne i bajki w ojczystych językach. Młodzi ludzie wykonali również liczne plakaty i stworzyli bazę przysłów i powiedzonek. Świątowanie Międzynarodowego Dnia Poezji polegało na odczytywaniu wierszy na temat książek i czytania w języku ojczystym. Z kolei eTwinning to społeczność szkół w Europie, która współtworzy platformę współpracy dla pracowników szkół (nauczycieli, dyrektorów szkół, bibliotekarzy, itp.), którzy komunikują się, współpracują, realizują projekty, dzielą się doświadczeniem i są częścią społeczności edukacyjnej

w Europie. eTwinning jest współfinansowany przez Erasmus+ i Europejski program dla Edukacji, Szkoleń, Młodzieży i Sportu.

Seminarium stanowiło okazję do zaprezentowania projektów zrealizowanych przez bibliotekarzy pracujących w różnych częściach województwa śląskiego. W ostatnich latach śląskie placówki przygotowują bardzo wiele takich przedsięwzięć. Prezentacje dostarczyły tematów do dyskusji nad dobrymi praktykami i wymiany doświadczeń w środowisku bibliotekarskim. Przydatne były również wskazówki udzielane przez bibliotekarzy praktyków.

**SPRAWOZDANIE Z OGÓLNOPOLSKIEJ KONFERENCJI
NAUKOWEJ „WZORY OSOBOWE I WZORCE WSPÓŁCZESNYCH
WYKONAWCÓW ZAWODÓW BIBLIOTEKARSKICH
I INFORMACYJNYCH”
KATOWICE, 4 GRUDNIA 2019 R.**

W dniu 4 grudnia 2019 r. w sali konferencyjnej Centrum Informacji Naukowej i Bibliotece Akademickiej w Katowicach odbyła się ogólnopolska konferencja naukowa zatytułowana *Wzory osobowe i wzorce współczesnych wykonawców zawodów bibliotekarskich i informacyjnych*. Konferencja została zorganizowana wspólnie przez Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej (obecnie włączony do Instytutu Nauk o Kulturze) Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, Katedrę Informatologii i Bibliologii Uniwersytetu Łódzkiego oraz Centrum Informacji Naukowej i Bibliotekę Akademicką UŚ. Obrady otworzył dr hab. Jacek Tomaszczyk, wicedyrektor Instytutu Nauk o Kulturze Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, podziękowaniami dla organizatorów konferencji i jej patronów medialnych. Zachęcił zebranych do wysłuchania referatów, a także do czynnego udziału w dyskusjach.

Organizatorzy konferencji ujęli referaty w trzy sesje tematyczne, z których każdą kończyła dyskusja. W pierwszej części, zatytułowanej *Współczesna kondycja zawodów bibliotekarskich i informacyjnych*, zostały wygłoszone trzy referaty. Jako pierwsza głos zabrała prof. dr hab. Stanisława Kurek-Kokocińska z Katedry Informatologii i Bibliologii Uniwersytetu Łódzkiego w Łodzi (*Wzory i wzorce osobowe we współczesnym bibliotekarstwie. Szkic teoretyczno-badawczy*), która na podstawie współczesnych publikacji z zakresu bibliologii i informatologii przedstawiła wzory i wzorce osobowe dla pracowników zatrudnionych na stanowiskach związanych z bibliotekarstwem i informacją.

Kolejna prelegentka, dr Małgorzata Bańkowska z Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego w Kali-

¹ Studentka II roku studiów stacjonarnych I stopnia, kierunek: informacja naukowa i bibliotekoznawstwo. Uniwersytet Śląski, Wydział Humanistyczny.

szu („Turkusowa” biblioteka – utopia czy szansa na wzmocnienie kreatywności zawodowej?), omówiła stworzoną przez Frederica Laloux typologię modeli organizacyjnych firmy (organizacje czerwone, bursztynowe, pomarańczowe, zielone, turkusowe). Następnie przybliżyła wizję wprowadzenia zasad zarządzania stosowanych w organizacji typu turkusowego do biblioteki, zostawiając słuchaczy z pytaniem o to, czy tak zorganizowana biblioteka jest w ogóle możliwa.

Pierwszą sesję konferencji zakończyło wystąpienie dr Anny Matysek z Instytutu Nauk o Kulturze Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach (*Architekt informacji – sylwetka absolwenta a rynek pracy*). Prelegentka przedstawiła informacje na temat sylwetek absolwentów umieszczonych na stronach internetowych polskich uniwersytetów oferujących studia na kierunku architektura informacji. Uzyskany na tej podstawie profil architekta informacji został porównany z ofertami pracy opublikowanymi na wybranych portalach ogłoszeniowych. Na podstawie otrzymanych wyników A. Matysek ustaliła, że uniwersyteckie programy studiów pozwalają nabyć umiejętności niezbędne do podjęcia pracy, co jednak nie zwalnia absolwentów z ustawicznego doszkalania się.

Sesję drugą, zatytułowaną *Z historii zawodu bibliotekarza*, rozpoczęło wystąpienie prof. zw. dr. hab. Andrzeja Wałkowskiego z Katedry Informatologii i Bibliologii Uniwersytetu Łódzkiego, który zaprezentował współautorski referat przygotowany wspólnie z prof. dr. hab. Zbigniewem Domżałem z Uczelni Nauk Społecznych w Łodzi (*Mikołaj z Krakowa i Jan Taczel z Raciborza – dwie osobowości i dwa wzorce dla współczesnych bibliotekarzy*). Sylwetki dwóch mnichów żyjących w XV i XVI w. scharakteryzowane zostały m.in. przez pryzmat ich wkładu w piśmiennictwo oraz zawartość prowadzonych bibliotek klasztornych. Cechy osobowe obu zakonników uwidocznione w wystąpieniu, m.in. pracowitość, erudycja, doskonałe wykształcenie, osiągnięcia w działalności naukowo-dydaktycznej, dbałość o interesy firmy, uznali autorzy za zalety warte naśladowania przez pracowników współczesnych bibliotek.

Wzorcowi bibliotekarza zakonnego w okresie średniowiecza i wczesnej nowożytności poświęcił wystąpienie także dr Tomasz Stolarczyk z Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego (*Wzorzec bibliotekarza zakonnego w średniowieczu i okresie wczesno nowożytnym*). Prelegent przedstawił wyniki analizy dokumentów prawnych obowiązujących dawniej w zakonach: bernardynów, dominikanów, jezuitów, karmelitów i paulinów, a odnoszących się do obowiązków bibliotekarza. Głównym stawianym mu wymaganiem było ściśle przestrzeganie nakazów, zawartych w dokumentach zakonów, np. dbanie o czystość ksiąg i pomieszczenia biblioteki oraz ścisły nadzór nad udostępnianymi woluminami przez zakonnika mającego w swojej pieczy bibliotekę klasztorną.

Dr hab. Katarzyna Tałuż z Instytutu Nauk o Kulturze Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach na podstawie analizy blogów prowadzonych przez

bibliotekarzy różnych typów bibliotek zaprezentowała autoportrety blogerów. Wyniki przeglądu miały pomóc w udzieleniu odpowiedzi na pytanie: blogi to rewolucja, ewolucja czy zmierzch? Prelegentka w podsumowaniu nie dała jednoznacznej odpowiedzi. Jeśli miałyby być to ewolucja to tylko w aspekcie technologicznym. Bardziej skłonna była przyjąć stwierdzenie, że to jednak zmierzch spowodowany brakiem czasu u bibliotekarzy, popularnością mediów społecznościowych (Facebook, Instagram) i niechęcią do czytania dłuższych tekstów przez użytkowników Internetu.

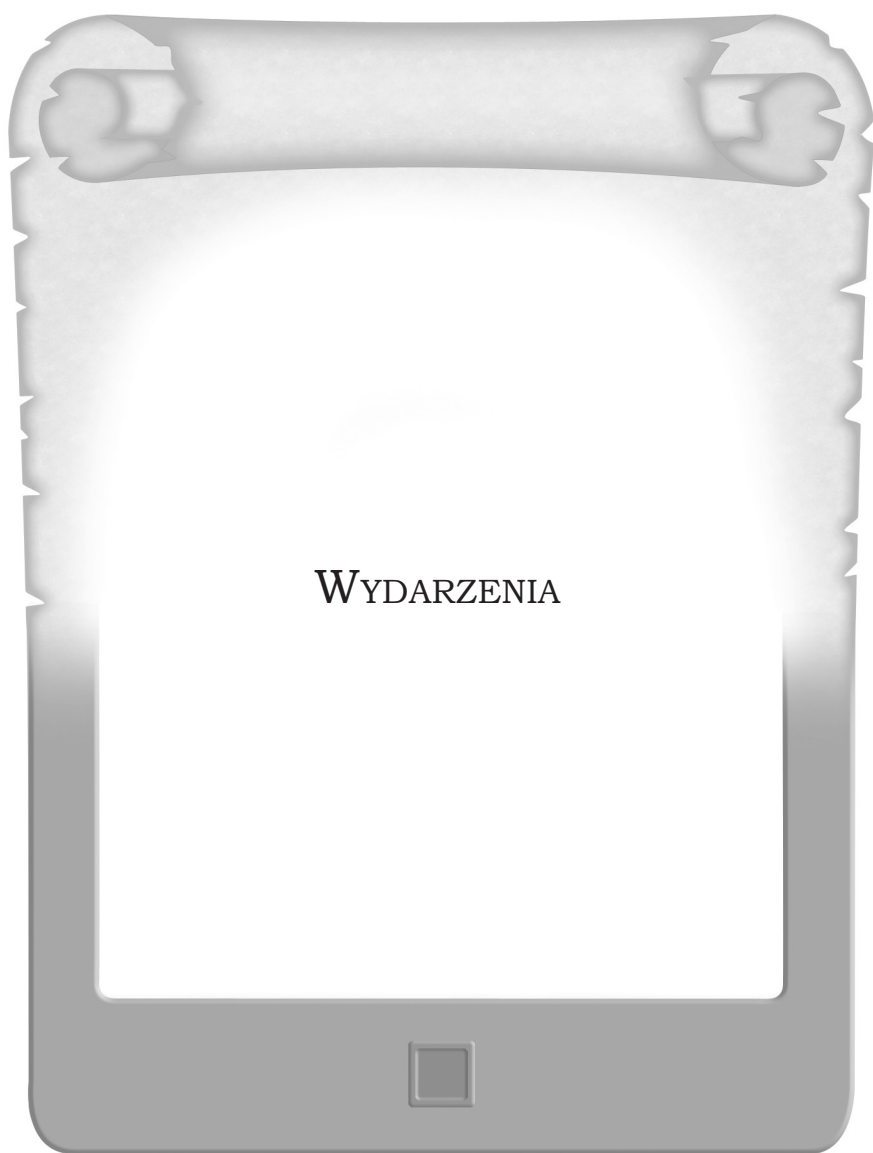
Ostatnią prelegentką w tej części konferencji była dr Agnieszka Łakomy-Chłosta z Instytutu Nauk o Kulturze Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach (*Kształcenie pracowników zawodów bibliotekarskich w Niemczech, a wymogi stawiane przez pracodawców na przykładzie ogłoszeń o pracę*). Prelegentka porównała formy kształcenia pracowników zatrudnionych na stanowiskach bibliotekarskich w niemieckich bibliotekach z wymaganiami stawianymi w ofertach pracy. Najczęściej poszukiwano osób z wykształceniem bibliotekarskim, zaledwie w kilku propozycjach zatrudnień wymieniono kwalifikacje informatyczne i pedagogiczne.

Część trzecią konferencji, zatytułowaną *Postawy pracowników bibliotek*, otworzył dr Mariusz Balcerek – pracownik Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej – Książnicy Kopernikańskiej w Toruniu (*Wzory osobowe w konkursie na „Bibliotekarza Roku” SBP na tle amerykańskich nagród*), który dokonał porównania zasad określonych w konkursie „Bibliotekarz Roku”, organizowanym w Polsce przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich od 2011 r., z regułami podobnych konkursów proponowanych w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej. Podobieństwo do polskiego konkursu przejawia w największym stopniu ten organizowany przez czasopismo „Library Journal” – „Librarian of the Year”. Główne wnioski, jakie nasuwały się prelegentowi, to: występowanie nagród pieniężnych w konkursach w USA, większa ich liczba i większe zróżnicowanie.

W ostatnim wystąpieniu Maria Kycler, związana z Biblioteką Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach (*Wzór osobowy bibliotekarza kształtowany i upowszechniany w Ogólnopolskim Konkursie SBP „Bibliotekarz Roku”*), przybliżyła wzór osobowy bibliotekarza, jaki wylania się z analizy sylwetek dotychczasowych finalistów konkursu „Bibliotekarz Roku”. Celem konkursu jest m.in. podniesienie prestiżu zawodu bibliotekarza w świadomości społecznej i rozbudzenie aktywności zawodowej. Mówczyni zauważyła, że promowany wzorzec osobowy bibliotekarza obejmuje takie cechy osobowe i umiejętności, jak np. życzliwość, koleżeńskość, wysoka kultura osobista, wszechstronne kompetencje i wiedza merytoryczna, którą bibliotekarz chętnie się dzieli z innymi, a swój zawód traktuje jako służbę.

Konferencję zakończyła dyskusja na temat konkursu organizowanego przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich.

Podsumowując, konferencja *Wzory osobowe i wzorce współczesnych wykonawców zawodów bibliotekarskich i informacyjnych* była interesującym wydarzeniem. Poruszane w czasie obrad zagadnienia dotyczyły kwestii istotnych dla postrzegania bibliotekarzy przez społeczność. Kontakt użytkowników biblioteki z pracującymi w niej bibliotekarzami może zachęcić lub zniechęcić do kolejnej wizyty, jak również wykreować wizerunek samej instytucji. Zaś prezentowane przez obecnych bibliotekarzy postawy mają duży wpływ na kolejne pokolenia ludzi pracujących w bibliotekach.

Krzysztof Wielicki. Piekło mnie nie chciało

3 grudnia 2019 r. w Teatrze Śląskim im. Stanisława Wyspiańskiego w Katowicach odbyła się promocja biografii Krzysztofa Wielickiego napisana przez Dariusza Kortko i Marcina Pietraszewskiego, autorów książek m.in. o Jerzym Kukuczce i Mirosławie Hermaszewskim. Bohaterem biografii, wydanej przez Agorę, która do sprzedaży trafiła 27 listopada, jest wybitny polski himalaista i laureat Złotego Czekana za całokształt dokonań, człowiek określany mianem jednego z ostatnich Lodowych Wojowników. Książka, która z założenia miała być szczerą historią, odwołuje się do wielu – czasami bardzo trudnych – wydarzeń, które ukształtowały i wpłynęły na jej bohatera. Opowiada także o zmianach, jakie zachodzą w środowisku wspinaczy.

Krzysztof Wielicki jako piąty człowiek na świecie zdobył wszystkie 14 ośmiotysięczników, a razem z Reinholdem Messnerem, Wojtkiem Kurtyką i Jerzym Kukuczką uważany jest za najlepszego himalaistę naszych czasów. Zimą 1980 r. jako pierwszy człowiek na świecie (wraz z Leszkiem Cichym) zdobył najwyższy szczyt Ziemi – Mount Everest.

Pierwsza część premiery miała miejsce 26 listopada w Centrum Premier Czerska 8/10 w Warszawie, gdzie uczestnicy spotkali się z bohaterem książki i autorami, jak również z: Januszem Mayerem – wieloletnim kierownikiem Programu Polskiego Himalaizmu Zimowego im. Artura Hajzera, Jerzym Natkańskim – himalaistą, członkiem Klubu Wysokogórskiego w Warszawie, Anną Czerwińską – himalaistką, zdobywczynią sześciu ośmiotysięczników i Korony Ziemi, Zbigniewem Terlikowskim – himalaistą, przyjacielem Krzysztofa Wielickiego.

Źródło: <https://www.teatrslaski.art.pl/strefawidza/wydarzenie/764>

Marta Kunicka

Ranking Bibliotek 2019

Pod koniec listopada ogłoszono wyniki rankingu bibliotek w 2019 r. Uroczysta gala miała miejsce w Pałacu Krasińskich w Warszawie, gdzie nagrodzone placówki zostały uhonorowane pamiątkowymi dyplomami, które wręczyli organizatorzy, tj. prof. Krzysztof Koehler – wicedyrektor Instytutu Książki, Mateusz Adamkowski – dyrektor Departamentu Mecenate Państwa MKiDN i Marcin Piasecki – redaktor zarządzający „Rzeczpospolitej”.

Laureatką tegorocznej edycji została Biblioteka Publiczna Miasta i Gminy Barcin im. Jakuba Wojciechowskiego, która w poprzednich latach

także zajmowała wysokie lokaty. Biblioteka ta wygrała z placówką z Sianowa (Biblioteką Publiczną w Sianowie), tryumfatorką poprzedniej edycji. Trzecie miejsce przypadło Bibliotece Publicznej Gminy Łomża z siedzibą w Podgórzu.

Organizatorzy, którzy starają się upowszechnić dostęp do informacji i książek, już od prawie dziesięciu lat nagradzają samorządy za zaangażowanie w rozwój i dobre zarządzanie bibliotekami publicznymi. Konkurs przeprowadzono w oparciu o ankiety, które pozwoliły nie tylko na wyłonienie zwycięzców, ale także na analizę kondycji placówek. Brano pod uwagę ich powierzchnię, zatrudnienie, godziny otwarcia, wielkość księgozbioru, nowe zakupy, udostępnianie e-booków, dostępność do prasy, nowych mediów, udogodnienia dla niepełnosprawnych, udział w wydarzeniach ogólnopolskich promujących czytelnictwo, wyróżnienia branżowe czy kółka czytelnicze i literackie. Informacje uzyskane z ankiety wzbogacono danymi z Głównego Urzędu Statystycznego.

Jak pokazują dane, blisko 77% bibliotek oferuje swoim użytkownikom dostęp do Internetu, 80% prowadzi własną stronę internetową i prawie 82% prezentuje swoje zasoby w katalogach internetowych. Niemal połowa bibliotek zarejestrowała całość księgozbiorów w katalogach on-line. Wiele bibliotek zachęca do korzystania z usługi wypożyczenia na telefon, a 21% placówek proponuje dowóz książek do domu. Prawie połowa bibliotek, poza podstawową działalnością, umożliwia udział w różnych kołach zainteresowań.

Źródło: [https://instytutksiazki.pl/aktualnosci,2,ranking-bibliotek-2019-%E2%80%93-poznalismy-zwyciezcow-\[relacja\],4400.html](https://instytutksiazki.pl/aktualnosci,2,ranking-bibliotek-2019-%E2%80%93-poznalismy-zwyciezcow-[relacja],4400.html)

Marta Kunicka

Ogólnopolski Dzień Biblioterapii

W rocznicę zarejestrowania Polskiego Towarzystwa Biblioterapeutycznego, działającego od 1997 r., 14 listopada obchodzony jest jako Ogólnopolski Dzień Biblioterapii. Osoby zajmujące się biblioterapią starają się uczynić z książki lekarstwo zarówno na ból psychiczny, jak również fizyczny. Wykorzystują książkę jako narzędzie, dzięki któremu pozbywamy się uprzedzeń czy też pozwalamy jednostkom na powrót do społeczeństwa. Wielu specjalistów dostrzega potencjał literatury w tym zakresie, organizuje szkolenia, warsztaty i konferencje, które promują tematykę biblioterapii.

Konsekwencją tych działań było utworzenie w Krakowie Centrum Leczenia Czytaniem, do powstania którego przyczyniły się Fundacja Poemat – Słowa na Wagę i Polskie Towarzystwo Biblioterapeutyczne.

Analizując rynek wydawniczy, można zauważyć obecność na nim pozycji o charakterze biblioterapeutycznym, poruszających takie tematy, jak

np. emocje, życiowe wartości i trudności w utrzymaniu właściwych relacji z innymi ludźmi. Można powiedzieć, że w tych przypadkach książka pełni rolę swoistej apteczki, w której znajdziemy „lek” na chandrę, niepowodzenia, porady pozwalające nam lepiej poznać to, co dzieje się wokół nas.

Obchody Ogólnopolskiego Dnia Biblioterapii rozpoczęto w 2016 r. pod hasłem przewodnim: „Czytanie pomaga”. W 2017 r. za motto przyjęto zdanie: „Książka kluczem do zrozumienia siebie i innych”, a w 2018 r. – „Otwórz książkę, otwórz umysł”. Tegoroczna maksyma to „Kto czyta – rozumie”.

Obchodom dnia w 2019 r. towarzyszył bogaty program imprez i konferencji, m.in. Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Opolu zorganizowała III Ogólnopolską Konferencję Biblioterapeutyczną „Biblioterapia – obszary spotkań i dialogu z literaturą”.

Źródło: <http://www.sbp.pl/arttykul/?cid=21898>

Marta Kunicka

Polskie biblioteki i reszta świata

Po 13 latach Akademia Leona Koźmińskiego w Warszawie (ALK) była gospodarzem XIX Ogólnopolskiej Konferencji Bibliotek Niepublicznych i Publicznych Szkół Wyższych. Tegoroczna edycja poświęcona była szeroko rozumianej problematyce funkcjonowania bibliotek i miała miejsce 14-15 listopada 2019 r.

Otwarcia konferencji dokonał Piotr Walasek, dyrektor Biblioteki ALK, po którym nastąpiło powitanie uczestników przez Roberta Rządę – zastępcę rektora uczelni warszawskiej.

Pierwszą sesję konferencji poświęcono zagadnieniom obsługi użytkowników krajowych i zagranicznych w polskich bibliotekach. Mówiono o zagrożeniach i pułapkach, jakie wiążą się z bezpośrednią obsługą, a także o oczekiwaniach wobec bibliotek i możliwościach ich spełnienia. Swoimi doświadczeniami dzielili się bibliotekarze bibliotek akademickich – AKL, Uniwersytetu Warszawskiego, Uczelni Łazarskiego w Warszawie czy Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu.

W kolejnej części spotkania starano się zaprezentować podmioty biorące udział w tworzeniu baz danych, oprogramowania, czyli tych wszystkich narzędzi, którymi bibliotekarze posługują się na co dzień, chcąc zapewnić użytkownikom jak najlepszą obsługę. Swoją ofertę przedstawili m.in. Jacek Lewinson Publishers Representative, Wydawnictwo C.H.Beck, Wydawnictwo Naukowe PWN, ABE-IPS czy EBSCO.

W kolejnym dniu dyskutowano na temat zawodu bibliotekarza – jego dostępu do informacji czy współpracy pomiędzy wydawcami i innymi podmiotami.

Konferencja zakończyła się dyskusją i podsumowaniem. Uczestnicy mieli możliwość zwiedzenia Biblioteki AKL, jak również wzięcia udziału w dwóch warsztatach: „Komunikacja międzykulturowa” i „Rozwiązywanie konfliktów”. Zapowiedziano, że kolejna konferencja z cyklu będzie miała miejsce we Wrocławiu.

Źródło: <https://www.kozminski.edu.pl/biblioteka-alk/>

Marta Kunicka

RECENZENCI WSPÓŁPRACUJĄCY Z REDAKCJĄ W 2019 ROKU

ANNA BOGUSZEWSKA - Uniwersytet Marie Curie-Skłodowskiej, Lublin

DAGMARA BUBEL - Politechnika Częstochowska, Częstochowa

KATARZYNA DOMAŃSKA - Uniwersytet Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz

ANNA DYMMEŁ - Uniwersytet Marie Curie-Skłodowskiej, Lublin

MALGORZATA FEDOROWICZ-KRUSZEWSKA - Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń

BARBARA FIRLA - Akademia Sztuk Pięknych, Katowice

AGNIESZKA FLUDA-KROKOS - Uniwersytet Pedagogiczny, Kraków

LIBUŠE FOBEROVÁ - Slezská univerzita, Opava

ZDZISŁAW GĘBOLYŚ - Uniwersytet Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz

EWA GRZĘDA - Uniwersytet Wrocławski, Wrocław

MARIA KALCZYŃSKA - Politechnika Opolska, Opole

OLGA KOLOSOVSKA - Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів

ZDZISŁAW KROPIDŁOWSKI - Uniwersytet Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz

ALEKSANDRA LUBCZYŃSKA - Uniwersytet Jana Kochanowskiego, Kielce

ANNA MARCOL - Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. J. Lompy, Katowice

WANDA MUSIALIK - Politechnika Opolska, Opole

MAREK NAHOTKO - Uniwersytet Jagielloński, Kraków

ELŻBIETA POKORZYŃSKA - Uniwersytet Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz

MAGDALENA PRZYBYSZ-STAWSKA - Uniwersytet Łódzki, Łódź

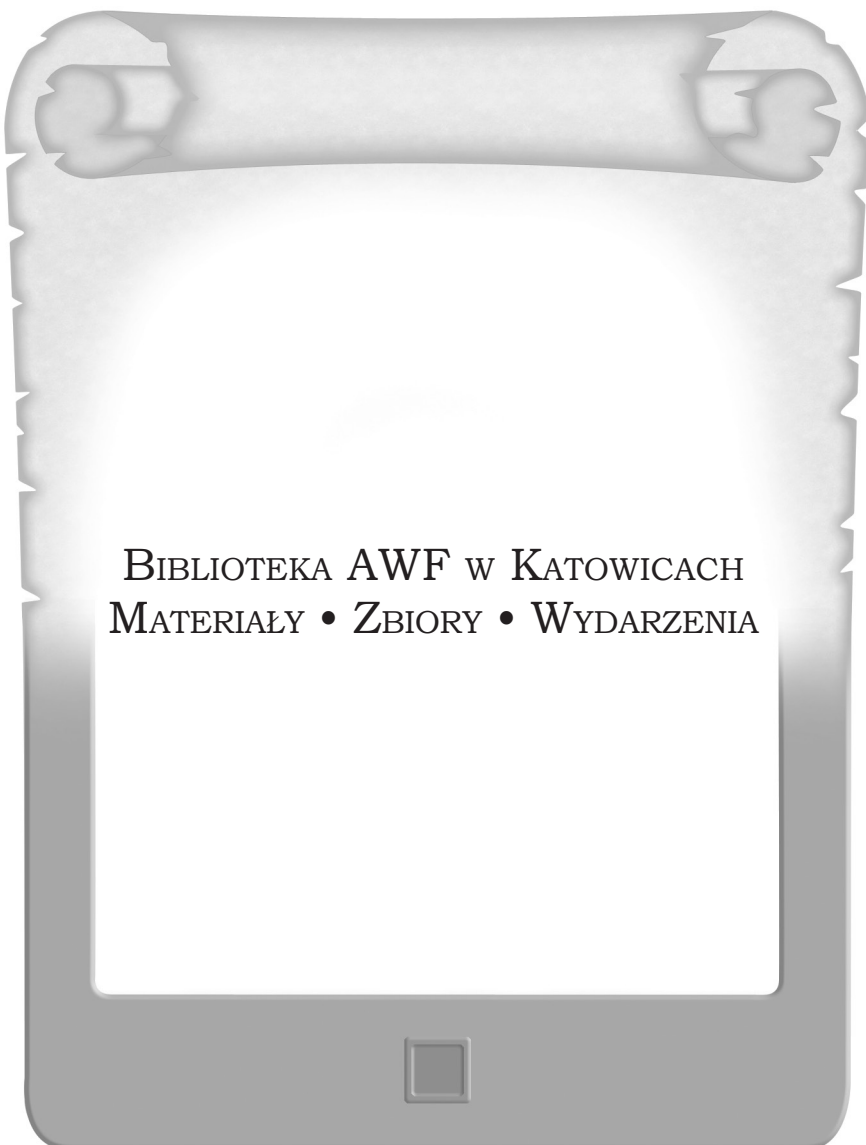
MICHAŁ ROGOŹ - Uniwersytet Pedagogiczny, Kraków

BARBARA STELINGOWSKA - Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny, Siedlce

MALGORZATA WIDEL-IGNASZCZAK - Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Lublin

TERESA WILKOŃ - Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa, Tarnów

MAJA WOJCIECHOWSKA - Uniwersytet Gdański, Gdańsk

BIBLIOTEKA AWF w KATOWICACH
MATERIAŁY • ZBIORY • WYDARZENIA

**ZESTAWIENIE PRAC DOKTORSKICH OBRONIONYCH
W 2019 ROKU W AKADEMII WYCHOWANIA FIZYCZNEGO
IM. JERZEGO KUKUCZKI W KATOWICACH**

ADAMCZYK W. M.: *Tactile acuity in patients with acute and chronic low back pain and pain-free controls*. Katowice : AWF. Wydział Fizjoterapii, 2019. Promotor: prof. dr hab. Edward Saulicz, prof. Kerstin Ludtke. Sygn. D - 308

BERGIER M.: *Aktywność fizyczna kobiet i mężczyzna z niezależnych centrów kultury na tle zaleceń prozdrowotnych i samooceny jakości życia*. Katowice : AWF. Wydział Wychowania Fizycznego, 2019. Promotor: dr hab. Władysław Mynarski prof. nadzw. AWF Katowice. Sygn. D - 313

DZIADEK B.: *Wpływ poszczególnych konkurencji na końcowy wynik dziesięcioboju lekkoatletycznego na różnych etapach kariery sportowej*. Katowice : AWF. Wydział Wychowania Fizycznego, 2019. Promotor: prof. dr hab. Janusz Iskra. Promotor pomocniczy: dr inż. Krzysztof Przednowek. Sygn. D - 312

FIAŁKOWSKI T.: *Wpływ treningu kontroli równowagi z elementami biologicznego sprzężenia zwrotnego na postępy usprawniania pacjentów z rwą kulszową*. Katowice : AWF. Wydział Fizjoterapii, 2019. Promotor: prof. dr hab. Józef Opara. Sygn. D - 307

HUMPA F.: *Wpływ treningu prostowników stawu kolanowego na jego stabilność u osób po rekonstrukcji więzadła krzyżowego przedniego*. Katowice : AWF. Wydział Wychowania Fizycznego, 2019. Promotor: dr hab. Krzysztof Ficek, prof. nadzw. AWF Katowice. Sygn. D - 311

KAMIENIARZ A.: *Zaburzenia równowagi ciała osób z chorobą Parkinsona w oparciu o badanie posturograficzne*. Katowice : AWF. Wydział Wychowania Fizycznego, 2019. Promotor: prof. dr hab. Grzegorz Juras. Sygn. D - 304

MICHALSKA J.: *Funkcjonalny wskaźnik stabilności jako nowa miara posturograficzna i jego zmiany pod wpływem zakłóceń*. Katowice : AWF. Wydział Wychowania Fizycznego, 2019. Promotor: dr hab. Kajetan Słomka, prof. AWF Katowice. Sygn. D - 306

OLKOWSKI G.: *Aktywność fizyczna a efekty leczenia osób z zespołem bólowym kręgosłupa lędźwiowego poddanych terapii metodą Mc Kenziego*. Promotor: prof. dr hab. Jan Ślężyński. Sygn. D - 309

PIKSA B.: *Sport w województwie opolski w latach 1975-1998*. Katowice : AWF. Wydział Wychowania Fizycznego, 2019. Promotor: dr hab. Eligiusz Małolepszy prof. UJD. Promotor pomocniczy: dr Daniel Bakota. Sygn. D - 310

RAFALSKA E.: *Wpływ hipoksji normobarycznej na wskaźniki oddechowe i wydolnościowe pacjentów po ostrym zespole wieńcowym*. Katowice : AWF. Wydział Wychowania Fizycznego, 2019. Promotor: dr hab. Zbigniew Nowak , prof. AWF Katowice. Sygn. D - 305

ŻAK I.: *Wpływ 3-tygodniowego treningu mięśni dna miednicy według koncepcji CORE-FIT SYSTEM na morfologię mięśnia poprzecznego brzucha oraz samoocenę stanu dolnych dróg moczowych u kobiet*. Katowice : AWF. Wydział Wychowania Fizycznego, 2019. Promotor: prof. dr hab. Edward Saulicz. Sygn. D - 314

**AKTUALNY WYKAZ CZASOPISM DOSTĘPNYCH
W BIBLIOTECIE GŁÓWNEJ AWF
IM. JERZEGO KUKUCZKI W KATOWICACH**

Czasopisma zagraniczne

1. Acta Universitatis Carolinae. Kinanthropologica
2. Archives of Physical Medicine and Rehabilitation
3. Exercise and Sport Sciences Reviews
4. Functional Sports Nutrition
5. Fussballtraining
6. International Journal of Sports Medicine
7. JOPERD - Journal of Physical Education, Recreation and Dance
8. Leichtathletiktraining
9. Manuelle Medizin
10. Marketing Science
11. Medicine & Science In Sports & Exercise
12. Physio Active
13. Physio Science
14. Pt Zeitschrift fur Physiotherapeuten
15. Research Quarterly for Exercise and Sport
16. Swimming World Magazine
17. Teoria i Praktyka Fizycznej Kultury

Czasopisma polskie

- I. BIBLIOTEKOZNAWSTWO. INFORMACJA NAUKOWA. BIBLIOGRAFIA
 1. Bibliografia Bibliografii Polskich
 2. Bibliotekarz
 3. Bibliotheca Nostra. Śląski Kwartalnik Naukowy
 4. Polska Bibliografia Bibliologiczna
 5. Rocznik Biblioteki Narodowej
- II. NAUKI EKONOMICZNE. ZARZĄDZANIE. SOCJOLOGIA. PRACA. STATYSTYKA
 1. Controlling i Rachunkowość Zarządcza
 2. Ekonomiczne Problemy Turystyki / US

3. Ekonomista
4. European Journal of Service Management
5. Harvard Business Review Polska
6. Health Problems of Civilization
7. Kwartalnik Naukowy Uczelni Vistula
8. Logistyka
9. Marketing i Rynek
10. Marketing w Praktyce
11. MICE Poland
12. Nowe Zarządzanie Kryzysowe w Praktyce (pozycja wymiennokartkowa)
13. Organizacja i Kierowanie
14. Personel i Zarządzanie
15. Problemy Jakości
16. Przegląd Organizacji
17. Przegląd Polsko-Polonijny
18. Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej
19. Rocznik Statystyczny Województwa Śląskiego
20. Rozprawy Społeczne = Social Dissertations
21. Turystyka (seria Informacje i Opracowania Statystyczne) (tylko dostęp elektroniczny)
22. Zeszyty Historyczne AWF we Wrocławiu
23. Zeszyty Naukowe MWSE w Tarnowie
24. Zeszyty Naukowe Uczelni Vistula

III. NAUKA. EDUKACJA. PEDAGOGIKA. SZKOLNICTWO

1. Academia : magazyn PAN
2. Akademicki Przegląd Sportowy
3. Chowanna
4. Deutsch Aktuell
5. Edukacja Ustawiczna Dorosłych
6. English Matters
7. Forum Akademickie
8. Forum PWSZ w Raciborzu
9. Homines Hominibus. Zeszyty Naukowe WSPiA w Poznaniu
10. Nowa Szkoła
11. Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze
12. Rozprawy Społeczne = Social Dissertations
13. Studies in Sport Humanities / AWF Kraków
14. Szkoła Specjalna
15. Świat Nauki
16. Wiedza i Życie
17. Wychowanie Fizyczne w Szkole
18. Zeszyty Historyczne AWF we Wrocławiu

IV. WOJSKO. OBRONNOŚĆ

1. Kwartalnik Policyjny
2. Nowe Zarządzanie Kryzysowe w Praktyce (pozycja wymiennokartkowa)
3. Wiedza Obronna

V. NAUKI BIOLOGICZNE. EKOLOGIA. ANTROPOLOGIA. BIOCHEMIA

1. Anthropological Review
2. Antropomotoryka

VI. MEDYCYNĄ. HIGIENA.

REHABILITACJA

1. Acta Balneologica
2. Aktywność Ruchowa Ludzi w Różnym Wiek
3. Ból
4. Fizjoterapia Polska
5. Food Forum
6. Health Problems of Civilization
7. Journal of Physical Education & Health. Social Perspective
8. Medicina Sportiva Practica
9. Medicina Sportiva Supplement
10. Medycyna Manualna
11. Medycyna Sportowa
12. Niepełnosprawność i Rehabilitacja
13. Ortopedia, Traumatologia i Rehabilitacja
14. Polski Merkuriusz Lekarski
15. Postępy Rehabilitacji
16. Praktyczna Fizjoterapia & Rehabilitacja
17. Rehabilitacja Medyczna
18. Rehabilitacja w Praktyce
19. Roczniki PZH
20. Studia Medyczne = Medical Studies
21. Terapia : uzależnienia i współzależnienia
22. Współczesna Dietetyka
23. Żywnienie Człowieka i Metabolizm

VII. WYCHOWANIE FIZYCZNE. SPORT. KULTURA FIZYCZNA. KULTURYSTYKA

1. Akademicki Przegląd Sportowy
2. Aktywność Ruchowa Ludzi w Różnym Wiek
3. Antropomotoryka
4. Asystent Trenera
5. Biuletyn Sekcji Historii PTNKF
6. Body Challenge
7. Cross
8. Forum trenera
9. Góry : górski magazyn sportowy
10. Handball Polska
11. Jeżyk : biuletyn informacyjny Stowarzyszenia Olimpiady Specjalne Polska
12. Journal of Human Kinetics - dostęp online
13. Journal of Physical Education & Health. Social Perspective
14. Magazyn Olimpijski
15. Medicina Sportiva Practica
16. Medicina Sportiva Supplement
17. Medycyna Sportowa
18. Men's Health

19. Olimpionik
20. Physical Culture and Sport. Studies and Research
21. Piłka Nożna : tygodnik
22. Polish Journal of Sport & Tourism / AWF Warszawa. ZWWF Biała Podlaska
23. Przegląd Sportowy
24. Rocznik Naukowy / AWF Gdańsk
25. Runner's World
26. SKI : magazyn dla narciarzy
27. Sport
28. Sport dla Wszystkich
29. Sport dla Wszystkich : bodybuilding, fitness
30. Sport i Turystyka: środkowoeuropejskie czasopismo naukowe
31. Sport Wyczynowy
32. Trends in Sport Sciences
33. Trener
34. Women's Health
35. Wychowanie Fizyczne i Opieka Trenerska
36. Wychowanie Fizyczne i Sport
37. Wychowanie Fizyczne i Zdrowotne
38. Zeszyty Metodyczno-Naukowe / AWF Katowice - dostęp online
39. Zeszyty Naukowe WSKFiT / Pruszków
40. Żagle

VIII. KRAJOZNAWSTWO. TURYSTYKA. REKREACJA

1. Cross
2. Ekonomiczne Problemy Turystyki / US
3. Folia Turistica
4. Góry : górski magazyn sportowy
5. Hotelarz
6. National Geographic Polska
7. Pamiętnik Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego
8. Physical Culture and Sport. Studies and Research
9. Płaj
10. Problemy Turystyki i Hotelarstwa
11. Rynek Turystyczny
12. Sport i Turystyka: środkowoeuropejskie czasopismo naukowe
13. Sudety
14. Tatarnik
15. Turystyka (seria: Informacje i Opracowania Statystyczne)
16. Turystyka i Rekreacja / AWF Warszawa
17. Turyzm
18. Wiadomości Turystyczne
19. Wierchy
20. Zeszyty Naukowe WSKFiT / Pruszków
21. Zeszyty Naukowe WSTiJO w Warszawie. Turystyka i Rekreacja

IX. DZIENNIKI, TYGODNIKI, MIESIĘCZNIKI - OGÓLNE

1. Do Rzeczy : tyg. Lisickiego
2. Dziennik Gazeta Prawna

3. Polska Dziennik Zachodni
4. Focus
5. Gazeta Wyborcza
6. Newsweek Polska
7. Rzeczpospolita
8. Uważam Rze
9. Wprost

BAZY DANYCH DOSTĘPNE W BIBLIOTECIE GŁÓWNEJ AWF IM. JERZEGO KUKUCZKI W KATOWICACH

Bazy własne biblioteki:

- PROLIB
Obejmuje całość zbiorów zgromadzonych w Bibliotece Głównej Akademii Wychowania Fizycznego.
- BIBLIOGRAFIA M21
Zawiera dorobek naukowy pracowników AWF (prace zwarte, artykuły, udział w konferencjach naukowych), prace magisterskie i doktorskie oraz Bibliografię Zawartości Czasopism (informacje bibliograficzne o zawartości wybranych tytułów czasopism polskich z zakresu kultury fizycznej, sportu, edukacji obronnej, nauk biologiczno-medycznych, rehabilitacji oraz turystyki i rekreacji).

W ramach serwisu EBSCO:

- project EIFL (m.in. Academic Search Complete, Medline)
- SPORTDiscuss with Full Text
- Hospitality and Tourism Complete

W ramach krajowej licencji (na platformie WBN):

- Wydawnictwo ELSEVIER
- Wydawnictwo SPRINGER
- WILEY Online Library
- Czasopismo NATURE
- Czasopismo SCIENCE
- Baza WEB OF SCIENCE
- Baza SCOPUS

Na platformie OVID – czasopisma elektroniczne:

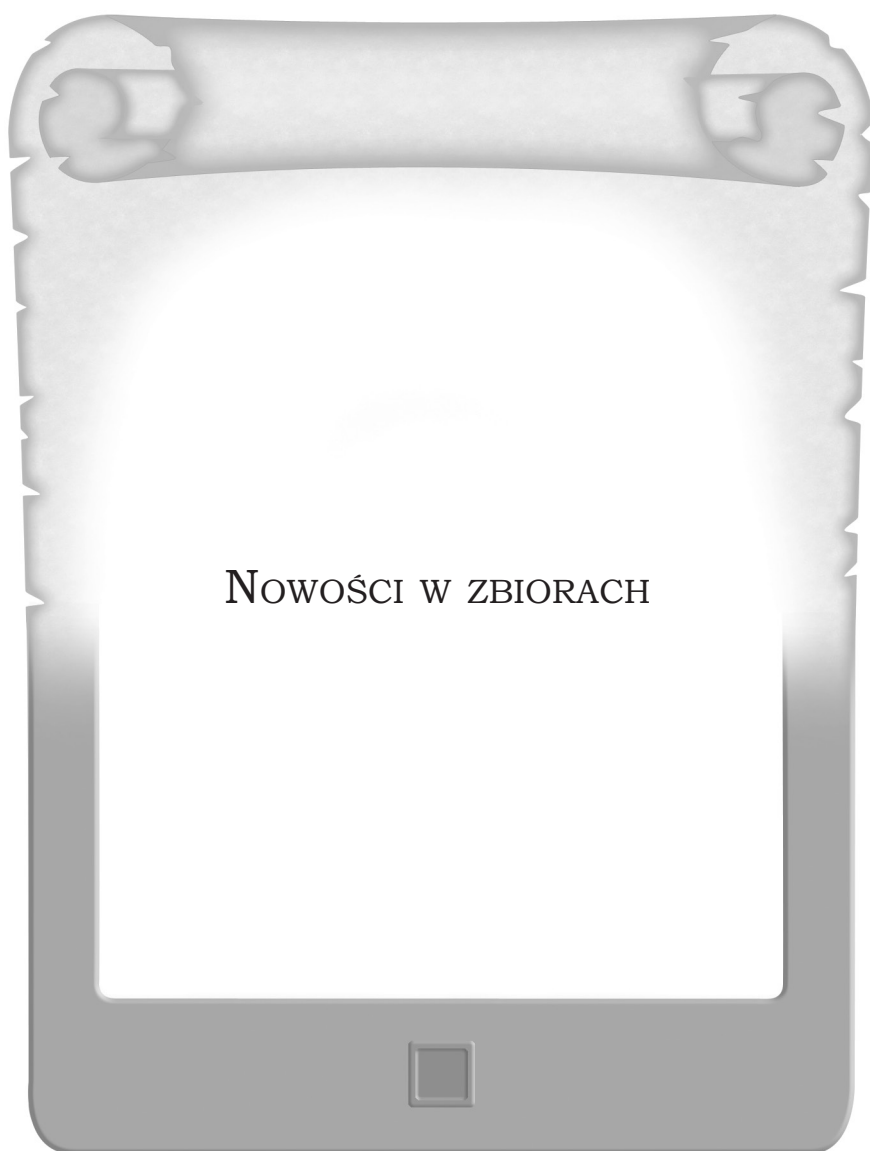
- Exercise and Sport Science Reviews
- Journal of Strength and Conditioning Research
- Strength and Conditioning Journal

Na platformie Biblioteki Narodowej:

- ACADEMICA

Czasopisma elektroniczne:

- International Journal of Applied Information and Communication Technology

NOWOŚCI W ZBIORACH

WYKAZ KSIĄŻEK ZAREJESTROWANYCH W BIBLIOTECĘ GŁÓWNEJ AWF W KATOWICACH W IV KWARTALE 2019 ROKU

Encyklopedie ogólne, informatyka, bibliotekoznawstwo, bibliografie, ogólne podstawy wiedzy i kultury

ADAMCZEWSKI P.: *Internet w praktyce biznesu*. Wyd. 3 zm. i rozsz. Poznań : Wydaw. AE, 2001. (Materiały Dydaktyczne / Akademia Ekonomiczna w Poznaniu, 107). Sygn.: CZYT. 33

ADAMCZEWSKI P.: *Zintegrowane systemy informatyczne w praktyce*. Wyd. 4 rozsz. Warszawa : Mikom, 2004. Sygn.: CZYT. 005

Eksploracja systemów informatycznych : od teorii do praktyki / M. Miłosz (red.). Warszawa : Mikom, 2004. Sygn.: CZYT. 00

Elektroniczne usługi w chmurze obliczeniowej : nowe problemy, nowe rozwiązania / pod red. M. Juszczak i B. Wita. Lublin : Polskie Tow. Informatyczne, 2013. Sygn.: CZYT. 00

EVANS L.: *Social media marketing : odkryj potencjał Facebooka, Twittera i innych portali społecznościowych*. Gliwice : Helion - Onepress, cop. 2011. Sygn.: CZYT. 339.138

FALLS J., DECKERS E.: *Media społecznościowe bez ściemy : jak kreować markę*. Gliwice : Helion, cop. 2013. (Onepress Power). Sygn.: CZYT. 339.138

FRAIN B.: *Responsive Web Design : projektowanie elastycznych witryn w HTML5 i CSS3*. Gliwice : Helion, cop. 2014. (Technologia i Rozwiązania). Sygn.: CZYT. 00

Jakościowe badania marketingowe w Internecie / red. nauk. M. Jaciow, G. Maciejewski ; [aut. rozdz. M. Jaciow i in.]. Katowice : Wydaw. UE, 2013. (Praca Naukowa / [Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach]). Sygn.: CZYT. 339.138

KISIELNICKI J., SROKA H.: *Systemy informacyjne biznesu*. Wyd. 3 uzup. i zm. Warszawa : Placet, 2005. (Informatyka dla Zarządzania). Sygn.: CZYT. 005

Kultura a zdrowie i niepełnosprawność / red. nauk. J. Kowalska, R. Dziurla, K. Bargiel-Matusiewicz. Warszawa : Wydaw. Uniw. Warszawskiego, 2018. Sygn.: CZYT. 159.9

Marketing mobilny / red. nauk. A. Dejnaka. Warszawa : Difin, 2019. Sygn.: CZYT. 339.138

MIŁOSZ M., BĄBOL M.: *Zagrożenia i ochrona aplikacji internetowych* / Politechnika Lubelska. Wydział Elektrotechniki i Informatyki. Lublin : PL, 2014. (Współczesne Technologie Informatyczne). Sygn.: CZYT. 00

Pedagogika medialna : podręcznik akademicki. [T.] 1 / red. nauk. B. Siemieniecki. Wyd. 1, dodr. 2. Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN, 2019. Sygn.: CZYT. 37

Pedagogika medialna : podręcznik akademicki. [T.] 2 / red. nauk. B. Siemieniecki. Wyd. 1, dodr. 1. Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN, 2008. Sygn.: CZYT. 37

PODLASKI A.: *Marketing społecznościowy : tajniki skutecznej promocji w Social Media*. Gliwice : Helion - Onepress, cop. 2011. Sygn.: CZYT. 339.138

SIEŃCZYŁO-CHLABICZ J., ZAWADZKA Z., NOWIKOWSKA M.: *Prawo prasowe*. Stan prawny na 1 marca 2019 r. Warszawa : Wolters Kluwer Polska, 2019. (Seria Akademicka). Sygn.: CZYT. 00

Techniki informatyczne w praktyce / pod red. M. Miłosza. Lublin : Polskie Tow. Informatyczne, 2010. Sygn.: CZYT. 00

TOMCZYK T.: *Blog : pisz, kreuj, zarabiaj*. Warszawa : Zielona Sowa, cop. 2013. Sygn.: CZYT. 00

TOMCZYK T.: *Blogger*. Katowice : [„Matchbox” Ahsan Ridha Hassan], 2012. Sygn.: CZYT. 00

VERENS K.: *Projektowanie systemów CMS przy użyciu PHP i jQuery*. Gliwice : Helion, cop. 2012. (Technologia i Rozwiązania). Sygn.: CZYT. 00

WAWER R.: *Eyetracking w przestrzeniach edukacji medialnej*. Lublin : Lubelskie Tow. Nauk., 2014. Sygn.: CZYT. 316

Wdrażanie i eksploatacja systemów informatycznych : wybrane problemy / red. M. Miłosz. Lublin : Lubelskie Centrum Marketingu : Polskie Tow. Informatyczne, 2002. Sygn.: CZYT. 00

Zarządzanie w gospodarce elektronicznej : strategię gospodarki elektronicznej / pod red. E. Miłosz i J. Smółki. Lublin : Polskie Tow. Informatyczne, 2011. Sygn.: CZYT. 00

Zarządzanie w gospodarce elektronicznej : zarządzanie infrastrukturą informatyczną / pod red. E. Miłosz i J. Smółki. Lublin : Polskie Tow. Informatyczne, 2011. Sygn.: CZYT. 00

Filozofia, psychologia, religia

BARSZCZEWSKI A.W.: *Sukces w relacjach międzyludzkich kluczem do zadowolenia w życiu i powodzenia w biznesie*. [Warszawa : Management Training & Coaching], cop. 2013. Sygn.: CZYT. 316; W 56679

BELBIN R.M.: *Twoja rola w zespole*. Gdańsk : Gdańskie Wydaw. Psychologiczne, 2003. Sygn.: CZYT. 005

COUGHTER P.: *Sztuka perswazji i skuteczne techniki prezentacji : jak wygrać przetarg*. Warszawa : Studio „Emka”, cop. 2014. Sygn.: CZYT. 159.9

DOROBK R.: *Zbuduj swój wizerunek : jak kreować swój image i osiągnąć sukces?* Gliwice : Złote Myśli, 2007. (Bliżej Sukcesu. Poprzez Psychologię). Sygn.: CZYT. 159.9

EICHER J.: *Sztuka komunikowania się*. Łódź : Ravi, 1995. (Techniki Pracy z Umysłem). Sygn.: CZYT. 005

Etyka i biznes : katechizm dla przedsiębiorców / red. A.V. Abela, J.E. Capizzi. Wyd. pol. / red. R. Dudala. Kielce : Jedność, cop. 2018. Sygn.: CZYT. 33

GAJDEK G.: *Motywowanie jako element procesu zarządzania zasobami ludzkimi w organizacji*. Rzeszów : Wydaw. Uniw. Rzeszowskiego, 2015. Sygn.: CZYT. 005

HERRIGER C.: *Komunikacja bez słów : rytuały społeczne*. Wyd. 2. Wrocław : Astrum, cop. 1997. Sygn.: CZYT. 159.9

HOBFOLL S.E.: *Stres, kultura i społeczność : psychologia i filozofia stresu*. Gdańsk : Gdańskie Wydaw. Psychologiczne, 2006. (Człowiek i Stres). Sygn.: CZYT. 159.9

HOGAN K.: *Psychologia perswazji : strategie i techniki wywierania wpływu na ludzi*. Wyd. 3. Warszawa : Jacek Santorski & CO - Agencja Wydaw., 2005. (Psychologia na Co Dzień). Sygn.: CZYT. 316.6

HOŁÓWKA J.: *Etyka w działaniu*. Warszawa : Prószyński i S-ka, 2002. Sygn.: CZYT. 1

JACKSON J.: *Biznes i moralność*. Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN, 1999. (Przedsiębiorczość). Sygn.: CZYT. 33

KIETLIŃSKI K., REYES V.M., OLEKSYN T.: *Etyka w biznesie i zarządzaniu*. Kraków : Oficyna Ekonomiczna. Oddz. Polskich Wydaw. Profesjonalnych, 2005. Sygn.: CZYT. 33

KLIMEK J.: *Etyka biznesu : teoretyczne założenia, praktyka zastosowań*. Warszawa : Difin, 2014. Sygn.: CZYT. 33

KLONOWICZ T.: *Stres bezrobocia*. Warszawa : Wydaw. Instyt. Psychologii : Szkoła Wyższa Psychologii Społecznej, 2001. Sygn.: CZYT. 331

KOŻUSZNIK B.: *Psychologia zespołu pracowniczego : doskonalenie efektywności*. Wyd. 2 popr. i rozsz. Katowice : Wydaw. UŚ, 2002. (Podręczniki i Skrypty Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach ; nr 2). Sygn.: CZYT. 331

KULMATYCKI L.: *Stres i joga*. Warszawa : Książka i Wiedza, cop. 1999. Sygn.: CZYT. 613

Kultura a zdrowie i niepełnosprawność / red. nauk. J. Kowalska, R. Dziurla, K. Bargiel-Matusiewicz. Warszawa : Wydaw. Uniw. Warszawskiego, 2018. Sygn.: CZYT. 159.9

Kultura fizyczna a etos : praca zbiorowa / pod red. nauk. Z. Dziubińskiego i N. Organista ; Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego, Salezjańska Organizacja Sportowa Rzeczypospolitej Polskiej. Warszawa : SALOS, 2019. Sygn.: CZYT. 796

LAPSZO J.: *Sprawność psychomotoryczna w grach z piłką : podstawy teoretyczne, metoda badania, profile piłkarzy ręcznych i koszykarzy*. Wyd. 1, dodr. Gdańsk : [Janusz Lapszo], 2018. Sygn.: CZYT. 796.3; W 56479-56480

MOLCHO S.: *Język ciała w biznesie* / z fot. Poby. Katowice : Kos, 2010. Sygn.: CZYT. 159.9

Motivation in sport and exercise / ed. G.C. Roberts. Champaign, Il. : Human Kinetics, cop. 1992. Sygn.: CZYT. 796:159.9/ENGLISH BOOKS

NECKI Z.: *Komunikowanie interpersonalne*. Wrocław [i in.] : Zakł. Nar. im. Ossolińskich - Wydaw., 1992. Sygn.: CZYT. 316

OCIECZEK W., GAJDZIK B.: *Společná odpovědnost podniků produkčních*. Gliwice : Wydaw. Politech. Śląskiej, 2010. Sygn.: CZYT. 33

OSSOWSKA M.: *Podstawy nauki o moralności*. (Cz. 1) / wstęp, wybór i oprac. P.J. Smoczyński. Warszawa : De Agostini : we współpr. z Ediciones Altaya Polska, cop. 2004. (Arcydzieła Wielkich Myślicieli). Sygn.: CZYT. 1

OSSOWSKA M.: *Podstawy nauki o moralności*. (Cz. 2) / wstęp, wybór i oprac. P.J. Smoczyński. Warszawa : De Agostini : we współpr. z Ediciones Altaya Polska, cop. 2004. (Arcydzieła Wielkich Myślicieli). Sygn.: CZYT. 1

RATYŃSKI W.: *Psychologiczne i socjologiczne aspekty zarządzania*. Warszawa : C.H. Beck, 2005. (Academia Oeconomica). Sygn.: CZYT. 005

Satysfakcja z pracy w zawodach z misją społeczną : psychologiczne uwarunkowania / B. Bajcar [i in.]. Gdańsk : Gdańskie Wydaw. Psychologiczne, 2011. Sygn.: CZYT. 331

SCHEIN E.H.: *Potęga dobrej komunikacji w zespole : o trudnej sztuce pokornego zadawania pytań*. Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN, 2019. (Humble Leadership). Sygn.: CZYT. 005

SIEK S.: *Higiena psychiczna i autopsychoterapia*. Warszawa : Akad. Teologii Katolickiej, 1982. Sygn.: CZYT. 159.9

SUCHAR M.: *Rekrutacja i selekcja personelu*. Wyd. 4. Warszawa : C.H. Beck, 2018. Sygn.: CZYT. 331

SULEK M., ŚWINIARSKI J.: *Etyka jako filozofia dobrego działania zawodowego : podręcznik akademicki*. Warszawa : Dom Wydaw. Bellona, 2001. Sygn.: CZYT. 1

WARWAS I., ROGOZIŃSKA-PAWEŁCZYK A.: *Zarządzanie zasobami ludzkimi w nowoczesnej organizacji : aspekty organizacyjne i psychologiczne*. Łódź : Wydaw. Uniwersytetu Łódzkiego, 2016. (Akademia Zarządzania i Finansów). Sygn.: CZYT. 005

WOJCISZKE B.: *Psychologia społeczna*. Wyd. 3, dodr. Warszawa : Wydaw. Nauk. Scholar, 2019. Sygn.: CZYT. 316.6

WOOD R., PAYNE T.: *Metody rekrutacji i selekcji pracowników oparte na kompetencjach*. Kraków : Oficyna Ekonomiczna, 2006. (Rekrutacja i Selekcja). Sygn.: CZYT. 331

WÓJCIK M.: *Kinezyjologia edukacyjna w pracy z dzieckiem z niepełnosprawnością intelektualną*. Lublin : Wydaw. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2017. Sygn.: CZYT. 159.9; W 56467

Socjologia, statystyka, demografia, etnologia

Agresja w opiece zdrowotnej : zagadnienia wprowadzające / red. A. Steciwko, J. Barański, A. Mastalerz-Migas. Wrocław : Elsevier Urban & Partner, cop. 2014. Sygn.: CZYT. 614

BARSZCZEWSKI A.W.: *Sukces w relacjach międzyludzkich kluczem do zadowolenia w życiu i powodzenia w biznesie*. [Warszawa : Management Training & Coaching], cop. 2013. Sygn.: CZYT. 316; W 56679

BELBIN R.M.: *Twoja rola w zespole*. Gdańsk : Gdańskie Wydaw. Psychologiczne, 2003. Sygn.: CZYT. 005

BERGER P.L.: *Rewolucja kapitalistyczna : pięćdziesiąt tez o dobrobycie, równości i wolności*. Warszawa : Oficyna Naukowa, 1995. (Terminus ; 5). Sygn.: MCZYT 56568

BORKOWSKI K.P.: *Triangulacja subiektywnych odczuć osób wypoczywających w Krakowie w aspekcie poczucia bezpieczeństwa osobistego podczas rekreacyjnego pobytu w destynacji : monografia : badania diagnostyczne 2008-2018* / Małopolska Organizacja Turystyczna. Kraków : MOT, 2019. (Ruch Turystyczny w Krakowie, nr 3/2019). Sygn.: CZYT. 338.48

COUGHTER P.: *Sztuka perswazji i skuteczne techniki prezentacji : jak wygrać przetarg*. Warszawa : Studio „Emka”, cop. 2014. Sygn.: CZYT. 159.9

DOROBK R.: *Zbuduj swój wizerunek : jak kreować swój image i osiągnąć sukces?* Gliwice : Złote Myśli, 2007. (Bliżej Sukcesu - poprzez psychologię). Sygn.: CZYT. 159.9

EICHER J.: *Sztuka komunikowania się*. Łódź : Ravi, 1995. (Techniki Pracy z Umysłem). Sygn.: CZYT. 005

EVANS L.: *Social media marketing : odkryj potencjał Facebooka, Twittera i innych portali społecznościowych*. Gliwice : Helion – Onepress, cop. 2011. Sygn.: CZYT. 339.138

FALLS J., DECKERS E.: *Media społecznościowe bez ściemy : jak kreować markę*. Gliwice : Helion, cop. 2013. (Onepress Power). Sygn.: CZYT. 339.138

HERRIGER C.: *Komunikacja bez słów : rytuały społeczne*. Wyd. 2. Wrocław : Astrum, cop. 1997. Sygn.: CZYT. 159.9

HOBFOLL S.E.: *Stres, kultura i społeczność : psychologia i filozofia stresu*. Gdańsk : Gdańskie Wydaw. Psychologiczne, 2006. (Człowiek i Stres). Sygn.: CZYT. 159.9

HOGAN K.: *Psychologia perswazji : strategie i techniki wywierania wpływu na ludzi*. Wyd. 3. Warszawa : Jacek Santorski & CO - Agencja Wydaw., 2005. (Psychologia na Co Dzień). Sygn.: CZYT. 316.6

JACHIMCZAK B.: *Społeczno-edukacyjne uwarunkowania startu zawodowego młodych osób niepełnosprawnych : studium empiryczne z regionu łódzkiego*. Kraków : Oficyna Wydaw. „Impuls”, 2011. Sygn.: CZYT. 331

KLONOWICZ T.: *Stres bezrobocia*. Warszawa : Wydaw. Instyt. Psychologii : Szkoła Wyższa Psychologii Społecznej, 2001. Sygn.: CZYT. 331

Komunikacja społeczna w zarządzaniu humanistycznym / pod red. M. Kostery, B. Nierenberga. Kraków : Wydaw. Uniw. Jagiellońskiego, 2016. Sygn.: CZYT. 005

KONECKI K.T.: *Studia z metodologii badań jakościowych : teoria ugruntowana*. Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN, 2000. (Przedsiębiorczość). Sygn.: CZYT. 316

Kultura a zdrowie i niepełnosprawność / red. nauk. J. Kowalska, R. Dziurla, K. Bargiel-Matusiewicz. Warszawa : Wydaw. Uniw. Warszawskiego, 2018. Sygn.: CZYT. 159.9

„Małe tęsknoty?” : style życia w czasie wolnym we współczesnym społeczeństwie / red. nauk. W. Muszyński. Toruń : Adam Marszałek, 2009. (Przestrzenie Życia Społecznego). Sygn.: CZYT. 379.8

MARODY M., GIZA-POLESZCZUK A.: *Przemiany więzi społecznych : zarys teorii zmiany społecznej*. Warszawa : Wydaw. Nauk. „Scholar”, cop. 2004. Sygn.: CZYT. 316

MASLYK-MUSIAŁ E.: *Społeczeństwo i organizacje : socjologia organizacji i zarządzania*. Lublin : Wydaw. Uniw. Marii Curie-Skłodowskiej, 1996. Sygn.: CZYT. 005

Mediacje : teoria i praktyka / red. nauk. E. Gmurzyńska, R. Morek. Wyd. 3 rozsz. Warszawa : Wolters Kluwer Polska, 2018. Sygn.: CZYT. 005

MIKUŁOWSKI-POMORSKI J.: *Jak narody porozumiewają się ze sobą w komunikacji międzykulturowej i komunikowaniu medialnym*. Wyd. 2 uzupełn., nowa ed. Kraków : Tow. Aut. i Wydaw. Prac Nauk. „Universitas”, 2012. Sygn.: CZYT. 316

MOORE C.W.: *Mediacje : praktyczne strategie rozwiązywania konfliktów*. Wyd. 3. Warszawa : Wolters Kluwer Polska, 2016. Sygn.: CZYT. 005

MYŚLIWIEC G.: *Savoir-vivre w administracji*. Warszawa : Infor Ekspert, 2010. Sygn.: CZYT. 3

NEŹCKI Z.: *Komunikowanie interpersonalne*. Wrocław [i in.] : Zakł. Nar. im. Ossolińskich. Wydaw., 1992. Sygn.: CZYT. 316

Niepełnosprawność w aspekcie społecznym, kulturowym i edukacyjnym / red. T. Bohdan, J. Charasna-Blachucik. Opole : Studio „Impreso” Przemysław Biliczak : Pełnomocnik Rektora Politech. Opolskiej ds. Osób Niepełnosprawnych, 2016. Sygn.: CZYT. 796

PIŚNIAK M., MICIUŁA I., NURZYŃSKA A.: *Wybrane aspekty zrównoważonego rozwoju a jakość życia : monografia*. Katowice : Wydaw. Nauk. „Sophia”, cop. 2016. Sygn.: CZYT. 33

PODLASKI A.: *Marketing społecznościowy : tajniki skutecznej promocji w Social Media*. Gliwice : Helion – Onepress, cop. 2011. Sygn.: CZYT. 339.138

RATYŃSKI W.: *Psychologiczne i socjologiczne aspekty zarządzania*. Warszawa : C.H. Beck, 2005. (Academia Oeconomica). Sygn.: CZYT. 005

ROTHENBUHLER E.W.: *Komunikacja rytualna : od rozmowy codziennej do ceremonii medialnej*. Kraków : Wydaw. Uniw. Jagiellońskiego, 2003. (Cultura). Sygn.: CZYT. 316

RUDNICKA A.: *CSR - doskonalenie relacji społecznych w firmie*. Warszawa : Wolters Kluwer Polska, 2012. Sygn.: CZYT. 658/659

Satysfakcja z pracy w zawodach z misją społeczną : psychologiczne uwarunkowania / B. Bajcar [i in.]. Gdańsk : Gdańskie Wydaw. Psychologiczne, 2011. Sygn.: CZYT. 331

SCHEIN E.H.: *Potęga dobrej komunikacji w zespole : o trudnej sztuce pokornego zadawania pytań*. Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN, 2019. (Humble Leadership). Sygn.: CZYT. 005

SIEMASZKO A.: *Granice tolerancji : o teoriach zachowań dewiacyjnych*. Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN, 1993. Sygn.: CZYT. 316.6

ŠMID W.: *Język reklamy*. Wyd. 2. Warszawa : CeDeWu, 2016. Sygn.: CZYT. 316

Socjologia codzienności / pod red. P. Sztompki i M. Boguni-Borowskiej. Kraków : Znak, 2008. Sygn.: CZYT. 316

Starość - aktywność, bezpieczeństwo, Internet i nowoczesne technologie / red. nauk. G. Ignatowski, S. Szymański. Łódź ; Warszawa : Wydaw. SAN, 2019. (Studia i Monografie / Społeczna Akademia Nauk ; nr 97). Sygn.: CZYT. 316

Statystyka w zarządzaniu / red. nauk. A. Luszniwicz ; Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Białymstoku. Wyd. 2 popr. Białystok : Wydaw. WSFiZ, 2006. Sygn.: CZYT. 005

SZTOMPKA P.: *Socjologia wizualna : fotografia jako metoda badawcza*. Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN, 2005. Sygn.: CZYT. 316

TOMCZYK T.: *Blog : pisz, kreuj, zarabiaj*. Warszawa : Zielona Sowa, cop. 2013. Sygn.: CZYT. 00

TOMCZYK T.: *Bloger*. Katowice : [„Matchbox” Ahsan Ridha Hassan], 2012. Sygn.: CZYT. 00

WAWER R.: *Eyetracking w przestrzeniach edukacji medialnej*. Lublin : Lubelskie Tow. Nauk., 2014. Sygn.: CZYT. 316

WOJCISZKE B.: *Psychologia społeczna*. Wyd. 3, dodr. Warszawa : Wydaw. Nauk. „Scholar”, 2019. Sygn.: CZYT. 316.6

Współdziałanie na rzecz społeczeństwa / red. nauk. G. Ignatowski. Łódź ; Warszawa : Wydaw. SAN, 2019. (Studia i Monografie / Społeczna Akademia Nauk ; nr 90). Sygn.: CZYT. 316

YIN R.K.: *Studium przypadku w badaniach naukowych : projektowanie i metody*. Kraków : Wydaw. Uniw. Jagiellońskiego , cop. 2015. (Enchiridion). Sygn.: CZYT. 316

Zarządzanie zaufaniem w organizacjach wirtualnych / W.M. Grudzewski [i in.]. Warszawa : Centrum Doradztwa i Informacji „Difin”, cop. 2007. Sygn.: CZYT. 005

ŻEMIGAŁA M.: *Społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstwa : budowanie zdrowej, efektywnej organizacji*. Kraków : Wolters Kluwer Polska, 2007. Sygn.: CZYT. 658/659

Polityka, nauki ekonomiczne, gospodarka, prawo, wojskowość, opieka społeczna

ABC samorządu terytorialnego / pod red. A. Korzeniowskiej ; [poszcz. cz. oprac.] M. Karlikowska [i in.]. Wyd. 1 zaktual., dodr., stan prawny na 30 czerwca 2005 r. Bydgoszcz : Oficyna Wydaw. „Branta” ; Łódź : Wyższa Szkoła Administracji Publicznej, 2005. Sygn.: CZYT. 35

ABC samorządu terytorialnego : poradnik nie tylko dla radnych / [red. D. Górski] ; Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej. Warszawa : FRDL, 2006. Sygn.: CZYT. 35

ADAMCZEWSKI P.: *Internet w praktyce biznesu*. Wyd. 3 zm. i rozsz. Poznań : Wydaw. AE, 2001. (Materiały Dydaktyczne / Akademia Ekonomiczna w Poznaniu, 107). Sygn.: CZYT. 33

ANTKIEWICZ S.: *Rynek dłużnych papierów wartościowych w Polsce : instrumenty, innowacje, perspektywy*. Gdańsk : Wydaw. Uniw. Gdańskiego, 2006. Sygn.: CZYT. 336

ANTONIDES G., RAAIJ W.F.: *Zachowanie konsumenta : podręcznik akademicki*. Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN, 2003. (Przedsiębiorczość). Sygn.: CZYT. 36

Badania marketingowe : metody, techniki i obszary aplikacji na współczesnym rynku / red. nauk. K. Mazurek-Łopacińska ; [aut. K. Mazurek-Łopacińska i in.]. Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN, cop. 2016. (Marketing). Sygn.: CZYT. 339.138

BARZYCKA-BANASZCZYK M.: *Prawo pracy*. Wyd. 17 poszerz. i uaktual. Warszawa : C.H. Beck, 2017. (Skrypty Becka). Sygn.: CZYT. 331

BĄCZYK J.: *Prawne aspekty działalności gospodarczej w ruchu sportowym*. Stan prawny - grudzień 2018. Katowice : Wydaw. Akad. Wychowania Fizycznego ; Warszawa : Ius Publicum. Inst. Prawa Gospodarczego, 2018. (Seria Regulatio & Concurrentia). Sygn.: CZYT. 796.06; W 56507

BEKSIĄK J.: *Ekonomia : kurs podstawowy*. Warszawa : C.H. Beck, 2007. (Academia Oeconomica). Sygn.: CZYT. 33

BERGER P.L.: *Rewolucja kapitalistyczna : pięćdziesiąt tez o dobrobycie, równości i wolności*. Warszawa : Oficyna Naukowa 1995. (Terminus ; 5). Sygn.: MCZYT 56568

BERNATOWICZ Ł., NOSIŃSKI M.: *Zarządzanie nieruchomościami : praktyczny poradnik*. Gdańsk : ODDK, 2016. Sygn.: CZYT. 34

BIAŁOPIOTROWICZ G.: *Kreowanie wizerunku w biznesie i polityce*. Warszawa : Poltext, 2009. (Akademia Rozwoju Osobistego). Sygn.: CZYT. 159.9

BITKOWSKA A.A.: *Zarządzanie procesami biznesowymi w przedsiębiorstwie* / [Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Warszawie]. Warszawa : Vizja Press & IT, 2009. Sygn.: CZYT. 658/659

BORODO A.: *Finanse publiczne : zagadnienia ustrojowe i prawne*. Stan prawny na 20 sierpnia 2019 r. Warszawa : Wolters Kluwer Polska, 2019. (Seria Akademicka). Sygn.: CZYT. 336

BURZYŃSKA D.: *Rola inwestycji ekologicznych w zrównoważonym rozwoju gmin w Polsce*. Łódź : Wydaw. Uniw. Łódzkiego, 2012. Sygn.: CZYT. 502/504

CAMERON R., NEAL L.: *Historia gospodarcza świata : od paleolitu do czasów najnowszych*. Wyd. 4 zm. i uaktual. Warszawa : Książka i Wiedza, 2004. Sygn.: CZYT. 33

CHAUVIN T., STAWECKI T., WINCZOREK P.: *Wstęp do prawoznawstwa*. Wyd. 13 popr. i uzup. Warszawa : C.H. Beck, 2019. (Skrypty Becka). Sygn.: CZYT. 34

CYBULA P.: *Usługi turystyczne : komentarz*. Stan prawny na 1 września 2012 r. Warszawa : Wolters Kluwer Polska, 2012. (Praktyczne Komentarze Lex). Sygn.: CZYT. 338.482/.483

CYREK M.: *Rozwój sektora usług a gospodarka oparta na wiedzy*. Rzeszów : Wydaw. Uniw. Rzeszowskiego, 2012. Sygn.: CZYT. 33

CZEREMSKI M.: *Strategia mitu w marketingu : jak wiedza o tradycyjnych opowieściach i ewolucji ludzkiego umysłu pomaga zarządzać marką*. Kraków : „Libron” - Filip Lohner, cop. 2016. Sygn.: CZYT. 339.138

DAWIDCZYK A.: *Bezpieczeństwo, obronność, wojskowość : problemy planowania strategicznego*. Warszawa : Difin, 2019. (Bezpieczeństwo). Sygn.: CZYT. 32

DĄBROWSKA A.: *Konsument na rynku usług w Polsce* / Instytut Badań Rynku, Konsumpcji i Koniunktur. Warszawa : IBRKK, 2013. (Monografie IBRKK). Sygn.: CZYT. 33

DOBRZENIECKI K., KORYCKA-ZIRK M.: *Wstęp do prawoznawstwa : ćwiczenia i materiały*. Wyd. 4. Toruń : Dom Organizatora, 2017. Sygn.: CZYT. 34

DROZD K.: *Bezpieczeństwo imprez masowych : leksykon*. Lublin : Baobab, 2018. Sygn.: CZYT. 35

DULINIEC E.: *Marketing międzynarodowy*. Wyd. 2 zm. Warszawa : Polskie Wydaw. Ekonomiczne, 2009. Sygn.: CZYT. 339.138

Dylematy współczesnej obronności Polski. [T.] 2, *Pozamilitarne uwarunkowania obronności państwa* / red. nauk. M. Marciniak ; Wojskowa Akademia Techniczna im. Jarosława Dąbrowskiego Warszawa. Toruń : Adam Marszałek, 2017. (Securitas et Societas). Sygn.: CZYT. 32

Dystrybucja usług ubezpieczeniowych : wybrane zagadnienia prawne / red. nauk. B. Gneta, M. Szaraniec. [Stan prawny na 31 sierpnia 2017 r.]. Warszawa : Difin, 2017. Sygn.: CZYT. 36

Dzieje gospodarcze świata do roku 1980 / J. Ciepielewski [i in.]. Wyd. 4 zm. Warszawa : Polskie Wydaw. Ekonomiczne, 1985. Sygn.: CZYT. 33

Elektroniczne usługi w chmurze obliczeniowej : nowe problemy, nowe rozwiązania / pod red. M. Juszczak i B. Wita. Lublin : Polskie Tow. Informatyczne, 2013. Sygn.: CZYT. 00

Etyka i biznes : katechizm dla przedsiębiorców / red. A.V. Abela, J.E. Capizzi. Wyd. pol. / red. R. Dudala. Kielce : Jedność, cop. 2018. Sygn.: CZYT. 33

EVANS L.: *Social media marketing : odkryj potencjał Facebooka, Twittera i innych portali społecznościowych*. Gliwice : Helion - Onepress, cop. 2011. Sygn.: CZYT. 339.138

FALLS J., DECKERS E.: *Media społecznościowe bez ściemy : jak kreować markę*. Gliwice : Helion, cop. 2013. (Onepress Power). Sygn.: CZYT. 339.138

Finanse publiczne jednostek samorządu terytorialnego : źródła finansowania samorządu terytorialnego we współczesnych regulacjach prawnych / red. nauk. J. Gliniecka, E. Juchniewicz, T. Sowiński ; aut. R. Bucholski [i in.]. Warszawa : CeDeWu, 2014. Sygn.: CZYT. 336

Finanse samorządowe po 25 latach samorządności : diagnoza i perspektywy / red. nauk. W.M. Miemiec. Stan prawny na 1 czerwca 2015 r. Warszawa : Wolters Kluwer, 2015. (Monografie.). Sygn.: CZYT. 336

GABRUSEWICZ W.: *Metody analizy finansowej przedsiębiorstwa*. Warszawa : Polskie Wydaw. Ekonomiczne, 2019. Sygn.: CZYT. 658/659

GABRUSEWICZ W.: *Podstawy analizy finansowej*. Wyd. 2 zm. Warszawa : Polskie Wydaw. Ekonomiczne, 2005. Sygn.: CZYT. 658/659

GABRUSEWICZ W., REMLEIN M.: *Sprawozdanie finansowe przedsiębiorstwa*. Warszawa : Polskie Wydaw. Ekonomiczne, 2007. Sygn.: CZYT. 658/659

GABRUSEWICZ W., REMLEIN M.: *Sprawozdanie finansowe przedsiębiorstwa*. Wyd. 2 zm. Warszawa : Polskie Wydaw. Ekonomiczne, 2011. Sygn.: CZYT. 658/659

GAJDEK G.: *Motywowanie jako element procesu zarządzania zasobami ludzkimi w organizacji*. Rzeszów : Wydaw. Uniw. Rzeszowskiego, 2015. Sygn.: CZYT. 005

GÓRKA K., POSKROBKÓ B., RADECKI W.: *Ochrona środowiska : problemy społeczne, ekonomiczne i prawne*. Warszawa : Polskie Wydaw. Ekonomiczne, 1995. Sygn.: CZYT. 502/504

HOEKMAN B.M., KOSTECKI M.M.: *Ekonomia światowego systemu handlu : WTO - zasady i mechanizmy negocjacji*. Wyd. 2 zm. i uzup. Wrocław : Wydaw. Uniw. Ekonomicznego, 2011. Sygn.: CZYT. 339

Innowacje jako źródło konkurencyjności nowoczesnego przedsiębiorstwa / pod red. J. Szpona. Szczecin : Economicus, 2012. Sygn.: CZYT. 658/659

IVANOVIC A., COLLIN P.H.: *Słownik marketingu*. Warszawa : Wilga, 2000. (Biblioteka Profesjonalisty). Sygn.: CZYT. 339.138

JACKSON J.: *Biznes i moralność*. Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN, 1999. (Przedsiębiorczość). Sygn.: CZYT. 33

Jakościowe badania marketingowe w Internecie / red. nauk. M. Jaciow, G. Maciejewski ; [aut. rozdz. M. Jaciow i in.]. Katowice : Wydaw. UE, 2013. (Praca Naukowa / [Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach]). Sygn.: CZYT. 339.138

JELEŃSKA A.: *Własna firma : jak założyć i poprowadzić*. Kraków : Forum Doradców Podatkowych, 2015. (Biblioteka Przedsiębiorcy). Sygn.: CZYT. 658/659

JĘDRZEJCZAK J.: *Budowa i zarządzanie systemami wynagrodzeń*. Gdańsk : IPK : Ośr. Doradztwa i Doskonalenia Kadr, 2000. (Biblioteka IPK Zarządzanie Personelem). Sygn.: CZYT. 331

JĘDRZEJEWSKI L.: *Gospodarka finansowa samorządu terytorialnego w Polsce : wybrane zagadnienia*. Bydgoszcz ; Gdańsk : Oficyna Wydaw. „Branta”, 2007. Sygn.: CZYT. 336

JONKER J., RUDNICKA A., REICHEL J.: *Nowe horyzonty : przewodnik po społecznej odpowiedzialności i rozwoju zrównoważonym : wraz z angielsko-polskim słownikiem pojęć, koncepcji i inicjatyw*. Łódź : Centrum Strategii i Rozwoju Impact : Ośrodek Edukacji Ekologicznej „Źródła”, 2011. Sygn.: CZYT. 33

KALETA K.J., KOTOWSKI A.: *Podstawy prawoznawstwa*. Wyd. 2 uaktual., uzup. Warszawa : „Difin”, 2019. Sygn.: CZYT. 34

KALINOWSKI R.: *Obrona cywilna w Polsce* / Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach. Wydział Humanistyczny. Wyd. 6 (uzup. i uaktual.). Siedlce : Wydaw. UPH, cop. 2017. Sygn.: CZYT. 35

KALIŃSKI J.: *Zarys historii gospodarczej XIX i XX w.* Warszawa : Efekt, 2000. Sygn.: CZYT. 33

KALLAS M.: *Historia ustroju w Polsce*. Wyd. 2 rozsz. Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN, 2019. Sygn.: CZYT. 34

KARCZ K.: *Międzynarodowe badania marketingowe : uwarunkowania kulturowe*. Warszawa : Polskie Wydaw. Ekonomiczne, 2004. Sygn.: CZYT. 339.138

KENNEDY P.: *Mocarstwa świata : narodziny, rozkwit, upadek : przemiany gospodarcze i konflikty zbrojne w latach 1500-2000*. Wyd. 1, dodr. Warszawa : Książka i Wiedza, cop.1995. Sygn.: CZYT. 339

KIETLIŃSKI K., REYES V.M., OLEKSYN T.: *Etyka w biznesie i zarządzaniu*. Kraków : Oficyna Ekonomiczna. Oddz. Polskich Wydaw. Profesjonalnych, 2005. Sygn.: CZYT. 33

KISIELNICKI J., SROKA H.: *Systemy informacyjne biznesu*. Wyd. 3 uzup. i zm. Warszawa : Placet, 2005. (Informatyka dla Zarządzania). Sygn.: CZYT. 005

KLIMEK J.: *Etyka biznesu : teoretyczne założenia, praktyka zastosowań*. Warszawa : Difin, 2014. Sygn.: CZYT. 33

KOŁACZKOWSKI B., RATAJCZAK M.: *Gospodarka finansowa samorządu terytorialnego w Polsce*. Stan prawny na 8 lutego 2010 r. Warszawa : Wolters Kluwer Polska, 2010. (Seria Akademicka). Sygn.: CZYT. 336; W 56614

Konsument i konsumpcja we współczesnej gospodarce / red. nauk. M. Janoś-Kreśło, B. Mróz. Warszawa : Szkoła Główna Handlowa. Oficyna Wydaw., 2006. Sygn.: CZYT. 36

Kontrola zarządcza w jednostkach samorządu terytorialnego / red. nauk. B. Dolnicki ; [aut.] B. Dolnicki, M. Małecka-Lyszczek, M. Mączyński. Stan prawny na 1 września 2019 r. Warszawa : Wolters Kluwer Polska, 2019. (Prawo w Praktyce). Sygn.: CZYT. 34

KOZŁOWSKA M., ŁABANOWSKI M., KOSTRZEWA P.: *Ustawa o systemie ubezpieczeń społecznych 2016 z komentarzem*. Stan prawny na 20 stycznia 2016 r. Warszawa : Infor, 2016. (Kodeks Kadr i Płac). Sygn.: CZYT. 36

KOŻUSZNIK B.: *Psychologia zespołu pracowniczego : doskonalenie efektywności*. Wyd. 2 popr. i rozsz. Katowice : UŚ, 2002. (Podręczniki i Skrypty Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach ; nr 2). Sygn.: CZYT. 331

KPC - *Kodeks postępowania cywilnego* / [wydaw. A. Flisek]. Wyd. 51, stan prawny: sierpień 2019 r. Warszawa : C.H. Beck, cop. 2019. (Twoje Prawo). Sygn.: CZYT. 34

KUBIAK R.: *Prawo medyczne*. Wyd. 3. Warszawa : C.H. Beck, 2017. (Podręczniki Prawnicze). Sygn.: CZYT. 614

KUCIŃSKI J.: *Nauka o państwie współczesnym*. Łódź ; Warszawa : Wydaw. SAN, 2019. (Studia i Monografie / Społeczna Akademia Nauk ; nr 87). Sygn.: CZYT. 32

LIMAŃSKI A., DRABIK I.: *Marketing międzynarodowy*. Warszawa : Difin, cop. 2010. Sygn.: CZYT. 339.138

MACIEJEWSKI M.: *Powszechna historia gospodarcza czasów nowożytnych*. Wrocław : Wydaw. Uniw. Wrocławskiego, 1996. Sygn.: CZYT. 33

MAJCHRZYCKA-GUZOWSKA A.: *Finanse i prawo finansowe*. Wyd. 11 rozsz., stan prawny na 1 lutego 2019 r. Warszawa : Wolters Kluwer Polska, 2019. (Seria Akademicka). Sygn.: CZYT. 336

MAKIŁŁA D.: *Historia prawa w Polsce*. Wyd. 2 rozsz. Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN, 2019. Sygn.: CZYT. 34

MAREK J.: *Pozyskiwanie i dobór personelu : kształtowanie zatrudnienia w organizacji*. Warszawa : Centrum Doradztwa i Informacji „Difin”, cop. 2008. Sygn.: CZYT. 331; W 56874

Marketing mobilny / red. nauk. A. Dejnaka. Warszawa : Difin, 2019. Sygn.: CZYT. 339.138

MATUSZEWICZ J., MATUSZEWICZ P.: *Rachunkowość od podstaw*. Stan prawny na dzień 1 stycznia 2006 r. Warszawa : „Finans-Servis” Zesp. Doradców Finansowo-Księgowych, 2006. Sygn.: CZYT. 336

Międzynarodowe zarządzanie zasobami ludzkimi / pod red. A. Pocztowskiego ; [aut. B. Czarnecka i in.]. Kraków : Oficyna Ekonomiczna, 2002. (Zarządzanie Zasobami Ludzkimi (HR)). Sygn.: CZYT. 005

MORRIS S., DEVLIN N., PARKIN D.: *Ekonomia w ochronie zdrowia*. Warszawa : Wolters Kluwer Polska, 2011. Sygn.: CZYT. 614

NADSTOGA Z.: *Writing business letters*. Wyd. 2 popr. i poszerz. Włocławek : Altravox Press, cop. 1997. Sygn.: CZYT. 33

NIEMCZYK L.: *Kapitał intelektualny w księgach rachunkowych oraz sprawozdawczości przedsiębiorstwa*. Rzeszów : Wydaw. Uniw. Rzeszowskiego, 2015. Sygn.: CZYT. 005

NOJSZEWSKA E.: *Podstawy ekonomii*. Wyd. 9. Warszawa : Wydaw. Szkolne i Pedagogiczne, 2007. Sygn.: CZYT. 33

NOWAK E., PIELICHATY E., POSZWA M.: *Rachunek opłacalności inwestowania*. Warszawa : Polskie Wydaw. Ekonomiczne, 1999. Sygn.: CZYT. 336

Ochrona konsumenta na polskim i międzynarodowym rynku finansowym / red. nauk. J. Monkiewicz, E. Rutkowska-Tomaszewska ; [aut.] M. Dziedzic [i in.]. Stan prawny na 30 listopada 2018 r. Warszawa : Wolters Kluwer Polska, 2019. (Zagadnienia Prawne). Sygn.: CZYT. 36

Ochrona konsumenta na rynku usług / red. M. Jagielska, E. Sługocka-Krupa, K. Podgórski. Warszawa : C.H. Beck, 2016. Sygn.: CZYT. 36

Ochrona zdrowia i gospodarka : pacjenci, świadczeniodawcy, turystyka medyczna / pod red. J. Haczyńskiego, K. Rycia i Z. Skrzypczak. Warszawa : Wydaw. Nauk. Wydz. Zarządzania Uniw. Warszawskiego, 2018. Sygn.: CZYT. 614

OCIECZEK W., GAJDZIK B.: *Spółeczna odpowiedzialność przedsiębiorstw produkcyjnych*. Gliwice : Wydaw. Politech. Śląskiej, 2010. Sygn.: CZYT. 33

PAŁGAN R.: *Natura negocjacji handlowych*. Gdańsk : Wydaw. Gdańskiej Szkoły Wyższej, 2012. Sygn.: CZYT. 339

PAMPUSZKO P.: *Prawo medyczne. Bioetyka* / L. Niebrój ; red. D. Sieroń. Wyd. 2. Wrocław : Edra Urban & Partner, cop. 2017. (LEK Last Minute). Sygn.: CZYT. 614

PIECZONKA J.: *Rachunkowość finansowa : podstawy i ewidencje problemowe : podręcznik akademicki* / Uniwersytet Opolski. Opole : Wydaw. UO, 2008. Sygn.: CZYT. 336

PIŚNIAK M., MICIUŁA I., NURZYŃSKA A.: *Wybrane aspekty zrównoważonego rozwoju a jakość życia : monografia*. Katowice : Wydaw. Nauk. „Sophia”, cop. 2016. Sygn.: CZYT. 33

PODLASKI A.: *Marketing społecznościowy : tajniki skutecznej promocji w Social Media*. Gliwice : Helion - Onepress, cop. 2011. Sygn.: CZYT. 339.138

Podręczny kodeks drogowy / [red. J. Michasiewicz i in.]. Wyd. 43, stan prawny: 1 września 2019 r. (ze zmianami oczekującymi). Warszawa : Grupa „Image”, 2019. Sygn.: CZYT. 35

Podstawy prawa : praca zbiorowa / pod red. A. Bisztygi ; Górnośląska Wyższa Szkoła Handlowa im. Wojciecha Korfantego. Katowice : GWSH, 2016. Sygn.: CZYT. 34; W 56722-56723

Podstawy prawa w gospodarce / pod red. S. Piątka i I. Postuły ; aut. S. Piątek [i in.]. Wyd. 3 popr. i rozsz. Warszawa : Wydaw. Nauk. Wydz. Zarządzania Uniw. Warszawskiego, 2018. Sygn.: CZYT. 33

Podstawy rachunkowości : zbiór zadań / red. nauk. M. Andrzejewski ; aut. M. Andrzejewski [i in.]. Wyd. 1, dodr. 5. Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN, [dr. 2013]. (RRR). Sygn.: CZYT. 336

Podstawy zarządzania nieruchomościami : praca zbiorowa / pod red. M. Bryxa ; aut. M. Bryx [i in.]. Warszawa : Poltext, 2000. (Nieruchomości). Sygn.: CZYT. 33

Praca i zarządzanie kapitałem ludzkim w perspektywie europejskiej / pod red. A. Poczowskiego. Kraków : Oficyna Ekonomiczna, 2005. (HR). Sygn.: CZYT. 005

Prawnoekonomiczne aspekty sportu - regulacje prawne a efektywność działalności sportowej / pod red. B. Stępień-Załuckiej. Rzeszów : Wydaw. Uniw. Rzeszowskiego, 2019. Sygn.: CZYT. 796.06

Prawo administracyjne : pojęcia, instytucje, zasady w teorii i orzecznictwie / red. nauk. M. Stahl ; [aut.] Z. Duniewska [i in.]. Wyd. 7, stan prawny na 15 maja 2019 r. Warszawa : Wolters Kluwer Polska, 2019. (Seria Akademicka). Sygn.: CZYT. 35

Prawo autorskie i prawa pokrewne ; Prawo prasowe ; Ustawa o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji. Wyd. 2, stan prawny na 22 lipca 2019 r. Warszawa : Wolters Kluwer Polska, 2019. Sygn.: CZYT. 34

Prawo budowlane / [wydaw. A. Flisek]. Wyd. 31, stan prawny: 14 lutego 2018 r. Warszawa : C.H. Beck, 2018. (Twoje Prawo). Sygn.: CZYT. 34

Prawo gospodarcze publiczne w pigułce / [oprac. meryt. J. Ablewicz]. Stan prawny: 1 września 2019 r. Warszawa : C.H. Beck, 2019. (W Pigułce). Sygn.: CZYT. 33

Prawo medyczne / [wprow. oraz dobór aktów: R. Kubiak.]. Stan prawny: sierpień 2019 r. Warszawa : C.H. Beck, 2019. (Teksty Ustaw Becka). Sygn.: CZYT. 614

Prawo o ruchu drogowym : wysokości grzywien, wzór oświadczenia sprawcy kolizji, taryfikator punktów karnych, program szkolenia kierowców / [red. prow. M. Kurzyński]. Wyd. 6, stan prawny na 12 sierpnia 2019 r. Warszawa : Wolters Kluwer Polska, 2019. Sygn.: CZYT. 35

Prawo ochrony środowiska / wydaw. A. Flisek. Wyd. 12, stan prawny: 8 sierpnia 2019 r. Warszawa : C.H. Beck, 2019. (Twoje Prawo). Sygn.: CZYT. 502/504

Prawo pracy : ubezpieczenia społeczne : świadczenia ZUS, zasiłki, emerytury, renty / [oprac. red. i meryt. A. Kaszok, A. Prus]. Stan prawny: 18 lutego 2019 r. Bielsko-Biała : Od.Nowa, [2019]. Sygn.: CZYT. 331

Prawo pracy i ubezpieczeń społecznych / red. nauk. K.W. Baran ; [aut.] K. Antonów [i in.]. Wyd. 3, stan prawny na 1 kwietnia 2019 r. Warszawa : Wolters Kluwer Polska, 2019. (Seria Akademicka). Sygn.: CZYT. 331

Przeciwdziałanie zagrożeniom terrorystycznym podczas imprez masowych w aspekcie EURO 2012 / pod. red. T. Bąka. Kraków [i in.] : Konsorcjum Akademickie - Wydaw. WSE w Krakowie, WSliZ w Rzeszowie i WSZiA w Zamościu, 2012. Sygn.: CZYT. 796.332

Przedsiębiorstwo usługowe : ekonomika / red. nauk. B. Filipiak, A. Panasiuk ; aut. M. Brojak-Trzaskowska [i in.]. Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN, 2008. Sygn.: CZYT. 658/659

Przemiany funkcjonowania sektora usług / pod red. Z. Ziolo i T. Rachwała. Warszawa ; Kraków : Wydaw. Nauk. Uniw. Pedagogicznego, 2014. (Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego, 28). Sygn.: CZYT. 33

PRZYBYSZEWSKI R.: *Kapitał ludzki w procesie kształtowania gospodarki opartej na wiedzy*. Warszawa : Centrum Doradztwa i Informacji „Difin”, 2007. Sygn.: CZYT. 005

PUCHACZ K.: *Zarządzanie ryzykiem w sektorze finansów publicznych : wzorcowa dokumentacja zarządzania ryzykiem z komentarzem uwzględniająca wymogi wynikające z Komunikatu Ministra Finansów w zakresie planowania oraz zarządzania ryzykiem z dnia 6 grudnia 2012 r. (Dz.Urz. MF z 2012 r. poz. 56)*. Gdańsk : ODDK, 2013. Sygn.: CZYT. 005

Rachunek ekonomiczny w zarządzaniu przedsiębiorstwem / pod red. W. Kurka ; poszcz. cz. i rozdz. oprac. W. Kurek [i in.]. Lublin : Wydaw. UMCS, 1998. Sygn.: CZYT. 658/659

ROGOWSKI W., MICHALCZEWSKI A.: *Zarządzanie ryzykiem w przedsięwzięciach inwestycyjnych : ryzyko walutowe i ryzyko stopy procentowej*. Kraków : Oficyna Ekonomiczna, 2005. Sygn.: CZYT. 005; W 56829

ROGUSKA-KIKOŁA A., PIWOWARSKA-RESZKA M.: *Mobbing i dyskryminacja w stosunkach pracy : zagadnienia praktyczne*. Warszawa : Difin, 2014. Sygn.: CZYT. 331

RUDNICKA A.: *CSR - doskonalenie relacji społecznych w firmie*. Warszawa : Wolters Kluwer Polska, 2012. Sygn.: CZYT. 658/659

RUSIŃSKI W.: *Zarys historii gospodarczej Polski na tle dziejów gospodarczych powszechnych*. Wyd. 3 uzup. Warszawa : Państ. Wydaw. Nauk., 1986. Sygn.: CZYT. 33

RUTKOWSKI I.: *Strategie produktu : koncepcje i metody zarządzania ofertą produkto-wą*. Warszawa : Polskie Wydaw. Ekonomiczne, 2011. Sygn.: CZYT. 658/659

RUTKOWSKI M.: *Historia gospodarcza starożytności od czasów prehistorycznych do upadku cesarstwa wschodniorzymskiego : wybrane zagadnienia*. Białystok : Marek Rutkowski, cop. 1999. Sygn.: CZYT. 33

Rynek papierów wartościowych : inwestorzy, instrumenty finansowe i metody ich wyceny / red. nauk. U. Banaszczak-Soroka ; aut. U. Banaszczak-Soroka [i in.]. Warszawa : C.H. Beck, 2016. (Finanse). Sygn.: CZYT. 336

SACHAJKO M.: *Sankcjonowanie naruszeń zakazu praktyk ograniczających konkurencję na podstawie unijnego oraz krajowego prawa ochrony konkurencji*. Poznań : Wyższa Szkoła Pedagogiki i Administracji im. Mieszka I., 2018. Sygn.: CZYT. 34

SALA J.: *Marketing w gastronomii*. Warszawa : Polskie Wydaw. Ekonomiczne, 2004. Sygn.: CZYT. 64

Samorząd terytorialny w systemie obronnym Rzeczypospolitej Polskiej / red. nauk. Z. Trejnis, J. Adamkiewicz ; Wydział Logistyki. Wojskowa Akademia Techniczna. Toruń : Adam Marszałek, 2017. (Securitas et Societas). Sygn.: CZYT. 32

Satysfakcja z pracy w zawodach z misją społeczną : psychologiczne uwarunkowania / B. Bajcar [i in.]. Gdańsk : Gdańskie Wydaw. Psychologiczne, 2011. Sygn.: CZYT. 331

SEKUŁA Z.: *Motywowanie do pracy : teorie i instrumenty*. Warszawa : Polskie Wydaw. Ekonomiczne, 2010. Sygn.: CZYT. 331

SEKUŁA Z.: *Planowanie zatrudnienia*. Kraków : Oficyna Ekonomiczna. Oddz. Polskich Wydaw. Profesjonalnych, 2001. (Zarządzanie Zasobami Ludzkimi (HR)). Sygn.: CZYT. 331

SIEMASZKO A.: *Granice tolerancji : o teoriach zachowań dewiacyjnych*. Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN, 1993. Sygn.: CZYT. 316.6

SIEŃCZYŁO-CHLABICZ J., ZAWADZKA Z., NOWIKOWSKA M.: *Prawo prasowe*. Stan prawny na 1 marca 2019 r. Warszawa : Wolters Kluwer Polska, 2019. (Seria Akademicka). Sygn.: CZYT. 00

SIERADZKA E., TYLEWICZ-PIWNIK M.: *Zatrudnianie osób niepełnosprawnych w Polsce na otwartym i chronionym rynku pracy : dofinansowania do wynagrodzeń, uprawnień pracowników, obowiązki i korzyści dla pracodawców, pomoc publiczna - prawo i praktyka*. Stan prawny 2013 r. Przemyśl : Ogólnopolska Baza Pracodawców Osób Niepełnosprawnych, cop. 2013. Sygn.: CZYT. 331

SMALEC A.: *Marketing międzynarodowy : wybrane zagadnienia* / Uniwersytet Szczeciński. Szczecin : Wydaw. Nauk. US, 2012. Sygn.: CZYT. 339.138

SOCHA J.: *Rynek papierów wartościowych w Polsce*. Warszawa : Olympus Centrum Edukacji i Rozwoju Biznesu : Olympus Szkoła Wyższa im. Romualda Kudlińskiego, 2003. Sygn.: CZYT. 336

SOJAK S.: *Rachunkowość zarządcza*. Toruń : Tow. Nauk. Organizacji i Kierownictwa „Dom Organizatora”, 2003. Sygn.: CZYT. 336

Sposoby utrzymywania przewagi konkurencyjnej firmy / pod red. nauk. K. Lisieckiej. Katowice : Wydaw. AE, 2006. (Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej im. Karola Adamieckiego w Katowicach). Sygn.: CZYT. 33

Starość - aktywność, bezpieczeństwo, Internet i nowoczesne technologie / red. nauk. G. Ignatowski, S. Szymański. Łódź ; Warszawa : Wydaw. SAN, 2019. (Studia i Monografie / Społeczna Akademia Nauk ; nr 97). Sygn.: CZYT. 316

STARR J.: *Coaching : procesy, zasady, umiejętności*. Warszawa : Polskie Wydaw. Ekonomiczne, 2005. Sygn.: CZYT. 005

STEPANIUK M.: *Prawo ochrony konsumenta : testy, pytania i odpowiedzi*. Warszawa : C.H. Beck, 2009. (Testy Aplikacyjne ; 13). Sygn.: CZYT. 34

STĘPIEŃ B.: *Morska i oceaniczna żegluga jachtowa w świetle prawa międzynarodowego publicznego*. Wyd. 2 (uzup.), stan prawny na 31 sierpnia 2013 r. Gliwice : JBS Janusz Stępień, 2013. Sygn.: CZYT. 797.1/.2

SUCHAR M.: *Rekrutacja i selekcja personelu*. Wyd. 4. Warszawa : C.H. Beck, 2018. Sygn.: CZYT. 331

SULEK M., ŚWINIARSKI J.: *Etyka jako filozofia dobrego działania zawodowego : podręcznik akademicki*. Warszawa : Dom Wydaw. Bellona, 2001. Sygn.: CZYT. 1

System ubezpieczeń społecznych : zagadnienia podstawowe / red. nauk. G. Szpor ; [aut.] Z. Kluszczyńska [i in.]. Wyd. 8, stan prawny na 1 września 2016 r. Warszawa : Wolters Kluwer, 2016. (Seria Akademicka). Sygn.: CZYT. 36

SZYBURSKA-WALCZAK G.: *Ubezpieczenia społeczne : repetytorium*. Wyd. 3, stan prawny na 6 maja 2019 r. Warszawa : Wolters Kluwer Polska, 2019. (Seria Akademicka). Sygn.: CZYT. 36

TRACY B.: *Marketing*. Warszawa : MT Biznes, 2019. (Biblioteka Sukcesu Briana Tracy). Sygn.: CZYT. 339.138

URBANEK G.: *Kompetencje a wartość przedsiębiorstwa : zasoby niematerialne w nowej gospodarce*. Warszawa : Wolters Kluwer Polska, 2011. Sygn.: CZYT. 005

Ustawa o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym, systemie gwarantowania depozytów oraz przymusowej restrukturyzacji : komentarz / red. P. Zawadzka, P. Zimmerman, R. Sura ; aut. U. Banaszczyk-Soroka [i in.]. Warszawa : C.H. Beck, 2017. (Krótkie Komentarze Becka). Sygn.: CZYT. 336

Ustawa o dystrybucji ubezpieczeń : komentarz / red. J. Ziomba, P. Machulak ; aut. P. Bałasz [i in.]. Stan prawny 1 października 2018 r. Warszawa : C.H. Beck, 2018. (Krótkie Komentarze Becka). Sygn.: CZYT. 36

Ustawa o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej / [oprac. red. i meryt. A. Prus]. Wyd. 3, stan prawny: 13 lipca 2018 r. Bielsko-Biała, Od.Nowa, [2018]. Sygn.: CZYT. 36

Ustawa o finansach publicznych ; Ustawa o dochodach jednostek samorządu terytorialnego / [red. prow. A. Choiński]. Wyd. 17, stan prawny na 29 sierpnia 2019 r. Warszawa : Wolters Kluwer Polska, 2019. Sygn.: CZYT. 336

Ustawa o finansach publicznych / [wydaw. A. Flisek]. Wyd. 18, stan prawny: wrzesień 2019 r. Warszawa : C.H. Beck, cop. 2019. (Twoje Prawo). Sygn.: CZYT. 336

Ustawa o policji / [wydaw. A. Flisek]. Wyd. 18, stan prawny: 12 lipca 2019 r. Warszawa : C.H. Beck, cop. 2019. (Twoje Prawo). Sygn.: CZYT. 35

Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych : komentarz / red. A. Michalak ; aut. M. Balicki [i in.]. Stan prawny: 5 sierpnia 2019 r. Warszawa : C.H. Beck, 2019. (Krótkie Komentarze Becka). Sygn.: CZYT. 34

Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych : komentarz / red. P. Ślęzak ; aut. M. Barański [i in.]. Stan prawny 1.9.2017 r. Warszawa : C.H. Beck, 2017. (Krótkie Komentarze Becka). Sygn.: CZYT. 34

Ustawa o rachunkowości / [red. prow. A. Choiński]. Wyd. 20, stan prawny na 22 lipca 2019 r. Warszawa : Wolters Kluwer Polska, 2019. Sygn.: CZYT. 336

Ustawa o zmianie ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów z 5.8.2015 r. : komentarz / red. nauk. M. Namysłowska, A. Piszcz ; aut. M. Bernatt [i in.]. Warszawa : C.H. Beck, 2016. (Duże Komentarze Becka). Sygn.: CZYT. 33

Vademecum bezpieczeństwa na obiektach piłkarskich w Polsce : dokumenty i porady praktyczne niezbędne podczas wykonywania zadań przy organizacji meczów piłkarskich / [zesp. red. A. Bińkowski i in.] ; Polski Związek Piłki Nożnej. Wydział ds. Bezpieczeństwa na Obiektach Piłkarskich. Wg stanu prawnego na 30.06.2010 r. Warszawa : PZPN, 2010. Sygn.: CZYT. 796.332

Ważne zmiany w ustawie o rehabilitacji po 1 stycznia 2019 r. w szczególności dot. dofinansowań do wynagrodzeń osób niepełnosprawnych i obowiązków pracodawców / wykł. E. Sieradzka. Rzeszów : Ogólnopolska Baza Pracodawców Osób Niepełnosprawnych, 2019. Sygn.: CZYT. 331

WOJNARSKI D.: *Powszechna historia gospodarcza*. Warszawa : Poltext, 2004. Sygn.: CZYT. 33

Wolontariat szansą rozwoju społecznego : rekomendacje dla pracy socjalnej / red. nauk. A.M. Kola, K.M. Wasilewska-Ostrowska. Toruń : Wydaw. Edukacyjne „Akapit”, 2012. (Problemy Pracy Socjalnej). Sygn.: CZYT. 36

WOOD R., PAYNE T.: *Metody rekrutacji i selekcji pracowników oparte na kompetencjach*. Kraków : Oficyna Ekonomiczna, 2006. (Rekrutacja i Selekcja). Sygn.: CZYT. 331

Współdziałanie na rzecz społeczeństwa / red. nauk. G. Ignatowski. Łódź ; Warszawa : Wydaw. SAN, 2019. (Studia i Monografie / Społeczna Akademia Nauk ; nr 90). Sygn.: CZYT. 316

Zachowanie konsumenta : koncepcje i badania europejskie / red. nauk. M. Lambkin [i in.]. Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN, 2001. (Przedsiębiorczość). Sygn.: CZYT. 36

ZAŁĘGA T.: *Podstawy mikroekonomii*. Wyd. 2 popr. i uzup. Warszawa : Wydaw. Nauk. Wydz. Zarządzania Uniw. Warszawskiego, 2005. Sygn.: CZYT. 33

Zarys strategii rozwoju przemysłu / pod red. nauk. W. Janasza. Warszawa : Centrum Doradztwa i Informacji „Difin”, cop. 2006. Sygn.: CZYT. 33

Zarządzanie mikroprzedsiębiorstwem : podręcznik dla przedsiębiorczej kobiety / pod red. E. Lisowskiej i R. Kasprzaka ; [aut. P. Grodzki i in.]. Warszawa : Szkoła Główna Handlowa. Oficyna Wydaw., 2008. Sygn.: CZYT. 658/659

Zarządzanie nieruchomościami / red. nauk. Z. Bukowski ; aut. K. Biskup [i in.]. Warszawa : Wolters Kluwer Polska, 2013. Sygn.: CZYT. 34

Zarządzanie w gospodarce elektronicznej : strategię gospodarki elektronicznej / pod red. E. Miłoś i J. Smółki. Lublin : Polskie Tow. Informatyczne, 2011. Sygn.: CZYT. 00

Zarządzanie w gospodarce elektronicznej : zarządzanie infrastrukturą informatyczną / pod red. E. Miłosz i J. Smółki. Lublin : Polskie Tow. Informatyczne, 2011. Sygn.: CZYT. 00

Zarządzanie w jednostkach samorządu terytorialnego : wybrane aspekty / pod red. I. Wieczorek. Wrocław : Wydaw. Uniw. Wrocławskiego, 2016. Sygn.: CZYT. 35

Zarządzanie zasobami ludzkimi : tworzenie kapitału ludzkiego organizacji / red. nauk. H. Król, A. Ludwiczynski ; aut. S. Borkowska [i in.]. Wyd. 1, dodr. 6. Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN, 2014. Sygn.: CZYT. 005

Szkolnictwo, oświata, pedagogika, wychowanie

JACHIMCZAK B.: *Společno-edukacyjne uwarunkowania startu zawodowego młodych osób niepełnosprawnych : studium empiryczne z regionu łódzkiego*. Kraków : Oficyna Wydaw. „Impuls”, 2011. Sygn.: CZYT. 331

Niepełnosprawność w aspekcie społecznym, kulturowym i edukacyjnym / red. T. Bohdan, J. Charasna-Blachucik. Opole : Studio „Impreso” Przemysław Biliczak : Pełnomocnik Rektora Politech. Opolskiej ds. Osób Niepełnosprawnych, 2016. Sygn.: CZYT. 796

Pedagogika : podręcznik akademicki / red. nauk. Z. Kwieciński, B. Śliwerski. Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN, 2019. Sygn.: CZYT. 37

Pedagogika medialna : podręcznik akademicki. [T.] 1 / red. nauk. B. Siemieniecki. Wyd. 1, dodr. 2. Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN, 2019. Sygn.: CZYT. 37

Pedagogika medialna : podręcznik akademicki. [T.] 2 / red. nauk. B. Siemieniecki. Wyd. 1, dodr. 1. Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN, 2008. Sygn.: CZYT. 37

Resocjalizacja : teoria i praktyka pedagogiczna. T. 1 / red. nauk. B. Urban, J.M. Stanik. Wyd. 1, dodr. 2. Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN : „Pedagogium” Wyższa Szkoła Pedagogiki Resocjalizacyjnej, 2008. Sygn.: CZYT. 376

Resocjalizacja : teoria i praktyka pedagogiczna. T. 2 / red. nauk. B. Urban, J.M. Stanik. Wyd. 1, dodr. 2. Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN : „Pedagogium” Wyższa Szkoła Pedagogiki Resocjalizacyjnej, 2008. Sygn.: CZYT. 376

WAWER R.: *Eyetracking w przestrzeniach edukacji medialnej*. Lublin : Lubelskie Tow. Nauk., 2014. Sygn.: CZYT. 316

WĘGLIŃSKA M.: *Jak pisać pracę magisterską? : poradnik dla studentów*. Wyd. 10. Kraków : Oficyna Wydaw. „Impuls”, 2016. Sygn.: CZYT. 378

WIERZBICKA A.: *Dydaktyczne i komunikacyjne aspekty e-edukacji akademickiej*. Łódź : Wydaw. Uniw. Łódzkiego, 2019. Sygn.: CZYT. 37

WOJCIECHOWSKA R.: *Przewodnik metodyczny pisania pracy dyplomowej*. Warszawa : Difin, cop. 2010. Sygn.: CZYT. 378

WÓJCIK M.: *Kinezyjologia edukacyjna w pracy z dzieckiem z niepełnosprawnością intelektualną*. Lublin : Wydaw. Uniw. Marii Curie-Skłodowskiej, 2017. Sygn.: CZYT. 159.9; W 56467

Wspomaganie rozwoju dzieci z zespołem Downa : teoria i praktyka / pod red. B.B. Kaczmarek. Wyd. 2. Kraków : Oficyna Wydaw. „Impuls” : na zlec. firmy Program Rozwoju Komunikacji „Makaton”, 2014. Sygn.: CZYT. 376

Turystyka, rekreacja, czas wolny, hotelarstwo, gastronomia

BLĄDEK Z., GAŁKOWSKI A.E.: *Udostępnianie obiektów hotelarskich dla osób niepełnosprawnych : problematyka projektowania i przystosowania*. Warszawa : Urząd Kultury Fizycznej i Turystyki : Polskie Zrzeszenie Hoteli, 1997. Sygn.: CZYT. 7/792

BORKOWSKI K.P.: *Triangulacja subiektywnych odczuć osób wypoczywających w Krakowie w aspekcie poczucia bezpieczeństwa osobistego podczas rekreacyjnego pobytu w destynacji : monografia : badania diagnostyczne 2008-2018* / Małopolska Organizacja Turystyczna. Kraków : MOT, 2019. (Ruch Turystyczny w Krakowie, nr 3/2019). Sygn.: CZYT. 338.48

CYBULA P.: *Usługi turystyczne : komentarz*. Stan prawny na 1 września 2012 r. Warszawa : Wolters Kluwer Polska, 2012. (Praktyczne Komentarze Lex). Sygn.: CZYT. 338.482/.483

DUBICKA I., O'KEEFFE M.: *English for international tourism : pre-intermediate course-book*. New ed. Harlow : Pearson Education Limited, cop. 2013. (Always Learning). Sygn.: CZYT. 338.48

JARGOŃ R.: *Obsługa konsumenta*. Cz. 1. Warszawa : Wydaw. Szkolne i Pedagogiczne, cop. 2000. Sygn.: CZYT. 64

JARGOŃ R.: *Obsługa konsumenta*. Cz. 2. Warszawa : Wydaw. Szkolne i Pedagogiczne, cop. 2000. Sygn.: CZYT. 64

KIEŁKOWSKI J.: *Zdobycie Tatr : historia i kronika taternictwa*. T. 2, *Lata 1904-1925*. Katowice : Stapis, cop. 2019. Sygn.: CZYT. 796.5

KMIOŁEK-GIZARA A.: *Usługi gastronomiczne : technik żywienia i usług gastronomicznych T.15.3 : podręcznik do nauki zawodu*. Wyd. 2. Warszawa : Wydaw. Szkolne i Pedagogiczne, 2015. Sygn.: CZYT. 64

KOŁAJTIS-DOŁOWY A., KOZŁOWSKA K., PIETRUSZKA B.: *Żywienie i usługi gastronomiczne*. Cz. 6, *Zasady żywienia : kwalifikacja T.15. Organizacja żywienia i usług gastronomicznych*. Warszawa : Format-AB, cop. 2017. Sygn.: CZYT. 64

Laboratorium doświadczeń turystycznych : kontrowersje i problemy wokół współczesnej gospodarki turystycznej / red. nauk. G. Godlewski ; Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie. Filia w Białej Podlaskiej. Wydział Turystyki i Zdrowia. Biała Podlaska : AWF w Warszawie. Filia. WTiZ, 2019. Sygn.: CZYT. 338.486

„Małe tęsknoty?” : style życia w czasie wolnym we współczesnym społeczeństwie / red. nauk. W. Muszyński. Toruń : Adam Marszałek, 2009. (Przestrzenie Życia Społecznego). Sygn.: CZYT. 379.8

ORLEWICZ-MUSIAŁ M.: *Turystyka aktywna Polaków pod zaborem austriackim w dobie autonomii galicyjskiej (1867-1914)*. Kraków : AWF, 2019. (Monografie / Akademia Wychowania Fizycznego im. Bronisława Czecha w Krakowie, nr 41). Sygn.: CZYT. 338.48-52

PARNICKA U., SKIERT M.: *Animator czasu wolnego* / Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie. Filia w Białej Podlaskiej. Wydział Turystyki i Zdrowia. Biała Podlaska : AWF w Warszawie. Filia. WTiZ, 2019. Sygn.: CZYT. 379.8

PIECH K.: *Tradycyjne zabawy i gry południowego Podlasia* / Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie. Filia w Białej Podlaskiej. Wydział Turystyki i Zdrowia. Biała Podlaska : AWF w Warszawie. Filia. WTiZ, 2019. Sygn.: CZYT. 796.1/.2

Polska na dwóch kółkach / [aut. przewodnika: N. Drabek i in.]. Gliwice : Helion, cop. 2012. (Przewodniki Bezdroży). Sygn.: W 56890

Polskie Stowarzyszenie Naukowe Animacji Rekreacji i Turystyki 2000-2015, jego dorobek naukowy i popularyzatorski / red. nauk. W. Siwiński. Poznań : Wydaw. AWF, 2015. (Monografia / Akademia Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu, nr 436). Sygn.: CZYT. 379.8

Problemy ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego Pogórza Dynowskiego w aspekcie zrównoważonego rozwoju turystyki / pod red. J. Krupy, K. Szpary. Dynów : Związek Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego ; Rzeszów : Oficyna Wydaw. Politech. Rzeszowskiej, 2019. Sygn.: CZYT. 338.48; W 56726

SALA J.: *Marketing w gastronomii*. Warszawa : Polskie Wydaw. Ekonomiczne, 2004. Sygn.: CZYT. 64

STRUTT P.: *English for international tourism : intermediate coursebook*. New ed. Harlow : Pearson Education Limited, cop. 2013. (Always Learning). Sygn.: CZYT. 338.48

STRUTT P.: *English for international tourism : upper intermediate coursebook*. New ed. Harlow : Pearson Education Limited, cop. 2013. (Always Learning). Sygn.: CZYT. 338.48

WALKER R., HARDING K.: *Oxford English for careers : tourism 3 : student's book*. 5th impr. 2015. Oxford : Oxford University Press, dr. 2015. (Oxford English). Sygn.: CZYT. 338.48

Współczesne problemy rozwoju turystyki Polski Południowej / pod red. nauk. D. Chudy-Hyski i M. Zemły. Katowice : GWSH im. Wojciecha Korfantego, 2013. (Zeszyty Naukowe / Górnośląska Wyższa Szkoła Handlowa im. Wojciecha Korfantego, Turystyka, Rekreacja i Zrównoważony Rozwój ; nr 1). Sygn.: CZYT. 338.48; W 56720

Z tradycji kultury fizycznej w 150-lecie sportu w Polsce / red. nauk. I. Pezdan-Słiż, M. Przydział. Rzeszów : Uniw. Rzeszowski, 2018. Sygn.: CZYT. 796(091)

Zarządzanie finansami przedsiębiorstw hotelarskich i gastronomicznych / pod red. nauk. H. Górskiej-Warsewicz. Warszawa : Wydaw. SGGW, 2017. Sygn.: CZYT. 64

Zarządzanie przedsiębiorstwem turystycznym : zarys problematyki / red. nauk. L. Żabiński ; [aut. rozdz. K. Bilińska-Reformat i in.]. Katowice : Wydaw. UE, 2015. (Podręcznik / [Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach]). Sygn.: CZYT. 338.486

Żywienie człowieka i analiza żywności : wybrane zagadnienia / red. nauk. H. Grąjety ; Uniwersytet Medyczny im. Piastów Śląskich we Wrocławiu. Wyd. 2 popr. i uzupełn. Wrocław : Wydaw. UM, cop. 2018. Sygn.: CZYT. 64

Matematyka, nauki przyrodnicze i biologiczne

Badania operacyjne : praca zbiorowa / pod red. E. Ignasiaka. Wyd. 3 zm. Warszawa : Polskie Wydaw. Ekonomiczne, 2001. Sygn.: CZYT. 3

BARTLETT T.: *Nawigacja elektroniczna*. Wyd. 2. Warszawa : Oficyna Wydaw. „Alma-Press”, cop. 2013. (Książki dla Żeglarzy ; 158). Sygn.: CZYT. 797.1/.2

BURZYŃSKA D.: *Rola inwestycji ekologicznych w zrównoważonym rozwoju gmin w Polsce*. Łódź : Wydaw. Uniw. Łódzkiego, 2012. Sygn.: CZYT. 502/504

CZAJEWSKI J.: *Astronawigacja dla żeglarzy*. Warszawa : Oficyna Wydaw. „Alma-Press”, cop. 2010. (Książki dla żeglarzy ; 112). Sygn.: CZYT. 797.1/.2

DUNLOP S.: *Jak prognozować pogodę : [przewodnik po najważniejszych zagadnieniach meteorologicznych]*. Warszawa : Buchmann, cop. 2008. Sygn.: CZYT. 5

GÓRKA K., POSKROBKO B., RADECKI W.: *Ochrona środowiska : problemy społeczne, ekonomiczne i prawne*. Warszawa : Polskie Wydaw. Ekonomiczne, 1995. Sygn.: CZYT. 502/504

KOWAL E., KUCIŃSKA-LANDWÓJTOWICZ A., MISIOŁEK A.: *Zarządzanie środowiskowe*. Warszawa : Polskie Wydaw. Ekonomiczne, 2013. (ZIP Zarządzanie i Inżynieria Produkcji). Sygn.: CZYT. 502/504

POSKROBKO B., POSKROBKO T.: *Zarządzanie środowiskiem w Polsce*. Warszawa : Polskie Wydaw. Ekonomiczne, 2012. Sygn.: CZYT. 502/504

Prawo ochrony środowiska / wydaw. A. Flisek. Wyd. 12, stan prawny: 8 sierpnia 2019 r. Warszawa : C.H. Beck, 2019. (Twoje Prawo). Sygn.: CZYT. 502/504

Problemy ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego Pogórza Dynowskiego w aspekcie zrównoważonego rozwoju turystyki / pod red. J. Krupy, K. Szpary. Dynów : Związek Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego ; Rzeszów : Oficyna Wydaw. Politech. Rzeszowskiej, 2019. Sygn.: CZYT. 338.48; W 56726

TIBBS C.: *Meteorologia : podręcznik RYA*. Warszawa : Oficyna Wydaw. „Alma-Press”, cop. 2012. (Książki dla Żeglarzy ; 138). Sygn.: W 56740

WATTS A.: *Błyskawiczna prognoza pogody*. Warszawa : Nautica, 2016. Sygn.: CZYT. 5

Wybrane metody badań operacyjnych w zarządzaniu : problemy i zadania : praca zbiorowa / pod red. D. Kopańskiej-Bródki. Katowice : Wydaw. Akad. Ekonomicznej, 2006. (Podręcznik, Materiały Dydaktyczne). Sygn.: CZYT. 005

Zarządzanie środowiskiem / red. nauk. B. Poskrobko ; aut. A. Baran [i in.]. Warszawa : Polskie Wydaw. Ekonomiczne, 2007. Sygn.: CZYT. 502/504

ZARZYCKI R., IMBIEROWICZ M., STELMACHOWSKI M.: *Wprowadzenie do inżynierii i ochrony środowiska*. [Cz.] 1, *Ochrona środowiska naturalnego*. Warszawa : Wydaw. Naukowo-Techniczne, cop. 2007. (Podręczniki Akademickie. Inżynieria i Ochrona Środowiska). Sygn.: CZYT. 62/63

ZARZYCKI R., IMBIEROWICZ M., STELMACHOWSKI M.: *Wprowadzenie do inżynierii i ochrony środowiska*. [Cz.] 2, *Fizykochemiczne podstawy inżynierii środowiska*. Warszawa : Wydaw. Naukowo-Techniczne, cop. 2007. (Podręczniki Akademickie. Inżynieria i Ochrona Środowiska). Sygn.: CZYT. 62/63

Medycyna

Agresja w opiece zdrowotnej : zagadnienia wprowadzające / red. A. Steciwko, J. Barański, A. Mastalerz-Migas. Wrocław : Elsevier Urban & Partner, cop. 2014. Sygn.: CZYT. 614

BENARDOT D.: *Żywność w sporcie*. Wyd. 1 pol. / red. nauk. M. Szlegel-Zawadzka, Z. Szyguła. Wrocław : Edra Urban & Partner, cop. 2019. Sygn.: CZYT. 796:61; W 56522-56523

BŁASZCZYK J.W.: *Mózg : starzenie się i neurodegeneracja*. Warszawa : PZWL Wydaw. Lekarskie, 2019. Sygn.: CZYT. 612; W 56797-56798

Diagnostyka laboratoryjna w dietetyce / red. nauk. L. Ostrowska ; aut. L. Ostrowska [i in.]. Wyd. 1, dodr. 1. Warszawa : PZWL Wydaw. Lekarskie, 2018. Sygn.: CZYT. 613; W 56494-56495

DROBNER Z.: *Głęboki masaż mobilizacyjno-powięziowy kręgosłupa : jak pozbyć się przewlekłego bólu dzięki innowacyjnej terapii mięśniowo-powięziowej*. Białystok : Vital, cop. 2019. Sygn.: CZYT. 615.8

English for dietetics / B. Gorbacz-Gancarz [i in.]. Wyd. 1, dodr. 2. Warszawa : Wydaw. Lekarskie PZWL, 2017. Sygn.: CZYT. 613; W 56498

Epidemiologia w zdrowiu publicznym / red. nauk. J. Bzdęga, A. Gębska-Kuczerowska ; [aut. Jerzy Bzdęga i in.]. Wyd. 1, dodr. 1. Warszawa : PZWL Wydaw. Lekarskie, 2018. Sygn.: CZYT. 614; W 56500

FELTEN D.L., O'BANION M.K., SUMMO MAIDA M.: *Atlas neuroanatomii i neurofizjologii Nettera* / il. F.H. Netter ; współpr. J.A. Perkins, C.A.G. Machado, J.A. Craig. Wyd. 3

pol. / red. W. Turaj. Wrocław : Edra Urban & Partner, cop. 2018. Sygn.: CZYT. 616.8; W 56510

Fizjologia człowieka w zarysie : zintegrowane podejście / red. nauk. A.M. Badowska-Kozakiewicz. Warszawa : PZWL Wydaw. Lekarskie, 2019. Sygn.: CZYT. 612; W 56793

Fizjologia żywienia / red. nauk. H. Krauss. Warszawa : PZWL Wydaw. Lekarskie, 2019. Sygn.: CZYT. 612; W 56795-56796

GAJDA R., KOŁODZIEJCZYK A.: *Podstawy żywienia człowieka : z zadaniami*. Wrocław : MedPharm Polska, cop. 2019. Sygn.: CZYT. 613

GORDON J.: *Pomoc medyczna w Wielkiej Brytanii : rozmówki*. Warszawa : Kram : Firma Wydawniczo-Handlowa J.W., 2007. (Helper). Sygn.: W 56776

GRONOWSKA-SENGER A.: *Zarys oceny żywienia*. Wyd. 2 uzup. Warszawa : Wydaw. SGGW, 2013. Sygn.: CZYT. 613

KARNIEJ P.: *Działalność lecznicza : praktyczne wskazówki dla kadry zarządzającej*. Wyd. z tekstem ustawy. Warszawa : Wiedza i Praktyka, 2011. Sygn.: CZYT. 614

KOŁŁAJTIS-DOŁOWY A., KOZŁOWSKA K., PIETRUSZKA B.: *Żywnie i usługi gastronomiczne. Cz. 6, Zasady żywienia : kwalifikacja T. 15. Organizacja żywienia i usług gastronomicznych*. Warszawa : Format-AB, cop. 2017. Sygn.: CZYT. 64

KOWALCZYK B.: *Rehabilitacja a jakość życia osób po udarze mózgu*. Kraków : AWF, 2018. (Monografie / Akademia Wychowania Fizycznego im. Bronisława Czecha w Krakowie, nr 38). Sygn.: CZYT. 615.8

KUBIAK R.: *Prawo medyczne*. Wyd. 3. Warszawa : C.H. Beck, 2017. (Podręczniki Prawnicze). Sygn.: CZYT. 614

KULECZKA-RASZEWSKA M.: *Ćwiczenia korekcyjno-terapeutyczne dla dzieci z wykorzystaniem nietypowych przyborów*. Warszawa : Difin, cop. 2019. (Engram). Sygn.: CZYT. 615.8; W 56527

KULMATYCKI L.: *Stres i joga*. Warszawa : Książka i Wiedza, cop. 1999. Sygn.: CZYT. 613

Kultura a zdrowie i niepełnosprawność / red. nauk. J. Kowalska, R. Dziurła, K. Bargiel-Matusiewicz. Warszawa : Wydaw. Uniw. Warszawskiego, 2018. Sygn.: CZYT. 159.9

KUMAR V., ABBAS A.K., ASTER J.C.: *Robbins patologia* / il. J.A. Perkins. Wyd. 3 pol. / red. nauk. W.T. Olszewski. Wrocław : Edra Urban & Partner, cop. 2019. Sygn.: CZYT. 616

Leczenie zaburzeń odżywiania : pomost między nauką a praktyką / red. M. Maine, B. Hartman McGilley, D.W. Bunnell. Wyd. 1 pol. / red. nauk. A. Rajewski. Wrocław : Edra Urban & Partner, cop. 2019. Sygn.: CZYT. 616

LENIK P.: *Zarządzanie ewolucyjnymi zmianami w szpitalach publicznych : teoria i praktyka*. Warszawa : Wolters Kluwer Polska, 2017. Sygn.: CZYT. 614

MARTIN C.: *Joga : kompletny przewodnik dla początkujących : pozycje i proste wskazówki, które pomogą Ci w praktykowaniu jogi we własnym domu*. Białystok : Vital, 2019. Sygn.: CZYT. 613; W 56465

MERKEL M., KOSIK S.: *Ćwiczenia osteopatyczne dzięki którym samodzielnie usuniesz ból, blokady, napięcia i uzdrowisz powięź*. Białystok : Vital, 2019. Sygn.: CZYT. 615.8

MORRIS S., DEVLIN N., PARKIN D.: *Ekonomia w ochronie zdrowia*. Warszawa : Wolters Kluwer Polska, 2011. Sygn.: CZYT. 614

MOZER W.: *Historia ratownictwa wodnego w teorii i praktyce / Zarząd Główny Wodnego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego*. Skarżysko-Kamienna : PiS Agencja Wydawniczo-Poligraficzna, 2007. Sygn.: CZYT. 797.1/.2

NETTER F.H.: *Atlas anatomii człowieka : polskie mianownictwo anatomiczne*. Wyd. 2 pol., dodr. / red. J. Moryś. Wrocław : Edra Urban & Partner, cop. 2017. Sygn.: CZYT. 611

Nietrzymanie moczu u kobiet : [podstawy diagnostyki i terapii] / red. nauk. E. Barcz ; [aut. E. Barcz i in.]. Warszawa : PZWL Wydaw. Lekarskie, 2019. (W Gabinetce Lekarza Specjalisty : ginekologia i położnictwo ; 4/2019). Sygn.: CZYT. 616; W 56503

Ochrona zdrowia i gospodarka : pacjenci, świadczeniodawcy, turystyka medyczna / pod red. J. Haczyńskiego, K. Rycia i Z. Skrzypczak. Warszawa : Wydaw. Nauk. Wyd. Zarządzania Uniw. Warszawskiego, 2018. Sygn.: CZYT. 614

Organizacja i zarządzanie szpitalami : wybrane zagadnienia / praca zesp. badawczego AVICENNA Uniwersytetu Jagiellońskiego pod red. J. Stępniewskiego. Kraków : Wydaw. UJ, cop. 2009. Sygn.: CZYT. 614

PALIGA R., WALIGÓRA Ł., KORZENIOWSKA J.: *Zarządzanie szpitalem w ochronie zdrowia*. Katowice : Wydaw. Nauk. „Sophia”, 2017. Sygn.: CZYT. 614

PAMPUSZKO P.: *Prawo medyczne. Bioetyka* / L. Niebrój ; red. D. Sieroń. Wyd. 2. Wrocław : Edra Urban & Partner, cop. 2017. (LEK Last Minute). Sygn.: CZYT. 614

PETRYŃSKI W.: *Zarys kinezylogii : ujęcie systemowo-teoretyczne*. Wrocław : Edra Urban & Partner, cop. 2019. Sygn.: CZYT. 796.012; W 56520

POCHODAJ A.: *Człowiek za burtą*. Warszawa : Oficyna Wydaw. „Alma-Press”, cop. 2016. (Książki dla Żeglarzy ; 212). Sygn.: CZYT. 797.1/.2

Podręcznik pierwszej pomocy / [red. A.M. Thor]. Warszawa : Burda Publishing Polska, cop. 2014. Sygn.: CZYT. 614

Prawo medyczne / [wprow. oraz dobór aktów: R. Kubiak.]. Stan prawny: sierpień 2019 r. Warszawa : C.H. Beck, 2019. (Teksty Ustaw Becka). Sygn.: CZYT. 614

Reumatologia / A. Pfeil [i in.] ; G. Wolf (red.) ; współpr. J. Böttcher [i in.]. Wyd. 1 pol. / red. nauk. W. Samborski. Wrocław : Edra Urban & Partner, cop. 2019. (Elsevier Essentials). Sygn.: CZYT. 616.7

SCHIMELPFENIG T.: *Pierwsza pomoc w warunkach ekstremalnych*. Warszawa : Bellona, cop. 2013. Sygn.: CZYT. 614

SIEK S.: *Higiena psychiczna i autopsychoterapia*. Warszawa : Akad. Teologii Katolickiej, 1982. Sygn.: CZYT. 159.9

STARRETT K., CORDOZA G.: *Bądź sprawny jak lampart : jak pozbyć się bólu, uniknąć kontuzji i zwiększyć sprawność*. Wyd. 1, dodr. Łódź : Galaktyka, 2018. Sygn.: CZYT. 796.8

SUDOŁ-SZOPIŃSKA I., MATUSZEWSKA G., PRACOŃ G.: *Atlas RTG zapalnych chorób reumatycznych* / red. nauk. I. Sudoł-Szopińska. Warszawa : PZWL Wydaw. Lekarskie, 2019. Sygn.: CZYT. 616.7

Szpital publiczny w polskim systemie ochrony zdrowia : zarządzanie i gospodarka finansowa / red. nauk. R. Holly, J. Suchecka ; Uniwersytet Medyczny w Łodzi. Wydział Nauk o Zdrowiu. Łódź : Katedra Polityki Ochrony Zdrowia. UM ; Warszawa : Krajowy Inst. Ubezpieczeń, 2009. Sygn.: CZYT. 614

Terapia zajęciowa dzieci / A. Kulis [i in.] ; patr. meryt. Komitet Rehabilitacji, Kultury Fizycznej i Integracji Społecznej PAN. Warszawa : PZWL Wydaw. Lekarskie, 2019. Sygn.: CZYT. 615.8; W 56505

Ważne zmiany w ustawie o rehabilitacji po 1 stycznia 2019 r. w szczególności dot. dofinansowań do wynagrodzeń osób niepełnosprawnych i obowiązków pracodawców / wykł. E. Sieradzka. Rzeszów : Ogólnopolska Baza Pracodawców Osób Niepełnosprawnych, 2019. Sygn.: CZYT. 331

Wiktora Degi ortopedia i rehabilitacja : wybrane zagadnienia z zakresu chorób i urazów narządu ruchu dla studentów i lekarzy / red. nauk. J. Kruczyński ; [aut. K. Balcerkiewicz i in.]. Wyd. 2 zm. i rozsz. Warszawa : PZWL Wydaw. Lekarskie, 2019. Sygn.: CZYT. 617; W 56800

Wspomaganie rozwoju dzieci z zespołem Downa : teoria i praktyka / pod red. B.B. Kaczmarek. Wyd. 2. Kraków : Oficyna Wydaw. „Impuls” : na zlec. firmy Program Rozwoju Komunikacji „Makaton”, 2014. Sygn.: CZYT. 376

Zaburzenia psychiczne i zaburzenia zachowania u osób niepełnosprawnych intelektualnie / red. N. Bouras i G. Holt. Wyd. 1 pol., dodr. / red. nauk. A. Florkowski i P. Gałec-ki. Wrocław : Edra Urban & Partner, 2019. Sygn.: CZYT. 616.8

ZAGAJEWSKI T.: *Pierwsza pomoc : krok po kroku* / [zdz. T. Zagajewski]. Łódź : Centrum Bezpieczeństwa Ruchu Drogowego, 2018. Sygn.: CZYT. 614

Zarządzanie szpitalem : kompendium menedżera / pod red. nauk. J. Stępniewskiego ; Akademia Medyczna im. Piastów Śląskich we Wrocławiu, Uniwersytet Paryż XIII. Wrocław : Wydaw. AM, 2005. Sygn.: CZYT. 614

Nauki techniczne, rolnictwo

BARTLETT T.: *Diesel na jachcie*. Warszawa : Oficyna Wydaw. „Alma-Press”, cop. 2011. (Książki dla Żeglarzy ; 128). Sygn.: CZYT. 797.1/.2

BARTLETT T.: *Nawigacja elektroniczna*. Wyd. 2. Warszawa : Oficyna Wydaw. „Alma-Press”, cop. 2013. (Książki dla Żeglarzy ; 158). Sygn.: CZYT. 797.1/.2

BŁADEK Z., GAŁKOWSKI A.E.: *Udostępnianie obiektów hotelarskich dla osób niepełnosprawnych : problematyka projektowania i przystosowania*. Warszawa : Urząd Kultury Fizycznej i Turystyki : Polskie Zrzeszenie Hoteli, 1997. Sygn.: CZYT. 7/792

ATARZYŃSKA B.: *Podręczny słownik morski*. Wyd. 2 popr. i uzup. Gdańsk : Fund. Przemysłu Okrętowego i Gospodarki Morskiej, 2012. Sygn.: CZYT. 62/63

LEWANDOWSKI P., MIELCZAREK Ł.: *SRC : podręcznik dla radiooperatorów*. Wyd. 2 uzup. Kalisz : „Morka” - Piotr Lewandowski, 2007. Sygn.: MCZYT 56767

PIĄTEK Z.: *Nawigacja morska w pytaniach i odpowiedziach*. Warszawa : Oficyna Wydaw. „Alma-Press”, cop. 2011. (Książki dla Żeglarzy ; 133). Sygn.: CZYT. 797.1/.2

POCHODAJ A.: *Człowiek za burtą*. Warszawa : Oficyna Wydaw. „Alma-Press”, cop. 2016. (Książki dla Żeglarzy ; 212). Sygn.: CZYT. 797.1/.2

POCHODAJ A.: *Łączność bliskiego zasięgu na morzu*. Warszawa : Oficyna Wydaw. „Alma-Press”, [2011]. (Książki dla Żeglarzy ; 131). (Niezbędnik Żeglarza). Sygn.: CZYT. 797.1/.2; W 56759

Prawo budowlane / [wydaw. A. Flisek]. Wyd. 31, stan prawny: 14 lutego 2018 r. Warszawa : C.H. Beck, 2018. (Twoje Prawo). Sygn.: CZYT. 34

ROSZKOWSKI M.: *Prace bosmańskie*. Wyd. 3 zm. Warszawa : Oficyna Wydaw. „Alma-Press”, cop. 2003. (Książki dla Żeglarzy ; 189). Sygn.: CZYT. 797.1/.2

SZTOMPKA P.: *Socjologia wizualna : fotografia jako metoda badawcza*. Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN, 2005. Sygn.: CZYT. 316

URBAŃCZYK A.: *Nawigacja prosta, łatwa, zabawna*. Wyd. 3. Warszawa : Oficyna Wydaw. „Alma-Press”, 2009. (Książki dla Żeglarzy ; 98). Sygn.: CZYT. 797.1/.2

WRÓBEL F.: *Nawigacja morska : zadania z objaśnieniami*. Gdynia : Trademar, 2006. Sygn.: CZYT. 797.1/.2

ZARZYCKI R., IMBIEROWICZ M., STELMACHOWSKI M.: *Wprowadzenie do inżynierii i ochrony środowiska*. [Cz.] 1, *Ochrona środowiska naturalnego*. Warszawa : Wydaw. Naukowo-Techniczne, cop. 2007. (Podręczniki Akademickie. Inżynieria i Ochrona Środowiska). Sygn.: CZYT. 62/63

ZARZYCKI R., IMBIEROWICZ M., STELMACHOWSKI M.: *Wprowadzenie do inżynierii i ochrony środowiska*. [Cz.] 2, *Fizykochemiczne podstawy inżynierii środowiska*. War-

szawa : Wydaw. Naukowo-Techniczne, cop. 2007. (Podręczniki Akademickie. Inżynieria i Ochrona Środowiska). Sygn.: CZYT. 62/63

Organizacja i zarządzanie

ADAMCZEWSKI P.: *Zintegrowane systemy informatyczne w praktyce*. Wyd. 4 rozsz. Warszawa : Mikom, 2004. Sygn.: CZYT. 005

ADAMIEC M., KOŻUSZNIK B.: *Zarządzanie zasobami ludzkimi : aktor, kreator, inspirator*. Kraków : Akade, cop. 2000. (Akademia Biznesu). Sygn.: CZYT. 005

ADAMKIEWICZ-DRWIŁŁO H.G.: *Konkurencyjność przedsiębiorstw w świetle uwarunkowań współczesnej gospodarki*. Toruń : Tow. Nauk. Organizacji i Kierownictwa „Dom Organizatora”, 2010. Sygn.: CZYT. 658/659; W 56879

APGAR D.: *Inteligencja ryzyka : jak nauczyć się zarządzania niewiadomym* / Harvard Business Press. Gliwice : Helion, cop. 2008. (Onepress VIP). Sygn.: CZYT. 005

Audyt wewnętrzny i kontrola zarządcza : studium przypadku / red. nauk. B. Gumińska, K. Marchewka-Bartkowiak, B. Szelaż. Wyd. 1, dodr. Warszawa : CeDeWu, 2014. Sygn.: CZYT. 005

Audyt wewnętrzny w doskonaleniu instytucji : aspekty teoretyczno-metodologiczne i praktyczne / red. nauk. M. Lisiński ; aut. E. Bielińska-Dusza [i in.]. Warszawa : Polskie Wydaw. Ekonomiczne, 2011. Sygn.: CZYT. 005

BAL-WOŹNIAK T.: *Zarządzanie innowacjami w ujęciu podmiotowym*. Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN, cop. 2020. Sygn.: CZYT. 005

BARSZCZEWSKI A.W.: *Sukces w relacjach międzyludzkich kluczem do zadowolenia w życiu i powodzenia w biznesie*. [Warszawa : Management Training & Coaching], cop. 2013. Sygn.: CZYT. 316; W 56679

BELBIN R.M.: *Twoja rola w zespole*. Gdańsk : Gdańskie Wydaw. Psychologiczne, 2003. Sygn.: CZYT. 005

BERNATOWICZ Ł., NOSIŃSKI M.: *Zarządzanie nieruchomościami : praktyczny poradnik*. Gdańsk : ODDK, 2016. Sygn.: CZYT. 34

BITKOWSKA A.A.: *Zarządzanie procesami biznesowymi w przedsiębiorstwie* / [Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Warszawie]. Warszawa : Vizja Press & IT, 2009. Sygn.: CZYT. 658/659

BLANCHARD K., RIDGE G.: *Jak zwyciężać w pracy : przywództwo wyższego stopnia w praktyce*. Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN, 2010. Sygn.: CZYT. 005

BOGUNIA-BOROWSKA M.: *Reklama jako tworzenie rzeczywistości społecznej*. Kraków : Wydaw. Uniw. Jagiellońskiego, cop. 2004. Sygn.: CZYT. 658/659

CAREY T.: *Spokojnie, to tylko konferencja! : kieszonkowy poradnik organizatora konferencji*. Warszawa : IFEM International Fairs, Educations & Marketing, cop. 1998. Sygn.: CZYT. 005

CHRISTENSEN C.M., RAYNOR M.E.: *Innowacje : napęd wzrostu*. Warszawa : Studio Emka, 2008. Sygn.: CZYT. 005

CZEMIEL-GRZYBOWSKA W.: *Zarządzanie przedsiębiorstwem : szanse i zagrożenia otwierania działalności gospodarczej : raport z badań 2011*. Warszawa : Difin, cop. 2011. Sygn.: CZYT. 658/659

CZEREMSKI M.: *Strategia mitu w marketingu : jak wiedza o tradycyjnych opowieściach i ewolucji ludzkiego umysłu pomaga zarządzać marką*. Kraków : „Libron” - Filip Lohner, cop. 2016. Sygn.: CZYT. 339.138

Człowiek w organizacji : zaufanie, przywództwo, zaangażowanie, satysfakcja / red. nauk. G. Biesok, J. Wyród-Wróbel. Warszawa : CeDeWu, 2018. Sygn.: CZYT. 005

Człowiek w organizacji / red. I. Stańczyk, S. Twaróg. Kraków : Wydaw. Uniw. Jagiellońskiego, 2018. (Biznes i Zarządzanie). Sygn.: CZYT. 005

EDVINSSON L., MALONE M.S.: *Kapitał intelektualny*. Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN, 2001. (Przedsiębiorczość). Sygn.: CZYT. 005

FAZLAGIĆ J.: *Know-how w działaniu : jak zdobyć przewagę konkurencyjną dzięki zarządzaniu wiedzą*. Gliwice : Helion, cop. 2010. (Onepress Exclusive). Sygn.: CZYT. 005

GABRUSEWICZ W.: *Metody analizy finansowej przedsiębiorstwa*. Warszawa : Polskie Wydaw. Ekonomiczne, 2019. Sygn.: CZYT. 658/659

GABRUSEWICZ W.: *Podstawy analizy finansowej*. Wyd. 2 zm. Warszawa : Polskie Wydaw. Ekonomiczne, 2005. Sygn.: CZYT. 658/659

GABRUSEWICZ W., REMLEIN M.: *Sprawozdanie finansowe przedsiębiorstwa*. Warszawa : Polskie Wydaw. Ekonomiczne, 2007. Sygn.: CZYT. 658/659

GABRUSEWICZ W., REMLEIN M.: *Sprawozdanie finansowe przedsiębiorstwa*. Wyd. 2 zm. Warszawa : Polskie Wydaw. Ekonomiczne, 2011. Sygn.: CZYT. 658/659

GAJDEK G.: *Motywowanie jako element procesu zarządzania zasobami ludzkimi w organizacji*. Rzeszów : Wydaw. Uniw. Rzeszowskiego, 2015. Sygn.: CZYT. 005

GOLISZEWSKI J.: *Controlling : koncepcja, zastosowania, wdrożenie*. [Siedliska] : Nieoczywiste, cop. 2019. Sygn.: CZYT. 658/659

HOLLIDAY M.: *Coaching, mentoring i zarządzanie : jak rozwiązywać problemy i budować zespół : niech menedżerowie staną się trenerami, mentorami i doradcami*. Gliwice : Helion, cop. 2006. (Onepress Exclusive). Sygn.: CZYT. 005

HOLWEK J.: *Prowadzenie warsztatów szkoleniowych : podręcznik trenera biznesu*. Gliwice : Helion, cop. 2012. (Onepress Exclusive). Sygn.: CZYT. 005

Innowacje jako źródło konkurencyjności nowoczesnego przedsiębiorstwa / pod red. J. Szpona. Szczecin : Economicus, 2012. Sygn.: CZYT. 658/659

Innowacyjność w zarządzaniu a konkurencyjność przedsiębiorstwa / red. nauk. R. Nowacki. Warszawa : Difin, cop. 2010. Sygn.: CZYT. 005

Instrumenty zarządzania współczesnym przedsiębiorstwem / pod red. nauk. W. Kowalczewskiego i J. Nazarki ; [aut.] B. Budzisz [i in.]. Warszawa : Centrum Doradztwa i Informacji „Difin”, cop. 2006. Sygn.: CZYT. 658/659

JELEŃSKA A.: *Własna firma : jak założyć i poprowadzić*. Kraków : Forum Doradców Podatkowych, 2015. (Biblioteka Przedsiębiorcy). Sygn.: CZYT. 658/659

JOLLY A.: *Od pomysły do zysku : jak spieniężyć innowacyjność*. Gliwice : Helion, cop. 2006. (Onepress Exclusive). Sygn.: CZYT. 005

JUCHNOWICZ M., ROSTKOWSKI T., SIENKIEWICZ Ł.: *Narzędzia i praktyka zarządzania zasobami ludzkimi : praca zbiorowa* / pod red. M. Juchnowicz. Warszawa : Poltext, 2003. (Człowiek w Firmie). Sygn.: CZYT. 005

KARNIEJ P.: *Działalność lecznicza : praktyczne wskazówki dla kadry zarządzającej*. Wyd. z tekstem ustawy. Warszawa : Wiedza i Praktyka, 2011. Sygn.: CZYT. 614

KIEŁTYKA L.: *Komunikacja w zarządzaniu : techniki, narzędzia i formy przekazu informacji*. Warszawa : Agencja Wydaw. Placet, 2002. (Biblioteka Biznesmena). Sygn.: CZYT. 005

KIETLIŃSKI K., REYES V.M., OLEKSYN T.: *Etyka w biznesie i zarządzaniu*. Kraków : Oficyna Ekonomiczna. Oddz. Polskich Wydaw. Profesjonalnych, 2005. Sygn.: CZYT. 33

KISIELNICKI J., SROKA H.: *Systemy informacyjne biznesu*. Wyd. 3 uzup. i zm. Warszawa : „Placet”, 2005. (Informatyka dla Zarządzania). Sygn.: CZYT. 005

KŁAK M.: *Zarządzanie wiedzą we współczesnym przedsiębiorstwie*. Kielce : Kieleckie Tow. Edukacji Ekonomicznej : na zlec. Wyższej Szkoły Ekonomii i Prawa, 2010. Sygn.: CZYT. 005

KNEDLER K., STASIK M.: *Audyt wewnętrzny w praktyce : audyt operacyjny i finansowy*. Wyd. 4 popr. i uzup. Warszawa : AuditSolutions : Akademia Kształcenia Kadr, 2014. Sygn.: CZYT. 005

Komunikacja społeczna w zarządzaniu humanistycznym / pod red. M. Kostery, B. Nierenberga. Kraków : Wydaw. Uniw. Jagiellońskiego, 2016. Sygn.: CZYT. 005

Kontrola zarządcza w jednostkach samorządu terytorialnego / red. nauk. B. Dolnicki ; [aut.] B. Dolnicki, M. Małecka-Lyszczek, M. Mączyński. Stan prawny na 1 września 2019 r. Warszawa : Wolters Kluwer Polska, 2019. (Prawo w Praktyce). Sygn.: CZYT. 34

KORZENIOWSKI L.: *Podstawy zarządzania organizacjami*. Wyd. 2. Warszawa : Difin, 2019. Sygn.: CZYT. 005

KOWAL E., KUCIŃSKA-LANDWÓJTOWICZ A., MISIOŁEK A.: *Zarządzanie środowiskowe*. Warszawa : Polskie Wydaw. Ekonomiczne, 2013. (ZIP Zarządzanie i Inżynieria Produkcji). Sygn.: CZYT. 502/504

KOWALEWSKI S.: *Przełożony - podwładny w świetle teorii organizacji*. Wyd. 5 popr. Warszawa : Polskie Wydaw. Ekonomiczne, 1984. Sygn.: CZYT. 005

KOZYRA B.: *Praktyczne zarządzanie zmianą w firmie czyli Nie taki diabeł straszny*. Warszawa : MT Biznes, 2017. Sygn.: CZYT. 005

KOŻUSZNIK B.: *Kierowanie zespołem pracowniczym*. Warszawa : Polskie Wydaw. Ekonomiczne, 2005. Sygn.: CZYT. 005

KRZEMIEN G.: *Własna firma krok po kroku : działaj skutecznie na każdym etapie rozwoju swojego biznesu*. Warszawa : MT Biznes, 2019. Sygn.: CZYT. 658/659

LATUSEK-JURCZAK D.: *Zaufanie w zarządzaniu organizacjami*. Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN, 2019. Sygn.: CZYT. 658/659

LENIK P.: *Zarządzanie ewolucyjnymi zmianami w szpitalach publicznych : teoria i praktyka*. Warszawa : Wolters Kluwer Polska, 2017. Sygn.: CZYT. 614

ŁUKASIEWICZ G.: *Kapitał ludzki organizacji : pomiar i sprawozdawczość*. Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN, 2009. Sygn.: CZYT. 005

MACHACZKA J.: *Zarządzanie rozwojem organizacji : czynniki, modele, strategia, diagnoza*. Warszawa ; Kraków : Wydaw. Nauk. PWN, 1998. (Przedsiębiorczość). Sygn.: CZYT. 658/659

MAREK J.: *Pozyskiwanie i dobór personelu : kształtowanie zatrudnienia w organizacji*. Warszawa : Centrum Doradztwa i Informacji „Difin”, cop. 2008. Sygn.: CZYT. 331; W 56874

MASŁYK-MUSIAŁ E.: *Spółeczeństwo i organizacje : socjologia organizacji i zarządzania*. Lublin : Wydaw. Uniw. Marii Curie-Skłodowskiej, 1996. Sygn.: CZYT. 005

Mediacje : teoria i praktyka / red. nauk. E. Gmurzyńska, R. Morek. Wyd. 3 rozsz. Warszawa : Wolters Kluwer Polska, 2018. Sygn.: CZYT. 005

Międzynarodowe zarządzanie zasobami ludzkimi / pod red. A. Pocztowskiego ; [aut. B. Czarnecka i in.]. Kraków : Oficyna Ekonomiczna, 2002. (Zarządzanie Zasobami Ludzkimi (HR)). Sygn.: CZYT. 005

MOLCHO S.: *Język ciała w biznesie / z fot. Poby*. Katowice : Kos, 2010. Sygn.: CZYT. 159.9

MOORE C.W.: *Mediacje : praktyczne strategie rozwiązywania konfliktów*. Wyd. 3. Warszawa : Wolters Kluwer Polska, 2016. Sygn.: CZYT. 005

NIEMCZYK L.: *Kapitał intelektualny w księgach rachunkowych oraz sprawozdawczości przedsiębiorstwa*. Rzeszów : Wydaw. Uniw. Rzeszowskiego, 2015. Sygn.: CZYT. 005

Nowe kierunki w organizacji i zarządzaniu : organizacje, konteksty, procesy zarządzania / red. nauk. B. Glinka, M. Kostera. Wyd. 2 zaktual. i rozsz. Warszawa : Wolters Kluwer Polska, 2016. Sygn.: CZYT. 005

Nowoczesne formy zatrudnienia / P. Leighton [i in.]. Wyd. 2. Warszawa : Wolters Kluwer, 2014. Sygn.: CZYT. 005

Organizacja i zarządzanie szpitalami : wybrane zagadnienia / praca zesp. badawczego AVICENNA Uniwersytetu Jagiellońskiego pod red. J. Stępniewskiego. Kraków : Wydaw. UJ, cop. 2009. Sygn.: CZYT. 614

PALIGA R., WALIGÓRA Ł., KORZENIOWSKA J.: *Zarządzanie szpitalem w ochronie zdrowia*. Katowice : Wydaw. Nauk. „Sophia”, 2017. Sygn.: CZYT. 614

PENC J.: *Komunikacja i negocjowanie w organizacji*. Warszawa : Difin, cop. 2010. Sygn.: CZYT. 005

PIECZONKA J.: *Rachunkowość finansowa : podstawy i ewidencje problemowe : podręcznik akademicki* / Uniwersytet Opolski. Opole : Wydaw. UO, 2008. Sygn.: CZYT. 336

PIOTRKOWSKI K., ŚWIĄTKOWSKI M.: *Kierowanie zespołami ludzi*. Warszawa : Bellona, 2000. Sygn.: CZYT. 005

POCZTOWSKI A.: *Zarządzanie zasobami ludzkimi : strategie, procesy, metody*. Wyd. 2 zm. Warszawa : Polskie Wydaw. Ekonomiczne, 2007. Sygn.: CZYT. 005

Podstawy zarządzania nieruchomościami : praca zbiorowa / pod red. M. Bryxa ; aut. M. Bryx [i in.]. Warszawa : Poltext, 2000. (Nieruchomości). Sygn.: CZYT. 33

POSKROBKO B., POSKROBKO T.: *Zarządzanie środowiskiem w Polsce*. Warszawa : Polskie Wydaw. Ekonomiczne, 2012. Sygn.: CZYT. 502/504

POWER M.J., DESOUSA K.C., BONIFAZI C.: *Outsourcing : podręcznik sprawdzonych praktyk*. Warszawa : MT Biznes, cop. 2008. Sygn.: CZYT. 005

Praca i zarządzanie kapitałem ludzkim w perspektywie europejskiej / pod red. A. Pocztowskiego. Kraków : Oficyna Ekonomiczna, 2005. (HR). Sygn.: CZYT. 005

Procesy restrukturyzacji warunkiem poprawy konkurencyjności przedsiębiorstwa / red. nauk. A. Bitkowska. Warszawa : Difin, cop. 2010. Sygn.: CZYT. 658/659

Przedsiębiorstwo usługowe : ekonomika / red. nauk. B. Filipiak, A. Panasiuk ; aut. M. Brojak-Trzaskowska [i in.]. Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN, 2008. Sygn.: CZYT. 658/659

Przedsiębiorstwo usługowe : zarządzanie / red. nauk. B. Filipiak, A. Panasiuk ; aut. A. Bera [i in.]. Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN, 2008. Sygn.: CZYT. 658/659

PUCHACZ K.: *Zarządzanie ryzykiem w sektorze finansów publicznych : wzorcowa dokumentacja zarządzania ryzykiem z komentarzem uwzględniająca wymogi wynikające z Komunikatu Ministra Finansów w zakresie planowania oraz zarządzania ryzykiem z dnia 6 grudnia 2012 r. (Dz.Urz. MF z 2012 r. poz. 56)*. Gdańsk : ODDK, 2013. Sygn.: CZYT. 005

Rachunek ekonomiczny w zarządzaniu przedsiębiorstwem / pod red. W. Kurka ; poszcz. cz. i rozdz. oprac. W. Kurek [i in.]. Lublin : Wydaw. UMCS, 1998. Sygn.: CZYT. 658/659

RATYŃSKI W.: *Psychologiczne i socjologiczne aspekty zarządzania*. Warszawa : C.H. Beck, 2005. (Academia Oeconomica). Sygn.: CZYT. 005

ROGOWSKI W., MICHALCZEWSKI A.: *Zarządzanie ryzykiem w przedsięwzięciach inwestycyjnych : ryzyko walutowe i ryzyko stopy procentowej*. Kraków : Oficyna Ekonomiczna, 2005. Sygn.: CZYT. 005; W 56829

RUDNICKA A.: *CSR - doskonalenie relacji społecznych w firmie*. Warszawa : Wolters Kluwer Polska, 2012. Sygn.: CZYT. 658/659

RUTKOWSKI I.: *Strategie produktu : koncepcje i metody zarządzania ofertą produktową*. Warszawa : Polskie Wydaw. Ekonomiczne, 2011. Sygn.: CZYT. 658/659

SAJKIEWICZ A., SAJKIEWICZ Ł.: *Nowe metody pracy z ludźmi : organizacja procesów personalnych*. Warszawa : Poltext, 2002. (Człowiek w Firmie). Sygn.: CZYT. 005

SAUNDERS E.J.: *Audyt i kontrola wewnętrzna w przedsiębiorstwach i administracji publicznej*. Wyd. 3. Warszawa : Polski Inst. Kontroli Wewnętrznej, [2011]. Sygn.: CZYT. 005

SCHEIN E.H.: *Potęga dobrej komunikacji w zespole : o trudnej sztuce pokornego zadawania pytań*. Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN, 2019. (Humble Leadership). Sygn.: CZYT. 005

SEKUŁA Z.: *Motywowanie do pracy : teorie i instrumenty*. Warszawa : Polskie Wydaw. Ekonomiczne, 2010. Sygn.: CZYT. 331

SIKORSKI C.: *Kultura organizacyjna : [efektywnie wykorzystaj możliwości swoich pracowników]*. Wyd. 2 popr. Warszawa : C.H. Beck, 2006. (Vademecum Menedżera). Sygn.: CZYT. 005

SIKORSKI C.: *Zachowania ludzi w organizacji*. Wyd. 1, dodr. 2. Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN, 2002. Sygn.: CZYT. 005

ŠMID W.: *Język reklamy*. Wyd. 2. Warszawa : CeDeWu, 2016. Sygn.: CZYT. 316

SOBOCKA-SZCZAPA H., BANASIAK A., KAMIŃSKA B.: *Zarządzanie zasobami ludzkimi : model 3D: wiedza, jakość, kultura organizacyjna*. Łódź ; Warszawa : Wydaw. SAN, 2019. (Studia i Monografie / Społeczna Akademia Nauk ; nr 88). Sygn.: CZYT. 005

SOJAK S.: *Rachunkowość zarządcza*. Toruń : Tow. Nauk. Organizacji i Kierownictwa „Dom Organizatora”, 2003. Sygn.: CZYT. 336

Sposoby utrzymywania przewagi konkurencyjnej firmy / pod red. nauk. K. Lisieckiej. Katowice : Wydaw. AE, 2006. (Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej im. Karola Adamieckiego w Katowicach). Sygn.: CZYT. 33

STARR J.: *Coaching : procesy, zasady, umiejętności*. Warszawa : Polskie Wydaw. Ekonomiczne, 2005. Sygn.: CZYT. 005

Statystyka w zarządzaniu / red. nauk. A. Luszniwicz ; Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Białymstoku. Wyd. 2 popr. Białystok : Wydaw. WSFiZ, 2006. Sygn.: CZYT. 005

Szpital publiczny w polskim systemie ochrony zdrowia : zarządzanie i gospodarka finansowa / red. nauk. R. Holly, J. Suchecka ; Uniwersytet Medyczny w Łodzi. Wydział Nauk o Zdrowiu. Łódź : Katedra Polityki Ochrony Zdrowia. UM ; Warszawa : Krajowy Inst. Ubezpieczeń, 2009. Sygn.: CZYT. 614

TUREK D.: *Kontrproduktywne zachowania pracowników w organizacji : przejawy, uwarunkowania, ograniczanie*. Warszawa : Difin, 2012. Sygn.: CZYT. 005

URBANIEK G.: *Kompetencje a wartość przedsiębiorstwa : zasoby niematerialne w nowej gospodarce*. Warszawa : Wolters Kluwer Polska, 2011. Sygn.: CZYT. 005

VITASEK K., LEDYARD M., MANRODT K.: *Zaangażowany outsourcing : pięć zasad, które zmieniają oblicze outsourcingu*. Warszawa : MT Biznes, 2011. Sygn.: CZYT. 005

WARWAS I., ROGOZIŃSKA-PAWEŁCZYK A.: *Zarządzanie zasobami ludzkimi w nowoczesnej organizacji : aspekty organizacyjne i psychologiczne*. Łódź : Wydaw. Uniw. Łódzkiego, 2016. (Akademia Zarządzania i Finansów). Sygn.: CZYT. 005

Własna firma : zakładanie i prowadzenie działalności gospodarczej / [aut. I. Bogaczyk i in.]. Poznań : „Forum”, 2005. Sygn.: CZYT. 658/659

Wybrane metody badań operacyjnych w zarządzaniu : problemy i zadania : praca zbiorowa / pod red. D. Kopańskiej-Bródki. Katowice : Wydaw. Akad. Ekonomicznej, 2006. (Podręcznik, Materiały Dydaktyczne). Sygn.: CZYT. 005

Zarządzanie finansami przedsiębiorstw hotelarskich i gastronomicznych / pod red. nauk. H. Górskiej-Warsewicz. Warszawa : Wydaw. SGGW, 2017. Sygn.: CZYT. 64

Zarządzanie mikroprzedsiębiorstwem : podręcznik dla przedsiębiorczej kobiety / pod red. E. Lisowskiej i R. Kasprzaka ; [aut. P. Grodzki i in.]. Warszawa : Szkoła Główna Handlowa. Oficyna Wydaw., 2008. Sygn.: CZYT. 658/659

Zarządzanie nieruchomościami / red. nauk. Z. Bukowski ; aut. K. Biskup [i in.]. Warszawa : Wolters Kluwer Polska, 2013. Sygn.: CZYT. 34

Zarządzanie przedsiębiorstwem turystycznym : zarys problematyki / red. nauk. L. Żabiński ; [aut. rozdz. K. Bilińska-Reformat i in.]. Katowice : Wydaw. UE, 2015. (Podręcznik / [Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach]). Sygn.: CZYT. 338.486

Zarządzanie szpitalem : kompendium menedżera / pod red. nauk. J. Stępniewskiego ; Akademia Medyczna im. Piastów Śląskich we Wrocławiu, Uniwersytet Paryż XIII. Wrocław : Wydaw. AM, 2005. Sygn.: CZYT. 614

Zarządzanie środowiskiem / red. nauk. B. Poskrobko ; aut. A. Baran [i in.]. Warszawa : Polskie Wydaw. Ekonomiczne, 2007. Sygn.: CZYT. 502/504

Zarządzanie w gospodarce elektronicznej : strategię gospodarki elektronicznej / pod red. E. Miłosz i J. Smółki. Lublin : Polskie Tow. Informatyczne, 2011. Sygn.: CZYT. 00

Zarządzanie w gospodarce elektronicznej : zarządzanie infrastrukturą informatyczną / pod red. E. Miłosz i J. Smółki. Lublin : Polskie Tow. Informatyczne, 2011. Sygn.: CZYT. 00

Zarządzanie w jednostkach samorządu terytorialnego : wybrane aspekty / pod red. I. Wieczorek. Wrocław : Wydaw. Uniw. Wrocławskiego, 2016. Sygn.: CZYT. 35

Zarządzanie wiedzą w polskich przedsiębiorstwach / A. Błaszczuk [i in.]. Wyd. 2 popr. Warszawa : Szkoła Główna Handlowa - Oficyna Wydaw., 2004. Sygn.: CZYT. 005

Zarządzanie zasobami ludzkimi : tworzenie kapitału ludzkiego organizacji / red. nauk. H. Król, A. Ludwiczynski ; aut. S. Borkowska [i in.]. Wyd. 1, dodr. 6. Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN, 2014. Sygn.: CZYT. 005

Zarządzanie zaufaniem w organizacjach wirtualnych / W.M. Grudzewski [i in.]. Warszawa : Centrum Doradztwa i Informacji Difin, cop. 2007. Sygn.: CZYT. 005

ZIMNIEWICZ K.: *Teoria i praktyka zarządzania : analiza krytyczna*. Warszawa : Polskie Wydaw. Ekonomiczne, 2014. Sygn.: CZYT. 005

ŻEMIGAŁA M.: *Společna odpowiedzialność przedsiębiorstwa : budowanie zdrowej, efektywnej organizacji*. Kraków : Wolters Kluwer Polska, 2007. Sygn.: CZYT. 658/659

Sport

ANDERSON B., BEESON C.: *Sterniku co teraz?* Warszawa : Oficyna Wydaw. „Alma-Press”, cop. 2012. (Książki dla Żeglarzy ; 148). Sygn.: CZYT. 797.1/.2

BARTLETT T.: *Diesel na jachcie*. Warszawa : Oficyna Wydaw. „Alma-Press”, cop. 2011. (Książki dla Żeglarzy ; 128). Sygn.: CZYT. 797.1/.2

BARTLETT T.: *Nawigacja elektroniczna*. Wyd. 2. Warszawa : Oficyna Wydaw. „Alma-Press”, cop. 2013. (Książki dla Żeglarzy ; 158). Sygn.: CZYT. 797.1/.2

BĄCZYK J.: *Prawne aspekty działalności gospodarczej w ruchu sportowym*. Stan prawny - grudzień 2018. Katowice : Wydaw. Akad. Wychowania Fizycznego ; Warszawa : Ius Publicum. Inst. Prawa Gospodarczego, 2018. (Seria Regulatio & Concurrentia). Sygn.: CZYT. 796.06; W 56507

BENARDOT D.: *Żywnienie w sporcie*. Wyd. 1 pol. / red. nauk. M. Szlegel-Zawadzka, Z. Szyguła. Wrocław : Edra Urban & Partner, cop. 2019. Sygn.: CZYT. 796:61; W 56522-56523

BOYLE M.: *Nowoczesny trening funkcjonalny : trenuj efektywniej i zmniejsz ryzyko kontuzji*. Łódź : Galaktyka, cop. 2019. Sygn.: CZYT. 796.01

COLES A., BRUCE P.: *Żeglowanie w trudnych warunkach*. Wyd. 4 zm. i rozsz. Warszawa : Oficyna Wydaw. „Alma-Press”, 2012. (Książki dla Żeglarzy ; 143). Sygn.: CZYT. 797.1/.2

CZAJEWSKI J.: *Astronawigacja dla żeglarzy*. Warszawa : Oficyna Wydaw. „Alma-Press”, cop. 2010. (Książki dla żeglarzy ; 112). Sygn.: CZYT. 797.1/.2

CZARNOMSKA M.: *Angielski dla żeglarzy*. Wyd. 2. Warszawa : Oficyna Wydaw. „Alma-Press”, cop. 2010. (Książki dla Żeglarzy ; 116). Sygn.: CZYT. 797.1/.2

CZARNOMSKA M.: *Rozmówki portowe polsko-angielskie*. Warszawa : Oficyna Wydaw. „Alma-Press”, cop. 2011. (Książki dla Żeglarzy ; 122). Sygn.: W 56771

GIBSON R.: *Manewry portowe : podręcznik RYA*. Warszawa : Oficyna Wydaw. „Alma-Press”, cop. 2014. (Książki dla Żeglarzy ; 180). Sygn.: CZYT. 797.1/.2

GIBSON R.: *Trymowanie żagli : podręcznik RYA*. Warszawa : Oficyna Wydaw. „Alma-Press”, cop. 2014. (Książki dla Żeglarzy ; 172). Sygn.: W 56741

GOWARZEWSKI A.: *Puchar Polski : dzieje rozgrywek o piłkarskie trofeum pod patronatem Prezydenta Rzeczypospolitej 1926-2019, spisane na stulecia : ludzie, mecze, fakty, daty* / [współpr. aut. B.L. Szmel oraz W. Batko i in.]. Katowice : GiA, 2019. (Encyklopedia Piłkarska FUJI ; t. 58). Sygn.: CZYT. 796.332

GRINBERG D., PARCZEWSKI A.: *Igrzyska lekkoatletów : olimpijska historia lekkoatletyki 1896-2020*. T. 1, *Ateny 1896*. Warszawa : Fund. na Rzecz Historii Polskiego Sportu, 2019. Sygn.: CZYT. 796.42/.43

KATARZYŃSKA B.: *Podręczny słownik morski*. Wyd. 2 popr. i uzup. Gdańsk : Fund. Przemysłu Okrętowego i Gospodarki Morskiej, 2012. Sygn.: CZYT. 62/63

KIEŁKOWSKI J.: *Zdobycie Tatr : historia i kronika taternictwa*. T. 2, *Lata 1904-1925*. Katowice : Stapis, cop. 2019. Sygn.: CZYT. 796.5

Kultura fizyczna a etos : praca zbiorowa / pod red. nauk. Z. Dziubińskiego i N. Organista ; Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego, Salezjańska Organizacja Sportowa Rzeczypospolitej Polskiej. Warszawa : SALOS, 2019. Sygn.: CZYT. 796

LEWANDOWSKI P., MIELCZAREK Ł.: *SRC : podręcznik dla radiooperatorów*. Wyd. 2 uzup. Kalisz : „Morka” - Piotr Lewandowski, 2007. Sygn.: MCZYT 56767

LEWANDOWSKI P.: *Sternik jachtowy i ISSA : podstawowy podręcznik żeglarsstwa morskiego*. Kalisz : „Morka” - Piotr Lewandowski, 2009. Sygn.: CZYT. 797.1/.2; W 56765/+CD

LEWANDOWSKI P.: *Voditelj brodice : podręcznik żeglowania po Adriatyku*. Wyd. 2 uzup. Kalisz : „Morka” - Piotr Lewandowski, 2008. Sygn.: CZYT. 797.1/.2

ŁAPSZO J.: *Sprawność psychomotoryczna w grach z piłką : podstawy teoretyczne, metoda badania, profile piłkarzy ręcznych i koszykarzy*. Wyd. 1, dodr. Gdańsk : [Janusz Łapszo], 2018. Sygn.: CZYT. 796.3; W 56479-56480

MAŁOLEPSZY T.: *Mistrzostwa świata w koszykówce*. Katowice : Krzysztof Mecner Oficyna Wydawniczo-Uslugowa „Mecner Media”, 2019. Sygn.: CZYT. 796.323

MCKAY F.: *The complete book of the Tour de France : a treasure trove of lore, drama and anecdotes from the first 100 editions of the Toure de France*. London : Aurum Press, cop. 2014. Sygn.: CZYT. 796.6./7/ENGLISH BOOKS

MECNER K.: *90 lat polskiej siatkówki*. Katowice : [Oficyna Wydawniczo-Uslugowa „Mecner Media”], 2018. Sygn.: CZYT. 796.325

MECNER K.: *Mistrzostwa świata w boksie*. Katowice : Krzysztof Mecner Oficyna Wydawniczo-Uslugowa „Mecner Media”, 2019. Sygn.: CZYT. 796.8

Motivation in sport and exercise / ed. G.C. Roberts. Champaign, Il. : Human Kinetics, cop. 1992. Sygn.: CZYT. 796:159.9/ENGLISH BOOKS

MOZER W.: *Historia ratownictwa wodnego w teorii i praktyce* / Zarząd Główny Wodnego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego. Skarżysko-Kamienna : PiS Agencja Wydawniczo-Poligraficzna, 2007. Sygn.: CZYT. 797.1/.2

Niepełnosprawność w aspekcie społecznym, kulturowym i edukacyjnym / red. T. Bohdan, J. Charaśna-Blachucik. Opole : Studio „Impreso” Przemysław Biliczak : Pełnomocnik Rektora Politech. Opolskiej ds. Osób Niepełnosprawnych, 2016. Sygn.: CZYT. 796

ORLEWICZ-MUSIAŁ M., KUREK A.: *130 lat turystycznej działalności Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Krakowie (1885-2015)*. Kraków : AWF, 2017. (Monografie / Akademia Wychowania Fizycznego im. Bronisława Czecha w Krakowie, nr 33). Sygn.: CZYT. 796.41

ORLEWICZ-MUSIAŁ M.: *Turystyka aktywna Polaków pod zaborem austriackim w dobie autonomii galicyjskiej (1867-1914)*. Kraków : AWF, 2019. (Monografie / Akademia Wychowania Fizycznego im. Bronisława Czecha w Krakowie, nr 41). Sygn.: CZYT. 338.48-52

PEARSON M.: *Reeds vademecum skipera*. Warszawa : Oficyna Wydaw. „Alma-Press”, cop. 2014. (Książki dla Żeglarzy ; 171). Sygn.: W 56772

PETRUCZENKO M.: *Prześcignąć swój czas : kariera Ireny Szewińskiej od kulis* / [zdj. J. Szewiński i in.]. Warszawa : Ringier Axel Springer Polska, 2019. (Biblioteka Przegląd Sportowy). Sygn.: MCZYT 56475

PETRYŃSKI W.: *Zarys kinezylogii : ujęcie systemowo-teoretyczne*. Wrocław : Edra Urban & Partner, cop. 2019. Sygn.: CZYT. 796.012; W 56520

PIĄTEK Z.: *Nawigacja morska w pytaniach i odpowiedziach*. Warszawa : Oficyna Wydaw. „Alma-Press”, cop. 2011. (Książki dla Żeglarzy ; 133). Sygn.: CZYT. 797.1/.2

PIECH K.: *Tradycyjne zabawy i gry południowego Podlasia* / Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie. Filia w Białej Podlaskiej. Wydział Turystyki i Zdrowia. Biała Podlaska : AWF w Warszawie. Filia. WTiZ, 2019. Sygn.: CZYT. 796.1/.2

PIOTROWSKI R.: *Niezwykły świat przedwojennego futbolu*. Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN, 2019. Sygn.: MCZYT 56538

POCHODAJ A.: *Człowiek za burtą*. Warszawa : Oficyna Wydaw. „Alma-Press”, cop. 2016. (Książki dla Żeglarzy ; 212). Sygn.: CZYT. 797.1/.2

POCHODAJ A.: *Kurs na Morze Północne i północno-wschodni Atlantyk : poradnik dla żeglarzy*. Warszawa : Oficyna Wydaw. „Alma-Press”, 2007. (Książki dla Żeglarzy ; 76). Sygn.: CZYT. 797.1/.2

POCHODAJ A.: *Łączność bliskiego zasięgu na morzu*. Warszawa : Oficyna Wydaw. „Alma-Press”, [2011]. (Książki dla Żeglarzy ; 131). (Niezbędnik Żeglarza). Sygn.: CZYT. 797.1/.2; W 56759

Polska na dwóch kółkach / [aut. przewodnika: N. Drabek i in.]. Gliwice : Helion, cop. 2012. (Przewodniki Bezdroży). Sygn.: W 56890

POMIANOWSKI A., BURDAŁSKI M.: *Taekwondo : sztuka stosowania kopnięć*. Olsztyn : Agencja Wydaw. Remix, 1998. Sygn.: CZYT. 796.8

Prawnoekonomiczne aspekty sportu - regulacje prawne a efektywność działalności sportowej / pod red. B. Stępień-Załuckiej. Rzeszów : Wydaw. Uniw. Rzeszowskiego, 2019. Sygn.: CZYT. 796.06

Przeciwdziałanie zagrożeniom terrorystycznym podczas imprez masowych w aspekcie EURO 2012 / pod. red. T. Bąka. Kraków [i in.] : Konsorcjum Akademickie - Wydaw. WSE w Krakowie, WSliZ w Rzeszowie i WSZiA w Zamościu, 2012. Sygn.: CZYT. 796.332

ROKOWSKI R., RĘGWELSKI T.: *Naukowe podstawy treningu we wspinaczce sportowej*. Kraków : AWF, 2019. (Monografie / Akademia Wychowania Fizycznego im. Bronisława Czecha w Krakowie, nr 40). Sygn.: CZYT. 796.5

ROSZKOWSKI M.: *Prace bosmańskie*. Wyd. 3 zm. Warszawa : Oficyna Wydaw. „Alma-Press”, cop. 2003. (Książki dla Żeglarzy ; 189). Sygn.: CZYT. 797.1/.2

STARRETT K., CORDOZA G.: *Bądź sprawny jak lampart : jak pozbyć się bólu, uniknąć kontuzji i zwiększyć sprawność*. Wyd. 1, dodr. Łódź : Galaktyka, 2018. Sygn.: CZYT. 796.8

STĘPIEŃ B.: *Morska i oceaniczna żegluga jachtowa w świetle prawa międzynarodowego publicznego*. Wyd. 2 (uzup.), stan prawny na 31 sierpnia 2013 r. Gliwice : JBS Janusz Stępień, 2013. Sygn.: CZYT. 797.1/.2

SZAFKOWSKI Z.: *Światowe Igrzyska Polonijne 2018-2019*. Gorzów Wlkp. : Lubuska Rada Olimpijska : Polskie Tow. Nauk. Kultury Fizycznej. Oddz., 2019. Sygn.: CZYT. 796(091)

SZCZEPŁEK S.: *Janusz Kusociński* / [oprac., tekst i wybór il. S. Szczepłek]. Olszanica : BOSZ ; Warszawa : Polski Komitet Olimpijski, 2019. (Medaliści). Sygn.: MCZYT 56533

SZURKOWSKI R.: *Wyścig : autobiografia* / spisali K. Wyrzykowski i K. Wolnicki. Kraków : Sine Qua Non, 2019. Sygn.: MCZYT 56477

URBAŃCZYK A.: *Nawigacja prosta, łatwa, zabawna*. Wyd. 3. Warszawa : Oficyna Wydaw. „Alma-Press”, 2009. (Książki dla Żeglarzy ; 98). Sygn.: CZYT. 797.1/.2

Vademecum bezpieczeństwa na obiektach piłkarskich w Polsce : dokumenty i porady praktyczne niezbędne podczas wykonywania zadań przy organizacji meczów piłkarskich / [zesp. red. A. Bińkowski i in.] ; Polski Związek Piłki Nożnej. Wydział ds. Bezpieczeństwa na Obiektach Piłkarskich. Wg stanu prawnego na 30.06.2010 r. Warszawa : PZPN, 2010. Sygn.: CZYT. 796.332

WEBB B., MANTON M.: *10 - dziesięciojęzyczny słownik żeglarski : angielski, duński, francuski, grecki, hiszpański, holenderski, niemiecki, polski, turecki, włoski* / oraz Cruising Association ; [oprac. wersji pol. W. Petryński]. Katowice : Stapis, cop. 1998. Sygn.: CZYT. 797.1/.2

WELLS D.: *Żeglowanie bez stresu : w małej załodze i w pojedynkę*. Warszawa : Oficyna Wydaw. „Alma-Press”, cop. 2017. (Książki dla Żeglarzy ; 247). Sygn.: CZYT. 797.1/.2

WRÓBEL F.: *Nawigacja morska : zadania z objaśnieniami*. Gdynia : Trademar, 2006. Sygn.: CZYT. 797.1/.2

Z tradycji kultury fizycznej w 150-lecie sportu w Polsce / red. nauk. I. Pezdan-Sliż, M. Przydział. Rzeszów : Uniw. Rzeszowski, 2018. Sygn.: CZYT. 796(091)

ZAWISZEWSKI M.: *Poradnik egzaminacyjny : żeglarz jachtowy & jachtowy sternik morski*. Wyd. 2. Warszawa : Oficyna Wydaw. „Alma-Press”, cop. 2017. (Książki dla Żeglarzy ; 237). Sygn.: CZYT. 797.1/.2

Językoznawstwo, nauka o literaturze

ARMER T.: *Cambridge English for scientists : [student's book with audio CDs]*. Cambridge [i in] : Cambridge University Press, 2011. (Cambridge Professional English). (Cambridge English for...). Sygn.: CZYT. 81

CZARNOMSKA M.: *Angielski dla żeglarzy*. Wyd. 2. Warszawa : Oficyna Wydaw. „Alma-Press”, cop. 2010. (Książki dla Żeglarzy ; 116). Sygn.: CZYT. 797.1/.2

CZARNOMSKA M.: *Rozmówki portowe polsko-angielskie*. Warszawa : Oficyna Wydaw. „Alma-Press”, cop. 2011. (Książki dla Żeglarzy ; 122). Sygn.: W 56771

DUBICKA I., O'KEEFFE M.: *English for international tourism : pre-intermediate course-book*. New ed. Harlow : Pearson Education Limited, cop. 2013. (Always Learning). Sygn.: CZYT. 338.48

English for dietetics / B. Gorbacz-Gancarz [i in.]. Wyd. 1, dodr. 2. Warszawa : Wydaw. Lekarskie PZWL, 2017. Sygn.: CZYT. 613; W 56498

GŁOGOWSKA M., COOK A.: *Rozmówki polsko-angielskie ze słowniczkiem turystycznym*. [Warszawa] : Rea, [2002]. Sygn.: W 56773

GOŁUBIEWA A., KURATCZYK M.: *Gramatyka języka rosyjskiego z ćwiczeniami*. Wyd. 1, dodr. 4. Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN, 2012. Sygn.: CZYT. 81

GORDON J.: *Pomoc medyczna w Wielkiej Brytanii : rozmówki*. Warszawa : Kram : Firma Wydawniczo Handlowa J.W., 2007. (Helper). Sygn.: W 56776

KATARZYŃSKA B.: *Podręczny słownik morski*. Wyd. 2 popr. i uzup. Gdańsk : Fund. Przemysłu Okrętowego i Gospodarki Morskiej, 2012. Sygn.: CZYT. 62/63

NADSTOGA Z.: *Writing business letters*. Wyd. 2 popr. i poszerz. Włocławek : Altravox Press, cop. 1997. Sygn.: CZYT. 33

Rozmówki angielskie / [oprac. przez zesp. red. Lingea]. Wyd. 3. [Kraków] : Lingea, cop. 2016. Sygn.: W 56774

RZEŹNICZAK D.: *Podręcznik do nauki polskiego języka migowego : poziom A1* / pod red. H. Stolarskiej. Warszawa : Poltext, 2016. Sygn.: CZYT. 81

STRUTT P.: *English for international tourism : intermediate coursebook*. New ed. Harlow : Pearson Education Limited, cop. 2013. (Always Learning). Sygn.: CZYT. 338.48

STRUTT P.: *English for international tourism : upper intermediate coursebook*. New ed. Harlow : Pearson Education Limited, cop. 2013. (Always Learning). Sygn.: CZYT. 338.48

SZCZYGIELSKA S.: *Russkij azyk : repetytorium tematyczno-leksykalne dla młodzieży szkolnej, studentów i nie tylko...* [Cz.] 2. Wyd. 2. Poznań : Wagros, cop. 2017. Sygn.: CZYT. 81

WALKER R., HARDING K.: *Oxford English for careers : tourism 3 : student's book*. 5th impr. 2015. Oxford : Oxford University Press, dr. 2015. (Oxford English). Sygn.: CZYT. 338.48

Wazzup? : słownik slangu i potocznej angielszczyzny / [oprac. przez zesp. red. Lingea]. Wyd. 2. Kraków : Lingea, cop. 2012. Sygn.: CZYT. 81

WEBB B., MANTON M.: *10 - dziesięciojęzyczny słownik żeglarski : angielski, duński, francuski, grecki, hiszpański, holenderski, niemiecki, polski, turecki, włoski / oraz Cruising Association ; [oprac. wersji pol. W. Petryński].* Katowice : Stapis, cop. 1998. Sygn.: CZYT. 797.1/.2

Geografia, opisy krajów, podróże

BANACH P.: *Chorwacja : Dalmacja Południowa : przewodnik dla żeglarzy.* Kołobrzeg : GlobTourist Piotr Banach, 2010. Sygn.: W 56749

BANACH P.: *Chorwacja : Dalmacja Środkowa : przewodnik dla żeglarzy.* Kołobrzeg : GlobTourist Piotr Banach, 2009. Sygn.: W 56750

BANACH P.: *Chorwacja : Półwysep Istria i Kvarner : przewodnik dla żeglarzy.* Kołobrzeg : GlobTourist Piotr Banach, 2010. Sygn.: W 56748

BESTÄNDIG K.H.: *Przewodnik żeglarski po Adriatyku : Chorwacja, Słowenia, Czarnogóra : 888 portów i zatok : 2010/2011.* Wyd. 5. Warszawa : Myśliński, 2010. Sygn.: W 56728

Jura dla wspinaczy i nie tylko : mapa turystyczna : skala 1:100 000 / red. T. Ślusarczyk. Kraków : Compass, 2018. Sygn.: W K - 2130

KLIMCZAK Z.: *Chorwacja dla żeglarzy : ciche zatoki i gwarne przystanie / [współpr. S. Adamczak i in.].* Kraków : Bezdroża, 2010. Sygn.: W 56751

MAŁYSZKO P., SALAMON B., ZASADA S.: *Wyprawy marzeń : Polska, Europa, świat.* Poznań : Elipsa - Publicat, cop. 2009. Sygn.: CZYT. 91

MÜLLER B., STRASSBURGER J.: *Wybrzeże Chorwacji i Czarnogóry : Split - Ulcinj, Jezioro Szkoderskie.* Warszawa : Oficyna Wydaw. „Alma-Press”, cop. 2012. (Książki dla Żeglarzy ; 137). Sygn.: W 56727

POCHODAJ A.: *Kurs na Morze Północne i północno-wschodni Atlantyk : poradnik dla żeglarzy.* Warszawa : Oficyna Wydaw. „Alma-Press”, 2007. (Książki dla Żeglarzy ; 76). Sygn.: CZYT. 797.1/.2

Polska na dwóch kółkach / [aut. przewodnika: N. Drabek i in.]. Gliwice : Helion, cop. 2012. (Przewodniki Bezdroży). Sygn.: W 56890

Historia, biografie

CAMERON R., NEAL L.: *Historia gospodarcza świata : od paleolitu do czasów najnowszych.* Wyd. 4 zm. i uaktual. Warszawa : Książka i Wiedza, 2004. Sygn.: CZYT. 33

Dzieje gospodarcze świata do roku 1980 / J. Ciepielewski [i in.]. Wyd. 4 zm. Warszawa : Polskie Wydaw. Ekonomiczne, 1985. Sygn.: CZYT. 33

GOWARZEWSKI A.: *Puchar Polski : dzieje rozgrywek o piłkarskie trofeum pod patronatem Prezydenta Rzeczypospolitej 1926-2019, spisane na stulecia : ludzie, mecze, fakty,*

daty / [współpr. aut. B.L. Szmel oraz W. Batko i in.]. Katowice : GiA, 2019. (Encyklopedia Piłkarska FUJI ; t. 58). Sygn.: CZYT. 796.332

GRINBERG D., PARCZEWSKI A.: *Igrzyska lekkoatletów : olimpijska historia lekkoatletyki 1896-2020*. T. 1, *Ateny 1896*. Warszawa : Fund. na Rzecz Historii Polskiego Sportu, 2019. Sygn.: CZYT. 796.42/.43

KALIŃSKI J.: *Zarys historii gospodarczej XIX i XX w.* Warszawa : Efekt, 2000. Sygn.: CZYT. 33

KALLAS M.: *Historia ustroju w Polsce*. Wyd. 2 rozsz. Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN, 2019. Sygn.: CZYT. 34

KENNEDY P.: *Mocarstwa świata : narodziny, rozkwit, upadek : przemiany gospodarcze i konflikty zbrojne w latach 1500-2000*. Wyd. 1, dodr. Warszawa : Książka i Wiedza, cop.1995. Sygn.: CZYT. 339

KIELKOWSKI J.: *Zdobycie Tatr : historia i kronika taternictwa*. T. 2, *Lata 1904-1925*. Katowice : Stapis, cop. 2019. Sygn.: CZYT. 796.5

MACIEJEWSKI M.: *Powszechna historia gospodarcza czasów nowożytnych*. Wrocław : Wydaw. Uniw. Wrocławskiego, 1996. Sygn.: CZYT. 33

MAKIŁŁA D.: *Historia prawa w Polsce*. Wyd. 2 rozsz. Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN, 2019. Sygn.: CZYT. 34

MECNER K.: *90 lat polskiej siatkówki*. Katowice : [Oficyna Wydawniczo-Usługowa „Mecner Media”], 2018. Sygn.: CZYT. 796.325

MOZER W.: *Historia ratownictwa wodnego w teorii i praktyce / Zarząd Główny Wodnego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego*. Skarżysko-Kamienna : PiS Agencja Wydawniczo-Poligraficzna, 2007. Sygn.: CZYT. 797.1/.2

ORLEWICZ-MUSIAŁ M., KUREK A.: *130 lat turystycznej działalności Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Krakowie (1885-2015)*. Kraków : AWF, 2017. (Monografie / Akademia Wychowania Fizycznego im. Bronisława Czecha w Krakowie, nr 33). Sygn.: CZYT. 796.41

ORLEWICZ-MUSIAŁ M.: *Turystyka aktywna Polaków pod zaborem austriackim w dobie autonomii galicyjskiej (1867-1914)*. Kraków : AWF, 2019. (Monografie / Akademia Wychowania Fizycznego im. Bronisława Czecha w Krakowie, nr 41). Sygn.: CZYT. 338.48-52

PACZKOWSKI A.: *Góry i teczki : opowieść człowieka umiarkowanego : biografia mówiona Andrzeja Paczkowskiego*. Warszawa : Inst. Pamięci Narodowej - Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu. Oddz., 2019. Sygn.: MCZYT 56462

PETRUCZENKO M.: *Prześcignąć swój czas : kariera Ireny Szewińskiej od kulis / [zdj. J. Szewiński i in.]*. Warszawa : Ringier Axel Springer Polska, 2019. (Biblioteka Przegląd Sportowy). Sygn.: MCZYT 56475

RUSIŃSKI W.: *Zarys historii gospodarczej Polski na tle dziejów gospodarczych powszechnych*. Wyd. 3 uzup. Warszawa : Państw. Wydaw. Nauk., 1986. Sygn.: CZYT. 33

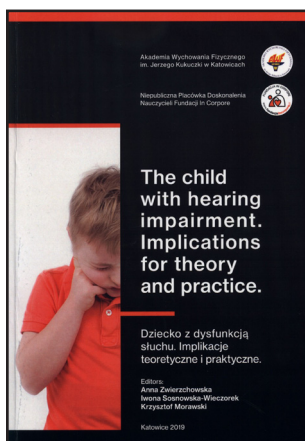
RUTKOWSKI M.: *Historia gospodarcza starożytności od czasów prehistorycznych do upadku cesarstwa wschodniorzymskiego : wybrane zagadnienia*. Białystok : Marek Rutkowski, cop. 1999. Sygn.: CZYT. 33

SZCZEPŁEK S.: *Janusz Kusociński* / [oprac., tekst i wybór il. S. Szczepłek]. Olszanica : BOSZ ; Warszawa : Polski Komitet Olimpijski, 2019. (Medaliści). Sygn.: MCZYT 56533

SZURKOWSKI R.: *Wyścig : autobiografia* / spisali K. Wyrzykowski i K. Wolnicki. Kraków : Sine Qua Non, 2019. Sygn.: MCZYT 56477

WOJNARSKI D.: *Powszechna historia gospodarcza*. Warszawa : Poltext, 2004. Sygn.: CZYT. 33

WYDAWNICTWA AWF

*The child with hearing impairment.
Implications for theory and practice*
*Dziecko z dysfunkcją słuchu. Implikacje
teoretyczne i praktyczne*

**Eds. A. Zwierchowska,
I. Sosnowska-Wieczorek, K. Morawski**

2019

G. Grządziel, D. Szade, B. Nowak

Współczesna piłka siatkowa

2019

